

**EDİRNE KARABULUT MESCİDİ İMAMI
HALİL'İN VEFÂT-I FÂTİMA MESNEVİSİ
(İNCELEME-METİN)**

Merve GÜVEN

**Doktora Tezi
İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Reyhan KELEŞ
2024
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

Merve GÜVEN

EDİRNE KARABULUT MESCİDİ İMAMI HALÎL'İN
VEFÂT-I FÂTİMA MESNEVİSİ
(İNCELEME-METİN)

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Reyhan KELEŞ

ERZURUM-2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "EDİRNE KARABULUT MESCİDİ İMAMI HALİL'İN VEFÂT-I FÂTİMA MESNEVİSİ (İnceleme-Metin)" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☒ X Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

16.07.2024

Merve GÜVEN

Aslı ıslak imzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü tezle ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Reyhan KELEŞ danışmanlığında, Merve GÜVEN tarafından hazırlanan bu çalışma 16 / 07 / 2024 tarihinde savunulmuş ve İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR

İmza Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Reyhan KELEŞ

İmza Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Abdulmecit İSLAMOĞLU

İmza Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ömer KARA

İmza Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Mehmet GÖKTAŞ

İmza Aslı ıslak imzalıdır

Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
ÖN SÖZ.....	VI
GİRİŞ	1
ESERİN TESPİTİ ve MÜELLİFE AİDİYETİNİN SORGULANMASI.....	1
I. ESERİN TESPİTİ	1
II. ESERİN MÜELLİFE AİDİYETİNİN SORGULANMASI	10

BİRİNCİ BÖLÜM

ESER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. ESERİN ADI	24
1.2. ESERİN MÜELLİFİ.....	25
1.3. ESERİN TELİF SEBEBİ	30
1.4. ESERİN TELİF TARİHİ	33
1.5. ESERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	36
1.6. ESERİN TÜRÜ ve TÜR İÇERİSİNDEKİ YERİ.....	41
1.7. ESERİN DİL ve SÖYLEYİŞ ÖZELLİKLERİ	68
1.7.1. Eserin Dil Özellikleri.....	68
1.7.2. Eserin Söyleyiş Özellikleri.....	71
1.7.2.1. Edebî Sanatlar.....	72
1.7.2.2. Edebî Tarzlar	77
1.8. ESERİN MUHTEVASI ve BÖLÜMLERİ	90
1.9. ESERİN NÜSHALARI ve NÜSHALARININ TASNİFİ	115
1.10. ESERİN NÜSHALARININ TAVSİFİ	117

İKİNCİ BÖLÜM

VEFÂT-I FÂTİMA MESNEVİSİNİN METNİ

2.1. METNİ KURARKEN KULLANILAN NÜSHALAR	125
2.2. METNİ KURARKEN ESAS ALINAN MECMUANIN TAVSİFİ.....	126
2.3. METNİ KURARKEN İZLENEN YÖNTEM.....	133

2.4. VEFÂT-I FÂTİMA MESNEVİSİNİN METNİ.....	141
SONUÇ.....	307
KAYNAKLAR	311
EKLER.....	322
ÖZ GEÇMİŞ.....	323

ÖZET

DOKTORA TEZİ

EDİRNE KARABULUT MESCİDİ İMAMI HALİL'İN VEFÂT-I FÂTİMA
MESNEVİSİ (İNCELEME-METİN)

Merve GÜVEN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reyhan KELEŞ

2024, 323 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Reyhan KELEŞ
Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR
Prof. Dr. Abdulmecit İSLAMOĞLU
Prof. Dr. Ömer KARA
Doç. Dr. Mehmet GÖKTAŞ

Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl'in *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisi üzerine hazırlanmış olan bu çalışma; giriş, inceleme, metin olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Girişte, ilk olarak eserin tespiti sürecine yer verilmiştir. Ardından eserin müellife aidiyeti tartışılmış ve metin etrafındaki problemler ele alınmıştır. Birinci bölümde, eseri tanıtıcı bilgilere yer verilmiş; eserin şekil, dil ve söyleyiş özellikleri incelenmiştir. Eserin muhtevası ortaya konularak türü belirlenmiş, aynı konulu eserler içerisindeki yeri ve bu eserlerle arasındaki ilgi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde son olarak eserin tespit edilen nüshaları tanıtılmış ve tasnif edilmiştir. İkinci bölümde, çalışmada esas alınan Ankara Millî Kütüphanede 06 Mil Yz A 2664 yer numarası ile kayıtlı mesnevi mecmuası tanıtılmış, metni kurarken izlenen yöntem hakkında bilgi verildikten sonra Halîl'e ait eserin metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl, Vefât-ı Fâtıma Mesnevisi, *Ervâh-nâme*, Pîr Muhyiddîn, Mevlîd.

ABSTRACT

Ph. D. DISSERTATION

THE VEFÂT-I FÂTIMA MASNAVI OF EDİRNE KARABULUT MASJID
IMAM HALÎL (ANALYSIS-TEXT)

Merve GÜVEN

Advisor: Prof. Dr. Reyhan KELEŞ

2024, Page: 323

Jury: Prof. Dr. Reyhan KELEŞ
 Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR
 Prof. Dr. Abdulmecit İSLAMOĞLU
 Prof. Dr. Ömer KARA
 Assoc. Prof. Dr. Mehmet GÖKTAŞ

This study is about the *Vefât-ı Fâtıma* masnavi of the Imam of Edirne Karabulut Masjid, named Halîl. It is made of three sections as introduction, review and text. In the introduction section, the process of determining the work is presented. Following this section, the issue of who really owns the work, and the question “does it really belong to the author” is discussed and problems around the text are mentioned. In the first section, introductory information about the work are presented. The style, language and diction features of the work are analyzed. Genre of the work is determined through presenting the content of the work; the position of the work among other similar ones is attempted to be determined and the relationship between this specific work and the others is mentioned. Finally in this section, the copies of the work are introduced and classified. In the second section, mesnevi journal registered under Ankara National Library, 06 Mil Yz A 2664, is introduced. The method followed while establishing the text, and the text of the work by Halîl is presented to the readers.

Key Words: Halîl, the Imam of Edirne Karabulut Masjid, Vefât-ı Fâtıma Masnavi, *Ervâh-nâme*, *Pîr Muhyiddîn*, *Mawlid*.

KISALTMALAR DİZİNİ

a.s.	: Aleyhi's-selâm
Bkz.	: Bakınız
Ed.	: Editör/Editörler
Haz.	: Hazırlayan/Hazırlayanlar
Hz.	: Hazret-i
Nşr.	: Neşreden/Neşredenler
öl.	: Ölümü
r.a.	: Radiya'llâhu anh/Radiya'llâhu anhâ
s.a.v.	: Sallâ'llâhu aleyhi ve sellem
Tah.	: Tahkik Eden/Tahkik Edenler
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	: ve diğerleri

ÖN SÖZ

Din ve edebiyat arasında çok kuvvetli bir etkileşimin var olduğu tarihsel bir gerçektir. Bu etkileşimde din, birçok edebî metin için besleyici kaynak durumunda, edebiyat ise dini yaymada ve yaşamada işlevsel pozisyonundadır. Dinin edebiyat üzerindeki etkisi, tarihsel açıdan tasnif edilmesi aşamasında edebî dönemlere ad vermesiyle, bu tasnifte bir milletin yaşadığı din değişikliklerinin temel alınmasıyla da kendisini göstermektedir. İslamiyet'in kabulü ile Türklerin, nazari ve estetik esaslarını müşterek İslam medeniyetinden alan bir edebiyat vücuda getirmeleri ve Türk edebiyatının hem şekil hem de muhteva açısından yeni bir veçhaye bürünmesi bunun bir örneğidir.

İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte yeni bir kültür ve medeniyet dairesine giren Türkler, bu dönemden itibaren İslam'ı hayatın her alanına hâkim kılmıştır. İslam'ın ve İslamî ilimlerin kaynağı olan Kur'an-ı Kerim edebiyatın da en önemli kaynağı olmuştur. Allah ve Peygamber sevgisini merkeze alan tevhid, münacat, naat, siyer, mevlid, hilye gibi dinî-edebî türler vücuda getirilmiş ve bu eserler Türk edebiyatının çok güçlü bir kolunu oluşturmuştur.

Bu edebî türlerin önde gelenlerinden biri de Hz. Peygamber'in doğumunu anlatmak, risaletine, ahlakına, mucizelerine, miraç ve vefatına değinmek maksadıyla yazılan mevlidlerdir. İslamî Türk edebiyatının kurucu ve öncü şairlerinden Süleyman Çelebi, XV. yüzyılın başlarında mevlid türünün edebiyatımızdaki şaheserini kaleme almış ve bu eseri ile kendisinden sonra bir mevlid çıkışı açılmasına vesile olmuştur. Yüzyıllar boyunca edebiyatımızdaki pek çok isim, Hz. Peygamber'e sevgi ve bağlılıklarını dile getirdikleri mevlidler kaleme alarak bu kervana katılmıştır. Türkçe mevlid müelliflerinin şekil olarak tamamen, muhteva olarak büyük çoğunlukla örnek aldığı bu esere gösterilen rağbet ve eserin tesirleri yazıldığı asırdan itibaren her dönemde sürekliliğini korumuştur.

Süleyman Çelebi ile çağdaş ve meslektaş olan Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl de bu güzide esere Hz. Fâtıma'nın vefatını eklemek suretiyle zeyl yazmıştır. Adına tezkirelerde rastlanmayan Halîl, edebiyat tarihlerinin ve ansiklopedilerin "Süleyman Çelebi ve Mevlid" maddesinde, yazmış olduğu bu zeyl ile bahse konu edilmiş, ilgili eserlerde Halîl'e ait mesnevinin ancak birkaç beytine yer verilmiştir. Literatürde bu bilgiye ek olarak eserin Raif Yelkenci'de olduğu söylenen nüshası hakkında kısıtlı bir bilgi ve Ali Emîrî Koleksiyonu'ndaki baştan eksik nüshasına dair görüşlerden başka bir

malumat yer almamaktadır. Eski Anadolu Türkçesi döneminin bu önemli dil yadigârı hakkında tezimize kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Tezimiz literatürdeki bu boşluğu doldurmak üzere kaleme alınmış, eserin tespit edilen yeni nüshalarından hareketle metin etrafındaki problemler tartışılmış ve çözülmeye çalışılmıştır.

Halîl 897/1491-2 yılında kaleme aldığı nasihatname türündeki bu eserinde önce dünyanın geçiciliğinden, her nefsin ölümü tadacağından bahsetmekte ve fânî dünyanın kimseye kalmayacağını Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma'nın vefatıyla örneklendirmektedir. Edebiyatımızda doğumu, evliliği, güzel ahlakı, kişiliği, babası Hz. Muhammed ile ilişkisi, vefatı ayrıntılı bir şekilde anlatılan, Hz. Muhammed'in neslini devam ettirmesi, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in annesi oluşu ile ön plana çıkan Hz. Fâtıma, aynı zamanda bu metinlerde örnek bir Müslüman kadın olarak da idealize edilmektedir. Halîl de eserinde Hz. Fâtıma'nın, Hz. Peygamber nezdindeki yerine, Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında yaşadığı derin üzüntüye temas etmekte, Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre sonra ebediyete irtihal edişini tasvir ve tahkiye etmektedir.

Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl'in mevlide zeyl olarak yazdığı *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisi üzerine hazırlanan bu çalışma giriş, iki bölüm ve sonuç şeklinde düzenlenmiştir. Girişte eserin tespiti sürecine yer verilmiştir. Ardından metin etrafındaki problemler tartışılmış ve eserin müellife aidiyeti sorgulanmıştır. Halîl'e ait eserin; kabir hayatından, berzah âleminde ruhların ahvalinden söz eden faslının, XVI. yüzyıl şairlerinden Pîr Muhyiddîn'e isnad edilmesi bu başlığın temel problemini teşkil etmiştir. “Ervâh-nâme” adlı bu metnin, Pîr Muhyiddîn'e ait olmadığı delilleri ile ortaya konularak literatürdeki bu yanlışlık giderilmiştir.

“Eser Hakkında Genel Bilgiler” başlığını taşıyan ilk bölümde eserin adı, müellifi, telif sebebi, telif tarihi, şekil özellikleri, türü, tür içerisindeki yeri, dil ve söyleyiş özellikleri, muhtevası ve bölümleri belirtilmiş, eserin tespit edilen nüshaları tanıtılarak bu nüshalar tasnif edilmiştir.

“Vefât-ı Fâtıma Mesnevisinin Metni” başlığını taşıyan ikinci ve son bölümde metni kurarken esas alınan nüshalar belirlenmiş, metin tesisinde izlenen yöntem izah edilmiş ve Halîl'e ait eserin metnine yer verilmiştir.

Çalışmanın sonunda süreçte yaşadığımız problemlere değinilmiş, tezin literatürdeki yerine ve gerekliliğine temas edilmiş, araştırmada elde edilen bulgular maddeler hâlinde sıralanmıştır.

Konunun tespitinden tezin hitama erdiği ana kadar her zaman yanımda olan, akademik bilgisinden ve tecrübesinden her fırsatta istifade ettiğim kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Reyhan KELEŞ’e maddi ve manevi desteği için müteşekkirim. Tezin yazım sürecinde fikirlerine başvurduğum, çalışmada doğrudan katkıları bulunan hocalarım Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR, Prof. Dr. Abdulmecit İSLAMOĞLU, Prof. Dr. Ömer KARA ve Doç. Dr. Mehmet GÖKTAŞ’a teşekkürlerimi sunuyorum. Tezdeki katkıları ve süreçteki destekleri için meslektaşım Arş. Gör. Cihat EKİZ’e de müteşekkirim.

Bu çalışma “Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi”nce desteklenmiştir. Proje numarası SDK-2022-11864 şeklindedir.

Erzurum – 2024

Merve GÜVEN

GİRİŞ

ESERİN TESPİTİ ve MÜELLİFE AİDİYETİNİN SORGULANMASI

I. ESERİN TESPİTİ

Bu çalışmanın konusu, Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl'in, edebiyat tarihçilerinin Süleyman Çelebi'nin (öl. 825/1422) *Vesiletü'n-Necât* isimli mevlidine zeyl olarak yazdığını belirttiği, *Vefât-ı Fâtıma* isimli mesnevisidir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla eser hakkında bilgi veren ilk isim Fâik Reşad'dır (öl. 1914). Reşad, *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*'de Süleyman Çelebi ve *Mevlid*'inden söz ederken Halîl ve mesnevisinden de haber vermiş ve eseri şöyle tanıtmıştır:

“Edirne’de (Karabulut) Mescidi İmâmı Halîl, ki şimdiye kadar ne tezkirelerde ne de başka bir yerde nâmına bile teşâdüf edilememiştir, Süleymân Çelebi’niñ Mevlid’ini Hazret-i Fâtımatü’z-Zehrâ (r.a.)’niñ vâkı‘a-i vefâtını ilhâk eylemek şûretiyle tezyîl etmiştir. 58 şaḥîfeden ve her şaḥîfesi 12’şer beyitden müteşekkil olan bu manzûme şöyle başlar:

Öñdin Allāh’ı getürelüm dile
Söze andan başlayalum derd ile

Kim ki Allāh’ı getirse diline
Kimse ṭurmaz olur anuñ öñine

Gücine zencîr ṭurmaz kırılır
Ṭāğ u taş olsa yirinden ayrılır

Zîrâ Allāh’ı añıcak bil yakîn
Olur Allāh aña elbette mu‘în

Bir kişi kim bir işe bünyād ide
Yegdir evvel Allāh adın yād ide

*Hem hadīs ile bilürüz anı biz
Allāh adınsız bir iş olmaz temīz*

*İmdi vācibdür bize işbu şenā
Diyevüz el-ḥamdü li'llāh evvelā*

Ḥātimesi de şudur:

*Bu Ḥalīl'i yārī kıl yā Müste'ān
Dūzaḥ odın aña eyle būsītān*

*Sen şu lutf ısshı Kerīmsiñ kıl kerem
Giç şuçından her ne ise bīş ü kem*

*Bu kitāb Edrine'de oldı tamām
Bunı tertīb eyledi düzdi imām*

*Bu za'ṭf ü 'āciz ü aḥḳar vüçüd
Bu imām-ı Mescid-i Karabulud*

*Ger iderseñ sāl-i hicretten su'āl
Şay sekiz yüz ile daḥı yidi sāl"¹*

Eser hakkında bilgi veren bir diğerk isim Ali Emîrî'dir (ö. 1924). Emîrî, söz konusu bilgilere eserin elinde bulunan nüshasının ilk sayfasında yer vermiş ve şu an İstanbul Millet Yazma Eser Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu'nda bulunan bu nüshaya şunları kaydetmiştir:

“Edirne'de Karabuluḡ Mescidi İmāmı Ḥalīl'in yazdığı Ḥazret-i Fāṭıma'nıñ vefāt manzūmesidir. Bu beyit nihāyetinde 'aynen mevcūddur.

¹ Fâik Reşad, *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye I*, Dersaadet Kütüphanesi Sahibi Arsen (Nşr.), Zarâfet Matbaası, İstanbul 1911, 68-69.

*Ger dilerseñ bunda hicretten su'âl
Bil sekiz yüz dahı toksan yidi sâl*

beytine nazaran Süleymân Çelebi Mevlid-i Şerîf'inden pek soñra yazıldığı anlaşıyor. Süleymân Çelebi'nin Mevlid-i Şerîf'inde Mi'râciyye ve Vefât-ı Nebî olduğu için bu zât da Vefât-ı Hazret-i Fâtıma'yı yazmıştır. Mevlid-i Şerîf'den evvel yazmış olduğunu zann edenler hatâ etmiş oldukları der-kârdır. Manzûmenin nihâyetine bakanlar bâlâdaki beyti 'aynen görürler. Yazık ki bu kitâbın üst tarafı evrâk arasında gâ'ib olmuştur. Sene 1342 'Alî Emîrî.'"²

Esere dair literatürde yer alan bilgilerin kaynağı, Reşad'ın *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*'de kaleme aldığı bölüm ve Ali Emîrî'de bulunan baştan eksik nüsha ile bu nüshaya Emîrî tarafından kaydedilen nottur. İleride de görüleceği üzere sonraki araştırmacılar Halîl ve eseri hakkında bilgi verirken bu iki isme atıfta bulunmuştur. Bununla birlikte Necla Pekolcay da "Süleyman Çelebi Mevlidi Metni ve Menşei Meselesi" başlıklı makalesinde Halîl'e ait eserin bir nüshasının Raif Yelkenci'de (öl. 1974) bulunduğunu belirtmiş ve bu nüshadan hareketle eserin telif tarihine ilişkin açıklamada bulunmuştur.³ Ancak Fâik Reşad'ın "şimdiye kadar ne tezkirelerde ne de başka bir yerde nâmına bile teşâdüf edilememiş" cümleleri ile bahsettiği Halîl'in, Ali Emîrî'nin "Yazık ki bu kitâbın üst tarafı evrâk arasında gâ'ib olmuştur." cümleleri ile tanıttığı eseri henüz gün yüzüne çıkarılamamış, eser hakkında kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Tezimiz literatürdeki bu boşluğu doldurmak ve metin etrafındaki problemleri tartışmak amacıyla kaleme alınmıştır.

Bu doğrultuda, söz konusu eserin tespiti için bünyesinde yazma eser bulunan kütüphanelerde hem şair hem de eser adıyla tarama yapılmış ve bu araştırmalar sonucu eserin şu altı nüshasına ulaşılmıştır:

- Ankara Millî Kütüphane: 06 Mil Yz A 2664/5
- Ankara Millî Kütüphane: 06 Mil Yz A 11137/6
- Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi: R-2674
- İstanbul Millet Yazma Eser Kütüphanesi: 34 Ae Manzum 1412

² Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl, *Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ*, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu, 34 Ae Manzum 1412, 1b.

³ Necla Pekolcay, "Süleyman Çelebi Mevlidi Metni ve Menşei Meselesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 6 (6), 1954, 62.

- İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi: Tercüman Y-183/2
- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi: NEKTY00706/2

Ayrıca Prof. Dr. Rıfat Kütük aracılığıyla, Halîl'e ait *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisinin bir nüshasının Phebus Müzayede Evi tarafından açık artırma yoluyla satıldığı öğrenilmiş⁴ ve bu yazmaya ulaşabilmek için ilgili kurumla iletişime geçilmiştir. Kurum yetkililerinin⁵ yaptığı ön görüşmeler neticesinde, bahsi geçen yazma eseri satın alan Sayın Eraslan Güzel, şahsi koleksiyonunda yer alan bu nüshanın bir kopyasını göndererek çalışmada değerlendirmemize olanak sağlamıştır.⁶

Zikredilen nüshaların tamamı incelenmiş ve Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı nüshanın tertip hususiyeti ve hacmiyle eserin diğer nüshalarından ayrıldığı görülmüştür. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu nüsha hakkındaki tespitlerimize yer verilecek ve bu nüshanın, Halîl'e ait *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisine dair literatüre katkılarından bahsedilecektir.

Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı yazma eser, dinî konulu mesnevilerin bir araya getirildiği bir mecmuadır. Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl adına kayıtlı mesnevi, bu mecmuanın beşinci sırasında yer almakta ve “*Ervāḥ-nāme-i Cemī-i Nev-i Benī Ādem ü Benāt-ı Havvā*” başlığını taşımaktadır. Bu durum ilk bakışta Halîl'e ait ikinci bir eserin varlığına işaret etse de söz konusu metin incelenip tespit ettiğimiz diğer nüshalarla karşılaştırıldığında Halîl'e ait *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisinin farklı bir nüshası olduğu anlaşılmaktadır.

Bu nüshada Halîl'e ait *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisinin yalnız belli bir faslı istinsah edilmiştir. Bu fasılda şair; dünyanın geçiciliğinden, her nefsin ölümü tadacağından, ölüm ânından, kabir hayatından, hesap gününün dehşetinden bahsetmekte, okuyucuya/dinleyiciye ölmeden önce kendisini hesaba çekmesini ve ahiret için hazırlık yapmasını nasihat etmektedir. Şair bu fasla başlarken şu ifadelerle yer vermektedir:

⁴ <https://phebusmuzayede.com/62493-el-yazmasi-nesih-mevlid-i-serif-genis-sekliyle-ve-kit-b-i-vef-t-i-f-timatu-z-zehra-semseli-kahverengi-deri-cildinde-mevlid-i-serif-76-varak-diger-eser-ise-29-varak-tamirli-h-liyle-14x21-cm.html> Erişim Tarihi: 15.10.2022. Bizi bu nüshanın varlığından haberdar eden Sayın Prof. Dr. Rıfat Kütük'e çalışmaya sunduğu katkılardan ötürü teşekkür ederiz.

⁵ Alıcı ile görüşen ve yazmayı tezde değerlendirebilmemiz için yoğun mesai harcayan Sayın Şükrü Oral'a ilgi ve desteği için şükranlarımızı arz ederiz.

⁶ Şahsi koleksiyonunda yer alan bu yazma eseri tezde değerlendirmemize olanak sağlayan Sayın Eraslan Güzel'e çalışmaya sunduğu katkılardan ötürü şükranlarımızı arz ederiz. Sayın Eraslan Güzel'in şahsi koleksiyonu için ayrıca bkz.: <https://www.eraslanguzel.com/> Erişim Tarihi: 17.04.2024

*Gözyaşıyla ölümü fîkr eyledüm
Bir niçe beyt nazm idüp zîkr eyledüm*

*Aç gözüñi tut kulağ bir dem baña
Diñle kim neler haber virem saña*

*Çünkü **ervāh-nāmeden** sözler didüm
Gözlerüm yaşıyla yüzümi yudum⁷*

Şairin bu ifadelerinden yola çıkılarak metne “*Ervāh-nāme-i Cemī‘-i Nev‘-i Benī Ādem ü Benāt-ı Havvā*” başlığı verilmiş ve nüsha kütüphane kataloğuna *Ervāh-nāme* adıyla kaydedilmiştir. Bu nüshada, Halîl’e ait eserin Hz. Fâtıma’nın vefatını konu edinen faslı ise istinsah edilmemiştir. Oysa Halîl’e ait *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisinin sebab-i telif kısmı diğer nüshalarda olduğu gibi *Ervāh-nāme* serlevhalı bu nüshada da şöyledir:

*Mev‘îze resminde tertîb eyledüm
Fâtıma bint-i Rasûl’i söyledüm*

*Türkîye çekdüm kamu elfâzını
Zîrâ kim ekşer ‘avâm diñler anı⁸*

Sebeb-i telifte yer alan “*Fâtıma bint-i Rasûl’i söyledüm*” mısraı ve aşağıdaki beyit dışında bu nüshada ne Hz. Fâtıma’nın adı geçmekte ne de onunla ilgili bir mevzua yer verilmektedir:

*N’eylemişdür Muştafâ’nuñ âline
Aç gözüñ bu dünyānuñ bağ hâline*

*Oğlı İbrāhîm ü Fâtıma kızına
Çünkü anlar öyle saña baña ne⁹*

Söz konusu nüsha hacmiyle de eserin diğer nüshalarından ayrılmaktadır. *Ervāh-nāme* serlevhalı bu nüsha, Hz. Fâtıma’nın vefatını konu edinen faslı içermemesine rağmen eserin tespit ettiğimiz tüm nüshalarından hacimlidir. Zira Fâik Reşad’ın Halîl’e

⁷ Karabulut Mescidi İmâmı, *Ervāh-nāme*, 165b.

⁸ Karabulut Mescidi İmâmı, *Ervāh-nāme*, 165a.

⁹ Karabulut Mescidi İmâmı, *Ervāh-nāme*, 187b.

ait eseri tanıtırken kullandığı nüsha “58 *şahîfeden ve her şahîfesi 12’şer beyitten müteşekkil*”¹⁰ olmak üzere yaklaşık 696 beyit, Ali Emîrî’deki baştan eksik nüshanın noksansız hâli, kendisinin nüshanın sonuna kaydettiği nota göre, 664 beyittir.¹¹ Bizim tespit edip ulaştığımız nüshalardan Eraslan Güzel Koleksiyonu’ndaki nüsha 670 beyit, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesindeki Y-183/2 yer numaralı nüsha 675 beyittir. *Ervâh-nâme* serlevhalı bu nüshada, Halîl’e ait eserin Hz. Fâtıma’nın vefatını konu edinen faslı eksik olmasına rağmen metin, 847 beyit ve 15 benttir. Bu da Halîl’e ait *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisinin belirtilenden çok daha hacimli bir eser olduğunu göstermektedir. Mezkûr nüshalar ise bu hacimli eserin bir muhtasarı olmalıdır.

Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664/5 yer numaralı nüsha için dikkat çeken bir husus da metnin serlevhasında yapılan müdahaledir. Nüshanın serlevhasında “*Vefât-ı Hâzret-i Fâtımatü’z-zehrâ Raḍıya ‘llāhu ‘Anhā Ervāḥ-ı Benî Âdem ü Benât-ı Havvâ*” ifadesinin yer aldığı ancak bu ifadenin daha sonra kapatıldığı görülmektedir. Yazmada eserin serlevhası şu şekildedir:

¹⁰ Fâik Reşad, 68.

¹¹ Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl, *Vefât-ı Fâtımatü’z-Zehrâ*, 10a.

“*Ervāḥ-nāme-i Cemī‘-i Nev‘-i Benī Ādem ü Benāt-ı Ḥavvā*” başlığının hemen altında yazan kısım boyanmak suretiyle kapatılmıştır.¹² Ankara Millî Kütüphanede, söz konusu yazma eser üzerinde yaptığımız özel fotoğraf çekiminde bu yazı şu şekilde daha okunabilir hâle getirilmiştir:

Kanaatimiz eserin serlevhasının önce “*Vefāt-ı Ḥazret-i Fâtımatü’z-zehrâ Raḍıya ‘llāhu ‘Anhā Ervāḥ-ı Benī Ādem ü Benāt-ı Ḥavvā*” şeklinde düzenlendiği sonra bu serlevhanın kapatılıp yukarıya “*Ervāḥ-nāme-i Cemī‘-i Nev‘-i Benī Ādem ü Benāt-ı Ḥavvā*” başlığının yazıldığı yönündedir. Bu müdahalenin nedeni metinden Hz. Fâtıma’nın vefatını konu edinen faslın çıkarılması olmalıdır. Müstensih bu faslı metinden çıkardığı gibi eserin serlevhasını da istinsah ettiği fasla uygun hâle getirmiştir.

Bu bulgular sonrasında araştırmalarımız “*Ervāḥ-nāme-i Cemī‘-i Nev‘-i Benī Ādem ü Benāt-ı Ḥavvā*” serlevhalı bu metnin içerisinde yer aldığı 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı mecmua üzerinde yoğunlaşmıştır. Yapılan incelemeler sonrasında müstensih, Halîl’in eserinin Hz. Fâtıma’nın vefatını konu edinen faslını, Abdî’nin *Hiz. Fâtıma Mevlidi*’nin devamında istinsah ettiği tespit edilmiştir. 613 beyitten müteşekkil bu metin, kütüphane kataloğuna ayrı bir eser olarak işlenmemiştir. Söz konusu mecmuadaki mesneviler sırasıyla şöyledir:

¹² Mecmuadaki diğer mesnevilerin serlevhaları, boyanan kısımdaki gibi düzenlenmiştir, hiçbirinde bu mesnevide olduğu gibi taç kısmı yoktur. Bu mesnevide taç kısmı, yapılan müdahale sonrası başlığı düzene sokmak için çizilmiştir. İlgili görseller için çalışmanın sonundaki “Ekler” kısmına bakınız.

- 06 Mil Yz A 2664/1: *Vesîletü'n-Necât*, Süleyman Çelebi
- 06 Mil Yz A 2664/2: *Mevlid-i Hz. Fâtıma*, Abdî (**Devamında Vefât-ı Fâtıma**)
- 06 Mil Yz A 2664/3: *Mu'cizât-ı Muhammed Mustafâ*
- 06 Mil Yz A 2664/4: *Mevlid Okutmanın Faziletleri*
- 06 Mil Yz A 2664/5: *Ervâh-nâme*, Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl
- 06 Mil Yz A 2664/6: *Hz. İsmâil'in Kurbân Edilmesi*, Aksaraylı İsa
- 06 Mil Yz A 2664/7: *Manzûme-i Vefât-ı Hazret-i İbrahim*, Kırşehirli İsa

Hakan Yekbaş, bu mecmuadan hareketle Abdî'nin¹³ *Hz. Fâtıma Mevlidi*'ni yayına hazırlamış ve bu mesnevinin devamında yer alan vefat bahriyle ilgili bir açıklama yapmıştır.¹⁴ Yekbaş, bu faslın Abdî'nin eserine müstensih tarafından eklendiğini belirtmiş¹⁵ ve bunu delilleriyle izah etmiştir.

Abdî'nin *Mevlid*'inin sebep-i telifinde yer alan;

Mevlûdından idelüm evvel beyân

*Şoñra vaşfindan kılavuz tercümân*¹⁶

beytinden hareketle, bu mesnevinin “*Hz. Fâtıma'nın mevlidinden ve vasıflarından bahsetmek*” üzere kaleme alındığını belirten Yekbaş, şairin eserinin sınırlarını okuyucuya net bir şekilde bildirdiğini ifade etmektedir. Abdî, eserinde Hz. Fâtıma'nın doğumundan, çocukluğundan ve evliliğinden bahsettikten sonra 916. beyitten itibaren münacat bahsine geçmektedir. Münacat başlığı altında kendi ismini söyledikten sonra eserin veznini, yazıldığı yeri ve yazılış tarihini belirten şair, eseri bitirdiğini de açıkça belirtmektedir:

Hâcî 'Abdî mücrim ü âvâreye

Nefs elinden 'âciz ü bî-çāreye

İşbu zıkr olan erenler hürmeti

Cürmüne bakma kıl aña rahmeti

¹³ Kaynaklarda Abdî'nin hayatına dair herhangi bir bilgiye rastlanmazken *Mevlid*'inde eserini 920/1515 tarihinde yazdığını kaydetmesinden hareketle XVI. yüzyılda yaşadığı anlaşılmaktadır. Bk. Hakan Yekbaş, *Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma Mevlidleri*, Asitan Kitap, Ankara 2012, 329.

¹⁴ Yekbaş, 332-335.

¹⁵ Yekbaş, 335.

¹⁶ Yekbaş, 331.

*Pes sözüümüz dahı uş irdi uca
‘Ömrümüz rûzına irmedin gice*

*Şehr-i Tîre içre ey kân-ı kerem
‘Avn-i Hâk ile kitābum oldu temm*

*Hicret-i sulţān-ı kevneyn ey ahi
İrdi toköz yüz yigirmiye dahı*

*Şehr-i Zî ‘l-ħicce olınmadın temām
Biz kitābı ħatm kılduk ve ‘s-selām*

*Ol yılın feth eyledi Sulţān Selīm
Şehr-i Bağdād’ı ‘Acem’den ol selīm*

*Ĥatm olındı bunlaruñla bu kitāb
Söz temām va ‘llāhu a‘lem bi ‘ş-şavāb¹⁷*

Mecmuada vefat bahri şairin bu ifadelerinden ve müstensihin istinsah tarihini kaydettiği aşağıdaki beyitlerin ardından başlamaktadır:

*Biñ altmış dört tārīhinde intiĥāb
Eyledük tahrīr olındı bu kitāb*

*Ol Rebī‘ü ‘l-āħir ayından temām
On iki gün giçmiş idi ve ‘s-selām*

*Bu mübārek nüsha ‘ı naql eyledüm
Fikr idüp kendüme bir ‘aql eyledüm¹⁸*

¹⁷ Yekbaş, 427-429.

¹⁸ Yekbaş, 334.

Tüm bunlardan hareketle Yekbaş, bu bölümün mesneviye müstensih tarafından eklendiğini belirtmiş ve çalışmasında Abdî'ye ait eseri neşrederken Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen faslı mesneviye dâhil etmemiştir.¹⁹

Abdî'nin *Hz. Fâtıma Mevlidi*'nin devamında yer alan ve Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen söz konusu mesnevi, Halîl'in eserinin diğer nüshaları ile karşılaştırılmış ve bu mesnevinin, aynı mecmuadaki Halîl'e ait *Ervâh-nâme* isimli metnin eksik olan *Vefât-ı Fâtıma* faslı olduğu tespit edilmiştir. Tezimiz bu tespit üzerine bina edilmiş, tezde Halîl'e ait eserin metni hazırlanırken bu mecmua esas alınmış, mecmuada iki ayrı yerde, iki ayrı mesnevi şeklinde istinsah edilen söz konusu metinler, eserin muhtasar nüshalarından istifade edilerek bir araya getirilmiştir.

II. ESERİN MÜELLİFE AİDİYETİNİN SORGULANMASI

Halîl'e ait eser hakkında araştırma yapılırken, yukarıda da belirtildiği üzere, hem şair hem de eser adıyla tarama yapılmıştır. Eserin, *Vefât-ı Fâtıma* adını taşıyan nüshalarının yanında *Ervâh-nâme* adını taşıyan bir nüshasının olması bu araştırmayı iki koldan sürdürmeyi gerekli kılmıştır. Hem yazma eser kütüphanelerinde bu iki isimle kayıtlı eserler taranmış hem de veri toplamak üzere literatür incelemesi yapılırken her iki isim de değerlendirilmiştir.

Bu araştırmalar sonucu Pîr Muhyiddîn adına kayıtlı *Ervâh-nâme* başlıklı mesneviye ulaşılmıştır. Eser tarafımızdan incelenmiş ve bu metnin, son faslı hariç, eksik olmakla birlikte, Karabulut Mescidi İmamı Halîl'in eseri ile aynı olduğu görülmüştür. Bu durum üzerine *Ervâh-nâme* isimli mesnevinin aidiyet sorunu çözülmeye, mesnevinin gerçek müellifinin kim olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Eser üzerine kapsamlı ilk incelemeyi yapan Meliha Yıldırım Sarıkaya'nın²⁰ belirttiğine göre, Pîr Muhyiddîn'in bilinen tek eseri olan *Şefâat-nâme*; ilki 576, ikincisi 1936 beyitten ibaret olmak üzere iki bölüm şeklinde veya birbiriyle bağlantılı iki ayrı

¹⁹ Yekbaş, 335.

²⁰ Meliha Yıldırım Sarıkaya'dan önce 2008 yılında Mehmet Nebioğlu tarafından "*Pîr Muhyiddîn Ervâh-Nâme Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*" başlıklı bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Söz konusu tez, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde 845 numarada kayıtlı nüshanın 1b-30b varakları üzerinde hazırlanan bir dil çalışmasıdır. Bkz. Mehmet Nebioğlu, *Ervâh-nâme Pîr Muhyiddîn (1-30 yapraklar) Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008.

mesnevi hâlinde tertip edilmiştir ve 576 beyitlik ilk kısım *Ervâh-nâme* başlığını taşımaktadır.²¹ Yukarıda da belirttiğimiz üzere Pîr Muhyiddîn'e isnad edilen *Ervâh-nâme* isimli 576 beyit tutarındaki bu metin, hatimesi hariç, Halîl'in eseri ile aynıdır. İki eser arasındaki ilgiyi sorgularken metnin gerçek müellifini tespit etmek üzere bakılması gereken ilk husus, şairlerin yaşadığı dönem ve eserlerin telif tarihidir.

Pîr Muhyiddîn'in doğum ve vefat tarihi bilinmemektedir. Ancak *Şefâat-nâme* isimli mesnevisinin baş kısmında medih ve dua sadedinde Sultan Süleyman'ı (öl. 974/1566) zikretmesinden ve yaşadığı dönemin Kânûnî Devri (1520-1566) olduğunu belirtmesinden hareketle XVI. yüzyılda yaşadığı anlaşılmaktadır:²²

*Bu furşat kim ele girmiştir ey cân
Ki 'azmimiz bu dem devr-i Süleymân*

*Pâdişâhımızuñ ol Hâk Te'âlâ
'Adl ü 'ömrin ziyâde ide Mevlâ*

*Bu bir kerîm vücûddur bilüñ ey cân
Atasıdur bunuñ Sulţân Selîm Hân*²³

Pîr Muhyiddîn, *Şefâat-nâme* isimli mesnevisinin sebab-i telif bölümünde eseri ne zaman kaleme almaya başlayıp ne kadar sürede bitirdiğini de kaydetmiştir:²⁴

*Şehr-i Şevvâl âhiridi hem ol ay
Târîhi otuz tokuzda idi şay*

*Hem gice yazar idüm hem gündüzün
Bu kadar geldi elümden ey güzîn*

*Yidinci günde tamâm oldu ey yâr
Bu Şefâ'at-nâme'de her ne ki var*²⁵

²¹ Meliha Yıldırım Sarıkaya, *Pîr Muhyiddîn Şefâat-nâme*, Önsöz Yayıncılık, İstanbul 2012, 28.

²² Sarıkaya, 20.

²³ Sarıkaya, 195.

²⁴ Sarıkaya, 35.

²⁵ Sarıkaya, 189.

Sarıkaya, çalışmasında bu beyitleri değerlendirmiş ve eserin telif tarihi hakkındaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

“*Beyitten anlaşıldığı kadarıyla mesnevîyi Şevval ayının sonlarında yazmaya başlamış ve gece gündüz yazarak bir haftada ikmâl etmiştir. Şu halde Şefâat-nâme'nin te'lîf târihi, 39 senesinin Şevval ayıdır. Burada 39 rakamının bir kısaltma olduğu âşikâr olmakla birlikte, acaba hangi sene kastedilmektedir; 939 mu 1039 mu? Pîr Muhyiddîn'in yaşadığı döneme dâir elimizdeki yegâne bilgi, yine mesnevî kaynaklıdır. Şâyet bu bölüm gayretkeş bir müstensihin ilâvesi değilse, şâir eserin baş kısmında devrin pâdişâhı Kânûnî'yi övmektedir. Sultan Süleymân'ın devr-i saltanatı 1520-1566 târihleri arasında olduğuna göre, 39'u da 939/1533 şeklinde açmak isâbetli olacaktır. Demek ki Şefâat-nâme XVI. asrın ilk yarısına âit bir metindir.*”²⁶

Sarıkaya'nın ilgili beyitlerden hareketle belirttiği üzere Pîr Muhyiddîn eserini 939/1533 tarihinde yazmıştır. Halîl ise eserini 897/1491-2²⁷ tarihinde kaleme almıştır. Bu da Halîl'in, eserini Pîr Muhyiddîn'in kaydettiği tarihten 42 yıl önce yazdığını ve *Ervâh-nâme* isimli metnin müellifinin Pîr Muhyiddîn olamayacağını göstermektedir.

Pîr Muhyiddîn'e isnad edilen *Ervâh-nâme* başlıklı metnin, son faslı ile Halîl'in eserinden ayrıldığını yukarıda belirtmiştik. Bu faslın ilk beyti ise şu şekildedir:

İşit imdi bu kitābuñ aşlını

*Nice yazdum yā bunı vü faşlını*²⁸

Sarıkaya, çalışmasında bu beyit üzerinde durmuş ve metne “*Şairin asıl ve fasıl dediği mesnevinin iki bölümü mü yoksa özü ve şerhi midir?*”²⁹ şeklinde bir soru yönelterek *asıl-fasıl* ilgisini eserin iki bölümü (*Ervâh-nâme-Şefâat-nâme*) üzerinden yorumlamıştır. *Ervâh-nâme* isimli metnin Pîr Muhyiddîn'e ait olmadığının tespiti üzerine Sarıkaya'nın dikkatini çeken bu beyit tarafımızdan şu şekilde yorumlanmıştır: “*Pîr Muhyiddîn, Halîl tarafından kaleme alınan Ervâh-nâme'yi görmüştür ve asıl diye kastettiği bu esere kendi*

²⁶ Sarıkaya, 35.

²⁷ İleride de belirtileceği üzere Halîl'in eserin telif tarihinin 807/1404-5 şeklinde kaydedildiği nüshalar da mevcuttur. Söz konusu tarihlere ilişkin değerlendirmeye ve eserin telif tarihini 897/1491-2 olarak kabul etmemizin nedenlerine “*Eserin Telif Tarihi*” başlığı altında yer verilecektir.

²⁸ Sarıkaya, 170.

²⁹ Sarıkaya, 28.

yazdığı son faslı ilave etmiştir.” Ayrıca aşağıda sıralayacağımız hususlar da Pîr Muhyiddîn’in Halil’in eserinden haberdar olduğunu göstermektedir.

Pîr Muhyiddîn, *Şefâat-nâme* isimli ikinci mesnevide Hz. Peygamber’in ümmete şefaatinde bahsederken, Hz. Fâtıma’nın da ümmetin kadınlarına şefaate edeceğini belirtmektedir. Ancak bu kısımlarda sözü fazla uzatmak istemeyen şair, okuyucuyu *Vefât-ı Fâtıma* isimli bir esere yönlendirmektedir:

‘Ali ‘ye nikâh olıcağ ne didi
Şefî‘a makâmın isterem didi

Şefî‘ olmasını vaşf eyler isem
Söz uzanur cümlesin söyler isem

Fâtıma’nuñ vefâtında gör bu sözi
Burada çok eglemeyelüm sizi³⁰

Huccetüñ aşlı nedür ki dir iseñ
Anı dahı bir işitsem dir isen

Fâtıma’nuñ vefâtın okuyasın
Aşlı n’eydüğini anda tıyasın

Bu kitâbda bu huşûş diñmişdürür
Bu hüccetüñ aşlı söylenmişdürür³¹

Sarıkaya, mevcut bilgiler ışığında, Pîr Muhyiddîn’in okuyucuyu yönlendirdiği bu eserin Yazıcıoğlu Mehmed’in (öl. 855/1451) *Muhammediye*’si olduğunu düşünmektedir. Muhammediye’de *Vefât-ı Fâtımatü’z-zehrâ* başlıklı 40 beyitlik bir bölüm yer alır.³² Ancak tezimiz vasıtası ile tespit ettiğimiz ve yukarıda zikrettiğimiz yeni bilgiler Pîr Muhyiddîn’in okuyucuyu yönlendirdiği bu eserin Halil’e ait *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisi

³⁰ Sarıkaya, 211.

³¹ Sarıkaya, 375.

³² Bkz. Âmil Çelebioğlu, *Yazıcıoğlu Mehmed Muhammediye*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018, 521-524.

olduğunu göstermektedir. Zira Halîl, mesnevisinde Pîr Muhyiddîn'in işaret ettiği hususlara ayrıntılı bir şekilde yer vermektedir. İlgili beyitlerden birkaçı şöyledir:

Didi kaçan kim ol atam Muştafâ
Diledi çiftlendüre beni saña (1117)

Söyledüm kim ben 'Alî'den bıkmazam
Lîkin ol mehr ile evden çıkmazam (1120)

Ümmetüñi iderem didüm kabûl
Andan artuğı kabûl olur degül (1125)

İrişdi Cebrâ'îl hüccet getürdi
Bu mektûbı baña ol vaqt yetürdi (1144)

Kâğıduñ içinde yazılmış bu kim
Ol Rasûl'e gör ne dimiş ol Hakîm (1146)

Bilmiş olsun Fâtıma yâ Muştafâ
Ümmetüñi ben aña gördüm revâ (1147)

Üşde ben anı ri'âyet eyledüm
Mehrini anuñ şefâ'at eyledüm (1148)

O hüccetdür bu kâğıd gördüñ anı
Vaşiyyet iderem saña nihânı (1149)

Ayrıca Pîr Muhyiddîn'in *Şefâat-nâme*'de, *Vefât-ı Fâtıma* isimli esere yönlendirme yaptığı fasıllarda kullandığı kelime kadrosu, motifler ve hadiselerin sıralanış şekli ile Halîl'in mesnevisi arasındaki ciddi benzerlikler de bu düşüncemizi desteklemektedir. Bu bölümlerden biri Hz. Peygamber'e cehennem konulu bir ayetin nazil olmasının ardından yaşananların tahkiye edildiği bölümdür. Hz. Peygamber bu ayetin nazil olması ile ümmeti adına derin bir üzüntü yaşar. Hz. Peygamber'in durumundan müteessir olan ashap, Hz.

Peygamber'in üzüntüsünün sebebinin yalnız Hz. Fâtıma aracılığı ile öğrenilebileceğini düşünür ve Hz. Fâtıma ile görüşme kararı alır. Ashap, Hz. Fâtıma'nın kapısına varınca onu el değirmeni ile arpa unu çekerken bulur. Onların talebi üzerine Hz. Fâtıma dışarı çıkmak üzere giyinir. Bu giysi hurma ipindendir ve pek çok yeri yamalıdır. El değirmeni ile kendi ununu kendi çeken, hurma ipinden yamalı giysiler giyen Rasul'ün kızını görünce ashap, gayet müteessir olur. Zira o ki; bir bendenin, sıradan bir kimsenin kızı değil âlemlerin övücü Muhammed Mustafa'nın kızıdır. Kayserlerin, kisraların, nice kâfir hükümdarların kızları altına, inciye batmış, türlü ziynetlere gark olmuş iken Hz. Peygamber'in kızının yamalı giysisi, açlığa ve yokluğa karşı sabrı karşısında hüzünlenmemek mümkün değildir. Koç derisi döşeğiyle hem gece ailesini rahat ettiren hem gündüz ihtiyaçlarını gideren Hz. Fâtıma, yastığına ise hurma yaprağını iç eylemiştir. Hz. Fâtıma, ashapın gördüğü bu manzara karşısında yaşadığı üzüntüyü Hz. Peygamber'e iletir. Hz. Peygamber ise onlardan bu tavırları ile Hz. Fâtıma'yı üzmemelerini ister. Zira Hz. Fâtıma fâni dünyanın nimetlerine değil, ebediyet yurdunun güzelliklerine, cennet içre hullelere, nurdan taşlara lâyıktır:

Pîr Muhyiddîn ³³	Halîl
Qorqulu âyet gelse idi aña Ümmetin kayırıp aqlardı buña (217)	Qaçan âyât-ı vaʿd inse aña Key melûl olurdu iylerdi buña (803)
Gördiler söyleşmege yokdur zafer Didiler Fâtıma'ya şoruñ haber (228)	Gördiler kim bilemez bunlar haber Söylemege bulamazlar hîç zafer (811)
Pes didiler ki biz de varalum Fâtıma'ya hâli haber virelüm (250)	Didiler kim bu işi görmek gerek Fâtıma'ya yetişüp irmek gerek (812)
Ol gelürse söyler aña sözini Bizden artuñ sever zîrâ kızını (251)	Ol bilüvirür nice geldi hitâb Andan artuñ kimse alıma cevâb (813)
Fâtıma'nuñ kapısına vardılar El degirmenin çekermiş gördiler (252)	Fâtıma'nuñ kapısına irdi ol El degirmenin çekerdi gördi ol (817)
Şabr idüñ dir kişilik tonın giyem Sözleriñüz varup atama diyem (259)	Fâtıma didi gideyüm hoş ola Kişilik tonumı giyeyüm hele (823)
Çara on dört yerde ya[ma]nmış idi İpligi hürmadan bükülmüş idi (262)	On iki yirde yaması var tonuñ Hurma ipi ipligi dañı anuñ (825)
Şanma anı degme kimse kızıdur Fağr-i 'âlem Muḥammed'üñ kızıdur (299)	Şanma anı bir gedānuñ kızıdur Fağr-i 'âlem Muṣṭafâ'nuñ kızıdur (829)

³³ Sarıkaya, 201-221.

Kayşer ile kisrā beglerinüñ Tonları atlas harîr kızlarınuñ (332)	Kayşer <ü> kisrā vü ol kâfirlerüñ Kızları giydüğü tonları görüñ (832)
Kendüleri dürlü zînet düzerler Altuna incüye batup gezerler (351)	Zîneti aşlınca tutmuşlar olar Altuna incüye batmışlar olar (833)
Fâtıma'[y]ı göre şol geydügini Aç yalıncaklığa hem döydüğünü (298)	Gör Muhammed kızınıñ giydüğünü Aç u yalıncaklığa döydüğünü (834)
Her gice bir koç derisi döşegüm Bütünce yanında yatur uşağum (361)	Döşegüm bir koç derisidür benüm Bunca günden berü kim giçer günüm (840)
Ol dericek üzerinde yaturuz Yine tırıcak deriyi götürüz (363)	Gice olıcak döşenürem anı Anuñ ile rāhat eylerem cāmı (841)
Bir arıcak devemüz var ey güzîn Ol deri üstinde yimlerüz hemîn (364)	Qaldururam gündüz olıcak yine Döşerem bu kez devenüñ öñine (842)
Bir yanında yimlerüz bilüñ anı Bir yanında rāhat eylerüz canı (365)	Anuñ üstinde yedürürem 'alaf Yire dökmem olmasun diyü telef (843)
Bir dahı var yaşduk eyledüm anı Hırma yaprağıla tıldurdum anı (366)	Yaşduğum dahı işit kim n'eyledüm Hırma yaprağın koyup iç eyledüm (844)
Ne söylerem diñle sana sözümi Ğuşşalandurma benüm hāş kızımı (372)	Didi yā Selmān işit sözümi sen Ğuşşalandurma benüm kızımı sen ³⁴ (846)
Benüm kızum giye ol hulleleri Cennet içre şu'le vire her biri (374)	Anlar artlas giye kuşansa kemer Giye cennet içre kızum hulleler (847)
Altun takıyayı olar bir kaç giye Anda kızum hōd nurdan tāt giye (375)	Anlaruñ var-ısa zerden efseri Kızumuñ nūrdan ola tāt-ı seri (848)

Pîr Muhyiddîn'e ait *Şefâat-nâme* isimli mesnevi hakkındaki bu tespitler şairin, Halîl'in eserinden haberdar olduğunu ve eserini kaleme alırken daha önce yazılmış olan bu mesneviden istifade ettiğini göstermektedir. Pîr Muhyiddîn'in, *Şefâat-nâme* isimli bizzat kendisi tarafından yazılan esere doğrudan Halîl'in eserinden alıntılarla başlamasının nedeni ise muhteva yakınlığı olmalıdır. *Şefâat-nâme*'de Hz. Peygamber'in, Hak Teâlâ'ya ümmetinin ahirette cehennem azabından kurtulması yolundaki dua ve münacatı dile getirilmektedir.³⁵ *Ervâh-nâme* ise kabir hayatı ve âlem-i berzahta ruhların ahvali hakkında verdiği bilgiler ile bu mesneviye geçiş için oldukça uygun düşmektedir. Ayrıca iki bölüm arasında muhteva yakınlığı olmasına rağmen şairin bu metinleri bir

³⁴ Halîl'e ait eserin diğer nüshalarında Pîr Muhyiddîn'in eserinde olduğu gibi bu isim Hz. Ömer şeklindedir.

³⁵ Sarıkaya, 10.

bütün hâline getirmemesi ve sadece ikinci mesnevi olan *Şefâat-nâme* için sebep-i telif kaleme alması da ilk mesnevinin kendisine ait olmadığına önemli delillerindendir. Pîr Muhyiddîn *Şefâat-nâme*'yi, Seyyid Hüseyin adındaki mürşidinin emri üzerine kaleme aldığını belirtmektedir. Mesnevinin yazılmasını emir ve işaret eden Seyyid Hüseyin, telif başlamadan önce şairi bu kitaba manevi olarak hazırlamak için halvete/erbaine teşvik etmiştir. Hazırlık safhasından sonra yine mürşidi/mürebbsi, şairin mesneviyi yedi günde ikmal etmesini istemiş, neticede eser, verilen süre içerisinde gece gündüz yazılmak suretiyle tamamlanmıştır. Şairin ifadelerinden Seyyid Hüseyin'in yazıldıktan sonra kitabı okuduğu, yani bir anlamda onay verdiği de anlaşılmaktadır.³⁶ Ancak bu ifadeler tamamıyla *Şefâat-nâme* başlıklı ikinci mesnevi özelindedir ve şair bu telif serüvenine *Ervâh-nâme*'yi dâhil etmemiştir. Şair hakkındaki tüm bilgilere de -adına, mesleğine, memleketine, yaşadığı döneme- yine ikinci mesnevi olan *Şefâat-nâme*'den ulaşılmakta, Pîr Muhyiddîn'in adı ilk mesnevi olan *Ervâh-nâme*'de zikredilmemektedir.

Sarıkaya, Pîr Muhyiddîn'e ait olduğu düşünülen *Ervâh-nâme*'yi değerlendirirken Pîr Muhyiddîn'nin bazen bir vaiz üslubuyla, muallim edasıyla doğrudan dinî telkinlerde bulunduğunu belirtir ve “*Bu tavsiyeler, namaz, oruç gibi temel mükellefiyetlerin hatırlatılmasından başka meselâ Kur’ân-ı Kerîm, tefsir ve hadis-i şerîf okunurken aşkla dinlemek konularını da kapsayabilmektedir.*”³⁷ der. *Ervâh-nâme*'nin müellifi olduğunu tespit etmiş olduğumuz Halîl ise imamdır. Söz konusu üslup ve telkinler de vazifesine oldukça uygun düşmektedir. Ayrıca Halîl, eseri yazma gayesinin bu telkinler olduğunu vurgulamakta ve bu tarz mesnevi boyunca temel üslup olarak varlığını korumaktadır.

Sarıkaya'dan sonra Şahin Köktürk tarafından “Şefaate-name ve Pir Muhammed'in Şefaate-name'si” başlıklı bir makale kaleme alınmıştır. Köktürk, Pîr Muhyiddîn'in XVI. yüzyılda, Kânûnî Sultan Süleyman devrinde yaşadığını, intisap ettiği mürşidi Seyyid Hüseyin'in Kübreviyye tarikatının şeyhi ve dolayısıyla ona halife olan Pîr Muhyiddîn'in de Kübreviyye tarikatının bir mürşidi olduğunu belirtmiştir.³⁸ Pîr Muhyiddîn'e ait eserin muhtevası hakkında bilgi verirken “*Ervâh-nâme*” faslını, “*Bu dünyanın faniliği, geçiciliği, ölümün kaçınılmaz oluşu, ölüm anında inanan ve inanmayanların halleri, mezar ahvali, üç-yedi-kırkinci ölüm günlerinde, sene-i devriyede, mübarek gün ve*

³⁶ Sarıkaya, 34.

³⁷ Sarıkaya, 48.

³⁸ Şahin Köktürk, “Şefaate-Name ve Pir Muhammed'in Şefaate-name'si”, *Turkish Studies*, 9 (6), 2014, 766.

gecelerde ölümlerin neler yaşadıkları, mahşer gününde iman eden ve etmeyenlerin durumu, günahkâr müminlerin şefaât beklentisi, cennet ve cehennem tasviri, suçlulara cehennemin yaklaştırılması eserde ayrıntılı olarak anlatılır.”³⁹ cümleleriyle tanıtan Köktürk, bu faslın metne katkısını ise şöyle vurgulamıştır: “Bütün bu olayların anlatılma sebebi, günahkâr müminlere “şefaât” olunacağını ifade etmek içindir.”⁴⁰ Biz de Halîl’e ait olduğunu tespit ettiğimiz bu metnin, Pîr Muhyiddîn’in Şefâat-nâme’si öncesinde dinleyiciyi şefaât olgusuna hazırlamak niyetiyle zikredildiğini düşünmekteyiz.

Eser hakkındaki bir diğer inceleme Kenan Bozkurt tarafından hazırlanmış ve Şefâat Kavramı ve Pîr Muhyiddîn’in Şefâat-nâmesi başlıklı çalışma ile Pîr Muhyiddîn’e ait eser yeniden yayınlanmıştır.⁴¹ Önceki çalışmalardan farklı olarak Bozkurt, Pîr Muhyiddîn’e ait mesnevinin nüshalarını değerlendiren Halîl’in eseri hakkında da görüş bildirmiştir. Bozkurt’un tespitleri bizim görüşlerimizi desteklemekle birlikte ulaştığı sonuçlar farklıdır. Halîl’e ait eserin, tezde esas aldığımız nüshası hakkında Bozkurt’un kanaati şöyledir:

“Millî Kütüphane’de 06 Mil Yz A 2664/5’te, Karabulut Mescidi İmamı adına kayıtlı olan bir Ervah-nâme bulunmaktadır. 210 varaklı bir eserin 163b-189b varakları arasında yer alan, ölüm ve şefaât konusunu alan eser, farklı bir müellif tarafından yazılmış olsa da telif olmayıp büyük bir kısmı Pîr Muhyiddîn’in Şefâat-nâmesi’nden alıntıdır.”⁴²

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Halîl’e ait mesnevinin zikredilen nüshasında, eserin telif tarihini içeren beyit yer almamaktadır. Bozkurt, bu nüsha üzerinde yaptığı inceleme sonrası, iki mesnevi arasındaki benzerliği Halîl’in Pîr Muhyiddîn’den alıntı yaptığını ifade ederek açıklamıştır.

Bozkurt, Pîr Muhyiddîn’in Şefâat-nâme’sinde okuyucuyu yönlendirdiği Vefât-ı Fâtıma mesnevisi üzerine de bir araştırma yapmış ve Halîl’e ait eserin Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu’nda yer alan nüshasına ulaşmıştır. Bu mesnevi ile Pîr

³⁹ Köktürk, 768-769.

⁴⁰ Köktürk, 769.

⁴¹ Kenan Bozkurt, Şefaât Kavramı ve Pîr Muhyiddîn’in Şefâat-nâmesi, Gece Kitaplığı, Ankara 2020, 93-94.

⁴² Bozkurt, 93-94.

Muhyiddîn'in *Şefâat-nâme*'sindeki ilgili kısım arasındaki yakınlığa ise şöyle temas etmiştir:

“Şair, eserinde Hz. Fatıma'nın ümmetin hanımlarına nasıl şefaathçi olduklarını anlatırken Vefât-ı Fâtıma adlı bir esere atıfta bulunarak bu konunun orada daha ayrıntılı anlatıldığını söyleyip eserin kendisi tarafından yazıldığına dair imada bulunur. Yurtiçi ve Yurtdışı yazma eser kütüphanelerinde bu adla veya Destan-ı Fatıma adıyla tespit edilmiş 14 nüsha bulunmaktadır. Ancak bu nüshaların hiçbirinde Pîr Muhyiddîn'e dair bir kayıt yer almamaktadır. Bu nüshalardan inceleme fırsatı bulduğumuz Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 1412 numarada kayıtlı nüsha, içerik olarak Pîr Muhyiddîn'in anlatımına uymaktadır; ama eserin müellifi farklıdır.”⁴³

Bozkurt'un, Pîr Muhyiddîn'in mesnevisi ile benzerliklerini tespit ettiği bu iki nüsha (Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz A 2664/5'teki *Ervâh-nâme* ve Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu'nda yer alan *Vefât-ı Fâtıma*) Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl'e ait eserin iki farklı nüshasıdır. Bu nüshalardan birinde eserin telif tarihi 897 şeklinde yer almakta ve bu tarih de Pîr Muhyiddîn'in eserini telif ettiği tarihten 42 yıl öncesine tekabül etmektedir.

Sonuç olarak şunu söylemeliyiz ki tezde değerlendirdiğimiz nüshalar hem Halîl'in eserine dair literatürdeki boşluğu doldurmakta hem de edebiyat tarihimiz açısından önemli yenilikler getirmektedir. Zira bu nüshalar, XVI. yüzyıl şairlerinden Pîr Muhyiddîn'e ait olduğu düşünülen *Ervâh-nâme* isimli mesnevinin asıl şairinin Halîl olduğunu göstermektedir. Bu durum Pîr Muhyiddîn'e ait eser üzerine çalışma yapan araştırmacıların sorguladığı birtakım hususları da açıklığa kavuşturmaktadır.

Pîr Muhyiddîn'in eseri hakkında yapılan çalışmalarda şairin iki ayrı bölümden oluşan tek bir mesnevi ya da muhteva olarak birbiriyle bağlantılı iki ayrı mesnevi yazmış olabileceğine dair bir tartışma ve buna bağlı olarak eserin adının ne olduğuna dair (*Ervâh-nâme*/*Şefâat-nâme*) bir belirsizlik söz konusudur. Bunun temel nedeni iki bölüm arasında muhteva yakınlığı olmasına rağmen şairin bu metinleri bir bütün hâline getirmemesi, her iki kısmın da tevhid, naat gibi türlerle başlayıp bir hatimeyle son bulması ancak şaire dair

⁴³ Bozkurt, 105.

tüm bilgilerin yanı sıra eserin adının ve telif serüveninin ikinci mesnevi olan *Şefâat-nâme*'de yer almasıdır.

Sarıkaya çalışmasında bu mevzuu tartışırken şu ifadelere yer verir:

“Pîr Muhyiddîn'in bilinen tek eseri olan Şefâat-nâme, (...) ilki 576, ikincisi 1936 beyitten ibâret olmak üzere iki bölüm şeklinde; veya birbiriyle bağlantılı iki ayrı mesnevî şeklinde tertip edilmiştir. Aslında burada öncelikle söz konusu metnin iki ayrı eser olup olmadığı üzerinde durmak gerekir. Doğrusu bu konu hakkında metin de çok yardımcı olmamaktadır. (...) Bu iki bölüm klasik mesnevî tertibindeki bölümlere de karşılık gelmez. Farsça konu başlıkları vs. gibi tertip düzeni bu eserde yoktur. Bu yönüyle mesnevînin türün örnekleri arasında nisbeten ibtidâî bir durumda olduğu söylenebilir. Her iki kısım da sadece besmeleyle başlayıp devam etmektedir; herhangi bir konu/bâb başlığı mevcut değildir. Eserin iki kısmını veya bir başka yaklaşımla her iki mesnevîyi birbirine bağlayarak tek eser gibi telâkki edilmesini sağlayan husus, muhtevâ yakınlığı kadar, her iki kısımda tekrar edilen beyitlerdir. Bölümlerin birbiriyle alâkası üzerinde durmamızın sebebi, eserin adı konusundaki belirsizliği giderme çabasından ibârettir. Çünkü bu mesnevînin birden fazla ismi vardır ve kanaatimizce bunun en belirgin sebebi, iki bölümün iki ayrı eser şeklinde anlaşılmış olmasıdır.”⁴⁴

İlgili probleme dair Bozkurt'un değerlendirmeleri ise şöyledir:

*“Pîr Muhyiddîn'in elimizde bulunan tek eseri *Ervâh-nâme* olarak da anılan *Şefâat-nâme*'sidir. İki bölümden oluşması eserin iki farklı metin olarak algılanmasına yol açmıştır. Bazı yazma eser kütüphanelerinde *Ervâh-nâme* kısmının müstakil bir eser şeklinde yer alması, her bölümün bağımsız bir eser gibi algılandığını göstermektedir. Bu da eserin aslında birbiriyle konu bakımından ilişkili iki eser olabileceği zannına kapılmamıza neden olmuştur. Nitekim eserin ilk 591 beyitlik kısmına denk gelen *Ervâh-nâme* kısmında şair, klasik mesnevi kurgusuna uygun olarak ilk on bir beyitlik kısımda, tevhit naat formuna uygun beyitlere yer vermiştir. (..) Bu beyitler klasik bir tevhit ve naat formunda olsa da eserin bu bölümü klasik bir mesnevi formunu içermekten uzaktır. Zira klasik bir mesnevi formunda bulunan tevhit, naat, dört halifeye övgü, dönemin padişahına övgü ve sebeb-i telif, ağaz-ı destan gibi kısımlar bu bölümde yer almamakla beraber bölüm sonunda bir hatime yer almaktadır. Bu da bu bölümün bağımsız bir eser ya da*

⁴⁴ Sarıkaya, 28-29.

bölüm olma ihtimalini güçlendirmektedir. (...) Eserin iki eser olduğuna dair bizde hasıl olan kanaatin diğer bir sebebi ise iki bölümün birbiriyle ilişkili iki farklı konuyu ele almasıdır. (...) Eserin ikinci kısmı olan Şefâat-nâme klasik mesnevi kurgusuna bir bütün olarak haizdir. Bu durum bu bölümün bağımsız bir eser olduğu kanaatine varmamıza neden olmuştur. Nitekim Şefâat-nâme kısmında tevhit, münacat, naat, medhiye sebebi telif ve dua kısımları yer almakta ve eserin ilk 206 beyitlik kısmı mesnevinin bu bölümlerini içermektedir. Ayrıca bu bölümde şair çok açık bir şekilde eserin Şefâat-nâme olduğunu ve eserini şeyhinin isteği üzerine yazdığını söyler. Bütün bu kanaatlerimize rağmen Ervâh-nâme ve Şefâat-nâme'nin iki bağımsız eser olmaktan ziyade bir eserin iki farklı bölümü olduğuna dair işaretleri de eserde görmek mümkündür. Bütün bu belirsizlik, müellif nüshasının elde olmamasından ileri gelmektedir. Müellif nüshasının elde bulunmaması ve istinsah edilen en eski nüshanın neredeyse yüz yıl sonra yazılmış olması da eserin müstensihler tarafından ne tür değişikliklere maruz bırakıldığını takip etmemizi zorlaştırmaktadır. Tüm bunlar, eser hakkında kesin bir şey söylememize engel olmaktadır. Ancak eserin iki bölüm olduğu kanaatinin de bizde kuvvetle hâsıl olduğunu belirtmekte fayda vardır.”⁴⁵

Yukarıda da belirttiğimiz üzere tartışmaya konu ilk mesnevi Pîr Muhyiddîn'e değil Halîl'e aittir. Burada Bozkurt'un ifadelerinden “müstensih müdahalesi” kısmını ayrıca değerlendirmek gerekir. Zira Halîl ve Pîr Muhyiddîn'e ait eserleri, bu iki mesneviyi muhteva açısından birbirine yakıştıran müstensihler de bir araya getirmiş olabilir. Ancak Pîr Muhyiddîn'e ait Şefâat-nâme isimli mesnevide Halîl'in mesnevisinden izlerin bulunması ve bu eserde bizzat şair tarafından Halîl'in eserine yapılan göndermeler, iki eseri bir araya getirenin doğrudan Pîr Muhyiddîn olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca Bozkurt, Pîr Muhyiddîn'in Ervâh-nâme'nin son kısmında -daha önce de belirttiğimiz üzere Pîr Muhyiddîn'e isnad edilen Ervâh-nâme ile Halîl'in eseri arasındaki tek fark bu son fasıldır- Şefâat-nâme'nin dibâcesine gönderme yaptığını belirtmektedir. Dolayısıyla iki eseri bir araya getiren müstensihler değil, doğrudan şairin kendisi olmalıdır.

“Şair, Ervâh-nâme kısmının sonunda eserin yazılış sebebi hakkında bilgi verirken Şefâat-nâme'nin dibâceye göndermede bulunmaktadır. Şair bu kısımda eseri meclislerde okunmak için bölümler hâlinde kaleme aldığını, eserin Arapça'dan tercüme edildiğini

⁴⁵ Bozkurt, 100-104.

açıkça belirterek eserin yazılması için vesile olan şeyhi hakkında bilgi almak isteyenlere dibaceye bakmalarını tembihlemektedir.”⁴⁶

Tüm bu tespitler sonrasında Pîr Muhyiddîn, Halîl’in eserine bir nevi zeyl yazmıştır denilebilir. Zira şairin gayesi bu metni kendisine mal etmek değildir. Şair bu faslı kendi eserinden ayırdığı gibi *Şefâat-nâme*’sinde Halîl’e ait eserin tamamına da gönderme yapmaktadır. Sarıkaya, şairin okuyucuyu *Vefât-ı Fâtıma* isimli esere yönlendirdiği beyitleri “*Pîr Muhyiddîn’in iki ayrı yerde Hz. Fâtıma’nın vefâtı bahsini tavsiye ettiği görülür. Oysa Şefâat-nâme’de bu mevzû işlenmez. Yâni Hz. Fâtıma’nın vefâtı bahsi yoktur. Şu halde şâir açıkça başka bir kitabı tavsiye etmektedir ve bu kitapta hem Hz. Fâtıma’nın vefâtı anlatılacak hem de onun, ümmetin hanımlarına şefaatçi olmak için mihriini almaktan vazgeçmesine temas edilecektir.*”⁴⁷ ifadeleriyle yorumladıktan sonra söz konusu eseri şöyle nitelemektedir:

*“Pîr Muhyiddîn’in âdetâ kendi eserinden bahseder gibi veya sanki zâten herkesin bildiğini farzettığı bir kitabı tavsiye eder gibi andığı Vefât-ı Fâtıma ...”*⁴⁸

Dolayısıyla Sarıkaya’nın da belirttiği üzere şair hitap ettiği kitlenin Halîl’in eserinden haberdar olduğunu farzetmektedir. Üstelik Pîr Muhyiddîn’in *Ervâh-nâme*’ye ilave ettiği son fasıldaki beyitleri, hitap edilen kitlenin bu eserin tamamından haberdar olduğunu ve Pîr Muhyiddîn’in bu hacimli eserden kendi mesnevisi ile bağlantılı kısmı seçerek bir muhtasar oluşturduğunu düşündürmektedir:

İşit imdi bu kitâbuñ aşlını

Nice yazdum ya bunı vü faşlını

Ger dilerseñ muhtaşara uyasın

Nokta konmuş beyitlerin okuyasın

Cümle bir meclisde okunmaz ey yâr

Hep okursañ diñleyenler tiz toyar

⁴⁶ Bozkurt, 103.

⁴⁷ Sarıkaya, 71.

⁴⁸ Sarıkaya, 71.

Küllisin bilmek dilerseñ çoğ u az

*Şabr ile bir kaç gün oku az u az*⁴⁹

Halîl'e ait olduğunu tespit ettiğimiz bu eserin, “*İşit imdi cān-ıla ten hālîni / Kanda iltür işbu cānlar yolını*” beyti ile başlayan faslı ise dinî konulu mecmularda “*Ahvāl-i Cān ile Ten*” başlığı ile yer edinmiştir. Bu mecmualardan biri de İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesindeki 3576 yer numaralı yazmadır. Söz konusu yazma, Ramazan Ekinci tarafından incelenmiş ve 2015 yılında “Müellifi Bilinmeyen Bir Mesnevi: Cān ile Ten” başlıklı makalede 137 beyitlik bu fasıl transkribe edilmiştir.⁵⁰

⁴⁹ Sarıkaya, 170.

⁵⁰ Ramazan Ekinci, “Müellifi Bilinmeyen Bir Mesnevi: Cān ile Ten”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 2015, 1-16. Ayrıca Pîr Muhyiddîn'in eseri üzerine iki de doktora tezi hazırlanmıştır. Bunlardan ilki Şaban Şahinbay tarafından 2022 yılında tamamlanmıştır. Şahinbay tezinde kendisinden önce metni kitaplaştıran Sarıkaya ve Bozkurt'un çalışmalarından hiç söz etmediği gibi bu isimler tarafından neşredilen metnin üç katı hacimde bir metin (6887 beyit) ortaya koymuştur. Şahinbay'ın tezinde esas aldığı Millî Kütüphanede yer alan 8266 yer numaralı nüsha için Sarıkaya kesinlikle Pîr Muhyiddîn'e ait değildir derken (Bkz. Sarıkaya, 84.), Bozkurt 177 varaklık bu yazmanın ilk 41 varağının *Ervâh-nâme* olduğunu belirtir. (Bkz. Bozkurt, 145.) Şahinbay ise dinî konulu manzumelerin bir araya getirildiği bu mecmuayı tamamen Pîr Muhyiddîn'e aitmiş gibi neşretmiş, bu nüshanın tespit edip incelediği 10 nüsha içerisinde “en kapsamlı ve tarihçe en eski” nüsha olduğunu ve tezinde metni neşrederken bu nüshayı esas aldığını söylemiştir. Bkz. Şaban Şahinbay, *Ervâh-nâme (Metin-İnceleme-Dizin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2022. Aynı yıl Abdulkadir Korkmaz *Eski Türk Edebiyatında Şefâ'at-Nâme Edebî Türü ve Pîr Muhammed'in Şefâ'at-Nâmesinin Millî Kütüphane (3772/1) Nüshası Üzerine Bir İnceleme (Tahlil-Metin-Dizin)* başlığını taşıyan doktora tezini tamamlamıştır. Korkmaz kendisinden önce metni değerlendiren; Nebioğlu, Sarıkaya, Köktürk ve Bozkurt'un çalışmalarından bahsetmiş, zikredilen çalışmalardan farklı olarak tezinde, eserin sadece ikinci bölümü olan *Şefâat-nâme* kısmını esas aldığını belirtmiştir. Bu kriterlere uygun metin olarak daha önce üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan ve *Ervâh-nâme* bölümü bulunmayan Ankara Millî Kütüphanede 3772/1 numarayla kayıtlı nüshayı seçmiştir. Bkz. Abdulkadir Korkmaz, *Eski Türk Edebiyatında Şefâ'at-Nâme Edebî Türü ve Pîr Muhammed'in Şefâ'at-Nâmesinin Millî Kütüphane (3772/1) Nüshası Üzerine Bir İnceleme (Tahlil-Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2022.

BİRİNCİ BÖLÜM

ESER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. ESERİN ADI

Eser kütüphane kayıtlarında hem *Vefât-ı Fâtıma* hem de *Ervâh-nâme* başlıklarıyla yer almıştır. Zira her iki ifade de mesnevide geçmektedir:

Mev'ize resminde tertib eyledüm
*Hoş vefât-ı Fâtıma 'yı söyledüm*⁵¹ (57)

.....
Çünkü ervâh-nâmeden sözler didüm
Gözlerüm yaşıyla yüzümi yudum (77)

Ancak bu ifadelerden ilki eserin sebep-i telif kısmında, ikincisi asıl konunun işlendiği bölümde yer almaktadır. Şair, sebep-i telif kısmında nasihatname türünde bir eser kaleme aldığını ve bu eserde Hz. Fâtıma'nın vefatına dair rivayetleri her seviyeden okuyucunun anlayabilmesi gayesiyle Türkçeye aktardığını ifade etmektedir:

Mev'ize resminde tertib eyledüm
Hoş vefât-ı Fâtıma 'yı söyledüm (57)

Türkîye çekdüm kamu elfâzını
Zîrâ kim ekşer 'avâm diñler anı (58)

Halîl'e ait eserin sadece bir nüshasının *Ervâh-nâme* başlığını taşıdığını, diğer nüshaların *Vefât-ı Fâtıma* adıyla istinsah edildiğini de belirtmek gerekir. Ayrıca *Ervâh-nâme* başlığını taşıyan nüshanın serlevhasında “*Vefât-ı Hâzret-i Fâtımatü'z-zehrâ Rağıya'llāhu 'Anhā*” ifadesinin de yer aldığı ancak bu ifadenin daha sonra boyanmak suretiyle kapatıldığı çalışmanın girişinde görselleriyle birlikte belirtilmiştir.

⁵¹ Bu beyit eserin muhtasar nüshaları dikkate alınarak yazılmıştır. Tezde esas aldığımız nüshada aynı beyit şu şekildedir: *Mev'ize resminde tertib eyledüm*

Fâtıma bint-i Rasûl'i söyledüm (57)

Eseri ilim âlemine tanıtan Fâik Reşad ve Ali Emîrî ise bu mesnevinin Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ine Hz. Fâtıma'nın vefatının eklenmesi suretiyle zeyl olarak yazıldığını ifade etmiştir.⁵² Şairin eserinde asıl konunun Hz. Fâtıma'nın vefatının olduğunu söylemesi ve ayrıca bu eserin Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ine Hz. Fâtıma'nın vefatının eklenmesi suretiyle zeyl olarak yazıldığı bilgisi, eserin adını *Vefât-ı Fâtıma* olarak kabul etmeyi gerekli kılmış ve tezde bu başlık tercih edilmiştir.

1.2. ESERİN MÜELLİFİ

Şairin adı mesnevide şu beyitlerde geçmektedir:

*Anlaruñ ol hayf <u> gülbangı **Halil***
Tā kıyāmet olısardur ber-mezīd (K/15)

*Nice ad-ıla imām olduñ **Halil***
Kendü kendüñe çün olmaduñ delil
İy za'ıf <u> 'ācizī hor u zelil
Ġāfil olma 'aqluñı dir kıl hāzer (M/15)

*Bu **Halil**'e yārī kıl yā Müste'ān*
Dūzaḡ odın aña eyle būsītān (1359)

Halil hakkında tezkirelerde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu nedenle şairin hayatı mesnevisinden hareketle ele alınmıştır. Bu bilgiler de oldukça sınırlıdır. Şair mesnevisinde Edirne'de, Karabulut Mescidi'nde imam olduğunu belirtmektedir:

Edirne'de bu kitāb oldı tamām
Bunı tertīb eyledi düzdi imām (1377)

Bu za'ıf 'āciz ü aḡkar bī-vücūd
Bu imām-ı Mescid-i Karabuluḡ (1378)

Osmanlı tarihçisi Ahmed Bâdî Efendi'nin (öl. 1910) Edirne tarihi, âbideleri ve meşhurları hakkında bilgi verdiği *Riyâz-ı Belde-i Edirne* isimli eserinde şairin imam

⁵² Fâik Reşad, 68; Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halil, *Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ*, 1b.

olarak görev yaptığı Karabulut Mescidi ve bu mescidin bulunduğu mahalleye dair bazı bilgiler yer almaktadır. Ahmed Bâdî Efendi'nin belirttiğine göre Karabulut Mahallesi; halkı Müslüman ve Rumlardan müteşekkil, şüce'ân-ı Osmâniyyeden sâhib-i mescid Karabulut İbrâhîm Bey nâmına mensûb, Kıyık'ta bir mahalledir.⁵³ Karabulut Mahallesinde, Karabulut Camii Sokağında onuncu numarada sakfı ahşaptan, bir minareli Karabulut İbrâhîm Bey Mescid-i Şerîfi vakidir.⁵⁴ Aynı mahallede, aynı sokakta, mescidin sahasında, sakfı ahşaptan bir de mektep mevcuttur ki Karabulut İbrâhîm Bey Mektebi'dir.⁵⁵ Osman Nuri Peremeci (öl. 1950) de *Edirne Tarihi*'nde Edirne'nin eski mahallelerini tanıtırken Karabulut Mahallesine yer vermiş ve Karabulut'un eski Osmanlı kahramanlarından İbrahim Bey'in lakabı olduğunu belirtmiştir.⁵⁶ Osmanlı tarihçisi M. Tayyip Gökbilgin'in (öl. 1981) kaydettiğine göre, mahallenin kurucusu Karabulut İbrahim Ağa, II. Murad (öl. 1451) ve Fatih (öl. 1481) devri devlet adamlarındandır. Kendisine Edirne'ye tâbi Sebkan Yusuf Köyü temlik edilmiş, o da bu köyü Edirne'deki diğer mülküyle birlikte mescidine vakfetmiştir. Mescidin inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber II. Bayezid (öl. 1512) devrinde vakfiyesinin yeniden düzenlendiğine ilişkin bir kayıt yer almaktadır.⁵⁷ Yavuz Güner ise bu bilgilerden hareketle *XV. Yüzyılda Edirne'nin Kentsel Dönüşümü* başlıklı doktora tezinde mescidin inşasının ve mahallenin kuruluşunun Fatih devrinde (1444-1446, 1451-1481) gerçekleşmiş olabileceğini kaydetmektedir.⁵⁸

Edirne'deki Osmanlı Dönemi mimari eserleri önce 1733'teki yangınla harap olmuş, ardından 1752'de meydana gelen depremde büyük hasara uğramıştır. Bu felaketlerin ardından zarar gören mimari eserler tamir edilmiş olsalar da XIX. yüzyıl başlarından itibaren Rus ordusunun Trakya'ya inmesiyle şehir tekrar büyük bir yıkım yaşamıştır. 1829'daki ilk Rus işgalinde, savaşız teslim olan Edirne'de saray dışındaki eserlere fazla zarar verilmemiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda ise Edirne, tarihinin en büyük felaketlerinden biriyle karşılaşmıştır. Eski eserlerde bıraktığı izler bakımından önceki

⁵³ Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si 1-3*, Niyazi Adıgüzel ve Raşit Gündoğdu (Haz.), Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2014, 1/2, 922.

⁵⁴ Ahmed Bâdî Efendi, 1/1, 159.

⁵⁵ Ahmed Bâdî Efendi, 1/1, 241.

⁵⁶ Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1939, 332.

⁵⁷ M. Tayyip Gökbilgin, *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007, 331.

⁵⁸ Yavuz Güner, *XV. Yüzyılda Edirne'nin Kentsel Dönüşümü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne 2017, 90.

işgali aşan 1912-1913 Balkan Savaşı, bu facianın ardından 1940'lı yıllarda halkın şehirden göç etmesi, 1953'te yaşanan deprem felaketi, şehrin ve buradaki eserlerin büyük ölçüde tahribine sebep olmuş ve bundan sonra bütünüyle harap olan Edirne'deki eserler âdeta kaderine terk edilmiştir. Vakıflar İdaresi tarafından 1930-1940 yılları arasında pek çok eserin satılması ve bunları alanların binaları yıktırarak arsalarına ev yaptırmaları ile Edirne'nin vakıf yapılarının büyük kısmı yok olmuştur. Mimar Sedat Çetintaş, 23 Temmuz 1940 tarihinde yazdığı raporda, “üçüncü derecede görülüp lüzumunda yıktırılması câiz görülen binalar” olarak altmış beş eserin adını kaydetmiştir.⁵⁹ Rıfkı Melûl Meriç (öl. 1964) Edirne Valiliği ve Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü resmî kayıtları üzerinde yaptığı araştırmalar sonucu 1928-1948 yılları arasında bazıları arsa hâlinde olan 120 cami ve tekkenin satıldığını tespit etmiştir. Söz konusu mimari yapılardan biri de Karabulut Camii'dir. Camiinin enkazının ve ardından arsasının satıldığına dair karar Meriç tarafından “Edirne'nin Tarihi ve Mimarî Eserleri Hakkında” başlıklı makalede şöyle kaydedilmiştir:

*“Karabulut Camii: Bânisi Karabulut İbrahim Bey'dir. Kıyık'dadır. 31 Mart 1932 ve 25 Nisan 1932 tarihli, 302 ve 309 numaralı kararlarla müzayedeye çıkarılan enkazı, muhammen bedelin yirmi lira fazlasıyla 14 Mayıs 1932'de Mustafa Efendi'ye yüz elli liraya satılmıştır (Karar No. 617). Arsası, 78 numaralı kararla 28 Eylül 1940'da müzayedeye konmuştur.”*⁶⁰

Bugün Edirne Kıyık'ta Karabulut isimli bir mahalle ve bu isimde bir mescit mevcut değildir. Mescidin bulunduğu Karabulut Mahallesi ve diğer birkaç küçük mahalle (Karacaahmet Mahallesi, Ortakaraağaç Mahallesi, Baruthane Mahallesi) birlikte Barutluk Mahallesi olarak adlandırılmıştır.⁶¹ Barutluk Mahallesinde, zikri geçen Karabulut Camii Sokağı ise hâlen mevcuttur.

Şairin Edirne'de imam olması memleketinin de Edirne olabileceğini düşündürmüş ve Edirneli şair ve nasirler hakkında yapılan çalışmalar da incelenmiştir. Ancak bu çalışmalarda da şairin adına tesadüf edilememiştir.

⁵⁹ Semavi Eyice, “Edirne-Mimari”, *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1994, X, 431.

⁶⁰ Rıfkı Melûl Meriç, *Şehrin Hüznü -Edirne'nin Tarihi ve Mimarî Eserleri Hakkında-*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul 2013, 87.

⁶¹ Peremeci, 321.

Eserin telif tarihinden hareketle, şairin yaşadığı dönemi tespit etmek mümkündür. Bu da şairin XV. yüzyılda yaşadığını göstermektedir:

Ger dilerseñ bunda hicretten su'âl

Bil sekiz yüz dahı toksan yidi sâl⁶²

Mesnevideki şu beyitler ise şairin, eseri ileri yaşlarda yazdığının işaretidir:

Ƙocadum ƙalmadı gitdi ƙuvvetüm

Oldı varduƙca ziyāde fūrƙatüm (43)

Uş ecel arkurı geldi yoluma

Tā beni ƙomaya kendi ħālūme (44)

Üşde yakın geldüm ipüñ ucına

Menzilüm irdi yoƙuşuñ kucına (224)

Mesnevide şairin nerede ve kimden eğitim gördüğüne, aile hayatına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak şairin imam olması dinî eğitim aldığının işaretidir. Ayrıca şair mesnevisinde buna yer yer temas etmektedir. Dinleyiciden kendisini ilmi ile değerlendirmesini, şahsına değil aldığı ilme hürmet etmesini istemektedir:

İlmüme baƙ özüme baƙma benüm

Sözüme baƙ yüzüme baƙma benüm (887)

Sahip olduğu ilmin gereklerini hakkıyla yerine getiremediğini ise şöyle itiraf etmektedir:

Yirlere depdüm bu 'ilmüñ gencini

Başuma dutdum hevānuñ rencini (210)

Benliğini, nefisini; ibadet yollarını kesen bir eşkıyaya teşbih eden şair, ilmi ise nefis eşkıyasının yakıp yok ettiği bir şehre benzetir:

⁶² Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl, *Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ*, 7a.

Beni şanmañ bir ziyānsız kişiyem
Ben dañı rehzenlerüñ bir eşiyem (212)

Zīrā kesmişem ‘ibādet yolların
Ṭağıdup hep yakmışamdur illerin (213)

Öyle ki zühhd kervanını darmadağın eden benlik, isyan dağının zirvesine ulaşmış ve artık nefis atının usta bir binicisi olmuştur:

Çıkđum andan kūh-ı ‘işıyān üstine
Şöyle kim döndürdüm altın üstine (220)

Oldum anda nefis atına hoş süvār
Kārbān-ı zühdi kıldum tār <u> mār (221)

İmamlık görevini yerine getirirken dahi nefsiyle mücadelesinin devam ettiğini söyleyen şair, kimi zaman bazı dinî görevlerini huzurlarında bulunduğu cemaatin korkusuyla eda ettiğini nefsinden şikâyetle şöyle dile getirmiştir:

Hep cemā‘at korkusından idi ol
Hevā-yı nefis virmez idi baña yol (207)

Pes zarūrī kalkıp eylerdüm niyāz
Ya‘nī halk içinde kılordum namāz (208)

Yohsa neylerdüm ezānı diñleyüp
Döşege düşüp yaturdum inleyüp (209)

Bencileyin dünyāda bir bed-fi‘āl
Gelmemişdür gelmesi dañı muhāl (211)

Mesnevisi vasıtasıyla verdiği nasihatlerin sadece dinleyiciye olmadığını, önce kendi nefsine hitap ettiğini belirten şair, bu sözleri aşkla, şevkle dinlemelerini ise şöyle tavsiye etmiştir:

‘Aşıkāne gūş idüñ siz pendüme
Ögüdüm hem sizedür hem kendüme (883)

Dimeñüz ancak bizedür ögüdi
Bizi yirdi kendüzini ögüdi (884)

Kendüsi dutmaz diyüben tañlama
Sözüñi beyhüde yire bañlama (885)

Ṭa‘n idüp benüm sözümi taşlama
Didügüm tut işledügüm işleme (886)

1.3. ESERİN TELİF SEBEBİ

Vefât-ı Fâtıma’da klasik bir mesnevîde görülen bölüm başlıkları bulunmamaktadır.
Şair,

‘Acze bil bağlayalum şimden-girü
Hâlimüz ağlayalum şimden-girü (40)

Diyeyüm uş saña bir bir derdümi
Rûzigârı gör ki neyler merdümi (41)

beyitleriyle birlikte eseri yazma sebebini açıklamaya başlamıştır. Ömrünün son deminde olduğunu ve bu fânî dünyaya dua ile anılmasına vesile olacak bir yadigâr bırakmak istediğini belirtmiştir:

‘Ömri giçürdüm ‘abeş sevdâ-yıla
Hâşılı maşşülü hep virdüm yile (42)

Ḳocadum ḳalmadı gitdi ḳuvvetüm
Oldı varduḳca ziyâde fûḳatüm (43)

Uş ecel arḳurı geldi yoluma
Tâ beni ḳomaya kendi ḥâlüme (44)

Gördüm anı kimseye virmez emān
Ṭoğrıluban gelicek dönmez hemān (45)

Aradum kendümde igen bār çok
Tanıdum kim Ḥaqq’a lāyık nesne yok (46)

Diledüm birkaç kelām īrād idem
Anuñ-ıla ya’nī kim bir ad idem (47)

Çü gördüm bu fenānuñ yok qarārı
Didüm bir yādigārum olsa bārī (79)

Ecel ire baña da bir gün ölem
Bu sebeb ola du’āda añılam (80)

Mesnevisini dinlenmesi, sohbet meclislerinde okunması gayesiyle yazdığını vurgulayan ve muhataplarına sık sık “**İşit!**”, “**Dinle!**”, “**Kulak Tut!**” hitapları ile seslenen şair, aynı zamanda mesnevinin cemaat huzurunda okunduğuna da şöyle işaret etmiştir:

*Ne haberdür **ışidesiz** bilesiz*
Bu sözlerden niçe ‘ibret alasız (453)

Nicedür aşlını şerh eyleyelüm
***Diñle** yüz biñde birin söyleyelüm* (642)

*Key katı **kulak dutuñ** işbu söze*
Zīrā kim bu söz gereklüdür size (358)

*Gördüñ **ışitdün** cihānuñ hālını*
Ol gelüp gidenlerüñ ahvālını (1318)

*Bir dem iy cem‘ ehli **qoyalum sözi***
Sa‘y idelüm hayra qoyalum sizi (89)

İlāhī rahmet it āmīn diyene

Hem kitābum şevk-ıla diñleyene (537)

Eseri ilim âlemine tanıtan Fâik Reşad ve Ali Emîrî ise bu mesnevinin, Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-necât* isimli mevlidine zeyl olarak yazıldığını belirtmiştir.⁶³ Bu bilgi daha sonra farklı araştırmacılar tarafından da yinelenmiştir.

Bu isimlerden Mehmed Fuad Köprülü (öl. 1966) ve Şehâbeddin Süleyman (öl. 1919) *Yeni Osmanlı Târîh-i Edebiyyâtı* isimli çalışmalarında Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i hakkında bilgi verdikten sonra Fâik Reşad'ın verdiği bilgiyi şöyle nakletmiştir:

*“Fâ'ik Reşād Bey'in tedkikâtına göre “Fâtımatü'z-Zehrâ”nın vākı'a-i vefâtını ilhāk eylemek şüretiyle eseri Edirne “Karabulut” Mescidi İmâmı Halîl tezyîl etmiştir.”*⁶⁴

Ahmed Refik (öl. 1937), *Türkiye Târîhi* isimli eserinin “Edebiyat” bölümünde Süleyman Çelebi ve *Mevlid*'inden söz ederken Halîl ve eserine şöyle temas etmiştir:

*“Faķîh Süleymân Çelebî'nin Mevlîd-i Şerîf'inden soñra pek çok mevlidler yazıldığı hâlde, hîçbiri bu derece rağbete mazhar olamamıştır. Mevlîd-i Şerîf'e Edirne'de Karabulut İmâmı Halîl 807'de bir zeyl yazmıştır.”*⁶⁵

İbrahim Aşkî Tanık (öl. 1977) da *Edebiyat Dersi Hülâsaları*'nda Süleyman Çelebi ve *Mevlid*'inden övgü ile söz ederken Halîl ve mesnevisine de temas ederek “*Mevlid-i şerîfinin mazhar olduğu rağbetden harekete gelen ba'zı şâ'irler eñ ziyâde lisânının târîhi eskiliğini bir 'ayb ve nokşân görerek hîç olmazsa ifâde ve şanâyi'-i edebiye cihetiyle oña tefevvuk etmeye çalışmışlarsa da bir kısmı eserini neşr etdikden soñra bir kısmı ise neşr etmeden sönük ve küçük kaldıklarını añlamışlardır. Yalnız Çelebi'nin mu'âşırı olan Edirneli İmâm Halîl Efendi (Vefât-ı Fâtıma)'yı 'ilâve edebilmiştir.”*⁶⁶ sözleriyle Halîl'in *Mevlid*'e zeyl yazdığını belirtmiştir.

⁶³ Fâik Reşad, I, 69; Edirne Karabulut Mescidi İmâmı Halîl, *Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ*, 1b.

⁶⁴ Köprülü-zâde Mehmed Fuâd ve Şehâbeddin Süleymân, *Yeni Osmânî Târîh-i Edebiyyâtı Menşelerden Nevşehirli İbrâhîm Paşa Sadâretine Kadar I*, Şirket-i Mürettebiyye Matbaası, İstanbul 1332, 150.

⁶⁵ Ahmed Refik, *Türkiye Târîhi*, Kitâbhâne-i Hilmî, İstanbul 1339, 352.

⁶⁶ İbrahim Aşkî, *Edebiyat Dersi Hülâsaları*, Matbaa-i Bahriyye, İstanbul 1340, 21.

1.4. ESERİN TELİF TARİHİ

Araştırmalarımız sonucu ulaştığımız nüshaların ikisinde, eserin telif tarihini içeren beyit yer almaktadır. Ancak bu tarihler birbirinden farklıdır. Bu nedenle eserle ilgili çözülmesi gereken bir diğer problem olarak telif tarihi karşımıza çıkmaktadır.

Eserin telif tarihinin yer aldığı nüshalardan biri Ali Emîrî Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Ali Emîrî bu beyitten hareketle eserin telif tarihini kendisi de nüshanın farklı yerlerinde 897 şeklinde kaydetmiştir. İlgili beyit şu şekildedir:

*Ger dilerseñ bunda hicretten su'âl
Bil sekiz yüz dağı toğsan yidi sâl⁶⁷*

Eserin yazılış tarihini içeren ilgili beyit, Eraslan Güzel Koleksiyonu'ndaki nüshada ise şu şekildedir:

*Ger iderseñ bende hicretten su'âl
Şay sekiz yüz dağı hem yidi sâl⁶⁸*

Bu nüshaya göre eserin telif tarihi 807'dir. Fâik Reşad da *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*'de Halîl ve mesnevisi hakkında bilgi verdikten sonra mesnevinin ilk ve son beyitlerine yer vermiştir. Bunlardan biri de eserin telif tarihinin yer aldığı beyittir. Fâik Reşad'ın kaydettiği beyit de Eraslan Güzel Koleksiyonu'ndaki ile aynıdır:

*Ger iderseñ sâl-i hicretten su'âl
Şay sekiz yüz ile dağı yidi sâl⁶⁹*

Fâik Reşad eserin 807 (1404) yılında yazıldığını kaydetmekte Ali Emîrî ise “*Mevlid-i Şerîf*’den evvel yazmış olduğunu zannedenler haţâ etmiş oldukları derkârdır. *Manzûmeniñ nihâyetine bağanlar bâlâdaki beyti ‘aynen görürler.*”⁷⁰ diyerek elindeki nüshadan hareketle bu tarihe itiraz etmektedir.

⁶⁷ Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl, *Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ*, 7a.

⁶⁸ <https://phebusmuzayede.com/62493-el-yazmasi-nesih-mevlid-i-serif-genis-sekliyle-ve-kit-b-i-vef-t-i-f-timatu-z-zehra-semseli-kahverengi-deri-cildinde-mevlid-i-serif-76-varak-diger-eser-ise-29-varak-tamirli-h-liyle-14x21-cm.html> Erişim Tarihi: 15.10.2022

⁶⁹ Fâik Reşad, I, 69.

⁷⁰ Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl, *Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ*, 1b. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu 34 Ae Manzum 1412 numaralı yazmanın ilk varacağına Ali Emîrî tarafından düşülen not.

Fâik Reşad'ın verdiği bilgi Mehmed Fuad Köprülü ve Şehâbeddin Süleyman tarafından da yinelenmiştir:

“Fā’ik Reşād Bey’iñ tedkikâtına göre “Fâtımatü’z-Zehrâ”nıñ vākı’a-i vefâtını ilhāk eylemek şüretiyle eşeri Edirne “Karabulut” Mescidi İmâmı Halîl tezyîl etmiştir. Bu eşeriñ târîh-i tahrîri olan:

Bunı tertîb eyledi düzdi imām

Bu za‘îf ü ‘âciz ü aḥḳar vücūd

Bu imām-ı Mescid-i Karabulud

Ger iderseñ sāl-i hicretten su’āl

Şay sekiz yüz ile daḥı yidi sāl

sözlerinden anlaşılacağı vechile Süleymân Çelebi fâsıla-i şaltanatıñ ibtidâlarında vefât eylemiştir.”⁷¹

Necla Pekolcay da “Süleyman Çelebi Mevlidi Metni ve Menşei Meselesi” başlıklı makalesinde bu ikiliğe temas etmiş ve bu tarihlerden birinin yanlış olduğunu vurgulamıştır:

“Süleyman Çelebi mevlidi nüshalarına dâhil edilen büyük parçalardan Vefât-ı Fâtıme metinleri muhtelifdir. Mehazlarda yazılış tarihi h. 807, müellifi de Edirne’deki Karabulut mescidinin imamı Halil olarak gösterilen Vefât-ı Fâtıme metninin Raif Yelkenci’de bir nüshası mevcuttur, aynı metnin yazılış tarihinin h. 897 olarak gösterildiği bir nüsha da Millet Kütüphanesinde. Bu tarihlerden herhangi birinin yanlış olduğu muhakkaktır.”⁷²

Pekolcay, *İslâm Ansiklopedisi*’nin “Süleyman Çelebi” maddesinde *Vesîletü’n-necât*’a eklenen parçaları değerlendirirken de bu bilgileri yinelemiştir:

“Süleyman Çelebi’nin Vesîletü’n-necât’ının İstanbul kütüphanelerinde bulunan yazma nüshalarının bir kısmında bazı fazlalıklar bulunmaktadır. Bunların bir kısmının kimlere ait olduğu bilinmektedir. Nitekim bu şekilde ilave edilmiş büyük parçalardan

⁷¹ Köprülü-zâde ve Şehâbeddin Süleymân, 149-150.

⁷² Pekolcay, “Süleyman Çelebi Mevlidi Metni ve Menşei Meselesi”, 62.

*Vefât-ı Fâtîme Edirne’de Karabulut Mescidi İmamı Halil tarafından yazılmıştır. Yazılış tarihi, yazmalardan birinde 807(1404/1405), birinde 897 (1492) olarak gösterilmiştir.”*⁷³

Literatürdeki bu bilgileri verdikten sonra eserin telif tarihine dair bizim tespit ve değerlendirmelerimiz ise şöyledir:

Şair mesnevisini yazdığı dönemde Edirne’de Karabulut Mescidi’nde imam olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle eserin telif tarihini belirlemede en önemli adım Karabulut Mahallesi’nin kuruluş tarihini ve bu mahallede yer alan mescidin ne zaman inşa edildiğini tespit etmektir. Edirne, XIV. yüzyılın üçüncü çeyreğinde gerçekleşen fetih ile Osmanlı topraklarına katılmıştır.⁷⁴ Fetihten sonraki yaklaşık 40 yıllık süre, Edirne’nin bir Osmanlı kentine dönüşümündeki ilk devir olarak kabul edilmektedir. Bu sürede Edirne’de Kilise Camii, Yahşi Fakih Hamamı ve Yıldırım Han İmaretı etrafında üç mahalle kurulmuştur. Ankara Savaşı (1402) ve sonrasında yaşanan Fetret Devri’nde (1402-1413) ise Edirne’nin kentsel görünümünde ancak belli belirsiz değişikliklerden söz edilmektedir. Fetret Devri boyunca inşası devam eden ve bu devrin sona ermesiyle tamamlanan Eski Camii, bu sürecin mimari bir simgesidir. Bu dönemde Edirne’de Eski Camii etrafında şekillenen mahalleyle birlikte, Tunca Nehri kıyısında Devlet Şah Mahallesi ve Saray-ı Atık yakınlarında Sofu Bayezıd Mahallesi’nin kurulduğu bilinmektedir. Edirne’de imar faaliyetleri, Fetret Devri’nin sona ermesinin ardından sağlanan barış ortamında artmıştır. Edirne’nin fiziki gelişimi II. Murad döneminde hızlanmış, XV. yüzyılın ikinci yarısında merkezle zaviyeli yapılar arasında çoğu mescit merkezli mahallelerin kurulmasıyla kent planı tamamlanmıştır. Karabulut Mahallesi de XV. yüzyılın ikinci yarısında kurulan bu mescit merkezli mahallelerden biridir. Mahallenin kurucusu Karabulut İbrahim Ağa, II. Murad (1421-1444, 1446-1451) ve Fatih (1444-1446, 1451-1481) devri devlet adamlarındandır. Mahallenin kuruluşunun ve mescidin inşasının Fatih devrine denk geldiği kabul edilmektedir.⁷⁵ Dolayısıyla mescidin inşası en erken 847 (1444) yılına tarihlendirilebilir. Şairin, eserini kaleme aldığı dönemde, Karabulut Mescidi’nde imam olduğunu belirtmesi, eserin telif tarihinin 807 (1404) olamayacağını göstermektedir.

⁷³ Necla Pekolcay, “Süleyman Çelebi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, 11/178.

⁷⁴ Edirne’nin Osmanlı topraklarına katıldığı tarih ihtilaflıdır, bu hususta 1361, 1362, 1367 ve 1369 gibi değişik tarihler ileri sürülmüştür. Bkz. M. Tayyib Gökbilgin, “Edirne”, *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1994, X, 426.

⁷⁵ Güner, 46, 58, 90, 135, 152.

Ayrıca eser hakkında bilgi veren isimler Halîl'in, mesnevisini *Mevlid*'e zeyl olarak yazdığını belirtmektedir. Bir esere zeyl yazılabilmesi için öncelikle o eserin vücuda getirilmiş olması yani söz konusu eserin bahsi geçen zeylden daha eski bir tarihte yazılmış olması gerekir. Süleyman Çelebi'nin eserini 812 (1409-10)'de yazdığı malumdur. Bu da Halîl'e ait olan ve *Mevlid*'e zeyl olarak yazıldığı belirtilen *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisinin 807 (1404) yılında yazılmış olamayacağını gösteren bir diğer husustur.

Bu nedenlerle çalışmamızda eserin telif tarihi verilirken Ali Emîrî Koleksiyonu'nda yer alan nüshadaki 897/1491-2 tarihi esas alınmış, değerlendirmelerimiz bu çerçevede yapılmıştır.

1.5. ESERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Eser mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Her beyti kendi arasında kafiyelenen bu şekil; dinî, tasavvufî, ahlakî, destanî, menkıbevî, tarihî, ilmî, mizahî konuların uzun uzun anlatılmasında oldukça elverişlidir. Bu uzun eserlerde yeknesaklığı ortadan kaldırmak için şairlerin bazen vezin değişikliği yaptığı bazen de araya farklı nazım şekilleriyle yazılmış manzumeleri dâhil ettiği görülmektedir.⁷⁶ Halîl de eserinde bu usule uymuş, yer yer vezin değişikliği yaparak metne hareket kazandırmıştır. Eserin asıl ölçüsü remel bahrinin “fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün” kalıbı iken şair bunun dışında hezec bahrinin “me‘fâ‘ilün / me‘fâ‘ilün / fe‘ülün” kalıbını da kullanmıştır. Ayrıca eserde mesnevi nazım şekli dışında dördü nazım biri murabba olmak üzere farklı nazım şekliyle yazılmış beş manzume daha mevcuttur. Söz konusu manzumelerin dördü mesnevinin asıl ölçüsü olan “fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün” kalıbıyla, biri ise “fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün” kalıbı ile yazılmıştır. Tezde esas aldığımız, 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüshada eser, 1463 beyit ve 15 bentten oluşmaktadır.

⁷⁶ Ahmet Kartal, *Doğu'nun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevi*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2018, 90-91.

Nazım Şekli	Türü	Vezni	Bent/Beyit Sayısı
Murabba	Nasihatname	fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün	15 Bent
Nazım ⁷⁷	Mersiye	fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün	18 Beyit
Nazım	Mersiye	fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün	12 Beyit
Nazım	Medhiye	fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün	30 Beyit
Nazım	Nasihatname	fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün	17 Beyit

Şiirde vezinden sonra ahengi sağlayan en önemli unsur kafiye'dir. Kafiye, en az iki mısra arasındaki ses tekrarıdır. Bu ses tekrarının olduğu kelimelerin ya kendilerinin ya da anlamlarının farklı olması gerekir.⁷⁸ Mesneviler, her beytinin kendi arasında kafiyelenmesi dolayısıyla şairler için büyük bir yazma kolaylığı sağlamış, bu nazım şekli ile istenilen uzunlukta eserler kaleme alınmış ve zengin bir kafiye çeşitliliği ortaya konulmuştur. Halîl'in eserindeki kafiye türleri, kafiye'de tekrarlanan harflere göre örnekleriyle şöyledir:

Mücerred kafiye: Yalnız revî harfinin (kafiyenin kendisiyle gerçekleştiği harf) tekrarı ile yapılan kafiye'dir.⁷⁹

İrmez ol dem yâr <u> yoldaşdan meded
Ne birâder aşşı kıılır ne veled (330)

Eyledüm va'd ü va'îdüñden haber
Eylemedi bunlara hergiz eser (268)

Görelers kim hâlûñüzde nesne yok
Olmadı anlara in'âm az u çok (377)

⁷⁷ Tezde esas aldığımız nüshada mahlas beyti olmadığı için “nazım” diye adlandırdığımız bu manzume, eserin muhtasar nüshalarında mahlas beytini de içermektedir. Dolayısıyla muhtasar nüshalar dikkate alındığında bu manzume “kaside” olarak adlandırılabilir. Muhtasar nüshalarda ilgili beyit şöyledir:

Anlaruñ ol hayf <u> gülbangı Halîl
Tâ kıyâmet olisardur ber-mezîd

⁷⁸ Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2017, 260, 265.

⁷⁹ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 269, 272.

Mürdef kafiye: Ridf harfinin (aralarında harekeli bir harf bulunmamak üzere reviden önce gelen sakın elif, vav, yâ harfi) bulunduğu kafiye.⁸⁰

Lā ilāhe illā 'llāh diñ müdām

Hem Muhammed Rasūlu 'llāh diñ tamām (8)

Zīre Allāh 'ı ańıcaķ bil yakın

Olur Allāh aña elbette mu'ın (4)

Ol durur Sübbūh u Settāru 'l-ıyūb

Ol durur Kıddūs u Ğaffāru 'z-zünūb (31)

Mukayyed kafiye: Kayd harfinin (reviden önce gelen ridf harfleri dışındaki sakın harfler) bulunduğu kafiye.⁸¹

Allāh adın dün ü gün zıkr idelüm

Virdügi ni'metlere şükr idelüm (9)

Oķu nāmeñ iy namāza süst olan

Ermeyüp dünyā işinde cüst olan (192)

Yirlere depdüm bu 'ilmüñ gencini

Başuma dutdum hevānuñ rencini (210)

Müesses kafiye: Tesis harfinin (revi ile arasında harekeli bir harf bulunan elif harfi) bulunduğu kafiye.⁸²

Haşr u neşr ola çün kopa kıyāmet

Çıkaram biti 'i dutam tamāmet (1151)

Mühürlü biti nūrānī be-ğāyet

Ki nūrına anuñ yokdur nihāyet (1114)

⁸⁰ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 270, 272.

⁸¹ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 271, 272.

⁸² Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 270, 272.

Rūzigārdan mı şikāyet idelüm
Hālümüzden mi hikāyet idelüm (341)

Hem nefes üstine nāzırdur biri
Pes ecel üstine hāzırdur biri (145)

Redif ise reviden sonra gelen anlam ve fonksiyon bakımından aynı ek, kelime yahut kelime topluluklarıdır.⁸³ Ahenk bakımından metne kafiyeyle daha fazla katkı sağlayan redif, Halil tarafından mesnevisinde sıklıkla kullanılmıştır.

Ḳudretüñ yetdügi deñlü gözlegil
Bu sözi sen kıanda gider izlegil (385)

Ol durur kıalbe sözi ilkā iden
Söyleden dilde sözi icrā iden (17)

Helālinüñ hisābın virseñ gerek
Ḳarāmınüñ ‘azābın görseñ gerek (73)

Böyle dir ol adı güzel Muştafā
Sözleriniñ dadı güzel Muştafā (519)

Ek dışındaki redifler, şiiri belli bir düşünce etrafında toplar ve ona konu bütünlüğünü kazandırır.⁸⁴ Halil’in eserinde mesnevi nazım şekli dışında yek-âhenk diye vasıflandırabileceğimiz iki manzume mevcuttur. Söz konusu şiirlerin redifleri ve matla beyitleri şöyledir:

Ol yamalu eski giyen Fāṭıma’ındur bu gelen
Ol yalıncaklığa döyen Fāṭıma’ındur bu gelen (K/1)

İy gönül bir dem uyan irdi ölüm
Dünyāda kime emān virdi ölüm (K/1)

⁸³ Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 260.

⁸⁴ Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 260.

Manzum veya mensur bir metinde anlamları farklı lafızlar arasındaki yazılış ve söyleyiş benzerliğine cinas adı verilir. Cinas bir söz sanatıdır. Cinası oluşturan kelimelerin kafiye olması durumunda -kafiye ile ilgili eserlerde böyle bir kafiye çeşidine rastlanmamasına rağmen- cinaslı kafiye tabir edilen bir durumla karşılaşılır.⁸⁵ Halîl'in eserinde de ahengin cinaslı kelimelerle sağlandığı beyitler bulunmaktadır:

*Hem deñizler dahı dutmışdur **karār***
*Ne taşar dünyâyı dutar ne **karar*** (26)

*Ocağından çıkar elbetde **dütün***
*Görür anı aña bağanlar **bütün*** (104)

*Bir kefendür götüreceğün **hemîn***
*Ger naşîb olursa ol da iy **emîn*** (70)

*Bir kişi kim bir işe bünyād **ide***
*Yegdür evvel Allāh adın **yād ide*** (5)

*Hem kulağ virdi saña **işitmege***
*İşidüp aña göre **iş itmege*** (128)

Eserde her faslın sonunda düzenli bir şekilde yer alan ve okuyucuyu Hz. Peygamber'e salat ü selam getirmeye davet eden tasliye beyitlerinin de ahenge katkısı mühimdir. Tezde esas aldığımız nüshada kırmızı mürekkeple yazılan bu beyitler, eser boyunca münavebeli olarak tekrarlanmaktadır. Bu beyitlerle birlikte şair kimi yerde konu değişikliği kimi yerde nazım şekli değişikliği yapmıştır. Metinde geçen tasliye beyitleri şunlardır:

Arturur cān <u> gönüllerde şafā
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā

Ťurmañ imdi var-iken sizde hayāt
Eş-şalātı çağırūñ kable'l-memāt

⁸⁵ Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul 2000, 246.

*Âl <ü> evlâdı severseñ dünyâda
‘Âşıkâne vir şalavât Ahmed’e*

*Rahmet olup cânuñuz bulsun hayât
‘Işk-ıla şevk-ıla eydüñ eş-şalât*

*Rûzî kılsun Hâk size dâru’s-selâm
‘Işkla diyüñ eş-şalâtü ve’s-selâm*

*Görmek isterseñ eger kim nûr-ı zât
‘Işk-ıla şevk-ıla eydüñ eş-şalât*

*Olmağ isterseñ Rasûl-ile müdâm
‘Işk-ıla di eş-şalâtü ve’s-selâm*

*Rahmet olup cânuñuz bulsun hayât
Şevk-ıla hep diñ Rasûl’e eş-şalât*

1.6. ESERİN TÜRÜ ve TÜR İÇERİSİNDEKİ YERİ

Türk edebiyatında mesneviler yazılış amaçlarına göre şöyle tasnif edilmektedir:

1. Okuyucuya bilgi vermek, onu eğitmek, terbiye etmek ve yetiştirmek amacı güden eserler.
2. Okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap eden ve içindeki cihad ruhunu canlı tutan, konusunu menkabelerden ya da tarihten alan eserler.
3. Sanat ve estetik yönü ön planda olan, okuyucunun edebî ve bedîî zevkine hitap eden, ana çizgisi aşk ve macera olan eserler.
4. Şairlerin bizatihi gördükleri, yaşadıkları olayları anlatan, toplum hayatından kesitler sunan, kişileri, meslekleri, düğünleri ve belli yöreleri tanıtır tasvir eden eserler.⁸⁶

⁸⁶ İsmail Ünver, “Mesnevi”, *Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı (Divan Şiiri)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 438-444.

Halil'in mesnevisi asıl konunun işlendiği bölüm dikkate alındığında ilk gruptaki mesneviler arasında yer almaktadır. Şair de eseri kaleme alma sebebinin açıklarken metnin nasihatname türünde olduğunu “*Mev'ize resminde tertib eyledüm*” mısraı ile belirtmektedir. Şair eseri ile okuyucuya dünyanın geçiciliğini hatırlatmakta ve bunu Hz. Peygamber'in ailesinden kızı Hz. Fâtıma'nın vefatı ile örneklendirmektedir:

Gördüñ işitdün cihānuñ hālını
Ol gelüp gidenlerüñ ahvālını (1318)

Gör neler itmişdür anlara ecel
Gerçi Allāh emridür 'Azze ve Cel (1319)

N'eylemişdür Muştafā'nuñ āline
Aç gözüñ bu dünyānuñ bak hāline (1320)

Dolayısıyla mesnevi Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen nasihatname türünde bir eserdir. Bu nedenle eseri değerlendirirken bu konudaki metinleri tespit ve tetkik etmek gerekir. Edebiyatımızda Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen, manzum/manzum-mensur karışık eserler kronolojik olarak şöyle sıralanabilir:

1. Yazıcıoğlu Mehmed Efendi (öl. 855/1451), *Muhammediyye*: Yazıcıoğlu Mehmed XV. yüzyılın ilk yarısında yetişen, Sultan II. Murad (öl. 855/1451) ve kısmen Fâtih Sultan Mehmed (öl. 886/1481) devirlerini idrak eden, zamanının meşhur ulemasından ve meşayihindendir. Müellifini üne kavuşturan *Muhammediyye* 1449 yılında Gelibolu'da tamamlanmıştır. Eser üç ana bölümden meydana gelmektedir:

- I. Bölüm: Yaratılış (1-1413. beyitler)
- II. Bölüm: Hazret-i Peygamber'in doğumu, hayatı, savaşları, mucizeleri ve yakınları (1414-4756. beyitler)
- III. Bölüm: Kıyamet alâmetleri, ahiret hayatı ve hususiyetleri (4757-9008. beyitler)⁸⁷

⁸⁷ Çelebioğlu, 15, 88.

Eserde Hz. Fâtıma'nın vefatı bahsi ikinci bölümde, 4505 ile 4544. beyitler arasında yer almaktadır. Kaside nazım şekliyle ve aruz vezninin *fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûl* kalıbıyla yazılmıştır.

Yazıcıoğlu bu bölümde ilk olarak Hz. Fâtıma'ya Zehra lakabının verilme nedenini izah eder. Hz. Peygamber'in vefatından altı ay geçtikten sonra Hz. Fâtıma'nın babasına kavuşma arzusunun ziyadeleştiğini belirtir ve ailesi için yaptığı hazırlıklardan bahseder. Hz. Ali'nin bu hazırlıkların nedenini sorması üzerine Hz. Peygamber'e kavuşma zamanının geldiğini belirten Hz. Fâtıma, Hz. Ali'ye vasiyetini iletir. Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali'den ilk isteği çocuklarına iyi bakması, onları hoş tutmasıdır. İkinci isteği ise bir sandıkta muhafaza ettiği mektubu vefat ettiğinde onunla birlikte defnetmesidir. Bu kısımda mektubun mahiyetinden de söz edilir. Hz. Ali ile evleneceği zaman mehir olarak ümmetin kadınlarına şefa'at edebilmeyi talep ettiğini belirten Hz. Fâtıma, bu isteğinin kabul edildiğini ve bu mektubun Cebrail vasıtasıyla Cenâb-ı Hakk'ın bir hücceti olarak kendisine getirildiğini söyler. Azrail, Hz. Fâtıma'nın canını kabz etmek üzere geldiğinde ise vasıtasız bir şekilde Cenâb-ı Hakk'a kavuşma arzusunu dile getiren Hz. Fâtıma, ruhunu Allah'a aracısız bir şekilde teslim eder. Hz. Fâtıma'yı Hz. Peygamber'in kabri başına getirdiklerinde, Hz. Peygamber mübarek eli ile kızını yanına alır.⁸⁸

Yazıcıoğlu ile Halîl'in eserlerinde yer verdikleri rivayetler ortak olmakla birlikte her iki şairin ifadeleri de özgün ve birbirinden farklıdır. Yazıcıoğlu konuyu daha az beyitle, muhtasar bir şekilde ifade ederken Halîl daha fazla detaylandırmıştır. Bunda Halîl'in eserinin tamamıyla bu konuya hasredilmesi, Yazıcıoğlu'nun ise hacimli eserinde yalnız bir bölümü bu konuya ayırması etkilidir. Yazıcıoğlu'nun eserinden birkaç beyit şöyledir:

*Çün oldu Resûlün vefatında bil altı ay
Diledi Resûle vara Fâtıma şâh-vâr*

*Hasan'la Hüseyin'in yudu donların etti ag
Velîkin dökerdi mübârek gözünden pınar*

⁸⁸ Çelebioğlu, 521-524.

*Durup hem pişirdi nice kursalar arpadan
Ederdi atası gibi fakr ile iftihār*

*Onu gördü dedi Alī yā kerīme niçin
Bu resme kayıdlar görüp eyledin kār u bār*

*Dedi bilki azm-i sefer ederem atama
Mübārek zamīrini tutma bu sözüme dar*

*Velī hoş tutasın Hasan'la Hüseynim'i sen
Ki bize sa'ādet bağında bulardır simār⁸⁹*

2. Ahmed (öl. ?), *Mevlid*: Ahmed'in *Mevlid*'i üzerine çalışma yapan araştırmacılar biyografik kaynaklarda şair ile ilgili herhangi bir bilginin mevcut olmadığını ancak eserin yazılış tarihinden (873/1468-69) hareketle şairin XV. yüzyılın ilk yarısında doğmuş olabileceğini ifade etmektedir.⁹⁰ Ahmed ise eserinin yazılış tarihini şu beyit ile okuyucuya bildirmektedir:

*Çünkü ضَنْجٌ vardı hicretten hisāb
Oldı ol vaktde tamām işbu kitāb⁹¹*

Muhammet Raşit Öztürk'ün hazırladığı tenkitli metne göre Ahmed'in *Mevlid*'i 4492 beyittir.⁹² Mesnevi tertibine uygun olarak tevhid bölümüyle başlayan eserde, mevlid okutmanın faziletlerinin anlatıldığı kıssalardan sonra naat bölümüne geçilmiştir.

⁸⁹ Çelebioğlu, 522.

⁹⁰ Turgut Karabey ve Bülent Şıgva, *Manzûm Sîret-i Nebî (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2016, 11; Sümeyye Yıldırım, *Şair Ahmed'in Mevlid Adlı Yazma Eseri (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021, 17; Muhammet Raşit Öztürk, "Ahmed'in Mevlid Adlı Eserinin Nüshaları", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (4), 2021, 2194; Muhammet Raşit Öztürk, *Ahmed'in Mevlid'i (Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum 2021, 25; Ömer Oğuz Kulaksız, *Mevlid-i Ahmed (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bolu 2023, 10.

⁹¹ Öztürk 29, 723.

⁹² Öztürk'ün çalışmasından sonra 2023 yılında Ömer Oğuz Kulaksız eserin h. 888 tarihinde istinsah edilen Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz A 3424 yer numarasıyla kayıtlı nüshasını *Mevlid-i Ahmed (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin)* adlı yüksek lisans tezinde incelemiştir. Kulaksız'ın belirttiğine göre 51 varaktan oluşan bu nüsha baştan 80 ila 90 varak eksiktir. Yine 50 ve 51. varaklar arasında da 5 ila 7 varak eksik vardır. Bu nüshaya göre eser 1102 beyittir. Bkz. Ömer Oğuz Kulaksız, *Mevlid-i Ahmed (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bolu 2023, 4.

Ardından sırasıyla Hz. Muhammed'in mucizeleri, nurunun yaratılması, dedesi Abdulmuttalib'in rüyası, Abdullâh ve Âmine'nin evlenmeleri, Hz. Muhammed'in doğumu, doğumla birlikte vuku bulan olağanüstü olaylar, Peygamber'in sütannesi Halîme'ye verilışı, miracı ve vefatı nakledilmiş, ardından 4201-4418. beyitler arası Hz. Fâtıma'nın vefatı bahsine ayrılmış ve eser dua ile bitirilmiştir.⁹³ Eserde, Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'in rıhleti sonrası yaşadığı üzüntünün ve ondan kısa bir süre sonra vefat edişinin tahkiye edildiği fasıl 217 beyittir⁹⁴ ve Halîl'in mesnevisi ile önemli benzerlikler göstermektedir. Aynı konuyu, aynı nazım şekli ve aynı vezin kalıbıyla ele alan bu iki eser arasında çok az ifade farklarıyla birbirinden ayrılan beyitler olduğu gibi birebir aynı olan beyitler de mevcuttur. Bazı beyitler ise benzer olmakla birlikte iki mesnevide ayrı kompozisyonlar içerisinde yer almaktadır.

İki eser arasındaki bu benzerliği farklı nedenlerle açıklamak mümkündür. Bunlardan ilki şairlerden birinin daha önce kaleme alınmış olan aynı konulu diğer eserden etkilenmesi ve kendi mesnevisinde benzer ifadelere yer vermesidir. Ancak Halîl'in eserinin telif tarihine ilişkin belirsizlik bu etkilenmenin hangi yönde olduğuna dair kesin tespiti zorlaştırmaktadır. Çalışmamızda Halîl'in eserinin telif tarihi -Ali Emîrî Koleksiyonu'ndaki nüshadan, şairin imam olarak görev yaptığı mescidin inşa tarihine dair bilgilerden ve *Mevlid*'e zeyl olduğu bilgisinden hareketle- 897/1491-92 olarak kabul edilmekle birlikte eserin telif tarihinin 807/1404-05 şeklinde kayıtlı olduğu nüshalar da mevcuttur. Ahmed'in eserini telif ettiği 873/1468-69 tarihi ise bu iki tarihin arasında yer almakta ve her iki yoruma da ihtimal vermektedir.

Bu benzerlik, müelliflerden bağımsız olarak müstensih müdahalesiyle de açıklanabilir. Zira her iki eserin de müellif hattı nüshası elimizde bulunmamaktadır. İki şairin de aynı konuyu, aynı nazım şekli ve aynı vezin kalıbıyla ele almasının yanı sıra Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait bu iki eserdeki dil ve imla birliği müstensihler için metinler arası transferi kolaylaştırmaktadır.

Her iki eserin de müellif hattı nüshası elde olmadığı için problemin çözümünde eserlerin istinsah tarihleri devreye girmektedir. Ahmed'in eserinin şu ana kadar 8 nüshası tespit edilmiştir. Öztürk, 2021 yılında tamamladığı doktora tezinde bu nüshalardan

⁹³ Öztürk, 47-84.

⁹⁴ Kulaksız'ın esas aldığı Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz A 3424 yer numarasıyla kayıtlı nüshada bu fasıl 139 beyittir.

yedisini değerlendirmiştir. Bunlardan Makedonya Millî Kütüphanesinde yer alan nüsha, eserin telifinden 19 yıl sonra, 892/1486-87 yılında istinsah edilmiştir. Söz konusu nüshanın istinsah tarihi Halîl'in eserinin telif tarihinden öncedir. Ahmed'in *Mevlid*'inin istinsah tarihi eski bir diğer nüshası İnebey Yazma Eser Kütüphanesindeki nüshadır. 900/1494-95 yılında istinsah edilmiş olan bu nüsha da Halîl'in eserini telif ettiği tarihten üç yıl gibi kısa bir süre sonra istinsah edilmiştir. Öztürk'ün çalışmasından sonra 2023 yılında Ömer Oğuz Kulaksız, eserin 888/1483-84 tarihinde istinsah edilen Millî Kütüphanede 06 Mil Yz A 3424 yer numarasıyla kayıtlı nüshasını yüksek lisans tezinde incelemiştir.⁹⁵ Kulaksız'ın 100 varağa yakın eksiği olduğunu belirttiği bu nüsha, Ahmed'in eserinin telifinden 15 yıl gibi kısa bir süre sonra istinsah edilmiştir ve bu tarih Halîl'in eserini telif ettiği tarihten de 9 yıl öncedir. Ahmed'e ait eserin zikredilen istinsah tarihi eski nüshalarıyla Halîl'in eseri arasında yapılan kıyaslama sonucu tespit edilen aşağıdaki benzerliklerden hareketle "*Halîl, Ahmed'in eserinden haberdardır ve eserini kaleme alırken Ahmed'in Mevlid'inden istifade etmiştir.*" denilebilir.⁹⁶

Halîl'e ait eserin tezde esas aldığımız nüshası müellif hattı olmadığı için bu benzer beyitler *Vefât-ı Fâtıma* müstensihinin metne ilavesi de olabilir. Üstelik aşağıda sıralayacağımız bahsi geçen beyitler Halîl'e ait eserin muhtasar nüshalarında yer almamaktadır. Ancak beyit sayısı açısından muhtasar nüshalar ile tezde esas aldığımız 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı nüsha arasındaki ciddi fark (en hacimliyle 815 beyit) bu tespiti, sonuca varma noktasında geçerli bir veri olarak kullanmamızı zorlaştırmaktadır.

Ahmed'in *Mevlid*'inin istinsah tarihi eski olan nüshaları ile Halîl'in mesnevisinin 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı nüshasının karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan benzer beyitler şöyle sıralanabilir:

Ahmed ⁹⁷	Halîl
Géce gündüz ağlamağa başladı	Gice gündüz ağlamağa başladı
Kāyinātı dāğlamağa başladı (4223)	Kā'inātı tağlamağa başladı (942)
Dér-idi vā veyletā vā ḥasretā	Dir idi vā ḥasretā vā fūrkatā
Qanda bulalum seni vā furkatā (4225)	N'ideyüm ben iy baba vā veyletā (945)

⁹⁵ Kulaksız, 4.

⁹⁶ Ancak burada bu tespitin Halîl'in eserinin telif tarihini 897/1491-92 olarak kabul etmemiz hâlinde makul olduğunu ve eserin telif tarihinin 807/1404-05 şeklinde kayıtlı olduğu nüshaların da var olduğunu tekrar belirtmek gerekir.

⁹⁷ Öztürk, 698-717.

Néc'èdeyin n'eyleyeyin dér-idi Ne şu içüp ne yéyecek yér-idi (4236)	Yimez içmez uyumazdı bir zamān Şöyle kim hayretde qalmışdı hemān (943)
Söyleşür kimse görince ol nigār Ağlayup dér-idi qanı gül-izār (4237)	Söyleşür bir yirde kimse görse ol Anlara eyderdi kim qanı Rasūl (946)
Qanı dostlık qanı şöhet qanı 'ahd Qanı izzet qanı hürmet qanı cehd (4239)	Böyle mi olur qanı hürmet qanı cehd Qanı dostluk qanı şöhet qanı 'ahd (948)
Ol laṭīf degül midi bize 'atūf Ol şerīf degül midi size ra'ūf (4240)	Ol degül miydi bize dā'im 'atūf Ol degül miydi size dā'im ra'ūf (949)
Ne revādur söyleşesiz siz kelām Yérün altında yata ol bedr-i tām (4246)	Yirün altında yata ol bedr-i tām Ne revādur söyleşesiz siz kelām (947)
Āh édüp ağlarlar-ıdı zār zār Gözlerinden yaş aqardı seyl-vār (4248)	Böyle diyüp dā'im ağlar ol nigār Gözlerinden yaş aqardı Nilvār (951)
Bir yere cem' oldı aşhāb ne ki var Dédiler yaqdı bizi ol gül-izār (4250)	Bir gün aşhāb bir yire cem' oldılar Yā 'Alī diñle sözümüz didiler (952)
Ol şerīfe ol nigār leyl ü nehār Āh u vāh eyleyüp ağlar zār zār (4255)	Dā'im ağlar Fāṭıma leyl ü nehār Biz de anuñ-çün idemezüz qarār (953)
Ağlamakla ele girse gül-izār Yāhu cān vérmeg-ile ol şehriyār (4258)	Ağlamağ-ıla ele girse Rasūl Yāhu cān virmek-ile ol pür-uşul (954)
Ağlayuban vérür-idük cānumuz Dek ele gire-yidi cānānumuz (4259)	Ağlayuban vire idük cānumuz Dek ele gireydi ol cānānumuz (955)
Līki bu hükmi-i Hudādur n'edelüm Buña rāzī olalum şabr edelüm (4260)	Līk bu hükmi-i Hudā'dur n'idelüm Buña rāzī olalum şabr idelüm (956)
Dé aña luṭf eyle sen é şehriyār Géce gündüz ağlamasun ol nigār (4261)	Gel kerem kıl söylegil ol gül-izār Gice gündüz ağlamasun zār zār (957)
Dédi Haydar Fāṭımaya bu sözi Dökdi yaşı anuñ ol güzel gözi (4265)	Geldi didi bu sözi ol dem 'Alī Ağlayup Fāṭıma didi yā velī (958)
Dédi taht-ı arzda yata ol Resūl Ben anuñ-çün néce olmayam melül (4266)	Yirün altında yata şāh-ı Rasūl Nice ağlamayup olmayam melül (959)
Bir keret āh eyleyüben düşdi ol Kendüzinden gitdi ol hayrū'l-betül (4269)	Āh idüp bir kez hemān düşdi yire Yoğ-ıdı 'aqlı ki kendüyi dire (960)
Bir zamāndan şöra ol bint-i Resūl Qalkdı yérinden olup gāyet melül (4276)	Niçe vaktten şöra ol hayru'l-betül Qalkdı yirinden olup gāyet melül (961)
Şoñra dédi Haydara ol gül-izār Var Qubāya anda sen é baḥtiyār (4282)	Didi kim diñle beni sen yā 'Alī Gel kerem kıl Ravza'ya var yā velī (962)

Benüm-içün bir gümelte yap é şāh Anda varup eyleyeyin āh u vāh (4283) İçine gül sep anuñ é hūb-cemāl Göz yaşına anı_édeyin māl-e-māl (4284)	Baňa anda bir gümelte yapuvir Dağı anuñ içine gül sepüvir (963)
Adın anuñ beyt-i ahzān kıyalum Anda varup kanlu yaş ağlayalum (4285)	Anuñ adın beytü'l-ahzān kıyalum Anda varup kanlu yaş ağlayalum (964)
Gündüz anda varayın ağlayayın Gécelerde yine bunda geleyin (4286)	Gündüz anda zār-ı nevha kılayum Gice olsa yine bunda geleyüm (965)
Vardı Haydar yaptı anda bir evi Dédi é ev avladuñ gökcek avı (4288)	Sözini kıldı kabül ol dem 'Alī Vardı bir ev yaptı anda ol velī (966)
Her şabāh anda varurdu ol nigār Nevha édüp ağlar-ıdı zār zār (4289)	Her şabāh anda varurdu ol nigār Figān idüp ağlar idi zār zār (967)
Vardı bir gün Ravzaya ol bint-i şāh Ağladı feryād édüp dédi é-vāh (4294)	Çünki va'de yetdi bir gün ol nigār Kabrine vardı Rasül'ün kıldı zār (973)
Néçeye dek ben za'f şabr édeyin Kendüzüme yā néçe cevr édeyin (4296)	Niçeye dek bunda ben şabr ideyüm Kendüzüme ya niçe cebr ideyüm (975)
Geçdi hadden iştiyākum dédi ol Nār-ı āhum yaqdı cānum dédi ol (4297)	İштиyākum giçdi hadden didi ol Yaqdı cānum nār-ı hecrün yā Rasül (974)
Éy dirigā rāzı néçe gizleyem Vaktümi ben yā nécesi gözleyem (4298)	İy dirigā zārı niçe gizleyem Vaktümi ya ben nicesi gözleyem (976)
Zahmet ü miñnetlerüm çokdur benüm Dağı şabra tākatüm yokdur benüm (4300)	Zahmet ü miñnetlerüm çokdur benüm Dağı hergiz tākatüm yokdur benüm (978)
Qatı efgān étدی gözden dökdi yaş Eriyüp şu oluyazdı anda taş (4301)	Qatı efgān eyleyüben dökdi yaş Eridi şu oldu şankim taş <u> taş (984)
Ditredi kabır-i Resül eyledi cüş Düşdi_anuñ üstine andan gitdi hüş (4302)	Ditredi kabır-i Habīb-i Kirdigār Düşdi kabır üstine ol dem gül-'izār (985)
Kabr içinden ol Habīb ol müctebā Dédi kim é nūr-ı 'aynī merhabā (4303)	Kabr içinden Muştāfā vü Müctebā Didi kim iy nūr-ı 'aynum merhabā (986)
Nūr-ı çeşmī ben-de müştākam saña 'An-karib bilgil gelisersin baña (4304)	Qatı müştākam ciger-güşem saña Bil yakında gelisersin sen baňa (987)
Şād oldu kalkdı andan ol nigār Eve vardı ol gece kıldı karar (4305)	Kalkup andan şād olup ol dil-figār Eve geldi ol gice kıldı karar (989)
Rūhumı kabz eyleyiserdür Qadīm	Beni da'vet kıldı ol Hayy <u> Qadīm

Vāh Hüseyn-ile Hasan kalur yetīm (4308)	Āh Hasan hem Hüseyn kalur yetīm (1180)
Anlara sen hıdmet ét her şubḥ u şām Tā senüñ dāruñ ola dāru's-selām (4309)	Anlara sen hıdmet eyle şubḥ u şām Tā senüñ dāruñ ola dāru's-selām (1181)
Hıdmetüñ-çün çok cezā vére Hudā Étmeye benden seni hergiz cüdā (4310)	Hem kıyāmetde benümle olasın Hıdmetüñ-çün çok 'atālar bulasın (1182)
Koçdı anda misk ü 'anberle gül-āb Oda yandı nār u ḥāk ü bād u āb (4313)	Koçdı anda 'ūd <u> 'anberle gülāb Ditredi üstine anuñ āfītāb (1265)
Ol evüñ içinde zāhir oldı nūr Toldı anuñ içi ervāḥ-ıla hūr (4319)	Zāhir oldı ol evüñ içinde nūr Toldı ol ev içi ervāḥ-ıla hūr (1259)
Hem Hadice rūḥı Havvā rūḥ-ıla Rūḥ-ı Meryem Āsiye rūḥı bile (4320)	Hem Hadice rūḥı Havvā rūḥ-ile Rūḥ-ı Meryem Āsiye rūḥı bile (1260)
Sāre Hācer rūḥı hāzır oldılar Anlar anda katı çok ağladılar (4321)	Sāre Hācer rūḥı hāzır oldılar Ol zamān hūriler anda geldiler (1261)
Göñlümüze düşdi fūrkat korkusı Geldi bize hem yetimlik kokuşu (4335)	Düşdi göñlümüze fūrkat korkusı Geldi bize hem yetimlik kokuşu (1218)
N'oldı nerges gözüñi yumduñ ana Fūrkat odına bizi urduñ ana (4337)	N'oldı nergis gözlerüñ yumduñ ana Meger uyursın bu uyğudan kana (1220)
Bağrı başlu gözi yaşlu anamuz Şems yüzlü māḥ kaşlu anamuz (4339)	Şems yüzlü māḥ-ı tībān anamuz Şāhib-i ḥatm ehl-i Qur'an anamuz (1224)
Göz yaşına ġarḳa varmış anamuz Baş u cānı şāḥa vermiş anamuz (4340)	Gözyaşına ġarḳa varmış anamuz Toprak üzre arḳa virmiş anamuz (1225)
N'oldı şöyle katı yatmışsın bu-gün Urduñ aḥı yüregümüze düğün (4341)	N'oldı böyle katı yatmışsın bugün Urduñ ana yüregümüze düğün (1232)
Dédiler vā mihnetā vā ḥasretā N'eyleyelüm é ana vā fūrkatā (4347)	Didiler vā ḥasretā vā fūrkatā Neyleyelüm iy ana vā veyletā (1239)
Er ü 'avret cümlesi cem' oldılar Ḥasret odına olar şem' oldılar (4363)	Dirilüp er ü 'avrat ağladılar Fiğān u zār u giryān eylediler (1273)
Ol ikisi katı nālān étdiler Ağladılar zār u efgān étdiler (4399)	Ol ikisi anda efgān itdiler Gözlerinüñ yaşların kan itdiler (1238)
Gözlerini açdı nā-geh ol nigār Ellerin kaldırdı anda āşikār (4400)	Ol güzeller şāḥı açdı gözlerin Her birin oḥşadı öpdü yüzlerin (1240)
Kuçdı anları vü başdı gögsine Düşdiler anlar da anuñ üstine (4401)	Bağrına başdı vü koçdı anları Yağdı ḥasret āteşiyle cānları (1241)

Bir kıyāmet kopdı ol vaktde é yār Biñ kıyāmet andan oldı āşikār (4402)	Bir kıyāmet oldı ol demde i yār K'anda oldı biñ kıyāmet āşikār (1242)
É néçeler anda mecnūn oldılar Vey néçeler cān vérüben öldiler (4403)	İy niçeler anda mecnūn oldılar Niçeler zārī vü maḥzūn oldılar (1243)
Ditredi 'arş-ıla kürsī her felek Ağlamağdan ölüyazdı her melek (4404)	Ditredi 'arş-ıla kürsī nüh felek Ağladı anuñ içün cümle melek (1244)
Bir nidā érişdi dēdi é 'Alī Qaldur üstinden oları é velī (4405)	Geldi Hāk'dan bir nidā kim yā 'Alī Qaldır üstinden oları yā velī (1250)
Pāre pāre olmasun gökler bu dem Ağlamasunlar melā'ik yaş u dem (4406)	Pāre pāre olmasun çarḥ-ı felek Yanmasun ḥasret odına her melek (1251)
Anları ol demde qaldurdı 'Alī Āh édüp ağladı anda ol velī (4407)	Anları qaldurdı üstinden revān Oldılar meşğul namāzına hemān (1257)
Aḥşam-ıla yatsu arasında vefāt Eyledi ol bint-i sırr-ı kāyināt (4410)	Aḥşam u yatsu arasında vefāt Eyledi ol bint-i sırr-ı kā'ināt (1258)

Bu beyitler dışında aşağıda vereceğimiz beyitler de her iki eserde benzer olmakla birlikte farklı kompozisyonlar içerisinde yer almaktadır. İlki Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in ağzından söylenen, ikincisi Hz. Ali'nin hüznünü tasvir eden bu beyitler, Ahmed'in *Mevlid*'inde Hz. Peygamber'in vefatı sonrası Hz. Fâtıma'nın üzüntüden baygınlık geçirmesi üzerine zikredilirken Halil'in eserinde Hz. Fâtıma'nın vefatından sonra yaşanan üzüntünün tahkiye edildiği kısımda yer alır:

Ahmed	Halil
Ceddimüz gitdi vü biz qaldıq ḥazīn Sen gidicek bize kim olur qarīn (4272)	Dedemüz gitdi vü biz qaldıq ḥazīn Sen de gitdün bize kim olsun emīn (1219)
Üstüne vardı 'Alī eyledi yas Qanlı yaş dökdi gözinden taş taş (4273)	Üstüne vardı 'Alī eyledi yaş Qanlı yaş dökdi gözinden taş taş (1252)

Aşağıda yer verdiğimiz beyit de her iki eserde benzer olmakla birlikte Ahmed'in *Mevlid*'inde Hz. Peygamber'in ölüm hastalığına yakalandığı zamanı tahkiye eden kısımda, Halil'in eserinde ise Hz. Peygamber'in vefatı sonrası Hz. Fâtıma'nın gördüğü rüyanın anlatıldığı fasılda yer alır:

Ahmed	Halil
Şonra dēdi baña tiz gelseñ gerek Benüm-ile tā-ebed olsañ gerek (3628)	Emr-i Hāk'dur kim baña gelseñ gerek Hem benümle tā ebed olsañ gerek (972)

Ahmed'in *Mevlid*'inde Hz. Fâtıma'nın vefatı 4201-4418 beyitler arasında tahkiye edilmektedir. Bunun öncesinde, 3973-3986. beyitler arasında Hz. Muhammed'in vefatından duyulan üzüntünün anlatıldığı bir mersiye, 3986-4174. beyitler arasında şairin okuyucuya nasihati, 4176-4199. beyitlerde ise dua yer almaktadır. Ahmed'in *Mevlid*'inde henüz Hz. Fâtıma'nın vefatı faslına geçilmeden, şairin okuyucuya nasihatlerine yer verdiği kısımda geçen aşağıdaki beyit de Halil'in eseri ile ortaktır. Bu beyit Halil'in eserinde Hz. Fâtıma'nın, Hz. Peygamber'in vefatı sonrası yaşadığı hüznü tahkiye eden kısımda Hz. Fâtıma'nın ağzından söylenmektedir:

Ahmed	Halil
É yürek yan yüzi güneş mäh-içün Kara kara kana kan ol şāh-içün (3986)	İy yürek yan yüzi güneş mäh-içün Kara kara kana kan ol şāh-içün (950)

Her iki eserde de Hz. Fâtıma'nın defnini konu edinen beyitlerin devamında bir mersiye yer almaktadır. Ahmed'in *Mevlid*'inde bu mersiye 9 beyit, Halil'in eserinde 30 beyittir. Bu manzume Ahmed'in *Mevlid*'inin istinsah tarihi eski nüshalarında da bulunmaktadır. Söz konusu mersiyenin aşağıda yer verdiğimiz beyitleri de her iki eserde benzerdir:

Ahmed	Halil
Fāni cismi qodı çün hayrū'n-nisā Étdi menzil milket-i dār-ı bekā (4420)	Fānī cismi qodı ol hayru'n-nisā İtdi menzil milket-i dāru'l-bekā (1)
Çünki mevt ére Resūle ehline Kaçan ola kimseye bunda bekā (4422)	Çün fenā ire Rasūl'ün āline Kaçan ola kimseye bunda bekā (3)
Ger olasın bāki biñ yıl é şehā Fā'ide ne çün ére saña fenā (4223)	Bilürsin 'akıbet bu yir seni yir Olsa bunda ger bekā biñ yıl saña (4) Ne yaparsın bunda köşk-ile sarāy Fā'ide ne çün ire āhir fenā (5)

Çün sefer itdi resûl ehliyile Kerbelâ'da gördi ehli çok belâ (4225)	Ehl-i beytin develere bindürüp Gördi anlar Kerbelâ'da çok belâ (12)
Sen kemîn-gâh-ı belâyı eyle cāy Tā olasin anlaruñ-ıla bile (4226)	Sen kemîngâh-ı belâyı eyle cā Tā olasin bunlaruñla hem bila (22)
Zî-sa'âdet ehlidür şol kimsene Kâlbî tola hubb-ı âl-i Muştafâ (4227)	Zî sa'âdet ehlidür şol kimse kim Tola kâlbî hubb-ı âl-i Muştafâ (14)

Her iki eserden aktarılan bu benzer beyitleri de ihtiva eden, ortalama 100-150 beyitten müteşekkıl müstakıl bir metin oluşmuş ve “İşit imdi Fâtıma ahvâlini / Kim Rasûl'den şoñra n'oldı hâlini” beyti ile başlayan bu metin, başta Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i olmak üzere farklı şairlere ait mevlid metinlerine “*Dâstân-ı Fâtıma*”, “*Hikâye-i Fâtıma*”, “*Vefât-ı Fâtıma*” veya “*Ahvâl-i Fâtıma*” başlıklarıyla eklenmiştir. Ayrıca bu metnin *Kesik Baş Destanı*, *Ejderhâ Destanı*, *Güvercin Hikâyesi*, *Geyik Hikâyesi*, *Hatun Destanı*, *İbrahim Destanı*, *Veysel Karânî Destanı* gibi halk tarafından sevilerek okunan hikâyelerle birlikte istinsahı da yaygınlaşmıştır.

Fâik Reşad'dan sonraki araştırmacılar Halîl'in zeylini, *Mevlid*'e eklenmesi âdet hâline gelen bu metni değerlendirirken bahse konu etmiştir. Dolayısıyla Fâik Reşad'ın *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*'de yer verdiği “*Edirne'de (Karabulut) Mescidi İmâmı Halîl, Süleymân Çelebi'nin Mevlid'ini Hâzret-i Fâtımatü'z-Zehrâ (r.a.)'nın vâkı'a-i vefâtını ilhâk eylemek şüretiyle tezyîl etmiştir.*”⁹⁸ bilgisi bu metinle eşleşmiş ve araştırmacılar Halîl'in zeyli ile ortalama 100-150 beyitten müteşekkıl bu metni kastetmiştir.

Bu isimlerden Ahmed Ateş (öl. 1966), Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ini yayına hazırlarken “*Vesîletü'n-necât Metinlerindeki Ek Parçalar*” başlığı altında şu ifadelerle yer vermiştir:

“*Bu esaslar içinde çalışırken, ilk önce bazı Mevlid nüshalarının sonlarında, Ahvâl-i Fâtıme, Hikâyet-i Cemal, Hikâyet-i Ükâşe vb. hikâyeler görülür. Bunlar, bazı kere asıl mevlidden sayılmış iseler de, bunun mümkün olmadığı meydandadır. Çünkü Mevlid, başka eserlerde olduğu gibi, bir mukaddime ile başlayıp, bir hâtıme ile sona erer. Bundan sonra gelen parçaların asıl eserden sayılması doğru değildir. Ancak çok nadir*

⁹⁸ Fâik Reşad, 68.

nüshalarda, bu hikâyeler hâtimededen evvele alınmış ve bu aldanma bundan ileri gelmiştir. Hikâyet-i Ükâşe ile Hikâyet-i Cemel o kadar sade ve yavan bir üslûb ile yazılmış ve şiir sanatı bakımından o kadar kusurludur ki, onun Süleyman Çelebi'ye ait olmadığı münakaşasız olarak kabûl edilebilir.

Ahvâl-i Fâtîme kısmına gelince, bu yukarda söylenen sebepten dolayı asıl eserden olamayacağı gibi, genel olarak, insanı sırf ağlamağa davet eden bir acınma duygusu vermek isteyen üslûbu ile, Süleyman Çelebi'nin vakur, Peygamber'in ölümünü anlattığı zamanda olduğu gibi, kederinin derinliği ile birlikte, kendini ızdırabı içinde kaybetmiyen ifade tarzı arasında en küçük bir benzerlik yoktur. Seçilen kelimeler bakımından da ikisi arasındaki fark çok açıktır. Bu parçanın Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inden olmadığını gösteren kesin bir delil de onun başlı başına bir eser olarak mevcut olmasıdır. İlk olarak Faik Reşat Bey, Edirne'de Karabulut Mescidi İmamı Halil tarafından yazıldığını söylemiş ve kendisinde bulunan bir nüshada görülen şu beyitler ile de iddiasını teyit etmiştir:

Bu kitâb Edrine'de oldı temâm

Bunu tertîb eyledi düzdi imâm

Bu za'îf ü 'âciz ü ahkâr vücûd

Bu imâm-ı Mescid-i Karabulud

Ger edersen sâl-i hicretten suâl

Say sekiz yüz ile dahi yedi sâl"⁹⁹

Ahmed Ateş bu bilgilere şöyle bir dipnot vermiş ve "İstanbul'da gördüğüm nüshalar arasında bu beyitlere rastlamadığımı kaydetmem gerekir."¹⁰⁰ demiştir. Zira Reşad'ın aktardığı beyitler Halîl'e ait hacimli mesnevinin giriş ve hatime bölümlerinden iken, başta Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i olmak üzere, mevlid metinlerinde Hz. Peygamber'in vefatının ardına eklenen fasıl, "İşit imdi Fâtîma ahvâlini / Kim Rasûl'den soñra n'oldı hâlini" beyti ile başlayan ve ortalama 100-150 beyitten oluşan bir metindir.

⁹⁹ Ahmed Ateş, *Süleyman Çelebi -Vesîletü'n-necât- Mevlîd*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954, 65-66.

¹⁰⁰ Ateş, 66.

Ateş, bu dipnotla da Reşad'ın tanıttığı muhtasar nüshayı görmediğini ve yalnız ilgili faslı kastettiğini göstermektedir.

Irmgard Engelke, 1926 yılında Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i üzerine hazırlamış olduğu tezinde eserin bölümleri hakkında bilgi verirken “Vefât-ı Fâtıma” faslının Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halil'e ait olduğunu belirtmekte¹⁰¹ ve yine sadece ilgili metni kastetmektedir.

Hasibe Mazıoğlu “Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler” başlıklı makalede “*Fâtıma'nın ölümünün anlatıldığı bölüm Süleyman Çelebi Mevlidi'nde yoktur, ayrıca bu bölümün Edirne'de Karabulut Mescidi İmamı Halil tarafından yazılmış olduğu da söz konusudur.*”¹⁰² derken yine bu faslın istinsah edildiği bir nüshayı konu etmektedir.

Şaban Doğan, Halil'e ait eserin Ali Emîrî Koleksiyonu'ndaki baştan eksik nüshasını değerlendirdiği makalesinde bu mesnevinin on dört nüshasını tespit ettiğini belirtirken yalnız zikredilen metnin istinsah edildiği nüshaları kastetmektedir. Ali Emîrî Koleksiyonu'ndaki nüshanın eserin müellifini, telif tarihini ve yazıldığı yeri ihtiva etmesi cihetiyle diğer nüshalar arasındaki önemine dikkat çeken Doğan, bu nüsha ile “*İşit imdi Fâtıma ahvâlini / Kim Rasûl'den sonra n'oldi hâlini*” beyti ile başlayan faslın istinsah edildiği nüshaları karşılaştırmış ve Ali Emîrî Koleksiyonu'ndaki nüshanın sadece ilk varacağının eksik olduğuna dair görüşünü de ihtiyatla ifade etmiştir.¹⁰³

“*Diğer nüshalar ‘İşit imdi Fâtıma ahvâlini / Kim Resûl'den sonra n'oldi hâlini’ beytiyle başlayıp Hazret-i Fatıma'nın Peygamber'in vefatından sonra yaşadığı acının ve ona kavuşma isteğinin dile getirildiği, Hazret-i Fatıma'nın sürekli ağladığı, daha sonra Hazret-i Ali'ye tövbe etmek ve ağlamak için bir kulübe yaptırmasını istediği beyitlerle devam etmektedir. Eldeki nüshada bu bölüm yoktur. Nüshalar arasında tutarlılık olmaması sebebiyle bu bölüm diğer nüshalardan alınmamıştır ancak bu bölümün diğer*

¹⁰¹ Irmgard Engelke, *Süleyman Çelebi's Lobgedicht auf die Geburt des Propheten (Mewlid-i-şerîf)*, Druck von Karras, Kröber & Nietschmann, Halle 1926, 11, 30, 31.

¹⁰² Hasibe Mazıoğlu, “Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler”, *Türkoloji Dergisi*, 6 (1), 1974, 59.

¹⁰³ Şaban Doğan, “Bir Eski Oğuz Türkçesi Metni “Hikâye-i Fâtıma” ve Dil Özellikleri”, *Akademik Bakış Dergisi*, 32, 2012, 1-20. (Doğan'ın incelediği nüsha eserin muhtasar nüshalarındandır. Sadece ilgili meşhur faslı içermemektedir. Ancak Doğan, yalnız ilgili kısmı neşrettiği ve diğer çalışmalarla kıyaslama yaptığı için bu makale de burada zikredilmiştir.)

nüshalarda ortalama 30-35 beyit olduğu dikkate alınırsa eserin sadece ilk varağının eksik olduğunu ifade etmek yanlış olmaz.”¹⁰⁴

Yukarıda da belirttiğimiz üzere bu metin yalnız Süleyman Çelebi’nin *Mevlid*’ine eklenmemiş başka şairlere ait mevlid metinleriyle de istinsah edilmiştir. Bu isimlerden biri de Ayasofya Müezzini Kemâl’dir. Rıfat Kütük “Fetih Öncesinde Yazılmış Bir Mevlid: Ayasofya Müezzini Kemâl’in Mevlidü’n-Nebî’si”¹⁰⁵ isimli çalışmasında Fâik Reşad’ın aktardığı bilgiyi “*Her ne kadar Fâik Reşâd, Süleyman Çelebi’nin Mevlid’ine eklenmesi âdet olan Vefât-ı Hazret-i Fâtıma’nın, Kara Bulut Mescidi İmamı Halîl’in Vefât-ı Hazret-i Fâtıma’sı olduğunu söylüyorsa da (...)*”¹⁰⁶ ifadeleri ile yine bu fasıl ile eşleştirmiş ve yeni bir görüş ortaya koyarak bu metnin Ayasofya Müezzini Kemâl’in kaleminden çıkmış olabileceğini dile getirmiştir.

Rıfat Kütük’ün de makalesinde belirttiği üzere bu fasılda ne Halîl’in ne de başka bir şairin adı geçmektedir.¹⁰⁷ Dolayısıyla yalnız bu faslın istinsah edildiği nüshalardan hareketle bir müellife ulaşmak mümkün değildir. Bu faslın Halîl’e isnad edilmesinin tek nedeni Fâik Reşad’ın aktardığı bilgidir. Oysa Fâik Reşad’ın tanıttığı nüsha ile aynı gruptaki nüshalar bu faslın bir bütün olarak yer almadığı, Ahmed ile Halîl’in eserleri için sıraladığımız benzer beyitlerin bulunmadığı muhtasar nüshalardır. Dolayısıyla Fâik Reşad yalnız bu metni kastetmediği gibi eseri tanıtırken esas aldığı muhtasar nüshada bu fasıl bir bütün olarak da yer almamaktadır. Bu muhtasar nüshalardan biri de, daha önce de belirttiğimiz gibi, Ali Emîrî Koleksiyonu’nda yer alan baştan eksik nüshadır. Rıfat Kütük, bu faslın Ayasofya Müezzini Kemâl’e aidiyetini tartışırken Ali Emîrî Koleksiyonu’ndaki nüshayı da değerlendirmiş ve şu tespitine yer vermiştir:

“*Fâik Reşâd Târîh-i Edebiyât-ı Osmâniyye’de Süleyman Çelebi ve eserinden bahsederken Vefât-ı Hazret-i Fâtıma’nın Edirne Kara Bulut Mescidi İmamı Halîl tarafından Vesiletü’n-Necât’a zeyl mahiyetinde yazıldığını söylemiş ve kendisinde bulunan nüshadan bazı beyitleri örnek olarak aktarmıştır. Kara Bulut Mescidi İmamı Halîl’in Vefât-ı Hazret-i Fâtıma’sının baştan eksik bir nüshası Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu’nda mevcuttur. Mesnevinin hatimesinde müellif, ismini Halîl olarak*

¹⁰⁴ Doğan, 6.

¹⁰⁵ Rıfat Kütük, “Fetih Öncesinde Yazılmış Bir Mevlid: Ayasofya Müezzini Kemâl’in Mevlidü’n-Nebî’si”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40 (1), 2016, 27-95.

¹⁰⁶ Kütük, 38.

¹⁰⁷ Kütük, 38.

verdikten sonra Kara Bulut Mescidi 'nde imam olarak görev yaptığını ve eserini 897/M 1491-92 'de Edirne 'de tamamladığını bildirmektedir. (...) İki metin arasında yaptığımız karşılaştırmada konu birliği, birkaç müşterek beyit ve bazı nüshalarda Hz. Ali'nin ağzından söylendiği belirtilen mersiye'nin dışında benzerlik tespit edilememiştir. O hâlde *Vesîletü'n-Necât* nüshalarının bir kısmının sonunda gördüğümüz ve yukarıda isimlerini saydığımız destanlarla birlikte çoğaltılması âdet olan, transkripsiyonlu metnini verdiğimiz mevlidde de geçen *Vefât-ı Hazret-i Fâtıma*'nın sahibi Ayasofya Müezzini Kemâl olabilir mi?"¹⁰⁸

Rıfat Kütük, bu tespitin ardından Kemâl'e ait *Mevlid*'in eldeki tek nüshasının eserin telif tarihinden 137 yıl sonra kopyalandığını, telif ile istinsah tarihi arasında geçen bu süre zarfında Süleyman Çelebi'ninkine yapıldığı gibi Ayasofya Müezzini'nin eserine de bu bölümün başkaları tarafından eklenmiş olabileceğini belirtmiş ve bu fasıl hakkındaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

"Hemen şunu hatırlamalıyız ki, Kemâl *Mevlid*'inin elimizdeki yegâne nüshası eserin telif tarihinden (842/M 1439) 137 yıl sonra, 984/M 1576-1577'de kopyalanmıştır. Bu süre zarfında Süleyman Çelebi'ninkine yapıldığı gibi Ayasofya Müezzini'nin eserine de bu bölüm başkaları tarafından eklenmiş olabilir. Üstelik hatîme kısmında Kemâl;

Hak müyesser kıldı uş itdük tamām

Muṣṭafā'nuñ mevlidini ve['s-selām]

Hem vefâtını dahı kılduk beyân

Ṭakatimüz yetdügi miḳdār [hemân] (913-914)

diyerek Hz. Peygamber'in doğumu haricinde vefatına da temas ettiğini söyleyerek eserinin hudutlarını çizmiştir. Anlayabildiğimiz kadarıyla Hz. Fatıma'nın vefatı bu hudutlar dâhilinde değildir. Ayrıca Kemâl'in eserinde vezin, bilhassa kafiye kusurları dikkat çekecek kadar fazlayken, *Vefât-ı Hazret-i Fâtıma*'da bu kusurların nispeten azaldığı görülmektedir. İki metin arasındaki üslup farklılıkları da hesaba katılırsa *Vefât-ı Hazret-i Fâtıma*'nın Kemâl'e ait olma ihtimali zayıflamaktadır. Ancak adı geçen bölümün eldeki tek nüshada mesnevinin tabii seyri içinde hatimedden hemen önce gelmesi ve hatime kısmında şairin ismini zikretmesi, buna mukabil görebildiğimiz diğer *Vefât-ı*

¹⁰⁸ Kütük, 37-38.

Hazret-i Fâtıma nüshalarının hiçbirinde müellif adına rastlanmayışı bu bölümün belirsizlikleri ortadan kaldıracak sağlam ve eski yazmalar ortaya çıkıncaya kadar bütün tereddütlere rağmen Ayasofya Müezzini'ne nispet edilmesini zaruri kılar."¹⁰⁹

Adı geçen bölümün eldeki tek nüshada hatimeden önce gelmesi, görebildiği diğer *Vefât-ı Hazret-i Fâtıma* nüshalarının hiçbirinde müellif adına rastlanmayışı gibi hususların, bütün tereddütlere rağmen, bu faslın Ayasofya Müezzini'ne nispet edilmesini zaruri kıldığını ifade eden Kütük; "*Bu bakımdan Vefât-ı Hazret-i Fâtıma Kemâl Mevlid'inin metnine ihtiyatla dâhil edilmiş, ancak problemin müstakil ve teferruatlı bir araştırmayı gerekli kıldığı mülahazasıyla diğer nüshalarla karşılaştırılması yoluna gidilmemiştir.*"¹¹⁰ diyerek problemin çözümünü daha teferruatlı çalışmalara havale etmiştir.

Biz, Rıfat Kütük'ün de ifade ettiği gibi bu faslın Kemâl'in eserine, tıpkı Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'inde olduğu gibi, sonradan ilave edildiği kanaatindeyiz. Ayrıca bu ilave sadece bu iki ismin mevlidlerine yapılmamış, ilgili fasıl başka şairlere ait mevlid metinlerinin devamında da yer almıştır.

Bu isimlerden biri XVI. yüzyılda yaşadığı düşünülen Şehîdî'dir.¹¹¹ Şehîdî'nin *Mevlid*'i üzerine iki ayrı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Araştırmacılar eserin biri Selimiye Yazma Eser Kütüphanesinde (22 Sel 746) diğeri Ankara Millî Kütüphanede (06 Mil Yz A 8216) yer alan iki nüshasına ulaşmıştır. Bu nüshalardan yalnızca Selimiye Kütüphanesindeki nüshada eserin hatimesinden sonra Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen fasıl istinsah edilmiştir. Araştırmacılar eserin tenkitli metnini hazırlarken bu faslı herhangi bir tartışmaya konu etmeden metne dâhil etmiştir.¹¹² Eserinin devamında ilgili faslın istinsah edildiği bir diğeri mevlid şairi Keşfi'dir. Aslıhan Aksu da *Keşfi Çelebi ve Mevlid'i (İnceleme-Metin)* başlıklı tezinde bu faslı eserle birlikte transkribe etmiştir.¹¹³

¹⁰⁹ Kütük, 38.

¹¹⁰ Kütük, 38.

¹¹¹ Songül Kurğa, *Şehîdî Mevlidi (Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlüğü)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2019, 219.

¹¹² Fatma Özkan, *Şehîdî Mevlid (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2012, 201-212; Kurğa, 304-315.

¹¹³ Edebiyatımızda Keşfi mahlasının birden fazla şair tarafından kullanıldığını belirten Aksu, incelediği mevlidin hangi Keşfi'ye ait olduğuna dair kesin bir bilgiye ulaşamadığını ifade etmiştir. Eserin telif tarihi de bilinmediği için şairin yaşadığı dönem de tespit edilememiştir. Aksu'nun Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 2230 nolu nüshadan hareketle ortaya koyduğu bu metnin devamındaki *Vefât-ı Fâtıma* faslı diğeri mevlid metinlerine eklenen fasıllara göre daha hacimlidir. *İşit imdi Fâtıma ahvâlini / Kim Rasûl'den şöñra n'oldi*

Ayrıca bu fasıl Ahmed Ateş'in de belirttiği gibi Süleyman Çelebi'ye de isnad edilmiştir. Bu metnin *Mevlid*'e dâhil, Süleyman Çelebi'ye ait bir metin olduğunu düşünenlerden biri İbrahim Necmi Dilmen'dir. Dilmen *Tarih-i Edebiyat Dersleri*'nde ilgili faslı değerlendirirken Fâik Reşad'ın verdiği bilgiyi sorgulamakta ve bu faslın Süleyman Çelebi'ye ait olabileceğini şöyle dile getirmektedir:

“Fâik Reşâd Bey, Mevlid'in nihâyetinde Hazret-i Fâtıma'nın irtihâline ait olan parçanın Edirne'de Karabulut Mescidi İmamı Halîl tarafından ilave edildiğini iddia ve bunu:

Bu kitâb Edirne'de oldı tamâm

Bunu tertîb eyledi düzdi imâm

Bu zâîf ü âciz ü ahkar-ı vücûd

Bu imâm-ı Mescid-i Karabulud

Ger idersen sâl-i hicretten su'âl

Say sekiz yüz ile dahı yidi sâl

*beyitlerinden istidlâl ediyor. Lakin irtihal-i Fâtıma'ya ait kısmın diğer parçalardan üslupça esaslı bir fark göstermemesi ve şu beyitlerle gerek o kısım ve gerek bütün mevlid arasındaki şive mübâyeneti, bu imamın Mevlid'i tezyilden ziyade cem ve tebyiz etmiş olması ihtimalini de hatıra getirmektedir.”*¹¹⁴

Bu faslın istinsah edildiği nüshalarda herhangi bir şair adının yer almadığını daha önce belirtmiştik. Dolayısıyla sadece bu metne odaklanan çalışmalarda tüm bu tartışma ve değerlendirmelerden bağımsız olarak mesnevi “anonim” diye nitelendirilmiştir.¹¹⁵

hâlini beytiyle başlayan bu fasıl, istinsah edildiği nüshalarda ortalama 100-135 beyit iken bu nüshada 196 beyittir. Bk. Aslıhan Aksu, *Keşfi Çelebi ve Mevlid'i (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2013, 10, 140-158.

¹¹⁴ İbrahim Necmi Dilmen, *Târih-i Edebiyyât Dersleri I*, Orhan Kaplan (Haz.), Akademik Kitaplar, İstanbul 2019, 57.

¹¹⁵ Mehmet Mahfuz Söylemez, *Dâstân-ı İbrâhîm Edhem, Dâstân-ı Fâtıma, Dâstân-ı Hâtun*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007; Muhammet Kuzubaş, “Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Gügercin, Hikâyet-i Geyik)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (2), 2008, 304-340; Perihan Ölker, “Hz. Fatıma Destanı”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, 36, 2016, 351-366; Nursel Uyaniker, “Türk Folklorunda Manzum Vefât-ı Fâtıma'lar” [Bildiri], *Sanat ve Edebiyatta Kadın*, (5-6 Mayıs 2014), İstanbul. Bildirisini e-mail yoluyla göndererek çalışmada değerlendirmeme imkân tanıyan Doç. Dr. Nursel Uyaniker'e teşekkür ederim. Nursel Uyaniker, “Hanımlara Mahsus Gazete'de Yayımlanan Hz. Fâtıma Konulu Risale İle Türkçe

Sonuç olarak ilgili fasıl hakkında Süleyman Çelebi'ye ait, *Mevlid*'e dâhil bir metin olduğu; Karabulut Mescidi İmamı Halîl'e ait olduğu; anonim bir mesnevi olduğu; Ayasofya Müezzini Kemal'e ait olabileceği; Şehîdî ve Keşfî'ye ait olduğu yönünde farklı iddialar mevcuttur. Bu faslın Ahmed'in *Mevlid*'iyle ilgisi ise şu ana kadar zikredilmemiş, ilk kez tezimiz aracılığıyla dile getirilmiştir.

Bize göre söz konusu faslın aidiyet problemi ele alınırken tartışmanın tarafları Ahmed ve Halîl olmalıdır. Diğer isimlerin (Süleyman Çelebi, Ayasofya Müezzini Kemal, Şehîdî, Keşfî) mevlidlerine bu faslın müstensihler tarafından ilave edildiği âşikardır ki bu isimler bizim tespit edebildiklerimizden fazla da olabilir. Ahmed'in *Mevlid*'ini zikredilen metinlerden ayıran, eserde Hz. Fâtîma'nın vefatına dair özgün bir bölüm bulunması ve tartışmaya konu faslın bu bölümden beyitler içermesidir.

Çalışmamızda ilgili fasıl hakkında kanaat belirtmek üzere hem daha önce hazırlanan çalışmalar hem de ilgili faslın istinsah edildiği nüshalar değerlendirilmiştir.¹¹⁶ Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki bu faslın istinsah edildiği nüshaların tamamı benzer bir görünüm arz etmemektedir. Beyit sayısı ve kompozisyon nüshadan nüshaya değişmektedir. Hem bahsi geçen nüshalar hem de ilgili faslın değerlendirildiği makaleler

Yazmalarda Ele Alınan Ahvâl-i Fâtîma'ların Edebî Üslup Bakımından Karşılaştırılması", *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 16, 2018, 237-252; Atila Gökdemir, *Türk İslam Edebiyatında Hz. Fatıma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2019; Gülay Durmaz ve Şükrü Baştürk, "Hikâye-i Fâtîma ve Dil Özellikleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11 (1), 2022, 69-92; Berna Ayaz, "Hz. Fatıma'nın Ölümüne Dair Yazılan Halk Tipi Bir Mesnevinin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 9 (24), 2022, 251-262. Kartal, 280.

¹¹⁶ Tarafımızdan ilgili faslın istinsah edildiği şu 36 nüsha tespit edilmiştir: Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3881/11; Ankara Milli Kütüphane 06 Hk 5053/2; Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 8624/3; Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 9491/6; Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 2230; Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Muhammed Fuzuli El Yazmaları Enstitüsü M-69/4318 (XXII); Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi R-8154; Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi: R-1069/3; Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi R-6818; Bursa İnebey Kütüphanesi 987/1; Cezayir Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları: 563/13; Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi 007286-II; Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi 006950-II; Durmuş Topal Şahsi Kütüphanesi; İBB Atatürk Kitaplığı BEL_Yz_K0453; İBB Atatürk Kitaplığı BEL_Yz_K0582; İBB Atatürk Kitaplığı BEL_Yz_K0622; İBB Atatürk Kitaplığı BEL_Yz_K0623; İBB Atatürk Kitaplığı BEL_Yz_O0045; İBB Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K0044; İBB Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K0106; İBB Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K0166; İBB Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K0200; İBB Atatürk Kitaplığı MC_Yz_K0415; Koç Üniversitesi Kütüphanesi: MS 160; Koç Üniversitesi Kütüphanesi MS 212; Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi 42 Kon 3091; Konya Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi 5905; Konya Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi 5906; Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi YZ0837; Millet Yazma Eser Kütüphanesi AE Mnz 541; Rıfat Kütük Şahsi Kütüphanesi; Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi 22 Sel 746; Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 3485; Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuri Arselez 260; Yapı Kredi Araştırma Kütüphanesi 0922.

incelendiğinde bu nüshalarda yukarıda zikrettiğimiz benzer beyitlerin yanı sıra iki eser için ayırt edici unsurların da yer aldığı görülmektedir.

Bu nüshalarda Halîl'in eserini Ahmed'in *Mevlid*'indeki fasıldan ayıran; Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'den kendisine kavuşacağının muştusunu alması sonrası ailesi için yaptığı hazırlıklar, onların Hz. Fâtıma'nın bu tavrının nedenini öğrenmeye çalışmasıyla aralarında geçen diyalog ile "*Fâtıma'ndur bu gelen*" redifli manzumedir. Hz. Peygamber'in vefatı sonrası Hz. Fâtıma'nın ağzından söylenen "*kandasın*" redifli beyitler ile Hz. Fâtıma'nın cenaze namazını Hz. Ebubekir'in kıldırıldığına dair rivayet ise sadece Ahmed'in eserinde yer almaktadır. Bu faslın istinsah edildiği nüshaların kiminde "*Fâtıma'ndur bu gelen*" redifli manzume kiminde Hz. Fâtıma'nın cenaze namazını Hz. Ebubekir'in kıldırıldığına dair rivayet yer almamaktadır. Yine "*kandasın*" redifli beyitler de her nüshada bulunmamaktadır.

Tartışma konusu olan fasıl, edebiyat tarihimizde Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'inin devamında yer alması ile ön plana çıkmıştır. Bu nedenle bu faslın *Mevlid*'e dâhil edilme sürecini de incelemek gerekir. Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i hakkındaki en güncel çalışma M. Fatih Köksal'a aittir. Köksal, metnin yeni tespit edilen en eski nüshasından hareketle hazırladığı çalışmasında, eserin istinsah tarihi eski diğer nüshaları hakkında da bilgi vermiştir.¹¹⁷ Bu nüshalar incelendiğinde Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen faslın yer aldığı en eski *Mevlid* nüshasının Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ayasofya Bölümü'nde yer alan 3485 numaralı nüsha olduğu görülmektedir. Nüsha 913/1510-11 tarihinde istinsah edilmiştir ve Köksal'ın yapmış olduğu sıralamaya göre *Mevlid*'in istinsah tarihi en eski üçüncü nüshasıdır. Köksal'ın nüsha hakkındaki değerlendirmeleri ise şöyledir:

"Müstensihi bilinmeyen nüsha, 53a sayfasındaki istinsah kaydına göre h. 913 (1510-11) tarihinde istinsah edilmiştir.(...) Arapça mensur mukaddimeyle başlayan nüsha 1289 beyitten müteşekkildir. Mukaddimededen başka Arapça bir bölüm içermez. Bu nüshada, "Vefât" bölümünden önce diğer eski nüshaların hiçbirinde bulunmayan 50 beyit tutarında "Âhvâl-i 'Ukkāşe" başlıklı bir bölüm, "Vefât"tan sonra da yine eski nüshalarda yer almayan 56 beyitlik "Rivāyet-i İbn 'Abbās" ve 83 beyitlik "Âhvâl-i

¹¹⁷ M. Fatih Köksal, *Süleyman Çelebi ve Vesiletü'n-Necât (İnceleme-Tenkitli Metin-Dil İçi Çeviri-Açıklamalı Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2022, 83.

Fāṭıma” başlıklı bölümler mevcuttur. (...) Öncelikle şunu belirtmemiz gerekir ki, bu nüsha, sırf istinsah tarihi belli olup “kullanma imkânı olan” en eski nüsha olması sebebiyle tenkitli metinde kullanılmıştır. Zira bu nüshanın müstensih, aşağıda görüleceği üzere sadece farklı metinlerden yüzlerce beyti nüshaya katmakla kalmamış, Süleyman Çelebi’nin eserindeki yüzlerce beyti de dışarı çıkarmıştır.”¹¹⁸

Köksal bu nüshayı çalışmasında A harfi ile sembolize etmiş ve nüshanın değerlendirmeye aldığı istinsah tarihi eski nüshalar içerisinde Ahmed’in *Mevlid*’inden alıntılarının en çok olduğu nüsha olduğunu belirtmiştir.

“Ahmed Mevlid’inden alıntılarının en çok olduğu nüsha ise değerlendirdiğimiz nüshaların en eski tarihli olan A nüshasıdır. Muhammediye’den 100 beyit, İpsalalı Ebu’l-hayr Mevlidi’nden 76 beyit, Ahmed’in Mevlid’inden 74 beyit alan müstensih, Garîb-nâme’nin de içinde olduğu daha başka eserlerden de toplamda yüzlerce beyit olarak oluşturduğu karma nüshasıyla âdeta yeni bir eser vücuda getirmiştir.”¹¹⁹

Köksal’ın bu tespitleri, söz konusu nüshada *Mevlid*’in devamında yer alan *“Aḥvāl-i Fāṭıma”* faslının da yine Ahmed’in mesnevisinden aktarılmış olabileceğini gündeme getirmektedir. Zira 83 beyitten müteşekkil bu metinde, Ahmed ve Halîl’in eserleri için sıraladığımız ortak beyitlerin yanı sıra sadece Ahmed’in eserinde yer alan beyitler de bulunmaktadır. İki eser için benzer olan beyitlerde de söyleyiş ve kompozisyon Ahmed’in eserine daha yakındır. Halîl’in eseri için zikrettiğimiz ayırt edici beyitler ise bu nüshada yer almamaktadır. Ahmed’in *Mevlid*’i ile bahsi geçen nüshanın ilk varağı şöyle karşılaştırılabilir:

Ahmed’in <i>Mevlid</i> ’indeki Vefât-ı Fâtıma Faslı ¹²⁰	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 3485’teki Aḥvāl-i Fāṭıma
Géce gündüz ağlamağa başladı Kāyinātı dāğlamağa başladı	Gice gündüz ağlamağa başladı Kāyinātı dāğlamağa başladı
Dér-idi vā veyletā vā ḥasretā Kanda gitdün éy baba vā veyletā	Dir-idi vā ḥasretā vā fūrkatā Kanda gitdün iy baba vā veyletā

¹¹⁸ Köksal, *Süleyman Çelebi ve Vesîletü’n-Necât (İnceleme-Tenkitli Metin-Dil İçeri Çeviri-Açıklamalı Dizin)*, 67.

¹¹⁹ Köksal, *Süleyman Çelebi ve Vesîletü’n-Necât (İnceleme-Tenkitli Metin-Dil İçeri Çeviri-Açıklamalı Dizin)*, 84.

¹²⁰ Öztürk, 699-700.

Şu içüben yemez-idi hiç ta‘ām Bir nefescük olmaz-ıdı şād-kām	Su içüp yimez-idi hergiz ta‘ām Bir nefes hîç olmaz-ıdı şād-kām
Dü-cihāna şems-i tābān kandasın Ḥadleri gül zülfi reyḥān kandasın	Ḳandasın iy şems-i tābān kandasın Ruḥları gül zülfi reyḥān kandasın
Fürkatüñ derdinde ben yandum oda Éy kamu derdlere dermān kandasın	Fürkatüñ derdinden uş yandum oda İy kamu derdlere dermān kandasın
Ḥasretüñden kana boyandı ciger Oda yandı ins-ile cān kandasın	Ḥasretüñden kana boyandı ciger Oda yandı ins-ile cin kandasın
Néc’èdeyin n’eyleyeyin dér-idi Ne şu içüp ne yéyecek yér-idi	Nic’ideyin n’eyleyeyin dir-idi Gice gündüz āh idüp aḡlar-ıdı
Söyleşür kimse görincek ol nigār Aḡlayup dér-idi kanı gül-‘izār	Söyleşür-idü kimse görse ol Anlara varurdı ol ḡayru’l-betül
Ne revādur söyleşesiz siz kelām Yérüñ altında yata ol bedr-i tām	Yirüñ altında yata ol bedr-i tām Ne revādur söyleşesiz siz kelām
Ḳanı dostlık kanı şöḡbet kanı ‘ahd Ḳanı ‘izzet kanı ḥürmet kanı cehd	Ḳanı dostlık kanı şöḡbet kanı ‘ahd Ḳanı ḥürmet kanı mürvet kanı cehd

Tüm bu değerlendirmeler sonrası bizim Ahmed’in *Mevlid*’i ile Halîl’in eseri arasındaki ilgi ve bu iki mesneviden beyitler içeren söz konusu meşhur fasla dair kanaatimiz ise şöyledir:

Eserlerin telif ve istinsah tarihleri göz önüne alındığında Halîl ile Ahmed’in mesnevileri için sıralanan benzer beyitlerin, ilk olarak Ahmed’in kaleminden çıktığı anlaşılmaktadır. Eğer bu beyitler müstensih tarafından Halîl’in mesnevisine ilave edilmediyse, “*Halîl Ahmed’in Mevlid’inden haberdardır ve eserini kaleme alırken bu metinden istifade etmiştir.*” denilebilir.

Halîl’in eserinin muhtasar nüshalarında Ahmed’in *Mevlid*’i ile benzer olan beyitlerin yer almaması ve zikredilen beyitlerin olmaması hâlinde eserin kompozisyonunda hiçbir aksaklığın oluşmaması ise 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı nüshada müstensihin metne müdahale etmiş olma ihtimalini gündeme getirmektedir.

Süleyman Çelebi’nin *Mevlid*’inin ilaveli nüshalarında, Ahmed’in eserinin yoğun etkisi göz önüne alındığında bu metnin tıpkı “Merhaba” faslı gibi Ahmed’in eserinden bire bir veya küçük değişikliklerle müstensihler tarafından *Mevlid*’e eklendiği ve Halîl’in eserinden ilavelerle zamanla genişletildiği düşünülebilir.

Burada her iki eserin de müellif hattı nüshasının elimizde olmadığını, bu değerlendirmeleri yaparken muahhar nüshalardan istifade ettiğimizi tekrar belirtmek gerekir. Bu kıyaslamalar yapılırken Ahmed'in *Mevlid*'i için Muhammet Raşit Öztürk'ün hazırladığı tenkitli metin, Halil'in eseri için de tezde incelediğimiz 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüsha esas alınmıştır. Her iki eser için de müellif hattı nüshanın veya istinsah tarihi daha eski, daha muhkem bir nüshanın tespitinin bu değerlendirmeleri yeniden gözden geçirmeyi gerektirebileceğini göz ardı etmemek gerekir.

Bu bölümde son olarak ilgili faslın, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i ile birlikte yapılmış olan Çerkesçe tercümesi hakkında bilgi verilecektir. Tercüme, Batı Çerkes/Adıgey diyalektlerinin en eskilerinden biri olan Şapsığ ağzı ile yazılmıştır. 1332/1916 yılında İstanbul'da Matbaa-i Osmaniye'de basılmıştır. Akif Tığun tarafından yapılan tercüme, Düzceli Abdurrahman Efendi ve Zekeriya Efendi'nin maddi destekleri ile yayınlanmıştır.¹²¹ Adigece *Mevlid* 2000 yılında, Navko Abdullah tarafından Kiril alfabesi ile yeniden yayınlanmıştır.¹²² Bu tercümede ilgili fasıl 53 beyittir ve ilk beyitleri şöyledir:

Ti Rasūlim kınewju sîd huğa
Wo kêyde'u hıg Fâtımerik tewhuğa

Mâfî çeşî ğı zepitew kaneğag
Wâşuiy ç'iguiy zepiğeguw reğığag

Yeşhe yêşö yimi'ejew kaneğag
Wuwteşüağew zımış'ejew rehuğag

Yi'ori wā hasretā wā firkatā
*Tewzic'in se a sitat wā firkatā*¹²³

¹²¹ Fahri Huvaj, "Vesiletü'n-Necât'ın Çerkesçe Tercümesi", Bilal Kemikli (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (I/247-318), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016, 248.

¹²² Nawko Abdullah, *Çerkesçe Mevlid (Adige Mevlid)*, Birleşik Kafkas Derneği, İstanbul 2000.

¹²³ Nawko Abdullah, 62.

İrmgard Engkele de *Mevlid* üzerine hazırladığı tezinde ilgili fasıl hakkında bilgi verdikten sonra birkaç beytini Almanca'ya şöyle aktarmıştır:

*Der Zeitpunkt ist gekommen, wisset, gerade jetzt,
Soeben hat euer Grossvater gesagt: Eile dich, komm.*

*Seht, die Todesstunde ist für mich gekommen, o Herzeleid!
Ich werde von euch getrennt werden, o Trennungsschmerz!*

*Ach, wer wird euren Kopf waschen,
Und wer wird euer Haar kämmen?*

.....

*Da sahen sie, dass der Ruhm der Welt, Muṣṭafā,
Der Schah der Welt, Muḥammed Muṣṭafā*

*Der Gesegnete des Glaubens grade in dem Augenblick
Aus dem Grabinneren herauskam.*

*Er schloss sie in seine Arme und sagte: “Mein Augenlicht,
Wie sehr habe ich mich danach geseht, dass du zu mir kommst.”*

*Muṣṭafā nahm sie aus der Hand ‘Alī’s.
‘Alī el-mürtedā verhartte in Staunen.¹²⁴*

3. Fuzûlî (öl. 963/1556), *Hadîkatü’s-Suadâ*: Hayatına dair sınırlı bilgilere sahip olduğumuz Fuzûlî’nin, 1480 civarında doğmuş olduğu kabul edilmektedir.¹²⁵ Üç dilde (Türkçe, Arapça, Farsça) yazmış olduğu manzum ve mensur eserleri ile İslam dünyasında büyük bir şöhrete ulaşan Fuzûlî’nin tesirleri asırlarca sürmüştür. Fuzûlî’nin en hacimli eseri olan *Hadîkatü’s-suadâ*, esas itibariyle mensur olmakla beraber metin arasında toplam 1152 beyitten oluşan 16’sı Arapça, 525’i Türkçe olmak üzere 541 parça manzume yer almaktadır. Eser bir mukaddime, on bölüm (bab) ve bir hatimeden ibarettir. Eserin dördüncü babı “*Fâtıma-i Zehrâ Vefâtın Beyan İder*” başlığını taşımakta ve Hz.

¹²⁴ Engelke, 30.

¹²⁵ Abdülhakim Kılınç, *Fuzûlî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2021, 15.

Fâtıma'nın doğumundan vefatına kadar geçen süre zarfında meydana gelen olaylar anlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Fâtıma'nın derin bir hüzün yaşadığı, asla tebessüm etmediği ve altı ay geçtikten sonra evde birtakım hazırlıklar yapmaya başladığı aktarılır. Yazıcıoğlu ve Halîl'in eserindeki gibi Hz. Ali bu hâlinin sebebini Hz. Fâtıma'ya sorar ve kendisini daha önce dünya işleri ile bu denli meşgulken görmediğini söyler. Hz. Fâtıma, Hz. Peygamber'i rüyasında gördüğünü ve kendisine kavuşacağını muştusunu aldığını belirtir. Bu haber üzerine Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin derin bir üzüntü yaşar. Ardından Hz. Fâtıma, Esmâ bint-i Umeysi'den Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i vefat ettiği ana şahit olmamaları için haneden uzaklaştırmasını ister. Hz. Ali'ye vasiyetini iletir. Hz. Fâtıma, Hz. Ali'den kendisine hakkını helal etmesini, evlatlarını hoş tutmasını, defin işlemini gece gerçekleştirmesini ve kendisini ziyaretten dur olmayıp, duasında daima anmasını ister. Hz. Ali de Hz. Fâtıma'dan, Hz. Peygamber'e selamını iletmesini, O'na kendisinden şikâyetçi olmayıp, razı olduğunu belirtmesini ister. Nihayetinde Ümmü Seleme'den su isteyerek gusül abdesti alan Hz. Fâtıma, ruhunu Cenâb-ı Hakk'a teslim eder.¹²⁶ Mensur bölümdeki bu rivayetler Halîl'in eseriyle ortak olmakla birlikte, bu fasıldaki manzumeler Halîl'in eserinden tamamıyla farklıdır. Bu manzumelerden biri, Hz. Fâtıma'nın, babasının kabrini ziyareti esnasında yaşadığı hüznün anlatıldığı kısımda yer alır:

*Ey felek dârü 'ş-şifâ-yı şer'î virân eyledüñ
Ehl-i derdi mübtelâ-yı dâğ-ı hırmân eyledüñ
Perde-i idbâra çekdüñ çihre-i ikbâlümü
Cem' idüp yüz gam baña hâlüm perîşân eyledüñ¹²⁷*

Hz. Fâtıma'nın babasına kavuşacağını haberini Hz. Ali'ye ilettiği kısımda yer alan manzume ise şöyledir:

*Vaqt oldu ki şâm-ı hecr ola şubh-ı vişâl
Tağyîr-pezîr ola bu keyfiyyet-i hâl
Vaqt oldu 'arûs-ı vaşl olup perde-nişîn
'Arz eyleye şâhid-i gam-ı hecr cemâl¹²⁸*

¹²⁶ Şeyma Güngör, *Fuzulî Hadikatü's-Sü'eda*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, 164-175.

¹²⁷ Güngör, 163.

¹²⁸ Güngör, 166.

Hız. Ali'nin bu haberi aldıktan sonra yaşadığı hüznün ise şu dörtlükle dile getirilir:

Âh kim her dem felek derd üzre derdüm arturur

Gösterir biñ derd bir derdine dermân itmedin

Bağrumı beryân ider her lahzâ bir berk-i belâ

*Bir belâyı hüsn-i tedbîr ile bir yan itmedin*¹²⁹

4. Bursalı Muhammed Âkif (öl.1229/1814), *Mir'ât-ı Muhammedî*: 1786'da Bursa'da dünyaya gelen Muhammed Âkif Efendi, Emir Sultan Camii'nde imamlık yapmış ve genç yaşta vefat etmiştir.¹³⁰ *Mir'ât-ı Muhammedî* adını verdiği mevlidi; münacat, veladet, miraç, vefât-ı hazret-i Muhammed ve vefât-ı hazret-i Fâtıma olmak üzere altı ana bölümden oluşmaktadır. *Âkif Mevlidi* Abdülkerim Abdulkadiroğlu¹³¹, Mustafa Kara¹³² ve Lokman Taşkesenlioğlu¹³³ tarafından farklı çalışmalarla yayınlanmıştır. Abdulkadiroğlu ve Kara'nın çalışmalarında esas aldıkları nüshalar, eserin sadece veladet kısmını içerdiği için çalışmamızda Taşkesenlioğlu'nun hazırladığı metinden istifade edilmiştir.

Bu metne göre eserde, Hız. Fâtıma'nın vefatının anlatıldığı kısım 335-398. beyitler arasındadır ve bu bölümden sonra mensur bir dua yer almaktadır. Taşkesenlioğlu eseri değerlendirirken şairin, mevlid geleneğindeki diğer şairler gibi, kendinden önce yazılan mevlidlerden etkilendiğini belirtir. Âkif Efendi'nin en çok etkilendiği ismin XVIII. yüzyılda yaşamış olan mutasavvıf şair Süleyman Celvetî olduğunu söyleyen Taşkesenlioğlu, özellikle münacat ve veladet bölümlerinin Süleyman Celvetî'nin mevlidiyle büyük benzerlik arz ettiğini ifade eder. Miraç, vefât-ı Muhammedî ve vefât-ı Fâtıma bölümlerinin metni orijinal kıldığını söyleyen Taşkesenlioğlu, bu fasılların tamamen telif olduğuna yönelik kanaatini belirtir.¹³⁴ Eserin vefât-ı Fâtıma kısmı incelendiğinde Âkif'in, daha önce kaleme alınan aynı konulu eserlerden istifade ettiği görülmektedir. Kendi eserinden önce yazılan mevlidlerden etkilenen şairin, pek çok

¹²⁹ Güngör, 168.

¹³⁰ Lokman Taşkesenlioğlu, *Bursalı Muhammed Âkif ve Mevlidi Mir'at-ı Muhammedî*, Kriter Yayınları, İstanbul 2019, 28.

¹³¹ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, "Âkif Mevlidi Yahut Kadınlar Mevlidi", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi: Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*, 1999, 404-437.

¹³² Mustafa Kara, "Bursalı Âkif ve Mevlidi veya Kadınlar Mevlidi", Bilal Kemikli (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (III/227-243), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.

¹³³ Lokman Taşkesenlioğlu, *Bursalı Muhammed Âkif ve Mevlidi Mir'at-ı Muhammedî*, Kriter Yayınları, İstanbul 2019.

¹³⁴ Taşkesenlioğlu, 30-31.

mevlid metniyle birlikte istinsahı yaygınlaşan *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisinden de etkilenmiş olması gayet tabiidir. Muhteva ortaklığı kadar vezin aynılığı de her iki eserdeki söyleyiş benzerliğinde etkilidir. Eserden Halil'in eseri ile söyleyiş benzerliği taşıyan birkaç beyit aşağıda aktarılmıştır:

*Ol nigârıñ gūş idenler hālını
Yād idüp ağlar diler ahvālını*

*Cümle aşhāb söylediler Haydar'a
Var haber vir duhter-i peygambere*

*İtmesün ol gül'izār dā'im fiğān
Hep Medīne ehli kan ağlar hemān*

*Āh u zār ile ele girse resūl
Cān fedā itmek ile ol pür-uşūl*

*Anıñ içün hep virirdik cānımız
Haq bize virse idi sulṭānımız*

*Emr-i Rabbāniye şabr itmek gerek
Dā'imā emrine rām olmaḡ gerek¹³⁵*

Araştırmamız kapsamında, Halil'in eseri dışında Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen bu dört manzum/manzum-mensur karışık esere ulaşılmıştır. Doğrudan “Vefât-ı Fâtıma” adıyla tarama yapıldığı gibi Hz. Peygamber'in ve Hz. Fâtıma'nın doğumunu konu edinen mevlidler de bu dikkatle incelenmiştir. Zira yukarıda saydığımız metinlerden ikisi Hz. Peygamber'in doğumunu konu edinen eserler içerisinde bir bölüm olarak yer almaktadır.

Bu incelemeler sonrası Halil'e ait eserin, edebiyatımızda Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen en hacimli eser olduğu tespit edilmiştir. Eser adı olarak da “Vefât-ı Fâtıma” başlığı sadece Halil'in eserinde kullanılmıştır. Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen

¹³⁵ Taşkesenlioğlu, 115.

eserlerde rivayetlerin hemen hemen aynı olduğu görülmüştür. Vezin ve nazım şekli ortak olan eserler arasında konu benzerliği söyleyiş benzerliğini de beraberinde getirmiştir.

1.7. ESERİN DİL ve SÖYLEYİŞ ÖZELLİKLERİ

1.7.1. Eserin Dil Özellikleri

XV. yüzyılın sonunda kaleme alınmış olan *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisi tabii olarak yazıldığı dönem olan Eski Anadolu Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini taşımaktadır. Eski Anadolu Türkçesi; Orta Asya'dan Batı'ya göç eden Oğuzların, XIII. yüzyıldan itibaren kendi lehçelerine dayalı olarak Anadolu ve civarında geliştirdikleri edebî yazı dilidir ve XV. yüzyılın ikinci yarısına kadarki metinlerin dili bu şekilde adlandırılır.¹³⁶ Eserde Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik eklerinden tespit ettiklerimiz birer örneğiyle birlikte şunlardır:

- **/-(y)IsAr/:** Gelecek Zaman Eki

Gör ki fâriğsin bu giñ dünyāda sen
Varısarsın ol taracuk sine sen (176)

- **/-(y)UpdUr/:** Belirli Geçmiş Zaman Eki

Kaṭ' olupdur vahy-i Hudā'dan eṣer
Yok durur pes saña kim virdi haber (1062)

- **/-(y)UbAn/:** Zarf-Fiil Eki

Gördiler ṭā'ūs-ı cān uçmış hemān
Ağlaşuban itdiler āh u fiğān (1215)

¹³⁶ Ali Akar, *Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesine Giriş*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2018, 15; Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2020, 9; Vahit Türk vd.; *XIV-XV. Yüzyıllar Türk Dili*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2019, 45.

- **/-(y)IcAk/**: Zaman Bildiren Zarf-Fiil Eki

Zîre Allāh'ı añtcak bil yakîn
Olur Allāh aña elbette mu'în (4)

- **/+(y)Uz/; /+vUz/**: 1. Çokluk Şahıs Eki

Bize lâyiķ kim yürek tağlaşavuz
Gice gündüz turmayup ağlaşavuz (528)

- **/+ğil/; +gil/**: 2. Teklik Şahıs Emir Kuvvetlendirme Eki

Şora Cebrā'îl'e kim yā Cebrā'îl
Hüküm ü emrüm n'eyledüñ tîz söylegil (249)

- **/+n/**: Vasıta Hâli Eki

Ger behāyim ger vuḥūş <u> ādemî
Anuñ emrinsüz adımın ada mı (14)

Mesnevîde geçen ve Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığını oluşturan Türkçe kelime ve kelime gruplarına ise şu örnekleri vermek mümkündür:

ağu: zehir; **ardınca ol-**: hevesinde olmak; **arık**: temiz, saf; **arķuru**: eğri, ters; **assı**: fayda; **aya çal-**: el çırpma; **ayruk**: artık; **azuķ**: erzak; **baķa**: Baksana!; **bañla-**: yüksek sesle bağırma; **bar**: kir, pas; **barı**: bütün; **baş**: yara; **başlu**: yaralı; **bay**: zengin; **berü**: bu tarafa; **bila**: bile; **bile**: birlikte; **bilece**: birlikte; **bile-**: kundaklamak; **bilü**: bilgi; **biregü**: başkası; **birin birin**: birer birer; **birin ikin**: birer ikişer; **birle**: ile; **biti**: mektup, amel defteri; **boğmaķ**: gerdanlık, kolye; **bol-**: olmak; **buğur**: bundan sonra; **buķağ**: hayvanın ayağına vurulan köstek; **bulan-**: salınma; **buñ**: felaket, sıkıntı; **cebe**: zırh, zırhlı elbise; **çekin-**: arzulama; **çibe**: kıvılcım; **çiyan**: zehirli böcek; **degirmi**: yuvarlak; **degür-**: dokundurma, değdirmek; **degşür-**: değıştirmek, değışmek; **delim**: çok, birçok; **dengil-**: yıkılma, devrilme; **dirşür-**: toplamak, biriktirmek; **dirgür-**: diriltme; **dök-**: bırakma, terk etme; **döne döne**: tekrar tekrar; **döy-**: sabretme, tahammül etme,

dayanmak; **düğün**: düğüm; **dükeli**: hep, bütün; **düriş-**: çalışmak; **em**: ilaç; **eñek**: çene; **esenleş-**: vedalaşmak; **esri-**: sarhoş olmak; **etmek**: ekmek; **evran**: büyük yılan; **eyle**: öyle; **eyle-**: nasbetmek, tayin etmek; **eyit-**: demek; **geñez**: kolay; **germe**: sert kaşlı (bakışlı); **giñ**: geniş; **giñlik**: genişlik; **girü**: yine, tekrar; **gökçek**: güzel, sevimli; **gönil-**: yönelmek; **göñüllen-**: küsmek, gücenmek; **göy-**: beklemek; **göyün-**: yanmak; **göynüklü**: bağı yanık; **gümelte**: kulübe; **ırıl-**: ayrılmak; **ıssı**: sıcak; **i**: Ey!; **igen**: çok; **ilen**: ile, birlikte; **il-**: toplamak; **iley**: huzur; **ilt-**: eriştirmek; **imdi/indi**: artık, şimdi; **ir-**: yetişmek; **irte**: ertesi; **issi**: sahip; **isüz**: تنها, ıssız; **işik**: eşik; **iti**: sert, keskin; **iyile-**: üzölmek; **kaçan**: ne zaman; **kıgır-**: seslenmek, çağırmaq; **kağşa-**: bir şeyin parçaları gevşeyip dağılacak hâle gelmek; **kaķı-**: kızmak, azarlamak; **kal-**: değer vermek, itibar göstermek; **kalkıt-**: sıçratmak, hoplatmak; **kamu**: bütün, hep; **kanda**: Nerede, nereye?; **kanķı**: Hangi?; **kam**: Hani, nerede?; **kaniya**: Haniya, nerede?; **karañu**: karanlık; **katı**: çok; **kayır-**: hazırlamak; **kayu**: fırtına; **kayu**: kaygı, endişe; **kayusın yi-**: üzüntüsünü çekmek, **kend**: kasaba, şehir; **key**: çok; **kıç**: diz, bacağın dizkapaktan aşağı bölümü; **kıgır-**: çağırmaq; **kılın-**: herhangi bir tavır ve hareket takınmak; **kıvan-**: sevinmek; **kim**: ki; **kimesne**: kimse; **kişilik**: bayramlarda, özel günlerde ya da konuk yanına çıkarken giyilen yeni giysi; **koç-**: kucaklamak, sarılmak; **koğ-**: takip etmek, izlemek; **koķu**: koku; **kut**: uğur, talih; **nice bir**: Ne zamana kadar?; **nice**: Nasıl?; **niçe**: Ne kadar?, Ne vakte kadar?; **nire**: Nere, nereye?; **nite**: Nasıl?; **oķu-**: söylemek, demek; **oñat**: doğru, uygun; **oñul-**: şifa bulmak, iyileşmek; **oru**: oraya; **ög**: akıl; **ögin dir-**: aklını başına toplamak; **ögü-**: övmek; **ögür-**: yürekten ağlamak; **öñden soña**: baştan nihayete kadar; **şalma**: başıboş, serbest; **şarmaş-**: sıkıca sarılmak; **şıga-**: sıvamak; **şınuķ**: kırık; **sin**: mezar; **sinlik**: mezarlık; **sovuķ**: soğuk; **sög-**: sövmek; **söyündür-**: söndürmek; **şeş-**: çözmek; **şol**: şu, o; **şoloķ sā‘at**: tam da o anda, tam da o saatte; **şam**: cehennem; **şamzur-**: damlatmak; **şañla-**: kınamak, ayıplamak; **şan-**: danışmak, istişare etmek; **şapu**: huzur, nezd, makam; **şay**: kesilmiş tahtalık ağaç; **tebsir-**: kurumaya yüz tutmak; **tekyelen-**: dayanmak, yaslanmak; **şın-**: ses çıkarmak, söz söylemek; **şoku-**: birbirine geçirmek; **şoluk-**: ağlayacak hâle gelmek; **şon**: giysi; **şoyle-**: ziyafet vermek, yedirip içirmek; **şuş**: Müptelâ olma, tutulma, rastlama anlamlarında Eski Türkiye Türkçesi metinlerinde düş kelimesiyle birlikte kullanılmıştır; **uc**: amaç; **ululan-**: kibirlenmek; **umu**: ümit; **ur-**: vurmak; **uş**: akıl; **ün**: ses; **üş/uş**: işte, şimdi; **üş-**: bir yere toplanmak; **üşte**: işte; **üt-**: yenmek; **üzöl-**: incelmek, kopacak duruma gelmek (kumaş vb. için);

yahu: yahut; **yalım:** derece, mertebe; **yalıncağ:** çıplak, yoksul; **yalıñlan-:** parlamak, ışıldamak; **yaña/yañadan:** taraf, taraftan; **yarağ:** hazırlık; **yarlığa-:** affetmek; **yaşıl:** yeşil; **yatlu:** kötü; **yavuz:** kötü; **yazlu:** yazılmış, yazılı; **yazuğ:** günah; **yed-:** çekerek peşinden götürmek, beraberinde götürmek; **yeğ:** daha iyi, üstün; **yemkir-:** hıçkırarak ağlamak; **yen:** elbise kolunun el üzerine gelen kısmı; **yen-:** parçalanmak, inmek; **yerin-:** kederlenmek; **yetür-:** ulaştırmak, erişirmek; **yil-:** bir işin, bir şeyin, birinin peşinde koşmak, koşturmak; **yilek:** kuş kanadındaki kalemli tüy; **yu-:** yıkamak; **yügrüş-:** koşuşmak; **yumur-:** yıkmak.¹³⁷

1.7.2. Eserin Söyleyiş Özellikleri

Mesnevilerde şair ve eser hakkında en fazla bilgi içeren bölüm, sebep-i telif bölümüdür. Şairin eserini niçin yazdığını, onu bu eseri yazmaya yönelten sebebi/sebepleri açıkladığı bu bölüm, aynı zamanda şairin bizzat kendi üslubuyla ilgili bilgilere yer verdiği, kendi sanatını değerlendirdiği bölümdür. Bu dikkatle bakıldığında sebep-i telifler bir poetika özelliği taşır. Eserin söyleyiş özelliklerini incelediğimiz bu kısımda mesnevinin sebep-i telif bölümünden alınan beyitler değerlendirilmiş ve şairin üslubuna dair kendi ifadeleri yorumlanmıştır.

Halil bu bölümde söz fazlasından uzak, maksadını ifade etmeye yeterli ve tesirli bir eser kaleme almak istediğini belirtir. Söz uzadıkça okuyucunun esere olan ilgisinin azalacağını ifade eder:

*Her maḥalde sözi iḡsār itmedüm
Bir didüğüm lafzı tekrār itmedüm* (63)

*Söz oldur kim az ola hem öz ola
Hem mü'essir olup odlu söz ola* (64)

*Bunda şek yokdur kelām ola ṭavīl
Sāmi'ün olur aña meyli ḡalīl* (65)

¹³⁷ Kelimelerin anlamları verilirken şu sözlüklerden istifade edilmiştir: Ömer Asım Aksoy vd., *Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009; Burhan Paçacıoğlu, *VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016; Andreas Tietze, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, Tüba, Ankara 2021; Sezer Özyaşamış Şakar, *Eski Türkiye Türkçesinin Deyimler Sözlüğü*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2021.

Eserini, yazılış amacına ve muhatabına uygun bir şekilde kaleme aldığını vurgulayan şair, sanatlı söz söyleme noktasında mahir olduğunu itiraf etmekle birlikte maksadının hüner göstermek olmadığını belirtir:

*İtsem olurdu 'alā-ḳadri'l-mecāl
İsti'ānāt-ıla tezyīn-i maḳāl* (56)

*Hem şanāyi'den daḥı ḥarc eyleyem
Çok 'ibāretler daḥı derc eyleyem* (60)

*Çün degül maḳşūdum izhār-ı hüner
Müşterīye göre 'arz itdüm dürer* (61)

1.7.2.1. Edebî Sanatlar

Eserin dili, şairin de belirttiği üzere, sanat kaygısından uzak, sade ve anlaşılırdır. Bunda anlatılan konunun mahiyeti ve eserin yazılış amacı belirleyici unsurdur. Bununla birlikte şair anlatımı güçlendirmek, söyleyişini zenginleştirmek ve etkili bir üslup elde etmek için istiare, teşbih, tenâsüb, hüsn-i ta'lîl gibi edebî sanatlardan yararlanmıştır. Sebeb-i telif bölümünden aktardığımız aşağıdaki beyitlerde şair kendisini, kapalı istiare yoluyla, fikir denizine dalmış bir dalgıca benzetir. Bu denizden söz cevherlerini devşiren şair, onları şiir ipliğine bir bir dizmiştir. Ortaya çıkan bu manzum eser ise aşkı gönüllerde yer edinen, can bülbüllerini kendinden geçiren güzel bir sevgiliye teşbih edilmiştir:

*Baḥr-i fikre ḳasd ḳıldum kim ṭalam
Tā ki söz cevherlerin bulup alam* (49)

*Anı nazm ipliğine bir bir dizem
Daḥı her beyti anuñla hoş düzem* (50)

*Şöyle bir maḥbūb-ı ra'nā ola kim
İşkī dillerde yir ide ola kim* (51)

*Her birinde saña bir söz söyleyem
Cān <u> gönül tūṭilerin toylayam* (52)

Asıl konunun, Hz. Fâtıma'nın vefatının işlendiği bölümde de şair bu kez hüznünü edebî sanatlar vasıtasıyla etkili bir biçimde okuyucuya aktarır. Can kuşu, ayrılık dalına konar ve dertli nağmeler terennüm eder. Dertle esen hasret yeli, muhabbet denizini dalgalandırır, gözden acı yaşlar süzülür:

Diledi cān murğı bir nağme duta
İşbu fūrkat talı üstinde öte (902)

Esdi hasret yili ol dem derd-ile
Geldi dokundu bu deryā-yı dile (911)

Çünkü mevc urdı maḥabbet deñizi
Acı yaşlar geldi büridi gözi (912)

Artık şairin her bir beyti, işitenin beden harmanına ateş düşürür:

Bir söze āğāz idelüm kim cihān
Ol sözüñ odına yansun cism <ü> cān (762)

Ol ne sözdür kim işiden dutuşa
Ḥırmen-i vücūdına āteş düşe (775)

Halîl'in eserinde kullandığı edebî sanatlar birer örneğiyle birlikte şöyle sıralanabilir:

Cinas: Cinas, anlamları farklı lafızlar arasındaki yazılış ve söyleyiş benzerliğidir.¹³⁸ Halîl'in eserinde cinasın farklı türlerini görmek mümkündür. Aşağıda cinası meydana getiren lafızlardan birinin iki kelimeden oluştuğu mürekkebin cinasın örneklerinden birine yer verilmiştir:

*Hem kulak virdi saña **işitmege***
*İşidüp aña göre **iş itmege*** (128)

Hüsn-i Ta'lîl: Hüsn-i ta'lîl, bir hadiseye veya duruma, ifadeye güzellik katacak tarzda, kendi sebebi dışında bir sebep göstermektir. Olup biteni, akla ve bilgiye dayanan açıklamasını bir kenara bırakıp, içinde bulunulan ruh hâlinin etkisiyle hayali bir sebeple

¹³⁸ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 243.

açıklamaktır. Hüsn-i ta'lîl çoğu zaman bir benzetme olgusunu da beraberinde taşır.¹³⁹ Halîl, Hz. Fâtîma'nın vefatı sonrasında yaşananları tahkiye ettiği kısımda, güneşi kapalı istiare yoluyla bir insana benzeterek kişileştirir ve onu da bu yasa dâhil eder. İnsana has bir eylemi ifade eden “üzerine titremek” deyimini güneşe yükleyerek, güneşin doğası gereği yaydığı ışınları, Hz. Fâtîma'ya gösterdiği özen ve sevgi ile açıklar:

Çokdı anda 'ūd 'anberle gülāb
Ditredi üstine anuñ āfitāb (1265)

İktibas: İktibas, manzum veya mensur metinde bir ayet-i kerimenin veya hadis-i şerifin tamamının veya bazı kelimelerinin, lafzen yahut mealen alıntılanmasıdır.¹⁴⁰ Halîl aşağıda yer verdiğimiz beytinde; Kıyâmet Suresi 10. ayete kısmen, 11. ayete ise tamamen yer vererek lafzî iktibasa başvurmuştur:

Çaçacağ yir yok durur “eyne'l-mefer”
Şıgımacağ dağı “kellā lā vezzer” (311)

İstiare: İstiarenin temeli teşbihtir. Teşbihin iki temel unsuru olan müşebbeh (benzeyen) ve müşebbehün bihden (kendisine benzetilen) sadece birinin söylenilerek, yer verilmeyen diğer unsurun kastedildiği durumda istiare meydana gelir. İstiarde iki unsur arasındaki benzetmede, benzeyen ve kendisine benzetilenin aynı olduğu iddia edilir ve iki kavram anlam bakımından teke indirilir.¹⁴¹ Halîl; gönlü, kapalı istiare yoluyla eve, kulu Rabb'ine yaklaştıracak olan her türlü ameli ise açık istiare yoluyla bu evi aydınlatan kandile benzetir. Bu kandilin yanmasıyla birlikte, açık istiare yoluyla karanlığa benzetilen masiva ortadan kalkacaktır:

İmdi gel gönlüñ çerāğını uyar
Çalmayıgör zulmet içinde i yār (113)

Leff ü Neşir: Leff ü neşir, iki veya daha fazla kelime veya hükmün zikredilmesinden sonra bunlarla aralarında ilişki olan kelime veya hükümlerin

¹³⁹ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 230.

¹⁴⁰ Reyhan Keleş, *Divan Şiirinde Ayet ve Hadis İktibasları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016, 27-28.

¹⁴¹ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 118.

sıralanmasıdır.¹⁴² Aşağıdaki beyitte şair, “giñ ve dünyā” kelimelerine karşılık “tar ve ukbā” kelimelerini aynı sırayla zikrederek mürettep leff ü neşir sanatına yer vermiştir:

*Gör ne fāriğsin bu **giñ dünyā**da sen*
*Girisersin **tar** yire **‘ukbā**da sen* (307)

Mübâlağa: Mübâlağa, bir durumu olumlu ya da olumsuz olarak nitelemeye aşırılığa kaçmaktır.¹⁴³ Halîl derdinin büyüklüğünü, ızdırabın dışa vurumu olan “âh” ve “vah” seslerinin dış dünyadaki tesirlerini kullanarak şöyle ifade etmiştir:

Âh üniyle yiri gögi bağladum
Vâh odiyla tağı taşı tağladum (54)

Sihir-i Helâl: Sihir-i helâl, beyit arasında hem kendisinden önceki sözlerin sonu hem de kendisinden sonraki sözlerin başı olabilecek şekilde söz söylemektir.¹⁴⁴ Aşağıdaki beyitte yer alan “derd-ile” ifadesi bunun bir örneğidir:

*Esdi hasret yili ol dem **derd-ile***
Geldi dokundu bu deryâ-yı dile (911)

Tarsi: Tarsi, bir beytin mısralarında alt alta gelen kelimelerin hem vezin hem revî hem de aldığı ekler bakımından uyumlu olmasıdır.¹⁴⁵ Halîl, aşağıda yer verdiğimiz beytinde, Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinden aynı vezinde olanları tercih ederek şöyle ahenk oluşturmuştur:

*Yâ ‘**Alîm** ü yâ **Halîm** ü yâ **Kadîm***
*Yâ ‘**Azîm** ü yâ **Hakîm** ü yâ **Muķîm*** (1385)

Tecâhül-i Ârif: Tecâhül-i ârif, bilinen bir hususun bir nükteye bağlı olarak bilinmiyormuş gibi ifade edilmesidir. Bu genellikle istifham yani soru sorma yoluyla yapılır ve sorulan bu soruya cevap beklenmez.¹⁴⁶ Eserde Hz. Fâtıma’nın ağzından, oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’den ayrılacak olmanın üzüntüsüyle söylenen aşağıdaki beyit bunun bir örneğidir:

¹⁴² Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 178.

¹⁴³ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 218.

¹⁴⁴ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 295.

¹⁴⁵ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 256.

¹⁴⁶ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 226.

İy ‘aceb kim yuyısar başıñuzu

Ya sizüñ kim siliser yaşıñuzu

(1022)

Tekrîr: Tekrîr, bir ibarede sözcüklerin aynı anlamda tekrarıdır.¹⁴⁷ Halîl’in, ahengi sağlamak için eserinde en sık başvurduğu sanatlardan biri de tekrîrdir.

Birin aldı bir dizine ol ana

Bir dizine birin aldı hem yine

(1018)

Telmih: Telmih, bir söz içerisinde kıssaya, efsaneye, tarihî bir hadiseye, inanışa, geleneğe işaret etmektir.¹⁴⁸ Halîl aşağıda yer alan beytinde, makam sahiplerine dertlerini anlatmak isteyenlerin, başlarında ot, hasır, paçavra gibi şeyler yakmak suretiyle onların dikkatini çekmeye çalışması âdetine¹⁴⁹ şöyle telmihte bulunmuştur:

Dağı cānlar gūşına dūrlar dağam

Ehl-i derdüñ başına odlar yağam

(53)

Tenâsüb: Tenâsüb, aralarında anlam bakımından tezâd (karşıtlık) dışında bir ilişki bulunan iki ya da daha fazla sözcüğü bir ibarede toplamaktır.¹⁵⁰ Halîl, ahireti unutup masiva ile meşgul olan insanın içinde bulunduğu durumu tasvir ettiği beytinde eğlence meclisini, bu meclisin unsurlarıyla birlikte zikrederek tenasüp sanatına şöyle yer vermiştir:

Niçeye dek hāy u hūy u ceng-ile

‘İş idersin def ü nāy ü çeng-ile

Dögesin başuñı bir gün seng-ile

Ġāfîl olma mevt irişdi el-ğazer

(M/7)

Teşbih: Teşbih, aralarında bir veya birden fazla nitelikte benzerlik bulunan iki şeyin birini diğerine benzetmektir.¹⁵¹ Halîl “Fâtıma’ñdur bu gelen” redifli manzumesinde, Hz. Peygamber’in güzelliğini, parlak ve ılık saçan bir muma, Hz. Fâtıma’yı da bu güzellik karşısında yanıp yakılan bir pervaneye benzetir:

¹⁴⁷ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 195.

¹⁴⁸ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 280.

¹⁴⁹ Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Cemâl Kurnaz (Haz.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, 69.

¹⁵⁰ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 160.

¹⁵¹ Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 129.

*Şol cemālūñ şem'ine pervāne olup her zamān
Hıdmetūñde yüz süriyen Fāṭıma'ñdur bu gelen (K/7)*

Teşhîs ve İntâk: Teşhîs “kişileştirme”, intâk da “konuşturma” demektir. İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklar ile soyut duygu ve düşüncelere insana özgü özellikler ile duygu vermeye teşhîs, konuşma özelliği olmayan bu varlıkları konuşturmaya da intâk denir.¹⁵² Halîl, ölüm anını tasvir ve tahkiye ettiği kısımda her bir azayı kişileştirir, birbiriyle konuşturur ve şöyle vedalaştırır:

*Elvedā' diye vü ditreye kulak
Eyde kim uş ayrılışduk el-firāk (171)*

*Her bir a'zā birbiriyle bil yakîn
Ol dem içinde vedā'laşur hemîn (172)*

Tezâd: Tezâd, zıt (karşıt) anlamlı sözcükleri bir ibarede toplamaktır.¹⁵³ Halîl, kendinden tazallüm tarzıyla bahsettiği aşağıdaki beytinde; nefse uyup, Hakk'ın emirlerini ihmal ettiğini kavî-zaîf ve pehlüvân-nâtüvân ikililerinin oluşturduğu zıtlıkla şöyle ifade etmiştir:

*Nefsüñ emrinde kavî hoş pehlüvân
Hakk'ıñ emrinde za'îfem nâ-tüvân (201)*

1.7.2.2. Edebî Tarzlar

Bir eserin konusu, ne anlattığı o eserin edebî türünü belirlerken, şairin bu konuyu nasıl anlattığı, sunuş biçimi, tavrı ise edebî tarzı ortaya koyar. Manzum eserlerde temelde üç tarz (övme, övünme, yerme) kullanılmakla birlikte, her bir edebî tür, beyit düzeyinde edebî tarz olarak da karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁴ Örneğin; münacat bağımsız bir türün adı olduğu gibi, tevhid türü içerisinde ifade tarzı olarak da yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, Halîl'in eserini kaleme alırken kullandığı anlatım biçimleri/edebî tarzlar örnekleri ile birlikte ele alınmıştır.

¹⁵² Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 121.

¹⁵³ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016, 449.

¹⁵⁴ Metin Akkuş, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebî Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2007, 18.

Medih: Medih şiirde kullanılan üç temel tarzdan (övme/övmünme/yeme) biridir.¹⁵⁵ Memduh kim olursa olsun, onun değerini yüceltmek üzere kaleme alınan beyitler, medih/övgü tarzının örnekleridir. Dolayısıyla Halil'in eserinin başında yer alan tevhitte yaratıcının; naatte İslam Peygamberi'nin özellikleri övgü tarzıyla ele alınmıştır. Hz. Fâtıma'nın övgüsü ise eserin belkemiğini oluşturmaktadır. Aşağıda şairin övgü üslubuyla kaleme aldığı üç örnek beyte yer verilmiştir:

Tañrı Settāru 'l-‘uyūbdur hem Kerīm
Hem ‘Alīm’dür hem Ḥalīm’dür hem Raḥīm (83)

Kim Muḥammed’dür O şadr-ı enbiyā
Ol tamām bedrī vü ol ḥayru'l-verā (38)

Şanma anı bir gedānuñ kızıdur
Faḥr-i ‘ālem Muştāfā’nuñ kızıdur (829)

Münacat: Münacat, kulun acizliğine mukabil, yaratıcının güç ve kudretinin vurgulandığı “yakarış” üslubudur.¹⁵⁶ Münacat ile günahların çokluğu ve büyüklüğü itiraf edilirken, Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz rahmetine sığınılır. Allah'ın günahkâr kullarını habibinin hürmetine bağışlaması istenir. Halil'in eserinde pek çok yerde bu üslubun/tarzın örneklerini bulmak mümkündür. Bahsi geçen beyitlerden birkaçı şöyledir:

Uş saña dutduḡ yüzi iy Bir ü Bār
Evvel āḥir yine sensin bize yār (1338)

Mücrim ü muḥṭilerüz iy Pādişāh
Şöyle kim başdan ayaḡa dek günāh (1346)

Bār-ı ‘iṣyāndan büküldi bilümüz
‘Aqlımız teng oldı şaşdı bilümüz (1340)

Gerçi kim bizde cerīme çok-durur
Raḥmetüñ katında dut ki yok-durur (1344)

¹⁵⁵ Akkuş, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, 18.

¹⁵⁶ Akkuş, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, 173, 174.

Ger kabûl eylemeyesin sen bizi
Dağı kim vardur kabûl eyler bizi (1343)

Ol Habîb'ün hürmet-içün yâ İlâh
Cümlemüze buñ deminde ol penâh (1374)

Nasihat: Halîl'e ait mesnevi, konusu itibarıyla değerlendirildiğinde nasihat türünde kaleme alınmış bir eserdir. Okuyucuya dinî, ahlaki öğütler veren; onu iyiye yönlendirip, kötülükten sakındırmaya çalışan bu eserde nasihat, beyit düzeyinde bir üslup/tarz olarak da değerlendirilmelidir. Şairin eserinde okuyucuya verdiği öğütleri birkaç madde hâlinde şöyle sıralamak mümkündür:

- Anne-baba hakkına riayet etmek: Şair anne-babaya hürmet, itaat konusunda öğüt vermeden önce, ebeveynin çocuk üzerindeki emeklerinden, evlatları için yaptıkları fedakârlıklardan bahseder. Annenin henüz karnında taşımaya başladığı andan itibaren pek çok zahmetle evladını büyüttüğünü, onun için dünya rahatını terk ettiğini vurgular. Annenin evladına gösterdiği sevgi ve ilgiden şöyle bahseder:

Bir zamân karnında götürdi seni
‘Âkıbet dünyâya getürdi seni (415)

Gice gündüz seni açdı biledi
Cân u gönûlden çü sevdi diledi (416)

Giceler uykuyı eyledi harâm
Yatuban bir lahza kılmadı ârâm (417)

Avuduban arıdur yurdu seni
Biñ belâ-yıla uyudurdu seni (418)

Qanı elde oğşayup tutdukları
Bindirüp dizine kalkıtdukları (419)

Babanın, çocuğun iâşesini temin etmede ve eğitimi üstlenmedeki gayret ve emeğinden söz eder:

Besleyüp seni okutdı ol ata
Sen aña du‘ā kılasın iy fetā (398)

Ol idi seni şakınup gözleyen
Her ne yaña gider iseñ izleyen (410)

Saña ögütler naşihatler kılan
Senüñ ıslāhuñda yanup yakılan (411)

Senüñ içün bunca dünyā terk iden
Bundağı işüñi düzüp berk iden (412)

Bu emekler karşısında evlattan beklenen ise anne-babaya itaat etmesi, nasihatlerine uyması ve vefatlarından sonra onları daima hayır dua ile anmasıdır:

Üzerüñde çokdur anlaruñ haķı
Dağı bir dürlü degül Tañrı haķı (396)

Pes gerek karşı anı yād idesin
Cānını ihsān-ıla şād idesin (399)

Atalaruñ pendin işit tut kulak
Tā kim ola Haķ katında yüzüñ aķ (408)

Cehd idüp ataña karşı söyleme
Her sözine muhālefet eyleme (409)

Hayr iderseñ atañ u anañ içün
Bir gün ola ideler cānuñ içün (400)

- Namaz, zekât gibi dinî emirleri yerine getirmek:

Saña el virdi 'aṭā itmek için
Hem zekātuñi edā itmek için (117)

Çün bir öksüzi göresiz fî's-sebîl
Yalın ayak başı kabagı zelîl (384)

Ḳudretiñ yetdügi deñlü gözlegil
Bu sözi sen kıanda gider izlegil (385)

Anuñ içündür kim ayak yürüyü
Varasın mescidlere yüz süriyü (118)

Hem huzûr-ıla namāza turasın
Hem gicelerde niyāza turasın (119)

- Hasta ziyaretinde bulunmak:

Hasta şormağa varasın daḥı hem
Bir daḥı Cum'a'ya varmaḳdur ehem (120)

- Daima Allah'ı anmak:

Dil anuñ-çündür kim Allāh adını
Zıkr idüp kıut idinesin dādını (121)

- Kur'an okumak:

Daḥı Kur'ān okumaḳ ola işüñ
Mūnis olup dā'imā ula işüñ (122)

Muşḥafa bakmağa göz virdi saña
Kim açasın daḥı baḳasın aña (123)

- Tefsir, hadis gibi dinî ilimlerle meşgul olmak:

Dahı tefsîr ü hadîs diñleyesin
İşk-ıla derd-ile hoş iñleyesin (130)

- Kendinde varlık görmeyip her bakımdan Allah’a muhtaç olduğunu bilmek:

Fahr kıl sen dahı fakrı kendüñe
Tekyelenme cübbe vü dülbendüñe (870)

- Elindekinden hoşnut olup fazlasını istememek, kendisine verilene razı olmak:

Kıl kanâ‘at kim odur aşl-ı ni‘am
Yarın içün yimegil endüh <u> gam (873)

Varlığın yokluğa şay bu dünyānuñ
Yokluğunu key ganîmet gör anuñ (875)

- İşlediği hatalardan, suç veya günahlardan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar vermek:

Añsuzın tevbesiz ölmek güç ola
Tevbe eyleyüp gidüñ toğrı yola (426)

- Her türlü gerekli sebebe başvurduktan sonra kadere razı olup sonucu Allah’tan beklemek, işlerini Allah’a bırakmak, Allah’a güvenmek:

Kaygu çekersin yarınki günüñe
Hîç ölüm gelmez mi senüñ öñüñe (866)

Kısmetüñi eksik itmez Haq senüñ
İllâ göñlüñde tevekkül yok senüñ (867)

- Verdiği nimetler için Allah’a şükretmek, kismetine razı olmak:

Virdüğine şükr eyle Tañrı ‘nuñ
Çün naşībüñ kısmetüñ oldur senüñ (874)

- Öfke anında sabır ve sükûneti korumak:

Hem ğazab vaktinde şabret sâkin ol
Key hâzer kılmalı yirden şaķın ol (876)

- Dünya hayatının, ahiret için sermaye olduğunu bilmek:

Azuķ götür ol ile sen bu ilden
Çıķarma devlet-i bâķī'i elden (114)

Κazanıģör azıcaģını bunda
Bulasın devlet-i bâķī'i anda (115)

Sen dahı gel "ölmedin öñ ölegör"
Ölmek için yol yaraģın kılagör (338)

- Dünya malının geçici olduğunu idrak etmek, fâni dünya için gereğinden fazla emek vermemek:

Dünyānuñ yoħsulı hem bayı dahı
Bir kefen götürür ancak iy aħı (68)

Ser-te-ser hükm eyledüñ dut kim i yār
Şanki tutduñ anı Süleymānvār (69)

Bir kefendür götüreceģüñ hemīn
Ger naşīb olursa ol da iy emīn (70)

Ne çalışursın koyup gideceģüñ
Şoñra bizi peşīmān ideceģüñ (71)

Çün peşīmān oldı gitdi hep giden
Pes ne fā'ide bize bu dünyādan (72)

- Dünya hayatının bir sonu olduğunu, her nefsin ölümü tadacağını bilmek, ölüm gerçeği ile yüzleşmek:

*Bu fânide kılmadı kimse karar
Ya saña baña ola mı pâyidâr* (78)

*Küll-i nefis ölüm şarâbını içiser
Bu fenâdan ol beķâyâ göçiser* (337)

*Gice gündüz fikr ideğör ölmegi
Çâr u nâçâr orta yire gelmegi* (137)

*Mevti unutma uzatma işüñi
Çıkagelür telh ider ol 'işüñi* (138)

*İy ölümden ğâfil olan bî-başar
Sen yürürsin ol senüñ öñceñ başar
Saña çendân eyleyüpdür ol haber
Ġâfil olma mevtden eyle hâzer* (M/1)

- Bu dünyadaki tüm söz ve davranışların kaydedildiğini, insanın başıboş olmadığını, bu söz ve fiillerden dolayı ahirette hesaba çekileceğini bilmek:

*Kendü kendüñi yabana şalma sen
Görücü var çün degülsin şalma sen* (1306)

*Her ne şüretde yürirseñ bilür ol
Sen de bilmezlenme anı bilür ol* (1325)

*Emr ide ol günde Ol Rabbü 'l-enām
İhtisāba hâzır ola hāşş <u> 'ām* (238)

*Hayr eger şer n'itdüh ise vireler
Cümlesin hep öñüñe getüreler* (588)

Helâlinüñ hisâbın virseñ gerek
Harâminuñ ‘azâbın görseñ gerek (73)

• Dünya hayatını ibret nazarıyla seyretmek:

Hem bakıp dünyāya ‘ibret aluñuz
Her bir işde dürlü hikmet bilüñüz (116)

Çün seni halk itdi Hallāku’l-‘Alīm
Virdi ni‘metler saña dürlü delim (105)

Saña virdi ‘aqlı fehmi ol Hudā
Güş u çeşm ü hem zebān <u> dest <ü> pā (106)

Bunlaruñ her birini bir iş içün
Virdi saña bilür ol işini çün (107)

İşbu ‘ibret deñizine yüze gir
Niçeye dek getürürsin yüze kir (1302)

• Hesap gününde kişinin ameliyle başbaşa kalacağını bilmek:

İrmez ol dem yār <u> yoldaşdan meded
Ne birāder aşşı kılur ne veled (330)

Araya hīç kimse girmez orada
Ne ata vü ne ana vü ne dede (331)

Şol buñalup vay ana diyenlere
Olmadı dermān anadan anlara (333)

Şol tayanup sığınan atasına
Bile iletdi anı atasına (334)

Tahassür: Ayrılık acısının samimi duygularla dile getirildiği beyitler tahassür tarzının örnekleridir.¹⁵⁷ Hz. Peygamber'in vefatı sonrası Hz. Fâtıma'nın yaşadığı üzüntüyü dile getiren aşağıdaki beyitler, bu tarzın örneklerindendir:

İy yürek yan yüzi güneş mäh-içün
Ğara ğara ğana ğan ol řāh-içün (950)

Yirüñ altında yata řāh-ı Rasūl
Nice ağlamayup olmayam melūl (959)

Fürkatüñ deryāsına ben düşmişem
Hasretüñ âteşine dutuşmuşam (977)

Tahkiye: Tahkiye, kelime olarak; hikâye etmek, hikâye anlatmak demektir. Mesnevilerde hâkim anlatım biçimi tahkiyedir. Halîl eserinde ölüm anına, kabir hayatına, hesap gününe, Hz. Peygamber'e cehennem konulu bir ayetin nazil olmasının ardından yaşananlara, Hz. Peygamber'in vefatı sonrası Hz. Fâtıma'nın yaşadığı üzüntüye, Hz. Peygamber'in vefatından altı ay sonra Hz. Fâtıma'nın vefat edişine öyküleme metoduyla yer vermiştir. Bu bölümlerden birini şöyle örneklendirmek mümkündür:

Bir gün aşhāb-ı Rasūl-i Muştafā
İtdiler biñ cān-ıla 'azm-i likā (808)

Gördiler kim ol şeft'ü 'l-müzribin
Ŧurmuş ağlar key melūl olmuş hazin (809)

Çünkü bunlar gördiler bu resme hāl
Her birinde ğalmadı aślā mecāl (810)

Gördiler kim bilemez bunlar ğaber
Söylemege bulamazlar hīç zafer (811)

¹⁵⁷ Nilay Kınay, "Edebî Türler ve Tarzlar Bağlamında Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, 266.

Didiler kim bu işi görmek gerek
Fâtıma 'ya yetişüp irmek gerek (812)

Tahmid: Edebî metinlerde Tanrı'nın güç ve kudreti karşısında kulun acizliğinin vurgulandığı kısımlarda müellifler bu yetersizliğin tamamlayıcı unsuru olarak tahmid tarzına yer verir.¹⁵⁸ Halîl de eserinde tevhid türünün hemen ardından tahmid tarzında kaleme aldığı şu beyitlere yer vermiştir:

İmdi vâcibdür bize işbu şenā
Diyeüz el-ḥamdü li 'llāh Rabbenā (10)

Ol Ḥaḳ'a ḥamd ü şenā ola müdām
Hem Rasūl'ine taḥiyyāt <ü> selām (37)

Tasvir: Tasvir, bir şeyi söz ya da yazıyla anlatma, söz ve yazıyla resim yapma tavrını ifade eder.¹⁵⁹ Anlatıma dayalı eserlerde; şahıslar, varlıklar, mekânlar ve nesneler tasvir edilir. Halîl de eserinde anlatım biçimi olarak tasvire sıklıkla yer vermiştir. Bunlardan biri İlâhi emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği Cebrail'in tasvir edildiği kısımdır. Manevi bir varlık olmasına rağmen Cebrail'i cismani varlık şeklinde tasvir eden bir kült oluşmuştur. Buna göre onun yüzü beyaz, saç mercan gibidir. İnci ve yakutlarla süslenmiş, yerle göğün arasını dolduracak kadar büyük, yeşil renkli, altı yüz kanadı vardır. Her bir kanadı arasındaki mesafe doğu ile batı arasındaki mesafe kadardır.¹⁶⁰ Halîl de eserinde bu rivayetlerdekine benzer bir tasvire yer vermiştir. Cebrail'in yüz yirmi dört bin kanadı olduğunu, bu kanatlardan ikisinin gizli oluşu, yer ve gökleri kaplayacak derecedeki büyüklüğü ve üzerinde cennet ve cehennem nakşedilmiş olmasıyla diğer tüm kanatlardan ayrıldığını belirtmiş, buradan hareketle cennet ve cehennem tasvirlerine geçmiştir:

Ḥaber virdi Rasūl kim Ḥaḳ Te'ālā
Cebrā'ıl'e kanatlar virdi a'lā (454)

¹⁵⁸ Metin Akkuş, “Şeyh Galib'in Anlam Dünyası: Hüsnüaşk'ta Edebi Türler ve Tarzlar”, *Turkish Studies*, 4 (7), 2009, 107.

¹⁵⁹ Akkuş, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, 248.

¹⁶⁰ Yusuf Şevki Yavuz ve Zeki Ünal, “Cebrail”, *Tdv İslam Ansiklopedisi*, Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1993, VII, 203.

Hak Te'ālā hazret-i Cebrā'il'üñ
Şûretin hûb güzel yaratdı anuñ (455)

Yüz yigirmi dört biñ kanadı var
Şöyle yaratmış anı Perverdigār (456)

Kanatlarla pür kılmışken anı
İkisin mahfî yaratmış ol Ğanī (459)

Yaluñuz ol iki kanaduñ biri
Açsa bürür gök yüzini hem yiri (461)

Şol tavuslar kanadı gibi hemān
Bunca kanatlar arasında i cān (460)

Şağda biri şol yanındadır biri
Yir-ile gökden büyükdür her biri (463)

İllā ol iki kanadı gizlüdür
Ŧamu uçmak naqşı anda yazludur (464)

Kudretiyle şağda yazılmış cinān
Şolda naqş olmuş cehennem hem-çünān (465)

Şair cenneti; yeşil bağ ve bahçeleri, ırmakları, köşkleri, huri ve gılmanları, türlü nimetleri ile şöyle tasvir etmiştir:

Şağ kanatda gösterür cennetleri
Çayır u çemen kamu ırmakları (467)

Yaşıl bostān bāğçeleri bāğları
Kaşrı köşk <ü> yüce ulu tağları (468)

*Cennet içre evleri sarāyları
Köşkde döşek üzre ol hūrîleri* (469)

*Hulleler burāqları ğilmānları
Tācları kemerleri vildānları* (470)

*Nūr tabaqlar içre ol ni‘metleri
Nūr kadehlerde tolu şerbetleri* (471)

*Hem tabaqlarda lezīz meyveleri
Elde dutar cennetüñ hūrîleri* (472)

Cehennemi ise türlü azap aletleri, ateşten dağları, fırtınaları, korkunç dereleri, zehirli yılanları ile resmetmiştir:

*Cebrā’ıl’üñ şol kanadında dağı
Tamuyı nakş eylemiş Haq iy ağı* (485)

*Her ‘azāb ālātı cümle ne ki var
Kamu anda nakş idüp Perverdigār* (487)

*Ol āteşden tağları hem evleri
Kayular korkunç dereler yirleri* (489)

*Zehri aqar ol şarı çıyanların
Ejdehāların kara ılanların* (490)

*Dağı göre ol büyük evranları
Tamu ehlini soqarlar her biri* (491)

Tazallüm: Tazallüm; sızlanma, yakınma, şikâyet etme anlamına gelir. Edebî metinde şairin kendisinden olumsuz yönde söz etmesidir. Övünme/fahriye tavrının zıddı olan bu tarzda şair; kendi eksikliğini, yetersizliğini vurgular.¹⁶¹ Halîl de mesnevisinde

¹⁶¹ Akkuş, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, 252.

yer yer tazallüm tarzına başvurur. Ömrünü gereksiz işlerle geçirdiğinden, aldığı ilmin gereklerini yerine getiremediğinden şöyle şikâyet eder:

*‘Ömri giçürdüm ‘abeş sevdâ-yıla
Hâşılı mahşûli hep virdüm yile* (42)

*Yirlere depdüm bu ‘ilmüñ gencini
Başuma dutdum hevānuñ rencini* (210)

*Bencileyin dünyāda bir bed-fi‘āl
Gelmemişdür gelmesi dahı muhāl* (211)

1.8. ESERİN MUHTEVASI ve BÖLÜMLERİ

Mesnevilerin kendisine has bir kompozisyonu olup çeşitli bölümlerden meydana gelirler. Hazırladığımız metne göre Halil’in mesnevisinin muhtevası ve bölümleri şöyledir:

Giriş (1-66. beyitler): Besmele ile başlayan bu bölüm, arada ayrı başlıklar bulunmaksızın tevhid (1-9. beyitler), tahmid (10. beyit), münacat (11-36. beyitler), naat (37-39. beyitler) ve sebep-i teliften (40-66. beyitler) oluşur.

Asıl Konunun İşlendiği Bölüm (67-1359. beyitler): Şair bu bölümde girizgâh (67. beyit) beyti ile asıl konuya giriş yapar. Dünyanın geçiciliğini vurgular ve ölümün insan için bir nasihatçi, dünya hayatının ise ahiret için sermaye olduğunu belirtir. Bu kısımda şairin kullandığı tarz nasihattir. İslam dininin gereklerini (namaz, zekât, zikir, hasta ziyareti, Kur’an-ı Kerim tilaveti, hadis, tefsir dinleme vs.) sıralayan şair okuyucuya/dinleyiciye dinî telkinlerde bulunur. Murabba nazım şekliyle yazdığı şiiriyle onları ölüm gerçeği ile yüzleştirir. İnsanın kendisini başıboş sanmaması gerektiğini, her amelinin melekler tarafından kaydedildiğini belirttikten sonra hâlet-i nez tasviri ile devam eder. İnsanın ruhunu teslim ettiği sekerat hâlinde ahiretteki makamını Cebrail’in kanatlarına nakşedilmiş şekilde gördüğünü belirtir. Cennetlik olanlar Cebrail’in sağ kanadını, cehennemlikler ise sol kanadını temaşa eder. Bu esnada şair cennet ve cehennem tasvirleri ile eseri zenginleştirir. İnsanın ruhunu teslim ediş anını acı tablolar hâlinde tasvir ve tahkiye eder. Bu beyitlerde her bir azanın birbiriyle vedalaşmasının

ardından ruh, şairin vuslat günü olarak nitelediği mahşer gününde tekrar buluşmak üzere ten kafesinden ayrılır. Artık kişi ameliyle baş başadır. Eş, dost, akraba ağlamak dışında bir şey yapamaz olur ve kişi cenaze işlemlerinin ardından kabrine iletilir. Kabirde melekler vasıtasıyla sorgu başlar. Kabir artık kimi için cennet bahçelerinden bir bahçe, kimi için cehennem çukurlarından bir çukurdur. Bütün insanların, dünyada yaptıklarının hesabını Allah'ın huzurunda vermek üzere tekrar dirilip toplandığı mahşer gününü tahkiye ederken şair, muhatabından dünyadaki olumsuz fiilleri ile yüzleşmesini ve ölmeden önce kendini hesaba çekip, kendi hakkındaki kararı bizzat kendisinin vermesini ister. Şairin bu tavsiyesi yalnız okuyucuya değildir. Tazallüm tarzındaki beyitleriyle kendi acizliğini de gözler önüne serer ve kullarının bütün ihtiyacını karşılayan, hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, mutlak kudret sahibi yaratıcıya sığınır. Hesap gününün zorluğunu belirtir ve özellikle inkârcıların hâline vurgu yapar. Hz. Nuh'un kendisine inanmayan kavmini örnek gösterir. Hz. Peygamber'in kendisine cehennem konulu ayetlerin nazil olmasının ardından, ümmeti için yaşadığı derin üzüntüden bahseder. Hz. Peygamber'in bu hâlimden mütesir olan sahabilerin, Hz. Fâtıma vasıtasıyla Hz. Peygamber'den haber alma teşebbüslerini naklederek Hz. Peygamber'in kızı ile ilişkisine, yakınlığına vurgu yapar. Hz. Fâtıma'ya bu taleplerini iletmek üzere yaşadığı yere varan sahabilerin gözünden Hz. Fâtıma'nın içerisinde bulunduğu zor şartları tasvir ederek dinleyiciyi tekrar kendisini sorgulamaya sevk eder ve onları Hz. Peygamber ile onun ciğerparesini örnek almaya davet eder. Tazallüm tarzındaki beyitleriyle kendi hâlimden de şikâyet eden şair, Allah'ın rahmetinden hiçbir zaman ümidini kesmediğini belirtir. Yeni bir fasılla Hz. Fâtıma'nın, Hz. Peygamber'in ölüm hastalığına yakalandığı zaman yaşadığı üzüntüyü tahkiye etmeye başlar. Hz. Fâtıma'nın kederli hâline dayanamayan Hz. Peygamber, altı ay sonra kavuşacaklarının muştusunu Hz. Fâtıma'ya iletir. Hz. Peygamber'in vefatı ile Hz. Fâtıma derin bir üzüntü yaşar. Uzun zaman yemez içmez, kimseyle konuşmaz olur. Altı ay sonra Hz. Peygamber'i rüyasında gören Hz. Fâtıma artık vadedilen güne eriştiğinin müjdesini alır. Bu kez yüreğine ailesinden ayrılacak olmanın hüznü düşer ve geride bıraktığı sevdiklerini rahat ettirecek birtakım hazırlıklar yapar. Bu hazırlıkların nedenini soran Hz. Ali'ye rüyasında almış olduğu haberi ve vasiyetini iletir. Hz. Ali'den, Hz. Hasan ve Hüseyin'i hoş tutmasını ister. Şair burada Kerbela konulu manzumesine yer vererek duygu yoğunluğunu artırır. Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali'den son isteği ise bir sandıkta sakladığı mektubun öldüğü zaman

kendisiyle defnedilmesidir. Hz. Ali bu mektubun mahiyetini sorunca Hz. Fâtıma evlendikleri zaman mehir olarak ümmetin kadınlarına şefaate edebilmeyi talep ettiğini ve bu mektubun, bu talebinin kabul edildiğine dair Cenâb-ı Hak tarafından Cebrail vasıtasıyla gönderilen bir hüccet olduğunu ifade eder. Eser Hz. Fâtıma'nın vefatı sırasında ve sonrasında yaşanan üzüntünün ve olağanüstü olayların tahkiye edildiği beyitler ile devam eder. Şair burada Hz. Ali'nin ağzından “*Fâtıma'ndur bu gelen*” redifli şiirine yer verir ve Hz. Fâtıma, Hz. Peygamber'in yanına defnedilir. Bu faslın sonunda Hz. Peygamber ve ailesinin bu dünyada baki kalmadığını, dolayısıyla fâni dünya için gereğinden fazla emek verilmemesi gerektiğini belirten şair, ehl-i beyt ve on iki imam medhinde beyitler kaleme alır. Hepsinin dünyadan pek çok mihnetle göçüp gittiğini ifade eder. Ahirette onlarla haşr olunma yolundaki temennisini ve Hz. Peygamber'in şefaatine nail olma yönündeki dualarını dile getirir. Ölüm redifli şiiri ile dünyanın geçiciliğini tekrar vurgular ve bu bölümü nasihat tarzındaki beyitleri ile bitirir.

Bitiş (1360-1386. beyitler): Hatime bölümünde duanın ardından şair; mesleğine, eseri nerede ve ne zaman tamamladığına dair bilgilere yer vererek eserini sonlandırır.

Eserin sebep-i telif kısmında yer alan beyitlerde şair, Hz. Fâtıma'ya dair rivayetleri her seviyeden okuyucunun anlaması gayesiyle Türkçeye aktardığını ifade eder:

*Mev'ize resminde tertîb eyledüm
Fâtıma bint-i Rasûl'i söyledüm* (57)

*Türkîye çekdüm kamu elfâzını
Zîrâ kim ekşer 'avâm diñler anı* (58)

Eserde Hz. Fâtıma'nın hayatına ve vefatına dair zikredilen rivayetlerin önemli bir kısmı hadis ve tarih kaynaklarında verilen bilgilerle örtüşmektedir.¹⁶² Şair mesnevisinde Hz. Fâtıma'ya dair fasla, onun Hz. Peygamber nezdindeki yerine ve faziletlerine temas ederek başlar. Bu fasılda “*Fâtıma benim bir parçamdır, onu sevindiren beni sevindirmiş, onu üzen de beni üzmüş olur.*”¹⁶³ anlamındaki hadisi iktibas ettiği beyti şöyledir:

¹⁶² Arapça eserlerin tercümesindeki katkıları için Arş. Gör. Cihat Ekiz'e teşekkür ederim.

¹⁶³ Buhârî, Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî, 12; Müslim, Fezâ'ilü's-Sahâbe, 15.

Nitekim işbu hadîsi söyledi

Añup anı “biq‘atün minnī” didi (795)

Şair bu bölümde babası gibi Hz. Fâtıma’nın da dünya nimetlerine önem vermediğini, fakirliği bir övünç bildiğini zikreder. Kayserlerin, kisraların kızları dünya nimetlerine gark olmuşken Hz. Peygamber’in kızının bir koç derisi döşek, hurma yaprağıyla doldurulmuş bir yastık ve kendi ununu öğütmek üzere kullandığı bir el değirmeninden başka mal varlığının olmadığını söyler:

Döşegüm bir koç derisidür benüm

Bunca günden berü kim giçer günüm (840)

Gice olıcağ döşenürem anı

Anuñ ile rāhat eylerem cānı (841)

Qaldururam gündüz olıcağ yine

Döşerem bu kez devenüñ öñine (842)

Anuñ üstinde yedürürem ‘alaf

Yire dökmem olmasun diyü telef (843)

Yaşduğum dahı işit kim n’eyledüm

Hurma yaprağın koyup iç eyledüm (844)

Gör kızınuñ dirliğini işini

Arpa unından iderdi aşını (863)

Fâtıma ’nuñ qapusına irdi ol

El degirmenin çekerci gördi ol (817)

Añageldüm dünyāda çekdüklerin

Gāh aç u gāh yalın geçdüklerin (910)

İbn Sa'd'ın (öl. 230/845) siyer-megâzî ve tabakata dair eseri *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*'da Hz. Ali'nin düğün esnasındaki mal varlıklarını şöyle özetlediği rivayet edilmektedir: “*Fâtıma ile evlendiğimde koç derisi bir döşekten başka bir şeyimiz yoktu. Onu gece yatak, gündüz de oturmak üzere sergi olarak kullanırdık.*”¹⁶⁴ Düğün esnasında Hz. Fâtıma'nın babasının evinden götürdüğü çeyizi ise kadife bir örtü, içine hurma lifi doldurulmuş bir yastık, iki el değirmeni ve bir su kabından ibarettir.¹⁶⁵ Hz. Fâtıma'nın el değirmeni ile un öğütmekten ellerinin su topladığı, kabardığı da rivayetler arasındadır.¹⁶⁶ Kaynaklarda Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma'ya dair şöyle bir tasviri de yer almaktadır: “*Hz. Ali, İbn A'bûd'e şöyle demiştir: Sana Peygamber'in kızı Fâtıma'dan söz edeyim mi? O, ailesinden O'na en sevimli olandı. El değirmeni ile un öğütürdü hatta değirmen ellerinde iz yapardı. Kırba ile su taşırken boynuna izi geçerci. Evi temizlerken giysisi tozlanırdı.*”¹⁶⁷ Halîl de mesnevisinde Hz. Fâtıma'nın yaşadığı maddi zorlukları bir de defnedileceği zaman Hz. Ali'nin ağzından Hz. Peygamber'e hitaben söylenen şiir ile şöyle vurgular:

Ol yamalu eski geyen Fâtıma'ndur bu gelen
Ol yalıncaklığa döyen Fâtıma'ndur bu gelen (K/1)

El değirmenin çeküp arpa unıyla beslenen
Cevr <ü> fakr-ıla büyüyen Fâtıma'ndur bu gelen (K/2)

Boynunu ege koyup kendü özin alçağ dutan
Ol yüce kadrüni tıyan Fâtıma'ndur bu gelen (K/3)

¹⁶⁴ Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Ali Muhammed Ömer (Tah.), Mektebetü'l-Hancı, Kahire 2001, 10/22.

¹⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Şuayb el-Arna'ût, Âdil Mürşid (Tah.), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2001, 2/73.

¹⁶⁶ İbn Sa'd, 10/26; Ahmed b. Hanbel, 2/203; Ebû'l-Hasen Ahmed el-Belâzurî, *Kitâbu Cümel min Ensâbi'l-Eşraf*, Süheyl Zekkâr, Riyâd Ziriklî (Haz.), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1996, 2/385; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullâh el-İsbahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, Matbaatü's-Sa'âde, Kahire 1974, 2/41; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî-Temyîzi's-Sahâbe*, Ali Muhammed Ma'ûz, Âdil Ahmed Abdulmevcûd (Tah.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995, 8/267.

¹⁶⁷ Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî (Tah.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996, 2/359; Mecdüddîn Ebû's-Seâdât İbnü'l-Esîr, *Câmi'u'l-Usûl fî-Ehâdîsi'r-Rasûl*, Abdulkâdir el-Arna'ût (Tah.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1971, 6/501.

Şairin mesnevide Hz. Fâtıma'nın fazileti bağlamında zikrettiği bir diğer husus öleceği zamanı, Hz. Peygamber'in vesilesiyle bilmesi ve onun her iki dünyada da kadınların efendisi olmasıdır:

Diñle ol tãc-ı nisã'ü'l-'âlemîn
Nice bildi mevtini 'ilme'l-yaķın (920)

Şair bunu izah ederken Hz. Peygamber'in son hastalığı zamanında Hz. Fâtıma'nın derin bir üzüntü yaşadığını ve babasının vefat edeceğini anlayınca gözlerinden kanlı yaşlar döktüğünü söyler. Kızının bu durumuna üzülen Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma'yı yanına çağırır, kulağına altı ay sonra kavuşacaklarını müjdelar ve kızını avutarak vefat eder:

Ol Rasûl-i şādıķu'l-va'di'l-emîn
Ol Ĥabîbu'llāh-ı Rabbü'l-'âlemîn (925)

Ĥaste oldu yaşıduĝa ol ķodı baş
Dökdi Fāţma gözlerinden ķanlı yaşı (926)

Fāţma bilin dutup aĝlar o dem
Derd-ile eydürdi kim eyvāh n'idem (929)

Çün Rasûl gördi bu āh-ı fūrķati
Özi göyündi kızına key ķatı (930)

Didi yaķın gel berü baña ķızum
Ŧut ķulaķ benden yaña diñle sözüim (931)

Fāţma ol dem iletđi ķulaĝın
Ol mübārek aĝzına itđi yaķın (932)

Didi ķızum budur ol sözüim saña
Altı aydan şonra gelürsin baña (933)

Anı ol dem avudup gitdi Rasûl
Anuñ-ıla kavlı ü 'ahd itdi Rasûl (936)

Buhari'de Hz. Âişe'den aktarılan bir rivayet şöyledir: “Allah Rasulü, vefatından önceki hastalığında Fâtıma'yı yanına çağırdı ve ona gizlice bir şeyler söyledi. Fâtıma, bunları işitince ağladı. Daha sonra Allah Rasulü tekrar ona bir şeyler söylediğinde Fâtıma tebessüm etti. Ben bu durumun sebebini Fâtıma'ya sorduğumda şöyle dedi: ‘Peygamber bana vefat edeceğini haber verdiğinde ağladım. Ehinden ona kavuşacak ilk kişinin benim olduğumu söylediğinde ise tebessüm ettim.’”¹⁶⁸ Bu rivayetin diğer tarikinde Hz. Peygamber vefat edeceğini ve ailesinden kendisine kavuşacak ilk kişinin de onun olduğunu söylediğinde Hz. Fâtıma ağlamış, bunun üzerine Peygamber ona, “Cennet kadınlarının efendisi olmak istemez misin?” dediğinde sevinmiş ve gülmüştür.¹⁶⁹ Şair eserinde bu rivayetleri özgün bir kompozisyon hâlinde okuyucuya aktarırken Hz. Fâtıma'nın, Hz. Peygamber'den sonra altı ay yaşadığına da vurgu yapar. Şairin bu tarihi verirken de hareket noktası yine kaynaklarda Hz. Fâtıma'nın vefatına dair yer alan rivayetlerdir.¹⁷⁰

Şair mesnevisinde, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Fâtıma'nın gece gündüz ağladığını, hiç mutlu olmadığını söyler:

İşit imdi Fâtıma ahvâlini
Kim Rasûl'den şoñra n'oldı hâlini (941)

Gice gündüz ağlamağa başladı
Kâ'inâtı tağlamağa başladı (942)

¹⁶⁸ Buhârî, Menâkıb, 22.

¹⁶⁹ Buhârî, Menâkıb, 22.

¹⁷⁰ İbn Sa'd, 10/29; Belâzurî, 2/30; Ebû Bişr ed-Dûlâbî, *ez-Zürriyyetü't-Tâhireti'n-Nebeviyye*, ed-Dâru's-Selefiyye, Kuveyt 1986, 110; İbn Abdilberr en-Nemerî, *el-İstî'âb fî-Ma'rifeti'l-Ashâb*, Âdil Mürşid (Tah.), Dâru'l-A'lâm, Amman 2002, 928; Şemsüddîn ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Hassân Abdülmennân (Tah.), Beytü'l-Efkâr, Lübnan 2004, 3013; Ebû Muhammed el-Makrîzî, *İmtâ'u'l-Esmâ' bimâ li'n-Nebiyyi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafede ve'l-Metâ'*, Muhammed Abdülhamîd en-Nümeysî (Tah.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1999, 5/353; el-Askalânî, 8/268.

Kimseye itmezdi hayr u şer kelām
Bir nefes hîç olmaz idi şād-kām (944)

Hiz. Peygamber'in vefatı sonrası Hiz. Fâtıma'nın kimseyle konuşmadığını belirten şair, bunun aksini yapan sahabiye ise tepki gösterdiğini şöyle anlatır:

Söyleşür bir yirde kimse görse ol
Anlara eyderdi kim kanı Rasûl (946)

Yirüñ altında yata ol bedr-i tām
Ne revādur söyleşesiz siz kelām (947)

Dir idi vā hasretā vā fūrkatā
N'ideyüm ben iy baba vā veyletā (945)

Tarih kaynaklarında yer alan rivayetlere göre de Hiz. Peygamber'in vefatından sonra Hiz. Fâtıma hiç gülmemiştir. Buna dair bir rivayet Ebû Cafer'den şöyle aktarılır: “Peygamber'den sonra Fâtıma'yı hiç gülerken görmedim. Yalnız tebessüm ederdi.”¹⁷¹ Bir diğer rivayete göre de Hiz. Peygamber'in vefatından sonra hiç gülmeyen Hiz. Fâtıma, sadece vefat edeceği zaman vasiyetinin yerine getirilmesi üzerine tebessüm etmiştir. İlgili rivayet şöyledir; “Fâtıma temiz bir tahta üzerine konulmayı vasiyet etti. Bunun üzerine Esmâ binti Umeys ona, ‘Sana Habeşlilerin yaptıklarını gördüğüm gibi bir tabut yapayım.’ dedi. Hemen hurma kütüklerini istedi ve onları kesti. Sonra Fâtıma'ya bir tabut yaptı. Fâtıma tebessüm etti. Rasûlullâh'ın (s.a.v.) vefatından o saate kadar tebessüm ettiği görülmemiştir.”¹⁷² Hiz. Peygamber'in vefatından sonra Hiz. Fâtıma'nın içinde bulunduğu durumu tasvir eden bir diğer rivayet ise Enes b. Malik'ten şöyle aktarılmaktadır: “Hiz. Peygamber, hastalığının ağırlaştığı sırada baygınlık geçirmeye başlamıştı. Bu durumu gören Hiz. Fâtıma: ‘Vah babacığım, ne büyük ıstırapın var.’ dedi. Hiz. Peygamber: ‘Bugünden sonra babanın hiçbir sıkıntısı olmayacak.’ dedi. Hiz. Peygamber vefat edince Hiz. Fâtıma şöyle dedi: ‘Ah babacığım, Rabbinin davetine icabet eden, mekânı Firdevs cenneti olan, Cibril'e havale ettiğimiz babacığım.’ Hiz. Peygamber

¹⁷¹ İbn Sa'd, 2/218.

¹⁷² Ebû Abdullâh Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek alâ's-Sahîhayn*, Eşref b. Muhammed Necîb el-Mısırî (Tah.), Dâru'l-Minhâci'l-Kavîm, Dımaşk 2018, 6/133-4; Belâzurî, 2/34.

defnedildikten sonra ise Hz. Fâtıma: ‘Ey Enes, Rasûlullâh’ın üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?’ dedi.¹⁷³

Şair mesnevisinde Hz. Fâtıma’nın, Hz. Ali’den kendisine babasının yasını rahatça tutabileceği, ağlayıp gözyaşı dökceceği bir kulübe yapmasını istediğini belirtir. Hz. Ali de onun bu isteğini yerine getirir. Hz. Fâtıma gündüz bu kulübede hüznünü yaşarken, gece ailesi için tekrar evine dönmektedir:

Didi kim diñle beni sen yâ ‘Alî
Gel kerem kıl Ravza’ya var yâ velî (962)

Baňa anda bir gümelte yapuvir
Dañı anuñ içine gül sepüvir (963)

Anuñ adın beytü’l-añzân kıoyalum
Anda varup kanlu yaş ağlayalum (964)

Gündüz anda zâr-ı nevha kılayum
Gice olsa yine bunda geleyüm (965)

Sözini kıldı kabûl ol dem ‘Alî
Vardı bir ev yaptı anda ol velî (966)

Her şabâh anda varurdu ol nigâr
Fiğân idüp ağlar idi zâr zâr (967)

Gice olıcağ gelürdi çün eve
Ol Hasan Hüseyin’i görmege ive (968)

Endülüslü Seyyah İbn Cübeyr (öl. 614/1217), *er-Rihle* adlı seyahatnamesinde; Cennetü’l-Bakî ile ilgili bilgiler verirken Hz. Peygamber’in amcası Abbas’ın kabrine dair şu açıklamayı yapmaktadır: “*Bakî’ kapısının sağ çıkışında, Abbas b. Abdulmuttalib ve Hasan b. Ali’nin ravzaları üzerinde yüksekçe, yaldızlanmış, güzel bezemelerle*

¹⁷³ Buhârî, Megâzî, 78; İbn Mâce, Cenâiz 65.

süslenmiş bir kubbe vardır. Peygamber'in oğlu İbrahim'in kabri de buna benzerdir. Abbas'ın kubbesinin yanında Fâtıma'ya nispet edilen ve beytü'l-hüzn diye bilinen bir oda vardır. Rivayete göre Fâtıma, babası Muhammed'in ölümünden duyduğu üzüntü nedeniyle günlük işlerini ve çocuklarının ihtiyaçlarını gördükten sonra bu odaya girip yas tutmuştur.¹⁷⁴ Beytü'l-hüzn denilen bu odaya ilişkin bilgi, Medine tarihi hakkındaki eserleriyle tanınan hadis ve fıkıh âlimi Semhûdî'nin (öl. 911/1506) *Vefâ'ü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Muştafâ* adlı eserinde İbn Cübeyr'den rivayetle aynen aktarılmıştır. Semhûdî buna ek olarak beytü'l-hüzn adıyla anılan bu yerin, Fâtıma Mescidi olarak bilindiğini de kaydetmektedir.¹⁷⁵

Mesnevide Hz. Fâtıma'nın, Hz. Peygamber'in vadettiği tarihin geldiğini ve öleceğini anlaması üzerine birtakım hazırlıklar yaptığı ve Hz. Ali'ye vasiyette bulunduğu belirtilir. Bu kısımda Hz. Fâtıma, Hz. Ali'ye sandık içerisinde sakladığı bir mektuptan söz eder. Hz. Ali'den bu mektubu öldüğü zaman kendisiyle birlikte defnetmesini ister ve mektuba bakmamasını söyler:

Şanduk içinden baña getir kütum
Bu uzak yola benüm oldur kütum (1108)

Yâ 'Alî ben fevt olıcağ sen beni
Defn ideceğüñ zamānda aç buni (1110)

Çıkar içindeki mektûbı hemîn
Koy kefen içre açup bakma şakın (1111)

Hz. Ali bu mektubun mahiyetini Hz. Fâtıma'ya ısrarla sorar. O da evlenecekleri zaman Hz. Peygamber ve Cebrail vasıtasıyla Cenâb-ı Hak'tan mehir olarak ümmetin kadınlarına şefaate edebilmeyi talep ettiğini, bu mektubun da isteğinin kabul edildiğine dair gönderilen bir hüccet olduğunu söyler:

Bu kez şordı 'Alî ol şîr-i Yezdân
Bu mektûb aşlını di baña iy cân (1115)

¹⁷⁴ İbn Cübeyr, *Rihletü İbn Cübeyr*, Dâru Beyrut, Beyrut t.y., 174

¹⁷⁵ Nüreddîn Ebû'l-Hasen es-Semhûdî, *Vefâ'ü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Muştafâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998, 3/101.

Didi kaçan kim ol atam Muştafā
Diledi çiftlendüre beni saña (1117)

Didi kızum rāzī mısın buña sen
Kim nikāh idem ‘Alī’ye seni ben (1118)

Söyledüm kim ben ‘Alī’den bıkmazam
Līkin ol mehr ile evden çıkmazam (1120)

Didi göñlüñ ya nededür bilelüm
Biz dağı aña göre iş kılalum (1124)

Ümmetüñi iderem didüm kabül
Andan artuğı kabül olur degül (1125)

İlāhī didi derdime devā kıl
Kızumuñ hācetini sen revā kıl (1135)

Gelüp Cibrīl atama didi iy şāh
Selām itdi saña ol Qādir Allāh (1136)

Didi dünyāda vü ‘ukbada ol Hāk
Kabül itdüm ne dilerse muḥakkāk (1138)

Gelüp babam baña ḥālī söyledi
Hākḫ’uñ in‘āmını i‘lām eyledi (1142)

Didüm babama rāzīyam bu fi‘le
Baña ḥüccet gerekdür işbu kavle (1143)

İrişdi Cebrā’ıl ḥüccet getürdi
Bu mektübı baña ol vaqt yetürdi (1144)

Kāğıduñ içinde yazılmış bu kim
Ol Rasûl'e gör ne dimiş ol Hākīm (1146)

Bilmiş olsun Fâtıma yâ Muştafâ
Ümmetüñi ben aña gördüm revâ (1147)

Bazı tarih kaynaklarında da Hz. Fâtıma'nın, Hz. Peygamber'in kendisini Hz. Ali ile evlendireceğini öğrenince mehir olarak ümmetin günahkârlarına şefa'at edebilmeyi talep ettiği yönünde rivayetler bulunmaktadır. Bu kaynaklardan biri Abdurrahmân es-Safûrî'nin (öl. 894/1488) *Nüzhetü'l-Mecâlis* adlı eseridir. Safûrî bu rivayeti Nese'fî'ye (öl. 537/1142) dayandırmaktadır.¹⁷⁶ Bu rivayete yer veren bir diğer kaynak, Ahmed b. Yûsuf ed-Dimaşkî el Karamanî'nin (öl. 1019/1610) *Tarih-i Karamanî* diye tanınan, *Ahbâru'd-Düvel ve Âsâru'l-Uvel fî't-Târih* adlı eseridir. Bu eserde yer alan rivayete göre Hz. Fâtıma, Hz. Peygamber'in kendisini Hz. Ali ile evlendireceğini öğrenince “*Ey Allah'ın Rasulü, (diğer) insanların kızları dirhemlerle evlenirler. Öyle olacaksa benim onlarla aramdaki fark nedir? Ben senden mehrimi ümmetinin asilerine şefa'at olarak belirlemesi için Allah'a dua etmeni istiyorum.*” demiş, bunun üzerine Cebrail üzerinde “*Allah, Fâtıma'nın mehrini babasının ümmetinden günahkârlara şefa'at olarak belirledi.*” yazılı ipekten bir parça getirmiştir. Hz. Fâtıma vefatından önce Hz. Ali'ye, kıyamet gününde elinde onunla uyanıp ümmetin asilerine şefa'at edebilmek için bu ipek parçasını kefenine koymasını vasiyet etmiştir.¹⁷⁷

Mesnevide Hz. Fâtıma'nın ölüm anına ve sonrasına dair zikredilen hususlar da tarih kaynaklarındakiyle uyumludur. Şair eserinde, Hz. Fâtıma'nın kendi kendini yıkadığını ve kefenlediğini belirtir:

Kendü oldı kendüye gassâle ol
Cismini göstermedi gassâla ol (1188)

Bir kilim ile büridi yüzini
Tañrı'ya ısmarladı kendüzini (1190)

¹⁷⁶ Abdurrahmân es-Safûrî, *Nüzhetü'l-Mecâlis ve Müntehabü'n-Nefâ'is*, el-Matbaatü'l-Kâstilye, Mısır 1867, 2/174.

¹⁷⁷ Ahmed b. Yûsuf el-Karamanî, *Ahbâru'd-Düvel ve Âsâru'l-Üvel fî't-Târih*, Fehmî Sa'd, Ahmed Hatîf (Tah.), Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1992, 1/257-258.

Tarih kaynaklarında yer alan rivayete göre Hz. Fâtıma vefatından önce Hz. Ali'den kendisine su hazırlamasını istemiş, Hz. Ali'nin hazırladığı bu su ile yıkanmıştır. Sonra kefenini istemiş, onu giyinip, güzel kokular sürünmüştür. Ardından Hz. Ali'ye, öldüğünde üzerinin açılmamasını ve böylece defnedilmesini vasiyet etmiştir.¹⁷⁸

Tarih kaynaklarında vefat ettiğinde Hz. Fâtıma'yı, Hz. Ali'nin yıkadığına dair rivayetler de yer almaktadır.¹⁷⁹ Şair de mesnevisinde, defnedilmeden önce Hz. Fâtıma'nın bir de Hz. Ali tarafından yıkandığını şöyle ifade etmektedir:

Şoñra bir dañı 'Alî yudı anı
Bu işe mañşûş oldur bil bunı (1266)

Şair eserinde Hz. Fâtıma'nın cenaze namazının gece kılındığını ve Hz. Peygamber'in yanına defnedildiğini belirtir. Kaynaklarda da Hz. Fâtıma'nın gece defnedildiği kayıtlıdır.¹⁸⁰

Ğıldılar anuñ namāzın ol gice
Ğudretini gör Hağ'uñ diñle nice (1271)

Pes cenāzeyle anı gôtürdiler
Ol Muhammed kabrine yetürdiler (1272)

Şair, Hz. Fâtıma'nın vefat ettiği anda Hz. Hatice, Hz. Havva, Hz. Meryem, Hz. Asiye ve Hz. Hacer'in ruhlarının orada hazır bulunduğunu söylemektedir. Şairin bu sahneyi kaleme alırken; “*Cennet kadınlarının en faziletlieleri şu dördüdür: Hatice binti Huveylid, Fâtıma binti Muhammed, Meryem binti İmrân, Firavun'un karısı Âsiye binti Müzâhim*”¹⁸¹ hadisinden ilham aldığı düşünülebilir:

Hem Ğadice rūñı Ğavvâ rūñı-la
Rūñ-ı Meryem Âsiye rūñı bile (1260)

¹⁷⁸ İbn Sa'd, 10/28; Belâzurî, 2/30; Ebû'l-Kâsım et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefî (Tah.), Mektebetü İbn Teymiye, Kahire 1994, 22/399; Isbahânî, 2/43; Makrizî, 5/353; Askalânî, 8/267-8.

¹⁷⁹ İbn Sa'd, 10/28; Zehebî, 3013; Askalânî, 8/266.

¹⁸⁰ Buhârî, Megâzî, 36; Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 16; Hâkim en-Nisâbü'rî, 6/134; İbn Sa'd, 10/30; Belâzurî, 2/30; İzzeddîn İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Ali Muhammed Ma'ûz, Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Tah.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, 7/216.

¹⁸¹ Ahmed b. Hanbel, 4/409; Ebû İsa et-Tirmîzî, *Sünenü't-Tirmîzî*, Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Fu'âd Abdülbâkî (Tah.), Matba'atü Mustafâ el-Bâbî, Mısır 1975, 5/703; Hâkim en-Nisâbü'rî, 6/121.

Sāre Hācer rūhı hāzır oldılar
Ol zamān hūriler anda geldiler (1261)

Fāṭıma'nuñ hep başına üşdiler
Ağlaşuban üzerine düşdiler (1262)

Şair mahşer gününde, Hz. Fâtıma sırat köprüsünü geçerken Cenâb-ı Hakk'ın emriyle herkesin gözlerini yumacağını ve orada da Hz. Fâtıma'yı kimsenin göremeyeceğini belirtir:

Eyleye ol gün münādî hem nidâ
Mevkıf ehline irişe ol şadâ (1169)

Diye kim yâ ehl-i mevkıf kamuñuz
Fāṭıma'dan gözleriñüz yumuñuz (1170)

Bunda dañı görmesün kimse anı
Böyle emreyleye ol yüce Ğanî (1171)

Tâ şırâṭa uğraya giçe gide
Kimse görmeye anı hîç anda da (1172)

Hz. Fâtıma'nın fazileti bağlamında Hz. Peygamber'den şöyle bir hadis rivayet edilmektedir: “Kıyamet gününde bir münadi, ‘Ey mahşer halkı, Muhammed kızı Fâtıma sıratın geçinceye kadar gözlerinizi kapatın’ der. Sonra Fâtıma üzerindeki iki yeşil parçayla oradan geçer.”¹⁸²

Görüldüğü gibi Halîl'in eserindeki bilgilerin önemli bir bölümü hadis ve İslam tarihi kaynaklarındaki rivayetlerle örtüşmektedir. Kaynaklarını gösterdiğimiz bu rivayetler dışında Halîl'in mesnevisinde zikrettiği rivayetlerin bir kısmı da Gazzâlî'nin

¹⁸² Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu Fezâ'ili's-Sahâbe*, Vasiyyullâh Muhammed Abbâd (Tah.), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1983, 2/703; Taberânî, 22/400; Hâkim en-Nisâbü'rî, 6/129; Ebû'l-Fazl Celâlüddîn es-Suyûtî, *Cem'u'l-Cevâmi'*, İbrahim el-Hâ'ic, Abdülmecîd Muhammed Nidâ, Hasan İsa Abdüzzâhir (Tah.), el-Ezherü's-Şerîf, Kahire 2005, 1/483. Suyûtî; Hâkim, Dârekutnî ve Zehebî gibi muhaddislerin bu rivayeti mevzu gördüklerini aktarmaktadır. Bkz. Ebû'l-Fazl Celâlüddîn es-Suyûtî, *el-Le'âlî'l-Masnû'a fî'l-Ehâdisi'l-Mevdû'a*, Ebû Abdurrahman Salâh b. Muhammed (Tah.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996, 1/366-369.

(öl. 505/1111) *Sülvetü'l-Ârifin* adlı eserinin “Bâbu Vefâtı Fâtıma”¹⁸³ başlığında yer almaktadır.

Halîl eserinde Hz. Fâtıma’nın, Hz. Peygamber’i vefatından altı ay sonra rüyasında gördüğünü belirtir. Rüyasında Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma’ya ölmeden önce vadettiği günün artık geldiğini ve ona olan özleminin arttığını söyler:

*Bir gice girdi kızınıñ düşine
İşit imdi düşi nedür tuşu ne* (994)

*Cûşa geldi gönli dir yâ Fâtıma
Gelmek ardınca olıgör kıtuma* (995)

*‘Ahd uzadı hadden aşdı intizâr
Fırkıatüñ derdi baña eyledi kâr* (996)

*Gönlümüñ kalmadı şabrı tākati
Görecegüm geldi seni key kıtı* (997)

*Üşde ol ‘ahdüñ günü geldi bugün
Tır yukaru aç gözüñ çün toğdı gün* (998)

*Kıtı müştākam ciger-güşem saña
Vaqt irişdi āhir oldu gel baña* (999)

Hz. Fâtıma uykudan uyanır, öleceğini anlar ve arkasında bırakacağı ailesi için birtakım hazırlıklar yapmaya başlar:

*Görüp bu düşi Fâtıma uyandı
Fırāk <u> derd ü gam odına yandı* (1004)

¹⁸³ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *Sülvetü'l-Ârifin*, Yûsuf Ahmed (Tah.), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2011, 1/245-251; Abdülvehhab Öztürk, *İmâm Gazâlî Sülvetülârifin Ârifibillah'ın Gönünü Hoş Eden Kalplerin Tesellisi*, Kahraman Yayınları, İstanbul 2014, 678-684.

*Qaldurup baş uykudan açdı gözin
Şükr kıldı toprağa urdı yüzün* (1005)

*Başladı kendüzünü kavşurmağa
Hem evüñ içün taşın divşürmege* (1007)

*Hasan'ı Hüseyin'i kığırdı derhāl
Alup kaftanlarını yudı fî'l-hāl* (1008)

*Başların yudı taradı saçların
Dirdi <vü> dirşürdi hem öñ uçların* (1034)

O esnada Hz. Ali eve gelir. Hz. Fâtıma onunla hiçbir şey konuşmadan, yoruluncaya kadar ekmek yapmaya, evi temizlemeye devam eder:

*Taşradan ol dem girüp geldi 'Alî
Fâtıma'nuñ gördi bu işde eli* (1035)

*Uneledi hem yoğurdu tınmadı
'Alî'ye hiçbir işini tanımadı* (1037)

*Eyledi arpa unından çörekler
Bunlaruñ derdine döymez yürekler* (1038)

*Bişürüp etmegi bisyār eyledi
Zîrâ gider 'azm-i muhtâr eyledi* (1039)

*Dürüşüp cehd ile evin süpürdi
Bedeni süst olup geldi oturdı* (1040)

Eşini daha önce dünya işleriyle bu denli meşgul görmeyen Hz. Ali, şaşkınlığını Hz. Fâtıma'ya iletir ve bu durumun sebebini sorar:

*Çün 'Alî gördi ki hîç tınmaz aña
Didi kim yā Fâtıma n'oldı saña* (1042)

Bu h idmet y  ker ime ne talebd ur
Bu kaydı g rd g ne ne sebebd ur (1046)

B yle g rd g m yoğ idi ben seni
Eyle be zer t  ki terk itd  n beni (1047)

 a ların yudu   aradu    nki sen
  yet a sen oldu H seyin Hasan (1048)

Etmegi hem gergeince eyled  
Her i i yirl  yirince eyled   (1049)

Ba a n'   n s ylemezsin iy hel l
Vir haber  imdi nedend r i bu h l (1050)

H . F tima, H . Peygamber'in  lmeden  nce kendisine kısa s rede bulu acaklarının m jdesini verdiğini H . Ali'ye s yler ve g rd g  r yayı anlatır. Vadedilen g n n artık geldiğini, onlardan ayrılacağını, b t n bu hazırlıkları da onlar i in yaptığını belirtir:

F tima dir y  'Al  di le beni
B k  dutsun H k bu d ny da seni (1053)

Bir yire k ğırdılar ben giderem
Bu i i b yle anu -  n iderem (1054)

Dir 'Al  y  F tima bu nice s z
Bu s z i inde g rin r ni e y z (1061)

 at' olupdur vahy-i H d 'dan e er
Yok durur pes sa a kim virdi haber (1062)

Fâtıma didi işitgil iy h'āce
Babamı gördüm düşümde bu gice (1063)

Va'de kılmışdı benimle yā imām
İmdi ol va'de bugün oldu tamām (1064)

Gazzâlî'nin eserinde ise ilgili rivayet şöyledir: “Ali, bir gün Fâtıma’nın yanına geldi. O sırada Fâtıma, Hasan ile Hüseyin’in başını yıkıyordu. Bu işi bitirince onların saçlarını taradı. Sonra elbiselerini yıkadı. Ardından bir miktar un alıp onu yoğurdu ve ekmek yaptı. Bu süre boyunca Fâtıma, Ali ile hiçbir şey konuşmadı. Bunun üzerine Ali: ‘Ey Fâtıma, sende daha önce görmediğim bir gariplik görüyorum. Hasan ve Hüseyin’in başlarını ve elbiselerini yıkadın, çokça ekmek yaptın ve benimle hiç konuşmadın?’ dedi. Fâtıma şöyle cevap verdi: ‘Ey Ali, bunları misafirliğe gittiğimde çocuklarımın aç kalmaması için yaptım. Seninle konuşmadım çünkü senden ayrılıyorum.’ Sonra Ali: ‘Misafirlikten ne zaman dönersin?’ dedi. Fâtıma: ‘Kıyamet gününe dek dönüş yoktur.’ diye yanıtladı. Ali de ‘O nasıl söz Fâtıma, vahiy kesilmiştir, bunu sana kim söyledi?’ dedi. Fâtıma şöyle cevap verdi: ‘Dün gece rüyamda babamı gördüm. Bana ‘Fâtıma, söz uzadı ve özlem arttı. Seni bekliyorum.’ dedi.’”¹⁸⁴

Halîl eserinde Hz. Fâtıma’nın ölmeden önce evlatlarıyla vedalaştığını belirtir. Onlardan ayrılacak olmanın üzüntüsüyle gözyaşı döken Hz. Fâtıma, evlatlarının birini bir dizine, diğerini bir dizine oturtur. Gözlerini öper ve benden sonra saçınızı, giysilerinizi kim yıkar; yemeğinizi kim hazırlar; gözyaşınızı kim siler diyerek ağlar:

Birin aldı bir dizine ol ana
Bir dizine birin aldı hem yine (1018)

Yüzlerine bakdı ol dem ağladı
Hasret odıyla yüregın tağladı (1019)

İkisinüñ dahı öpdı yüzlerin
Yaş-ıla taldurdu şehlâ gözlerin (1020)

¹⁸⁴ Gazzâlî, 1/247; Ayrıca bkz. Öztürk, 679-680.

Fürkât odı anda te'sîr eyledi
Ağlayarak işbu sözi söyledi (1021)

İy 'aceb kim yuyısar başıñuzu
Ya sizüñ kim siliser yaşıñuzu (1022)

Libāsıñuzu sizüñ kim yuyısar
Öñüñüze ta'āmı kim koyısar (1023)

Şaçıñuzu kim tarayısar sizüñ
Kehleñüzi kim arayısar sizüñ (1024)

Gazzâlî'nin eserinde de Hz. Fâtıma'nın evlatlarıyla vedalaşmasına dair şöyle bir rivayet ve ardından şu iki beyit yer alır: “*Sonra Fâtıma, Hasan ve Hüseyin’i çağırdı, Hasan’ı sağ dizine, Hüseyin’i de sol dizine oturttu. Ağlayarak yüzlerine baktı ve şunları söyledi:*

Keşke bilseydim benden sonra elbiselerinizi kim yıkayacak,
Benden sonra saçlarınızı kim tarayacak?

Keşke bilseydim zorluk zamanlarınızı
Öldürüldüğünüz zamanı... Ve sizin için ağlasaydım...”¹⁸⁵

Halîl ardından Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın vedalaştığını, birbirlerine vasiyetlerini ilettiklerini söyler. Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma'dan isteği, Hz. Peygamber'e selamını iletmesi, kendisinden yana O'na şikâyetçi olmaması ve mahşer günü kendisine şefaet etmesidir:

Başladı bu kez vaşiyyet eyledi
Yalvarup Fâtıma'ya ol dem söyledi (1093)

Didi kaçan buluşasın ataña
İdesin bî-ḥad selām benden aña (1094)

¹⁸⁵ Gazzâlî, 1/248; Ayrıca bkz. Öztürk, 681.

Ataña benden şikāyet kıılmağıl
Sen benüm eksüklüğüme kıılmağıl (1095)

Key fakır idüm bilürsin sen beni
Eyleyümedüm ri'āyet ben seni (1096)

Bir de bu kim rüz-ı mahşerde beni
Göresin sürer zebāniler beni (1097)

Anda sen baña şefā'at idesin
Zevcelik hakkın ri'āyet idesin (1098)

Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali'den isteği ise evlatlarını hoş tutması ve öldüğünde onu kendi eliyle kefenleyip, defnetmesidir:

Fâtıma dahı 'Alī'ye söyledi
Sözi bu birkaç vaşiiyet eyledi (1099)

Didi kim şakın Hüseyin ile Hasan
Qakıyup dögmeyesin anları sen (1100)

Anlaruñ gözi yaşın aqdurmağıl
Boynın egüp yollara baqdurmağıl (1101)

Didi bir dahı işitgil yā 'Alī
Cānuma 'Azrā'ıl urıcaq eli (1102)

Rūhumı kabz eyleyüp gide kaçan
Baña sen kendü elüñle şar kefen (1103)

Hem dahı kendü elüñle koy sine
Muṭṭali' olmasun ayruq kimsene (1104)

Gazzâlî'nin eserinde ise ilgili kısım şöyledir: “Sonra Ali şöyle buyurdu: ‘Ey Fâtıma sana bir vasiyet bırakıyorum. Baban Muhammed’i (s.a.v.) gördüğünde benden ona selam söyle ve onu çok özlediğimi ilet. Beni Rasûlullâh’a (s.a.v.) şikâyet etme, benden razı ol. Çünkü ben fakir bir adamım, senin kadrini bilemedim. Son olarak kıyamet meydanında beni zebanilerin elinde görürsen bana şefaet et.’ Fâtıma, Ali’nin bu sözlerini duyunca şöyle buyurdu: ‘Ey Ali, benim de sana bir vasiyetim var. Öldüğümde beni kendin kefenle ve defnet. Bir garip, bir yetim, bir genç görürsen benim garipliğimi ve gençliğimi hatırla. Hasan ve Hüseyin’e bağırıp çağırma, onları dövme.’”¹⁸⁶

Gazzâlî'nin eserinde bu ifadelerin ardından Hz. Fâtıma'nın mehir olarak şefaet hakkı talep ettiğine dair rivayet de yer alır: “Sonra Fâtıma dedi ki: ‘Ey Ali, kalk ve kutumu getir.’ Ali, kutu ile geldi. Fâtıma, ‘Ey Ali, beni defnetmek istediğinde bu kutudaki kâğıdı çıkar, kefenimin içine koy ve ona bakma.’ dedi. Ali, ‘Ey Fâtıma kâğıdın içerisinde ne var?’ dedi. Fâtıma da ‘Sır.’ dedi. Ali, ‘Peygamber hakkı için ne var içinde bana söyle.’ dedi. Fâtıma şöyle dedi, ‘Nebî (s.a.v.) beni senin ile evlendirmek istediğinde ‘Ey Fâtıma, seni Ali ile 400 dirhem mehir ile evlendirmeme razı mısın?’ dedi. Ben de ‘Ali’ye razıyım; 400 dirheme rızam yoktur.’ dedim. Bunun üzerine Cibril (a.s.) gelip şöyle dedi, ‘Yâ Rasûlullâh, Allah Teâlâ, cenneti ve içindekileri Fâtıma’ya mehir kılmuştur.’ Ben razı değilim dedim. Peygamber, ‘Ne istersin?’ dedi. Ben de ‘Senin ümmetini istiyorum çünkü senin kalbin ümmetin ile meşguldür.’ dedim. Cibril döndü ve sonra içerisinde ‘Muhammed ümmetinin şefaetini Fâtıma’nın mehri olarak belirledim.’ yazılı bu kâğıdı bana getirdi. Kıyamet günü ben bu kâğıdı alıp ‘Yâ İlâhî bu Muhammed ümmetinin şefaet hüccetidir.’ diyeceğim.”¹⁸⁷

Halîl, Hz. Fâtıma'nın ölüm anında cariyesi Fıdda'dan¹⁸⁸ Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i mescide götürmesini istediğini belirtir. Hz. Fâtıma, Fıdda'ya onu görmek için gelenleri içeri almamasını söyler. Son anlarında namaz kılar, Kur'an okur, imanını tazeler. Kendini yıkar ve kefenler:

Fıdda'ya bir gün didi cism-i za'îf

Ruhumu kabz etmek ister ol Laîf

(1179)

¹⁸⁶ Gazzâlî, 1/248; Ayrıca bkz. Öztürk, 681-682.

¹⁸⁷ Gazzâlî, 1/249; Ayrıca bkz. Öztürk, 682.

¹⁸⁸ Fıdda, Hz. Fâtıma'nın hizmetinde bulunan cariyesidir. Bkz.: Askalânî, 8/281.

Al bu oğlancukları git imdi sen
Mescide varsun Hüseyn-ile Hasan (1183)

Dahı kim gelürse beni görmege
Virme sen destür içerü girmege (1184)

İçerü girdi namāza başladı
Hak Te'ālā'ya niyāza başladı (1186)

Çün namāzdan fāriğ oldı ol zamān
Kendüyi yudı kefenledi hemān (1187)

Kendü oldı kendüye ğassāle ol
Cismini göstermedi ğassāla ol (1188)

Hem yine tecdīd-i imān eyledi
Diline icrā-yı Kur'an eyledi (1189)

Gazzâlî'nin eserinde ise ilgili rivayet şöyledir: “Peygamber’den sonra altı ay yaşadı. İhtiyar bir kadın ona hizmet ediyordu. Altı ay geçince Hasan ve Hüseyin’i süsleyip onları mescide yolladı. Çünkü Nebi (s.a.v.) ona; ‘Altı ay sonra bana kavuşursun.’ dedi. Ona hizmet eden ihtiyar kadına, ‘Benim yanıma kimsenin girmesine izin verme çünkü ben, münacat ve namazla meşgulüm.’ dedi. Ardından kendini yıkayıp kefenledi. Babasından kalan kokuyu sürünüp, yüzünü kapattı ve iman tazeledi.’”¹⁸⁹

Mesnevide yer alan beyitlere göre Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin mescitten döndüklerinde annelerinin uyuduğunu zanneder. Hz. Hüseyin namaz vaktinin yaklaştığını söyleyerek annesini uyandırmaya çalışır. Gaipten bir ses gelir ve “Ölüye nasıl seslenirsiniz?” der. Annelerinin yüzünü açtıklarında etrafa nur saçılır. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin annelerinin öldüğünü anlar ve gözyaşı döker:

Geldiler eve Hüseyn ile Hasan
Şandılar yatup uyur sağ u esen (1211)

¹⁸⁹ Gazzâlî, 1/250; Ayrıca bkz. Öztürk, 683.

*Sözi bu oldı Hüseyin'üñ iy ana
 Tur namāz vakti yakındur uyan a* (1212)

*Geldi hātıfden olara bir nidā
 Meyyite niçe bir eylersiz şadā* (1213)

*Açdılar yüzini gūyā kim o nūr
 Berķ urur yüzinde ol şankim uyur* (1214)

*Gördiler tã'ūs-ı cān uçmış hemān
 Ağlaşuban itdiler āh u fiğān* (1215)

Gazzâlî'nin eserinde ise ilgili rivayet şöyledir: “*Kuşluk vakti olunca Hasan ile Hüseyin döndüler. Yanına girdiler, uyuduğunu zannettiler. Hasan, Hüseyin'e 'Namaz vakti geldi, onu kaldır.' dedi. O da 'Anneciğim kalk.' dedi. Bunun üzerine hatıftan bir ses geldi; 'Ölmüş kişiye nasıl seslenirsin?' Yüzünü açtıklarında nur saçıldı. Uyuyor gibiydi. Hem onlar hem ihtiyar kadın hem de komşular ağladı.*”¹⁹⁰

Yukarıda belirttiğimiz üzere Halîl, Hz. Fâtıma'yı öldükten sonra bir de Hz. Ali'nin yıkadığını belirtir. Bu durumun ikisine has olduğunu söyler. Ardından Hz. Fâtıma gece, Hz. Peygamber'in yanına defnedilir. Hz. Peygamber kabrinden uzanır ve onu Hz. Ali'nin elinden yanına alır:

*Şoñra bir dahı 'Alī yudı anı
 Bu işe mahşûş oldur bil bunı* (1266)

*Qıldılar anuñ namāzın ol gice
 Kudretini gör Haķ'uñ diñle nice* (1271)

*Pes cenāzeyle anı götürdiler
 Ol Muhammed kabrine yetürdiler* (1272)

¹⁹⁰ Gazzâlî, 1/250; Ayrıca bkz. Öztürk, 683.

İletdiler ol dem Rasûl'ün yanına
Kim buluşduralar anı cānına (1274)

Selām virüp 'Alī dir yā Müctebā
Üşde kızuñ Fāṭıma geldi saña (1275)

Pes mübārek ellerin ol dem hemān
Ḳabri içinden çıkardı nāgehān (1280)

Ḳolın uzatdı tutup muḥkem anı
Ḳucağına virdi ol Hāḳ arslanı (1281)

Aldı elinden 'Alī'nüñ Muştafā
Ḳıldı cānına anuñ medḥ <ü> senā (1282)

Gazzâlî'nin eserinde ise ilgili rivayet şöyledir: “*Ali onu ikinci kez yıkadı ve bu ona mahsustur. Çünkü o Peygamber'in (s.a.v.) 'Her sebep ve nesep kesilir ancak benim sebep ve nesebim kesilmez.' dediğini işitmiştir. Peygamber ona, 'Ey Ali, o senin cennette de eşindir.' demiştir. Bu yüzden onu yıkadı. Sonra gece onu Muhammed'in kabrine taşıdı ve şöyle dedi: 'Yâ Rasûlullâh, bu senin gözünün nuru Fâtıma'dır.' Hz. Peygamber uzanarak onu Ali'den aldı.*”¹⁹¹

Halîl'in eserinde yer aldığını belirttiğimiz Hz. Fâtıma'nın sırat köprüsünden onu kimsenin görmeden geçmesine dair rivayet de Gazzâlî'nin eserinde şöyle yer alır: “*Rivayet edilir ki: Kıyamet günü bir münadi, 'Ey mahşer halkı, Fâtıma sıratı geçinceye kadar gözlerinizi kapatın.' diye seslenir. Allah Teâlâ onu, mahşer ehlinin (ehl-i mevkıf) gözlerinden gizledi. Çünkü o, kendini gassaldan gizlemiş, hayattayken kendini yıkamıştı.*”¹⁹²

¹⁹¹ Gazzâlî, 1/251; Ayrıca bkz. Öztürk, 684.

¹⁹² Gazzâlî, 1/249-250; Ayrıca bkz. Öztürk, 684.

Çalışmamızda ilgili rivayetleri tespit ve teşrih etmemizin nedeni şairin eserin sebebi i telif kısmında yer verdiği ifadelerini açıklığa kavuşturmadır:

Diledüm birkaç kelām ĩrād idem
Anuñ-ıla ya'nī kim bir ad idem (47)

Hem anı mevzūn u manzūm eyleyem
Diñleyenüñ göñlini mūm eyleyem (48)

Anı nazm ipligine bir bir dizem
Dañı her beyti anuñla hoş düzem (50)

Başladum tā kim qalem aldum ele
Ketb idem kudret ne virürse dile (56)

Mev'ize resminde tertīb eyledüm
Fātıma bint-i Rasūl'i söyledüm (57)

Türkīye çekdüm kamu elfāzını
Zīrā kim ekşer 'avām diñler anı (58)

Şair, kendisinin de belirttiği üzere, eserini kaleme alırken Hz. Fâtıma'nın hayatına ve vefatına dair rivayetlerden istifade etmiş ve bu rivayetleri manzum olarak Türkçeye aktarmıştır. Elbette bunu yaparken şiirin imkânlarından faydalanmış, rivayetleri kendi hayal gücüyle besleyerek genişletmiş ve özgün bir kompozisyon hâline getirmiştir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki zikrettiğimiz rivayetler için verdiğimiz kaynaklar ilgili rivayete dair bizim tespit edip ulaşabildiğimiz eserlerdir. Şairin bu rivayetlerden beslendiğini/ilham aldığını rahatlıkla söylemekle birlikte, hangi kaynaktan istifade ettiğini net bir şekilde söylemek güçtür.

1.9. ESERİN NÜSHALARI ve NÜSHALARININ TASNİFİ

Halîl'e ait mesnevinin tespit ettiğimiz nüshaları ve bu nüshaların tasnifi şu şekildedir:

1. *Ervâh-nâme* ve *Vefât-ı Fâtıma*'nın birlikte tek mesnevi hâlinde yer aldığı nüshalar:

- Ankara Millî Kütüphane: 06 Mil Yz A 11137/6
- Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi: R-2674
- İstanbul Millet Yazma Eser Kütüphanesi: 34 Ae Manzum 1412
- İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi: Tercüman Y-183/2
- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi: NEKTY00706/2
- Eraslan Güzel Koleksiyonu¹⁹³

2. *Ervâh-nâme*'nin müstakil bir mesnevi hâlinde yer aldığı nüsha:

- Ankara Millî Kütüphane: 06 Mil Yz A 2664/5

3. *Vefât-ı Fâtıma*'nın müstakil bir mesnevi hâlinde yer aldığı nüsha:

- Ankara Millî Kütüphane: 06 Mil Yz A 2664/2

Bu tasnifin ardından “*Halîl'in biri Ervâh-nâme diğeri Vefât-ı Fâtıma olmak üzere iki ayrı mesnevisi olabilir mi?*” sorusuna da cevap vermek gerekmektedir. Zira tezde mesnevinin metnini hazırlarken esas aldığımız Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı mecmuada Halîl'e ait mesnevi, *Ervâh-nâme* ve *Vefât-ı Fâtıma* olmak üzere iki ayrı mesnevi hâlinde, iki ayrı yerde istinsah edilmiştir.

Bu mecmuada istinsah edildiği hâliyle Halîl'e ait iki ayrı mesnevi olduğunu kabul etmemiz durumunda bu mesnevilerden *Ervâh-nâme*'de yer alan,

Mev'îze resminde tertîb eyledüm

Fâtıma bint-i Rasûl'i söyledüm

(57)

¹⁹³ <https://phebusmuzayede.com/62493-el-yazmasi-nesih-mevlid-i-serif-genis-sekliyle-ve-kit-b-i-vef-t-i-f-timatu-z-zehra-semseli-kahverengi-deri-cildinde-mevlid-i-serif-76-varak-diger-eser-ise-29-varak-tamirli-h-liyle-14x21-cm.html> Erişim Tarihi: 15.10.2022 Ayrıca bkz. <https://www.eraslanguzel.com/> Erişim Tarihi: 17.04.2024

Türkiye çekdüm kamu elfâzını
Zîrâ kim ekşer ‘avâm diñler anı (58)

beyitleri “Şair, *Ervâh-nâme* isimli mesnevisinde okuyucuyu daha önce telif ettiği diğer bir mesnevisi olan *Vefât-ı Fâtıma*’dan haberdar etmiştir.” şeklinde yorumlanabilir.

Görüşümüz, eserin muhtasar nüshalarından hareketle, Halîl’e ait tek bir mesnevi olduğu ve bu mesnevinin adının da *Vefât-ı Fâtıma* olduğu şeklindedir ki tezimiz de bu çerçevede kaleme alınmıştır. Ayrıca sıralayacağımız şu hususlar bu iki metnin aynı eserin iki ayrı faslı olduğunu göstermektedir.

Ervâh-nâme faslında yer alan ve eseri iki ayrı mesnevi olarak değerlendirmeye imkân veren beyitlerden;

Mev‘îze resminde tertîb eyledüm
Fâtıma bint-i Rasûl’i söyledüm (57)

beyti mesnevinin sebep-i telif kısmında yer alırken ikincisi olan;

Çünkü ervâh-nâmeden sözler didüm
Gözlerüm yaşıyla yüzümi yudum (77)

beyti asıl konunun işlendiği bölümde geçmektedir. Halîl, mesnevisinde asıl konunun işlendiği bölümde önce ervahnameden yani kabir hayatından, berzah âleminde ruhların ahvalinden söz etmekte, dünyanın geçiciliğini, ölümden ders alınması gerektiğini vurgulamakta, her nefsin ölümü tadacağını, dünyanın baki olmadığını da Hz. Peygamber ve ailesinden örnekle Hz. Fâtıma’nın vefatı ile anlatmaktadır. *Ervâh-nâme*’nin sonundaki

N’eylemişdür Muştafâ’nuñ âline
Aç gözün bu dünyānuñ bak hâline (1320)

beyti de iki faslın birlikte tek mesnevi olarak değerlendirilmesi hâlinde anlam kazanmaktadır. Ayrıca ilgili beyit iki faslın birlikte tek mesnevi hâlinde yer aldığı muhtasar nüshalarda;

N’eylemişdür Muştafâ’ya kızına
Aç gözün bu dünyānuñ bak hâline

şeklindedir ve bu hâliyle tespitimizi daha da güçlendirmektedir.

Sonuç olarak eserin sebep-i telif kısmında geçen “*Mev‘îze resminde tertîb eyledüm / Fâtıma bint-i Rasûl’i söyledüm*” beytinin ilk mısraını *Ervâh-nâme* ikinci mısraını ise *Vefât-ı Fâtıma* faslı karşılamaktadır. Ayrıca söz konusu nüshada ayrı bir mesnevi gibi istinsah edilen *Vefât-ı Fâtıma* faslı, tek başına müstakil bir mesnevide olması gereken tertibe de sahip değildir. Bu fasıl, klasik bir mesnevinin bölümleri içerisinde asıl konunun işlendiği “ağaz-ı daстан” tabir edilen bölüme denk gelmektedir.

Bahsi geçen nüshada serlevha üzerinde yapılan müdahaleyi de burada tekrar zikretmek gerekir. Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı mecmuada beşinci sırada bulunan ve “*Ervâh-nâme-i Cemî‘-i Nev‘-i Benî Âdem ü Benât-ı Havvâ*” başlığını taşıyan fasılda “*Vefât-ı Hazret-i Fâtımatü’z-zehrâ Rağıya’llâhu ‘Anhâ Ervâh-ı Benî Âdem ü Benât-ı Havvâ*” ifadesinin de serlevhada yer aldığı ancak bu ifadenin daha sonra boyanarak kapatıldığı görülmektedir. Bu müdahaleye dair kanaatimiz şu şekildedir: Bu nüsha Halîl’e ait eserin birlikte tek mesnevi hâlinde yer aldığı bir nüshadan istinsah edilmiştir. Serlevha buna uygun şekilde önce “*Vefât-ı Hazret-i Fâtımatü’z-zehrâ Rağıya’llâhu ‘Anhâ Ervâh-ı Benî Âdem ü Benât-ı Havvâ*” şeklinde düzenlenmiş ancak mecmuasında belli bir kompozisyon oluşturmak isteyen mürettibin, Hz. Fâtıma’nın vefatını konu edinen faslı Abdî’nin *Hz. Fâtıma Mevlidi*’nin devamında istinsah etmek üzere metinden çıkarması üzerine serlevha istinsah edilen fasla uygun şekilde “*Ervâh-nâme-i Cemî‘-i Nev‘-i Benî Âdem ü Benât-ı Havvâ*” olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu müdahale de Halîl’e ait tek bir mesnevi olduğunu göstermektedir.

1.10. ESERİN NÜSHALARININ TAVSİFİ

Ankara Millî Kütüphane: 06 Mil Yz A 2664

Nüsha, 208 yapraklık yazmanın 131b-148b (*Vefât-ı Fâtıma*) ve 163b-189b (*Ervâh-nâme*) sayfaları arasındadır. Miklebli, siyah bez kaplı mukavva cilt içerisinde ve 200x140-163x108 mm. ebadındadır. Suyolu filigranlı sarı kâğıt üzerine nestalik hatla yazılmıştır. Çift sütun ve 17 satır olarak tanzim edilmiştir. Bölüm başları ve vasıta beyitlerinde kırmızı, metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Serlavhası ve takibeleri mevcuttur. Takibelerinden nüshanın herhangi bir eksiği olmadığı anlaşılmaktadır. Yapraklarında rutubet lekeleri bulunan yazma, tamir de görmüştür. 131a’daki kayda göre 12 Rebiülâhir 1064/2 Mart 1654 tarihinde istinsah edilmiştir. Müstensihi belli değildir.

*Biñ altmış dört tārīhinde intiḥāb
Eyledük taḥrīr olındı bu kitāb*

*Ol Rebī‘ü’l-āḥir ayından temām
On iki gün giçmiş idi ve’s-selām*

*Bu mübārek nüshai naql eyledüm
Fıkr idüp kendüme bir ‘aql eyledüm*

Yazmanın 131b-148b sayfaları arasındaki *Vefât-ı Fâtıma* faslı 613 beyitten müteşekkildir. “Der Beyân-ı Vefât-ı Ḥazret-i Fâtımatü’z-zehrâ Bint-i Muḥammedü’l-Muştafâ Raḍıya’llāhu ‘Anhâ” serlevhalı bu faslın başı ve sonu şu şekildedir:

Baş: *Bir söze āğāz idelüm kim cihān
Ol sözüñ odına yansun cism <ü> cān*

Sonu: *Ġurūr-ile arḥlas u dībā giyen
‘Ākıbet aña kefen şardı ölüm*

Yazmanın 163b-189b sayfaları arasındaki *Ervāḥ-nāme* faslı 847 beyit ve 15 bentten müteşekkildir. “Ervāḥ-nāme-i Cemī‘-i Nev‘-i Benī-Ādem ü Benāt-ı Ḥavvā” serlevhalı bu faslın başı ve sonu şu şekildedir:

Baş: *Evvel Allāh’ı getürelüm dile
Söze andan başlayalum derd-ile*

Sonu: *Diyeñler cān u dilden buña āmīn
Olar hem bulsun anlaruñ maḳāmın*

Ankara Millî Kütüphane: 06 Mil Yz A 11137/6

Nüsha, 257 yapraklık yazmanın 169b-193b sayfaları arasındadır. Sırtı kahverengi meşin kaplı mukavva cilt içerisinde ve 218x140-165x115 mm. ebadındadır. Harf filigranlı sarı kâğıt üzerine harekeli nesih hatla yazılmıştır. Çift sütun ve 14 satır olarak tanzim edilmiştir. Bölüm başları ve vasıta beyitlerinde kırmızı, metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Serlavhası ve takibeleri mevcuttur. Yapraklarında rutubet lekeleri,

mürekkep akmaları bulunmaktadır. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. Bu nüshada *Ervâh-nâme* ve *Vefât-ı Fâtıma* birlikte tek mesnevi hâlinedir. Besmele ile başlayan nüsha, *Ervâh-nâme* faslı 446, *Vefât-ı Fâtıma* faslı 231 beyit olmak üzere toplam 677 beyitten müteşekkildir. Başî ve sonu şu şekildedir:

Başî: *Lā ilāhe illā 'llāh diñüz müdām*
Muhammed Rasūlu 'llāh diñüz müdām

Sonu: *Kitāb oldı tamām geldük şafāya*
Şalavāt virelüm biz Muştafā 'ya

Halîl'e ait eserin nüshaları hakkında araştırma yaparken hem *Ervâh-nâme* hem de *Vefât-ı Fâtıma* adıyla kayıtlı eserleri taradığımızı yukarıda belirtmiştik. Bu tarama yapılırken, *Ervâh-nâme* isimli metnin Pîr Muhyiddîn'e isnad edilmesi dolayısıyla, Pîr Muhyiddîn adına kayıtlı nüshalar da gözden geçirilmiş, Halîl'e ait eserin nüshalarının sehven Pîr Muhyiddîn adına kaydedilebileceği de değerlendirilmiştir. Tanıttığımız 06 Mil Yz A 11137/6 yer numaralı nüsha bunun bir örneğidir. Şairin adı 191/a sayfasında şöyle geçmektedir:

Anlaruñ ol hayfı gülbangı Halîl
Tā kıyāmet olsa gerekdür medîd

Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi: R-2674

Nüsha, 20 yapraklık yazmanın 1b-7b sayfaları arasındadır. Ciltsizdir. Sarı kâğıt üzerine harekeli nesih hatla yazılmıştır. Çift sütun ve 13 satır olarak tanzim edilmiştir. Vasıta beyitlerinde kırmızı, metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Baştan eksik olan nüshanın takibelerinden aralarda da sayfa kopmalarının olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca mevcut sayfalarda yanma, yırtılma gibi maddi hasarlar mevcuttur. Bu nüshada *Ervâh-nâme* ve *Vefât-ı Fâtıma* birlikte tek mesnevi hâlinedir. *Vefât-ı Fâtıma* faslı 112, *Ervâh-nâme* faslı 50 beyit olmak üzere toplam 162 beyitten müteşekkildir. Başî ve sonu şu şekildedir:

Başî: *Bir söze āgāz ideyim ki cihān*
Ol sözüñ odına yansun dahı cān

Sonu: *Bu kitāb Edirne’de oldu tamām*
Bunı tertīb eyledi düzdi imām

Eraslan Güzel Koleksiyonu

Nüsha, 105 yapraklık yazmanın 76b-105a sayfaları arasındadır. Şemseli kahverengi deri cilt içerisinde ve 210x140 mm. ebadındadır. Sarı kâğıt üzerine harekeli nesih hatla yazılmıştır. Çift sütun ve 12 satır olarak tanzim edilmiştir. Başlıklarda mavi, vasıta beyitlerinde kırmızı, metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. Bu nüshada *Ervâh-nâme* ve *Vefât-ı Fâtıma* birlikte tek mesnevi hâlinedir. *Ervâh-nâme* faslı 575, *Vefât-ı Fâtıma* faslı 95 beyit olmak üzere toplam 670 beyitten müteşekkildir. “Kitābu Vefât-ı Fâtımatü’z-Zehra” serlevhalı bu nüsha, besmele ile başlamaktadır. Nüshanın başı ve sonu şu şekildedir:

Baş: *Öñdin Allāh’ı getürelüm dile*
Söze andan başlayalum derd-ile

Sonu: *Oқыanı diñleyeni yazanı*
Rahmetüñle yarlıgağıl yâ Gānī

İstanbul Millet Yazma Eser Kütüphanesi: 34 Ae Manzum 1412

Sırtı bez, yüzü kâğıt kaplı cilt içerisinde 12 yaprak bulunmaktadır. 197x140-135x80 mm. ebadındadır. Sarı kâğıt üzerine harekeli nesih hatla yazılmıştır. Çift sütun ve 15 satır şeklinde tanzim edilmiştir. Bu nüshada *Vefât-ı Fâtıma* ve *Ervâh-nâme* birlikte tek mesnevi hâlinedir. *Vefât-ı Fâtıma* faslı 132, *Ervâh-nâme* faslı 55 beyit olmak üzere toplam 187 beyitten müteşekkildir. Mürekkep akması, sayfa kopması gibi maddi hasarları mevcut olan nüshanın okunması oldukça güçtür. Nüshanın başı ve sonu şu şekildedir:

Baş: *Aña ol cām-ı ecel şunulıcağ*
Ḥazret-i Ḥağ’dan yaña gönüliccek

Son: *Oқыana diñleyene hoş selām*
Cennet içre vir olara hoş maķām

İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi: Tercüman Y-183/2

Nüsha, 101 yapraklık yazmanın 44a-67a sayfaları arasındadır. Sırtı koyu kahverengi, kapakları silikleşmiş şemseli, soluk siyah meşin kaplı cilt içerisinde ve 193x138-153x95 mm. ebadındadır. Sarı kâğıt üzerine harekeli nesih hatla yazılmıştır. Çift sütun ve 15 satır olarak tanzim edilmiştir. Vasıta beyitlerinde kırmızı, metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Takibelerinden nüshanın herhangi bir eksikliği olmadığı anlaşılmaktadır. 68a'daki kayda göre 1203/1788 tarihinde istinsah edilmiştir. Müstensihî Hüseyin b. Mehmed'dir. Bu nüshada *Vefât-ı Fâtıma* ve *Ervâh-nâme* birlikte tek mesnevi hâlinedir. Besmele ile başlayan bu nüsha *Ervâh-nâme* faslı 391, *Vefât-ı Fâtıma* faslı 284 beyit olmak üzere toplam 675 beyitten müteşekkildir. Başı ve sonu şu şekildedir:

Baş: *Öñdin Allāhı getürelüm dile*
Söze andan soñra başlayalum derd-ile

Sonu: *Ne diye ol Hâk işümüze bizüm*
Âh bize toprak başumuza bizüm

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi: NEKTY00706/2

Nüsha, 197 yapraklık yazmanın 24a-43b sayfaları arasındadır. Sırtı kahverengi meşin, ön ve arka kapaklar ebru kâğıt kaplı mukavva cilt içerisinde ve 156x145 mm. ebadındadır. Sarı kâğıt üzerine harekeli nesih hatla yazılmıştır. Çift sütun ve 15 satır olarak tanzim edilmiştir. Başlıklarda ve vasıta beyitlerinde kırmızı, metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. Bu nüshada *Vefât-ı Fâtıma* ve *Ervâh-nâme* birlikte tek mesnevi hâlinedir. *Ervâh-nâme* faslı 344, *Vefât-ı Fâtıma* faslı 242 beyit olmak üzere toplam 586 beyitten müteşekkildir. Besmelenin ardından “Hâzâ Kitābu Vefât-ı Fâtıma” başlığıyla başlayan nüshanın, başı ve sonu şu şekildedir:

Baş: *Öñdin Allāhı getürelüm dile*
Söze andan soñra başlayalum derd-ile

Sonu: *Ol dañi hoş emr-i hükmu'llāh ile*
Ruñı teslīm eyledi 'Azrā'il'e

Bu bölümde eserin tespit edilen 7 nüshası tanıtılmıştır. Eserin nüsha sayısına dair kesin bir şey söylemek ise zordur. Nüshalarının çoğu mecmualar içerisinde yer alan bu mesnevinin nüsha sayısının tespit edebildiğimiz bu sayının üstünde olduğunu söylemek mümkündür. Kütüphane kataloglarının güncellenmesi ve eser hakkındaki çalışmaların artması hâlinde yeni nüshaların ortaya çıkacağı aşikârdır. Ayrıca eserin kurumsal kütüphaneler dışında şahsi kütüphanelerde de nüshalarının olduğu ve bunlara ulaşmanın zorluğu da malumdur. Eraslan Güzel Koleksiyonu'ndaki nüsha bunun bir örneğidir. Ayrıca bizi bu nüshadan haberdar eden Rıfat Kütük'ün belirttiğine göre söz konusu nüsha dışında metnin açık artırma yoluyla satılmış, istinsah tarihi daha eski bir nüshası daha mevcuttur.

Ervâh-nâme ve *Vefât-ı Fâtıma*'nın birlikte tek mesnevi hâlinde yer aldığı nüshalar metnin muhtasarı hüviyetindedir. Bu nüshalar 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı nüshayla kıyaslandığında onlarca beyit tutarındaki fasılların bloklar hâlinde yer almadığı ve aralarda da atlanan beyitlerin bulunduğu görülmektedir. Bu nüshaların tamamı dikkatsiz ve özensiz bir şekilde istinsah edilmiştir. Mısralarda kelime eksikliği, kelime fazlası, imla hatası, bunlara bağlı olarak vezin kusurları bulunduğu gibi atlanan beyitler nedeniyle kompozisyonda da aksamalar söz konusudur.

Muhtasar nüshaların en önemli yanı Halîl'e ait eserin bütünlüğünü ortaya koymasıdır. Tezde esas aldığımız 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı nüshada, aynı eserin iki ayrı mesnevi şeklinde istinsah edildiği, muhtasar nüshalardan hareketle tespit edilebilmektedir. Eserin telif tarihini içeren beyitler de muhtasar nüshalarda yer almaktadır. Aynı zamanda Halîl'e ait eser hakkında literatürde yer alan bilgilerin kaynağı da yine bu muhtasar nüshalardır.

Burada muhtasar nüshaların 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı nüsha ile ayrıştığı iki önemli hususu belirtmek gerekir. Bunlardan ilki, daha önce de belirttiğimiz gibi, muhtasar nüshalarda Ahmed'in eseri ile benzerliklerini tespit ettiğimiz beyitlerin yer almamasıdır. Ayrıca muhtasar nüshalarda Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen fasıl "*Ol dağı hoş emr-i hükmu'llâh ile / Rûhı teslim eyledi 'Azrâ'ile*" beyti ile sona ererken 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüshada bu beyit yer almadığı gibi bu beytin aksi manaya sahip 20 beyit daha bulunmaktadır. 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüshada, muhtasar nüshaların

aksine Hz. Fâtıma'nın ruhunu Cenâb-ı Hakk'a vasıtasız teslim etme talebi ve bu isteğinin vaki olması söz konusudur:

Ṭurdu 'Azrā'ıl rūḥın kabz itmege
Bitürüp işini girü gitmege (1191)

Didi Fāṭıma 'Azrā'ıl'e kim sen
Hîç ümîd tutma saña cān virem ben (1192)

Didi bu sözleri Fāṭıma ol dem
Cānın Allāh'a kendü virdi ol hem (1209)

Baqaḳaldı hemān 'Azrā'ıl anda
Elin degürmedi ḳaldı yabanda (1210)

Otograf metin üzerindeki müstensih müdahalesini açıkça gösteren bu durum; 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüsha için müstensih ilavesi olarak açıklanabilirken muhtasar nüshalarda müstensihin konuyu kısaltma çabası olarak yorumlanabilir. Kanaatimize göre ilgili beyitten önceki birkaç beyit 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüshadaki akışın kompozisyona daha uygun olduğunu göstermektedir.

İçerü girdi namāza başladı
Hāḳ Te'ālā'ya niyāza başladı (1186)

Çün namāzdan fāriğ oldı ol zamān
Kendüyi yudı kefenledi hemān (1187)

Kendü oldı kendüye ḡassāle ol
Cismini göstermedi ḡassāla ol (1188)

Bir kilim ile büridi yüzini
Tañrı'ya ısmarladı kendüzini (1190)

Yukarıda yer verdiğimiz beyitler hem 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüshada hem de muhtasar nüshalarda yer almaktadır. Bu beyitlerdeki “**Kendüyi yudı kefenledi**”, “**Kendü oldı kendüye ḡassāle**”, “**Tañrı'ya ısmarladı kendüzini**” şeklindeki ifadeler 06 Mil Yz A

2664 numaralı nüshadaki akışın kompozisyona daha uygun olduğunu ve “*Cānın Allāh’a kendü virdi*” ifadesini de içeren söz konusu 20 beytin metne müstensih tarafından ilave edilmeyip bizzat şairin kaleminden çıktığını göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

VEFÂT-I FÂTİMA MESNEVİSİNİN METNİ

2.1. METNİ KURARKEN KULLANILAN NÜSHALAR

Tezde mesnevinin metni hazırlanırken Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüsha esas alınmıştır. Bu mecmuada Halîl'e ait eser iki ayrı mesnevi şeklinde istinsah edilmiştir. Metin neşredilirken bu mesnevilerin aynı yazmada yer aldığını vurgulamak maksadıyla ilgili nüsha ortak harfle (M) sembolize edilmiş ve mesnevilerin bu yazmada iki ayrı yerde istinsah edildiklerini belirtmek üzere de belirlenen bu harfin altına farklı rakamlar (M₁, M₂) yazılmıştır. Bu rakamlar mesnevilerin mecmua içerisindeki önceliğine göre belirlenmiştir. Yazmanın 131b-148b sayfaları arasındaki *Vefât-ı Fâtıma* faslı, metinde M₁ harfi ile sembolize edilmiştir. (Ör. M₁131b) Bu fasıl toplam 613 beyitten müteşekkildir. Yazmanın 163b-189b sayfaları arasındaki *Ervâh-nâme* faslı, metinde M₂ harfi ile sembolize edilmiştir. (Ör. M₂163b) Bu fasıl toplam 847 beyit ve 15 bentten müteşekkildir. Bu faslın sonunda yer alan ve müstensihe ait olduğunu düşündüğümüz aşağıdaki manzumeler hazırladığımız metne dâhil edilmemiştir. Söz konusu manzumeler şöyledir:

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Ecel gele bir gün benüm 'ömrüm hebâ kıla

Toprak içinde a'zâlarum cüdâ kıla

İmân u dîni şaklaya hak sözüm 'âkile

Haftum okuyup cânım için bir du'â kıla

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Fâ'ilâtün

Fâ'lün

'Ömrümüñ hâşlıdur işbu kitâb-ı mergûb

Çorçum ol ben ölice câhil ü nâdâna düşe

'İzzetüñ hakkı için senden ümîdüm yâ Rab

Hayr-ıla şâhibini yâd iden ihvâna düşe

Bu mecmuada iki ayrı yerde istinsah edilen metinler, *Ervâh-nâme* ve *Vefât-ı Fâtıma*'nın birlikte tek mesnevi hâlinde yer aldığı muhtasar nüshalardan istifade edilerek bir araya getirilmiştir. Muhtasar nüshalardan dördü seçilerek esas alınan metinle farkları aparatta gösterilmiştir. Seçilen bu nüshalar ve metin neşrindeki sembolleri ise şöyledir:

- Ali Emîrî Koleksiyonu: A
- Eraslan Güzel Koleksiyonu: E
- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi NEKTY00706/2: İ
- Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Y-183/2: S

Böylelikle çalışmada, Halîl'e ait esere dair literatürdeki bilgilerin kaynağı durumundaki muhtasar nüshalar ile esere dair yeni veriler içeren Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüsha karşılaştırılmıştır.

2.2. METNİ KURARKEN ESAS ALINAN MECMUANIN TAVSİFİ

Çalışmanın bu bölümünde, Halîl'e ait mesneviyi hazırlarken esas aldığımız mesnevi mecmuasını tanıtmaya yönelik bazı sorular cevaplanacaktır. Mürettibi merkeze alan bu sorular ile mecmuada istinsah edilen eserlere, mecmuada eserleri istinsah edilen isimlere, devrin edebî zevkine, mecmuanın hitap ettiği okuyucu kitlesine ve nihayetinde mecmuanın edebiyat tarihine katkılarına dair bilgilere ulaşılmaya çalışılacaktır. Bu sorulara verilecek olan cevaplar, tezimizin konusunu teşkil eden metni inşa ederken izlediğimiz yolu izah etmemize yardımcı olacak ve söz konusu eser özelindeki tespitlerimizi delillendirmemizi sağlayacaktır.

Söz konusu mecmuanın mürettibi belli değildir. Mecmuanın incelemeye konu olan nüshası, doğrudan mürettibin istinsah etmiş olduğu nüsha olabileceği gibi daha sonra başka bir müstensih tarafından istinsah edilmiş muahhar bir nüsha da olabilir. Zira müstakil eserlerde olduğu gibi mecmuaların da birden fazla nüshası bulunabilir.

Mürettibi tanımaya yönelik ilk ve en önemli soru mecmuayı niçin tertip ettiğidir. Mürettib mecmuanın farklı yerlerinde manzum olarak bu soruya cevap vermiştir. Bunlardan ilki mecmuada yer alan ikinci mesnevi olan Abdî'nin *Hz. Fâtıma Mevlidi*'nin sonudur. Mürettib bu fasılda mecmuayı neden tertip ettiğini belirtirken ilgili beyitleri asıl metinden ayırarak yazmış ve beyitlerin kendisine ait olduğunu şeklen de vurgulamıştır. 131a sayfasındaki söz konusu beyitler şöyledir:

*Bu mübârek nüsha 'i nakl eyledüm
Fikr idüp kendüme bir 'akl eyledüm*

*Bu cihân âhîr degüldür pâyidâr
Pes gerekdür kim kıla bir yâdigâr*

*Tañrı rahmet eyleye ben kıluna
Dünyâda bir yâdigârım buluna*

*Ol sebebdan rûhumı şâd ideler
Bir du'â ile beni yâd ideler*

Mürettibin mecmuayı derleme sebebini izah ettiği bir diğer yer araştırmamıza konu olan mesnevinin sonudur. Halîl'e ait mesnevinin sonunda mürettib ana metinden ayrılarak yazdığı aşağıdaki dörtlük ile mecmuayı derleme sebebini bir kez daha açıklamaktadır:

*Ecel gele bir gün benüm 'ömrüm hebâ kıla
Toprak içinde a'zâlarum cüdâ kıla
İmân u dîni şaklaya hak sözüüm 'âkile
Haftum okuyup cānum için bir du'â kıla*

Bu ifadelerde ortak olan düşünce Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine nail olmak, fânî dünyaya kendisinden bir yadigâr bırakmak ve bu vesileyle okuyucunun hayır duasından nasiplenmektir.

Mürettibi merkeze alan bir diğer soru, mecmuaya dâhil ettiği eserlerin seçiminde bir ölçü gözetip gözetmediğidir. İncelediğimiz mecmuanın mürettibi hem eser seçiminde hem de bu eserlerin mecmua içerisinde istinsah edilme sıralamasında belli bir ölçü gözetmiştir. Mürettibin mecmuasına aldığı eserlerin tamamı mesnevi nazım şekliyle yazılmış, toplumun bütün kesimlerine yönelik dinî konulu öğretici metinlerdir ve hepsi XV. yüzyılda telif edilmiştir. Mürettib mecmuasında bu mesnevileri belli bir kompozisyon gözeterek sıralamış, önce Hz. Peygamber'in mevlidine, ardından Hz. Fâtıma'nın mevlidine yer vermiştir. Mürettibin belli bir kompozisyon gözettiğinin en önemli işareti ise Abdî'nin *Hz. Fâtıma Mevlidi*'nin devamında Halîl'in eserinin tamamını değil de yalnız Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen faslını istinsah etmesidir.

İncelediğimiz mecmua sonradan tamir gördüğü için bu sıralamanın restorasyon esnasında restoratörler tarafından yapılmış olabileceğini düşünmek de mümkündür. Ancak mecmuada *Vefât-ı Fâtıma* faslının, Abdî'nin *Mevlid*'inin son varağının b yüzünde yer alması bunun mürettibe ait bir tercih olduğunu göstermektedir. Bu iki mevlidin ardından mürettib, mevlid okutmanın faziletlerini anlatan Yahudi karı-kocanın hikâyesi ve birçok mevlid metninde yer alan Zeyd oğlu Alî hikâyesine yer vererek bu kompozisyonu devam ettirmiştir.

Mecmuadaki son üç mesnevi ise sırasıyla, Halîl'in eserinin *Ervâh-nâme* faslı ve Kırşehirli İsa'nın Hz. İsmail ve Hz. İbrahim destanlarıdır. Bu üç mesnevi arasındaki sıralamayı mürettibin daha önceki tercihlerini göz önüne alarak değerlendirdiğimizde tamir esnasında bir takdim-tehir yapıldığını düşünmek mümkündür. Mürettibin kompozisyona yönelik tercihleri gözetildiğinde bu sıralamada en son istinsah edilecek mesnevinin, Halîl'e ait eserin *Ervâh-nâme* faslının olması daha muhtemeldir. Ayrıca kompozisyonun dışında, bu mesnevinin sonundaki kayıta da mürettib artık mecmuasını bu mesnevi ile sonlandırdığını ifade eder gibidir.

Burada mürettibin hem mecmuayı derleme amacını hem de derlerken gözetmiş olduğu ölçüyü yansıtan önemli bir husustan daha bahsetmek gerekir. Mürettibin mecmuasına almış olduğu metinlerin çoğu yazıldığı dönemde ve sonrasında büyük beğeni

kazanmış, geniş halk kitlelerince okunmuş ve dolayısıyla pek çok mesnevi mecmuasına girmiş metinlerdir. Mesneviler hâcimli eserler olduğu için mürettiblerin genel tercihi bu metinleri kısaltarak mecmuaya dâhil etmek yönündedir. Özellikle bu mecmuada olduğu gibi konu itibarıyla sohbet meclislerinde okunmaya müsait metinlerin bir araya getirildiği mecmualarda genellikle eserlerden belli bir bölümün istinsah edilmesi yoluna gidilmiştir. Ancak incelediğimiz mecmuada bunun tam tersi bir eğilim mevcuttur. Bu nedenle mürettibin bu mecmuayı sohbet meclislerinde okunmaktan ziyade eksiksiz, tam bir mesnevi antolojisi hazırlamak gayesiyle düzenlediği söylenebilir.

Bu tespit, aynı zamanda incelemeye konu olan mecmuanın edebiyat tarihine katkılarının ne olduğu sorusunun da cevabıdır. Mecmua; çoğu türünün ilk ve en önemli örneği olan mesnevileri bir araya getirmiştir. Söz konusu mecmuadaki mesneviler sırasıyla şöyledir:

- 06 Mil Yz A 2664/1: *Vesîletü'n-Necât*, Süleyman Çelebi / 1a-101b
- 06 Mil Yz A 2664/2: *Mevlid-i Hz. Fâtıma*, Abdî (Devamında *Vefât-ı Fâtıma*) / 102b-148a
- 06 Mil Yz A 2664/3: *Mucizât-ı Muhammed Mustafâ* / 149a-154a
- 06 Mil Yz A 2664/4: *Mevlid Okutmanın Faziletleri* (Yahudi karı-kocanın hikâyesi ve Zeyd oğlu Ali'nin hikâyesi) / 155b-158b
- 06 Mil Yz A 2664/5: *Ervâh-nâme*, Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl / 163b-189b
- 06 Mil Yz A 2664/6: *Hz. İsmâîl'in Kurbân Edilmesi*, Aksaraylı İsa / 190b-197a
- 06 Mil Yz A 2664/7: *Manzûme-i Vefât-ı Hazret-i İbrahim*, Kırşehirli İsa / 197b-206a

Edebiyat tarihimiz açısından oldukça ehemmiyetli olan söz konusu mesnevilerin müellif hattı nüshaları günümüze ulaşmamıştır. Çoğunun müstakil nüshaları da bulunmamaktadır. Bu nedenle bu mesneviler için en önemli tespit ve inceleme alanı mecmualardır. Abdî'nin mecmuada yer alan *Mevlid-i Fâtıma*'sını yayına hazırlayan Yekbaş, mecmuanın bu eser için ünik nüsha olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁴ Tezimizin konusunu teşkil eden Halîl'e ait *Vefât-ı Fâtıma* isimli eserle ilgili literatürdeki pek çok yanlış düzelten ve çoğu eksiği ortadan kaldıran mecmua, Kırşehirli İsa'nın *Hz. İbrahim ve Hz.*

¹⁹⁴ Yekbaş, 337.

İsmail Destanları için de önemli bir belge durumundadır. Burada bu iki eser üzerinde ayrıca durmak gerekir. Her iki eser hakkında da daha önce kıymetli çalışmalar kaleme alınmıştır. Ancak yapılan çalışmaların hiçbirinde mezkûr mecmuadan bahsedilmemiştir. Oysa mecmua her iki mesnevinin de şüana kadar tespit edilmiş en hâcimli nüshasıdır ve mesnevilerin şairi hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Kırşehirli İsa'nın, Hz. Peygamber'in Hz. Mâriye'den olan oğlu İbrahim'in vefatını konu edinen mesnevisi üzerine Kazım Köktekin, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege Bölümü'nde yer alan nüshadan hareketle 2001 yılında "Kırşehirli İsa'nın Dâstân-ı İbrâhîm'i ve Dili" başlıklı bir makale kaleme almıştır. Söz konusu nüshadan hareketle 121 beyitlik metni transkribe etmiş ve eseri imla hususiyetleri açısından incelemiştir.¹⁹⁵ Yine aynı yıl Hanife Koncu, "Edebiyat-Tarih Bağlamında Bir Mesnevi: "Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm" başlıklı makalesinde mesnevinin tespit edebildiği sekiz nüshasını tanıtmış ve bu nüshalar içinde beyit sayısı en fazla olan Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu'nda 1411 arşiv numarasıyla kayıtlı nüshayı esas alarak 150 beyitlik metni transkribe etmiştir.¹⁹⁶ 2008 yılında Muhammet Kuzubaş, Millî Kütüphanede 06 Mil Yz A 8624 yer numarası ile kayıtlı mecmuadaki *Vefât-ı Hazret-i İbrâhîm* mesnevisini yazmadaki diğer dört manzum hikâyeyle birlikte yayına hazırlamıştır.¹⁹⁷ Mesnevi bu nüshada 98 beyittir. Şenol Korkmaz, 2012 yılında tamamladığı doktora tezinde, Ankara Millî Kütüphanede 06 Hk 1871 yer numarası ile kayıtlı mesnevi mecmuasını incelemiş ve mecmuada yer alan 19 manzum hikâyeyi transkribe etmiştir. Bu metinlerden biri de Kırşehirli İsa'nın *Destan-ı İbrahim*'idir ve metin toplam 122 beyittir.¹⁹⁸ 2022 yılında Mehmet Yastı ve Ayşe Tursun "Kırşehirli 'İsa'ya Ait Yeni Bir Dâstân-ı İbrâhîm Nüshası ve Dili" başlıklı makalelerinde Paris Bibliotheque Nationale 252 numarada kayıtlı bir mecmuanın 7a-11b varakları arasında yer alan 123 beyitlik metni transkribe etmiştir.¹⁹⁹ 2023 yılında ise Şükrü Baştürk, "Destan-ı İbrahim ve Dil Özellikleri" başlıklı bildirisinde

¹⁹⁵ Kazım Köktekin, "Kırşehirli İsa'nın Dâstân-ı İbrâhîm'i ve Dili", *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16, 2001, 13-26.

¹⁹⁶ Hanife Koncu, "Edebiyat-Tarih Bağlamında Bir Mesnevi: "Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 4, 2001, 135-168.

¹⁹⁷ Kuzubaş, 322-330.

¹⁹⁸ Şenol Korkmaz, *Eski Anadolu Türkçesine Ait Bir Manzum Hikâye Mecmuası (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkıbasım)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü İstanbul 2012, 517-526.

¹⁹⁹ Mehmet Yastı ve Ayşe Tursun, "Kırşehirli 'İsa'ya Ait Yeni Bir Dâstân-ı İbrâhîm Nüshası ve Dili", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, 48, 2022, 73-99.

eserin Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesinde GE4061 yer numarası ile kayıtlı nüshasını incelemiştir. Çalışmasında eserin konusuna, dil özelliklerine ve çeviri yazılı metnine yer vermiştir.²⁰⁰ Bu nüshada mesnevi 113 beyittir. Tezimize konu mecmuanın 197b-206a sayfaları arasında yer alan metin ise toplam 299 beyittir. Zikrettiğimiz çalışmalarda incelenen nüshaların kiminde şairin adının yer aldığı beyit bulunmazken kimindeki ilgili beyit imla hatası olduğu belirtilerek araştırmacılar tarafından tamir edilerek neşredilmiştir:

*Kırk şehirli ‘aşînüñ dirliği yok
Ey Kerîm hâzretinde günâhum çok*²⁰¹

*Kara şehîrlinüñ günâhı çok durur
Hâzretüñe lâyıķ işi yok durur*²⁰²

*Gelşehr-i ‘İsâ’nuñ derliği yok
Hâzretüñde yâ ilâhî eksügi çok*²⁰³

İncelediğimiz nüshada ise böyle bir müdahaleye gerek yoktur. Şairin adı, mecmuanın 205b sayfasında şu şekilde geçmektedir:

*Kırşehirli ‘İsânuñ dirliği yok
İllâ hâzretde anuñ günâhı çok*

Aynı mecmuda Kırşehirli İsa’nın *Destan-ı İsmail* isimli mesnevisi de yer almaktadır. 2020 yılında Mehmet Emin Bars, Hz. İbrahim’in, oğlu Hz. İsmail’i Allah yolunda kurban etme hadisesini anlatan üç yazma metni incelemiş ve Ankara Millî Kütüphanede yer alan bu yazmaları (06 Mil Yz A 9964/1, 06 Mil Yz A 9087/2, 06 Mil Yz A 6823/5) “Üç Yazma Metinde Hz. İbrahim’in Hz. İsmail’i Kurban Etmesi” başlıklı makalesinde günümüz alfabesine aktarmıştır. Her üç metnin de müellifinin, müstensihinin, telif ve istinsah tarihlerinin belli olmadığını, bu metinlerde olay örgüsünün

²⁰⁰ Şükrü Baştürk, “Destan-ı İbrahim ve Dil Özellikleri” [Bildiri], *Uluslararası Tarih, Kültür, Dil ve Sanat Bağlamında Bitlis Sempozyumu*, (3-5 Mayıs 2023), Bitlis. Bildirisini e-mail yoluyla göndererek çalışmada değerlendirmeme imkân tanıyan Doç. Dr. Şükrü Baştürk’e teşekkür ederim.

²⁰¹ Köktekin, 26.

²⁰² Korkmaz, 118.

²⁰³ Yastı-Tursun, 87.

ve anlatım tarzının büyük benzerlik gösterdiğini ifade etmiştir.²⁰⁴ Aynı yıl Türkan Korkmaz Bulut, “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Eser: Aksaraylı İsa, Destân-ı İsmâîl [06 Mil Yz A 6823/5]” başlıklı makalesinde Bars’ın incelediği nüshalardan 06 Mil Yz A 6823/5 yer numaralı nüshayı değerlendirmiş ve 129 beyitlik bu metni makalesinde traskribe etmiştir. İncelediği nüshada şairin adının geçmediğini belirten Korkmaz, eserin Millî Kütüphanede yer alan 06 Mil Yz A 3881/5 numaralı bir diğer nüshasından hareketle bu mesnevinin Aksaraylı İsa’ya ait olduğunu belirtmiştir. Eserin şairini tespit ettiği 06 Mil Yz A 3881/5 yer numaralı nüsha ile ilgili kanaatini ise şöyle belirtmiştir:

*“Bu nüsha eserin ikinci yazma nüshasıdır. Eserin 62a-65b varakları arasındadır ve 90 beyittir. Her iki yazma nüsha aynı kaynaktan gelmektedir ve birbirine benzer nüshalardır. Ancak bu nüsha 90 beyittir ve diğer nüshaya göre beyit sayıları azalmıştır. Kalan beyitlerde çalıştığımız nüsha ile tam olarak paralel değildir. Her iki nüsha üzerinde yaptığımız incelemelerden çıkan sonuç, bu iki nüshanın tenkitli metin için uygun olmadığı ve ayrı ayrı çalışılması yönündedir. Eser adı bu yazmada Destân-ı Hazret-i İsmâîl şeklindedir. Bu nüshanın en önemli özelliği yazar adını içermesidir. Buna göre eserin yazarı Aksaraylı İsa’dır.”*²⁰⁵

Korkmaz’ın da belirttiği gibi Millî Kütüphanede yer alan 06 Mil Yz A 3881/5 numaralı yazmada metin 90 beyittir ve 65b sayfasında şairin adı şu beyitte geçmektedir:

*İşbu sözi Şeyh Süleymân bülbüli
Akşarâyılı İsa yâruñ kulu*

İncelediğimiz mecmuanın 190b-197a sayfaları arasında yer alan bu mesnevi 247 beyittir. Şairin adı 197a sayfasında geçmekte ve bu beyitler şairin yaşadığı, dolayısıyla eserini telif ettiği döneme ve bulunduğu muhite dair de önemli bilgiler ihtiva etmektedir:

*Mevlânâ gül Şeyh Süleymân bülbüli
Akşarâyılı İsa bunlaruñ kulu*

*Pes budur bil dâstân-ı İsmâîl
Cānumuz Sulţān Veled oldı delîl*

²⁰⁴ Mehmet Emin Bars, “Üç Yazma Metinde Hz. İbrahim’in Hz. İsmail’i Kurban Etmesi”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 6 (12), 2020, 1-25.

²⁰⁵ Türkan Korkmaz Bulut, “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Eser: Aksaraylı İsa, Destân-ı İsmâîl [06 Mil Yz A 6823/5]”, *Journal of Old Turkic Studies*, 4, 2020, 318.

Görüldüğü üzere teze konu olan mecmuada yer alan mesneviler, pek çok mecmuaya girmiş metinlerdir. Yukarıda zikredilen çalışmalar ile bu nüshalardan sadece birkaçı inceleme konusu edilebilmiştir. Söz konusu mesneviler çok sayıda mecmuada yer almasına rağmen dinî konulu bu mecmualarda mürettiblerin gayesi, birden fazla dinî hikâyeyi bir araya getirmek ve sohbet meclislerinde okunabilecek bir kaynak metin oluşturmak yönünde olduğu için metinlerin kısaltılması yoluna gidilmiş ve bu nedenle eserlerin müellif kaleminden çıkmış hâlinin tespiti zorlaşmıştır. Yine mürettiblerin imla noktasındaki özensizlikleri ve mesnevilerin telif tarihinden çok sonra istinsah edilmiş olmaları gibi nedenler metinleri telif edildikleri dönemin dil özelliklerinden uzaklaştırmış, bu durum mesneviler hakkında sağlam dil çalışmaları yapılmasını da zorlaştırmıştır. İncelediğimiz mecmua, yazıldıkları dönemin şiir zevkini ve dil özelliklerini yansıtan bu önemli eserlerin muhkem bir kaynağı durumundadır. Bu hususları zikretmemizin nedeni mürettibin dönem mesnevileri için sağlam bir antoloji oluşturduğunu vurgulamak ve mecmuanın teze konu olan mesnevi için de önemli bir kaynak olduğuna dair görüşümüzü desteklemektir.

2.3. METNİ KURARKEN İZLENEN YÖNTEM

Metin tesisinde dikkat ettiğimiz hususlara ve belirlediğimiz yönteme yer verdiğimiz bu bölümde Halîl'e ait eserin nüshalarının çeşitliliğine tekrar değinmek gerekmektedir. Nüshaları arasındaki farkların çokluğu münasebetiyle Halîl'in eserini, zeyl olarak yazıldığı Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ine benzetmek mümkündür. Bu tıpkı *Mevlid*'de olduğu gibi eserin yaygınlığı, sevilip beğenilmesi, çokça okunmasıyla ilgilidir. Özellikle dinî törenlerde okuma maksatlı seçki oluşturma gayesi bu eserlerde, nüshalardaki farklılaşmanın esas nedenlerindendir. Bu durum aynı zamanda söz konusu eserlerin tüm nüshalarına ulaşmayı ve müellif nüshasına en yakın metni ortaya koymayı da zorlaştırmaktadır. Bunu *Mevlid* neşirleriyle örneklendirmek mümkündür. Eser hakkındaki en güncel çalışma M. Fatih Köksal'a aittir. Metnin yeni tespit edilen en eski nüshasından hareketle hazırladığı tenkitli metinde Köksal, eser üzerinde daha önce yapılmış belli başlı çalışmaları zikretmiş ve bu neşirlerdeki beyit sayılarının farklılığına dikkat çekmiştir. *Mevlid*'in 150 beyitten 2500 beyte kadar farklı hacimde pek çok nüshası olduğunu belirterek *Mevlid* nüshaları arasındaki farkın diğer eserlerdeki gibi sadece kelime, ibare bazlı varyant farkı olmadığını, bu farkın ayrıca yüzlerce beyit ihtiva eden

bölümlerin varlığı veya yokluğu şeklinde olduğunu vurgulamıştır.²⁰⁶ Halîl'e ait eserin tezde esas aldığımız nüshası 1463 beyit ve 15 bentten oluşmaktadır. Eserin ortalama 700 beyitten oluşan muhtasar nüshalarının yanı sıra, yalnız belli fasılların istinsah edildiği 100-150 beyitlik nüshaları da mevcuttur.

Halîl'in eserinin *Mevlid* ile benzer bir diğer yönü de daha sonra kaleme alınan aynı türdeki eserler üzerine tesirleri bakımındandır. *Mevlid* müelliflerinin; şekil bakımından hemen tamamen, muhteva olarak büyük çoğunlukla örnek aldığı, hatta “mîrî malı” kabul ederek eserlerinde pek çok beytini aktardıkları *Vesiletü'n-necât*²⁰⁷ gibi Halîl'in eserinin *Ervâh-nâme* faslı da Pîr Muhyiddîn tarafından *Şefâat-nâme* isimli telif eserinin öncesinde zikredilmiş ve bu durum metnin asıl müellifini unutturmuştur.

Tezde esas aldığımız 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı mecmuada ise Halîl'e ait eser, iki ayrı mesnevi hâlinde istinsah edilmiş ve bu durum başka problemleri de beraberinde getirmiştir. Şairin adı, mesleği, eseri telif ettiği yer gibi önemli bilgiler *Ervâh-nâme* başlıklı metinde yer almakta ve bu mesnevinin şaire aidiyeti noktasında herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Abdî'nin *Mevlid*'inin devamında yer alan *Vefât-ı Fâtıma* faslının, Halîl'in eserinin bir parçası olduğu, dolayısıyla şaire aidiyeti ise iki faslın birlikte, tek mesnevi hâlinde istinsah edildiği muhtasar nüshalardan ve bu nüshaları tanıtan çalışmalardan hareketle tespit edilebilmektedir. Söz konusu mecmuadaki vefat bahri ile eserin muhtasar nüshalarındaki ilgili fasıl karşılaştırıldığında beyit sayısı açısından elbette ortaya belli bir fark çıkmaktadır ki bu fark *Ervâh-nâme* faslı için de geçerlidir. Ancak belirttiğimiz gibi *Ervâh-nâme* faslındaki şaire ait bilgiler, bu metnin Halîl'e aidiyeti noktasında her türlü tereddütü ortadan kaldırırken vefat faslı bu metinden ayrı istinsah edildiği için şaire ait bilgilerden mahrum ve her zaman şüpheye açık bir konumda yer almaktadır. Eserin muhtasar nüshalarında Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen fasılla, bu mecmuadaki fasıl karşılaştırıldığında beyit sayısındaki farkın yanında bazı takdim-tehirler de göze çarpmaktadır. Bu durum, “*Karşımızda bir mürettib değil de musannif olabilir mi, derleyici aynı konulu başka bir mesneviden hareketle Halîl'in eserini genişletmiş, değiştirmiş ve yeni bir eser ortaya çıkarmış olabilir mi?*” sorusunu gündeme getirmektedir. Bu sorunun cevabı için aynı türdeki eserlerin tespiti ve Halîl'in

²⁰⁶ Köksal, Süleyman Çelebi ve *Vesiletü'n-Necât* (İnceleme-Tenkitli Metin-Dil İçeriği Çeviri-Açıklamalı Dizin), 29-49.

²⁰⁷ Köksal, Süleyman Çelebi ve *Vesiletü'n-Necât* (İnceleme-Tenkitli Metin-Dil İçeriği Çeviri-Açıklamalı Dizin), 50.

eseri ile mukayesesi gerekmektedir ki “*Eserin Türü ve Tür İçerisindeki Yeri*” başlığı altında söz konusu eserler ile Halîl’in eseri arasındaki ilgi incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken sadece *Vefât-ı Fâtıma* isimli müstakil eserler değerlendirilmemiş, mecmuanın derlendiği 1064/1653 yılına kadar telif edilmiş mevlid metinleri de Hz. Fâtıma’nın vefatını konu edinen bir bölüm içerip içermediği yönünden incelenmiştir. Zira Ahmed’in ve Bursalı Muhammed Âkîf’in mevlidlerinde Hz. Peygamber’in vefatından sonra kızı Hz. Fâtıma’nın yaşadığı üzüntü ve Hz. Peygamber’in vefatından kısa bir süre sonra vefat edişi konu edilmiştir. Bu çerçevede XV. yüzyıldan mecmuanın istinsah edildiği döneme kadar (XVIII. yüzyıl) telif edilmiş 45 mevliden, nüshası günümüze ulaşmış 36 mevlid (Ahmedî²⁰⁸, Süleymân Çelebi²⁰⁹, Ârif²¹⁰, Kerîmî²¹¹, Ahmed²¹², Feyzî²¹³, Hafî²¹⁴, Sinânoğlu²¹⁵, Cefâyî²¹⁶, Yahyâ b. Bahşî²¹⁷, Zaîf (Hacı Mustafaoğlu)²¹⁸, İpsalalı Ebulhayr²¹⁹, Mürîdî²²⁰, Hamdullâh Hamdî²²¹, Celâl Muhibbî²²², Keşfî-i Saruhanî²²³,

²⁰⁸ İsmail Ünver, “Ahmedî’nin İskender-nâmesi’ndeki Mevlid Bölümü”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 25, 1977, 355-411.

²⁰⁹ M. Fatih Köksal, *Süleyman Çelebi ve Vesiletü’n-Necât (İnceleme-Tenkitli Metin-Dil İçeri Açıklamalı Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2022.

²¹⁰ Bekir Sarıkaya, *Ârif: Mürşidü’l-‘Ubbâd, Nüsha-i ‘Âlem ve Şerhü’l-Âdem, Mevlid (Giriş-Transkripsiyonlu Metin-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1992; Semra Tunç, *Ârif Hayatı-Eserleri Edebî Kişiliği ve Eserlerinin Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1996.

²¹¹ Üzeyir Aslan, “Fetihten Sonra Yazılmış Türkçe İlk Mevlid-i Manevî: Kerîmî’nin İrşâd’ı”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 2009, 19-80.

²¹² Muhammet Raşit Öztürk, *Ahmed’in Mevlid’i (Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum 2021.

²¹³ Arzu Atik ve Güler Doğan Averbek, *Ruhların Gıdası 15. Asır Şairi Feyzî’nin Kût-ı Rûhî İsimli Mevlidi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2021.

²¹⁴ Seda Yeşildal Samsakçı, *Hafî’nin Mevlidi (el-Kevkebü’d-Dürriyye fî Mevlidi Hayri’l-Berîyye)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.

²¹⁵ Abdullah Uçman-Hanife Koncu-Müjgân Çakır, *Sinanoğlu Mevlidi (Ümîzü’l-Müznibîn)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.

²¹⁶ Muharrem Güzelidir, *Cefâyî-Dakâyıku’l-Hakâyık (Gramer İncelemesi-Metin-İndeks)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995.

²¹⁷ Duygu Ok, *Yahyâ Bin Bahşî Mevlid (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Edirne Gazetecilik ve Matbaacılık, Edirne 2020.

²¹⁸ M. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011, 103-266.

²¹⁹ Ahmet Günşen, “İpsalalı Ebu’l-Hayr ve Mevlidi”, Mehmet Akkuş (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (II/25-98), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.

²²⁰ Mürîdî, *Mevlid-i Şerîf*, İzmir Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 2019/1, 1b-10b.

²²¹ Süleyman Eroğlu, “Hamdullah Hamdî ve Mevlidi”, Mehmet Akkuş (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (II/155-259), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.

²²² Bestami Bilge, *Celâl Muhibbî Mevlidi: Tuhfetü’l-Hakîr (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir 2014.

²²³ Denis Mete, *‘Wärest du nicht ...’ Preisung des Propheten Muhammed im Mevlüd-ı Keşfî*, Universität Wien, Wien 2013.

Sabâî²²⁴, Recâî²²⁵, Ayasofya Müezzini Kemâl²²⁶, Şeyhzâde Muhyî-i Manavgadî²²⁷, Lâmiî Çelebi²²⁸, Emîrî²²⁹, Cismî²³⁰, Dervîş Mehmed Hevâyî²³¹, Ayasofya Hatîbi Hamdullâh Hamdî²³², Abdî²³³, İznikli Selâmî Mustafâ²³⁴, Visâlî Alî Çelebi²³⁵, Şehîdî-i Edirnevî²³⁶, Murâdî²³⁷, Behîştî Ahmed Sinân²³⁸, Şemseddîn Sivasî²³⁹, Mehmed b. Hamza (Arab Vâiz)²⁴⁰, Nasîbî²⁴¹, Muslihî²⁴², Ubeydullâh Dede²⁴³) bu dikkatle değerlendirilmiş, bu mevlidlerden sadece Ahmed'in *Mevlid*'i içerisinde Hz. Fâtîma'nın vefatını konu edinen bir faslın yer aldığı görülmüştür. İlgili fasılla Halîl'in eseri arasındaki münasebete ise ayrıntılı şekilde yer verilmiştir. Yine Hz. Fâtîma'nın doğumunu konu edinen eserlerde de vefat bahri olabileceği için Hz. Fâtîma mevlidleri de bu açıdan ele alınmıştır. Hz. Fâtîma mevlidleri üzerine çalışma yapan Yekbaş, dört mevlid (Abdî, Süleyman Memdûh,

²²⁴ Fatih Bay, *Sabayi Mevlid (Giriş-Transkripsiyonlu Metin-Gramatikal Dizin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2003.

²²⁵ Köksal, *Mevlid-nâme*, 275-375.

²²⁶ Rıfat Kütük, "Fetih Öncesinde Yazılmış Bir Mevlid: Ayasofya Müezzini Kemâl'in Mevlidü'n-Nebî'si", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40 (1), 2016, 27-95. Eserdeki Vefât-ı Fâtîma faslına dair kanaatimiz, "Eserin Müellife Aidiyetinin Sorgulanması" başlığı altında belirtilmiştir.

²²⁷ Köksal, *Mevlid-nâme*, 451-491.

²²⁸ Süleyman Eroğlu, "Lâmiî Çelebi ve Mevlidi", Mehmet Akkuş (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (II/99-154), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.

²²⁹ Uğur Uzunkaya, "Eski Anadolu Türkçesiyle Manzum Bir Metin: Emîrî'nin Mevlid'i", *Karadeniz Araştırmaları*, XVI (62), 2019, 335-357.

²³⁰ Abdurrahman Kaya, *Cismî'nin Mevlid'i (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2013.

²³¹ Necmettin Akay, *Mehmed Hevâyî'nin Mevlûdu Hayri'l-Enbiyâ'sı (İnceleme ve Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.

²³² Yılmaz Top, "Ayasofya Hatîbi Hamdullâh Hamdî (Ö. H.983/1575?)'nin Mevlûdû'n-Nebî'si", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 19, 2017, 345-432.

²³³ Hasan Kaya, "Abdî Mevlidi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 32, 2015, 125-158.

²³⁴ Selâmî Mustafâ, *Kitâb-ı Mevlid-i Hayri'l-verâ*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu, 444, 1b-19a.

²³⁵ Abdülmecit İslamoğlu, "Visâlî Alî Çelebi ve Mevlidi", Mehmet Akkuş (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (II/355-480), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.

²³⁶ Songül Kurğa, *Şehîdî Mevlîdi (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2019; Fatma Özkan, *Şehîdî Mevlid (İnceleme-Metin - Dizin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2012. Eserdeki Vefât-ı Fâtîma faslına dair kanaatimiz, "Eserin Müellife Aidiyetinin Sorgulanması" başlığı altında belirtilmiştir.

²³⁷ Murâdî, *Mevlidü'n-Nebî*, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, Genel Koleksiyon, 5043.

²³⁸ Ramazan Ekinci, "Behîştî Mahlaslı Şairlere Ait Mevlidler 1: Behîştî Ahmed Sinan'ın Mevlid-i Şerîfi", *Sûfî Araştırmaları*, 10, 2014, 17-79.

²³⁹ Hasan Aksoy, *Şemseddin Sivasî, Hayatı, Eserleri ve Mevlidi: Tenkitli Neşir*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1984.

²⁴⁰ Rabia Doğru, *Kara Vâiz'in Mevlid'i (Metin-İnceleme)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2013.

²⁴¹ Köksal, *Mevlid-nâme*, 387-438.

²⁴² Rıfat Kütük, *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-eşân İsimli Mevlidi (İnceleme-Metin-Ansiklopedik ve Fonksiyonel Sözlük-Tıpkıbasım)*, Ertual Akademi Yayıncılık, Erzurum 2018.

²⁴³ Cemal Bayak, "Ubeydullah Dede ve Mevlidi: Risâle fi Evsâfi'n-Nebiyî", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 35, 2006, 1-15.

Muhammed Esad Erbilî, Mehmed Şemseddin)²⁴⁴ tespit etmiştir. Bunlardan sadece Abdî'nin *Mevlid*'i XV. yüzyılda telif edilmiştir. Hz. Fâtıma'nın mevlidini konu edinen diğer üç eser XVIII. yüzyıl ve sonrasında kaleme alınmıştır. Bu dört eserde de Hz. Fâtıma'nın vefatını konu edinen bir bölüm bulunmamaktadır.

Dolayısıyla şuanki veriler ışığında mürettibin/müstensihin böyle bir transfer yapabileceği tek eser Ahmed'in *Mevlid*'idir. Teze konu olan mecmuada Vefât-ı Fâtıma faslı 613 beyittir. Bu metin ile Ahmed'in eseri arasındaki benzer beyit sayısı ise 70 adettir.

Bu durumda ikinci bir ihtimal ise karşımızda şiir yazma kabiliyeti olan bir müstensihin bulunması ve Halîl'in eserine; aynı üslupta, aynı güçte, insicamı bozmadan onlarca beyit ilave etmiş olmasıdır. Biz bu ihtimalin aksini düşünmekle birlikte, nüshanın ne dereceye kadar müellifin metnini yansıttığını ölçebilecek kıstaslardan mahrum olduğumuz için, metin tesisinde yalnız bu mecmuayı esas almayı, diğer nüshaları da değerlendirerek ortaya varlığı mevcut olmayan, yeni bir metin koymaktansa mevcut nüshayı, eksikleri veya varsa fazlalıkları ile birlikte birebir neşretmeyi tercih ettik. Burada yine *Mevlid*'den örnek vermek gerekirse, Köksal'ın çalışmasında değerlendirdiği Michigan nüshası, daha önceki naşirlerin, müstensihler tarafından eklendiği düşüncesiyle hiçbirini almadıkları ya da sadece birkaçını metne dâhil ettikleri 10'dan fazla Arapça manzumenin eserin orijinal parçaları olduğunu göstermiştir. Böylece sırf Arapça manzumeleri içerdiği için dışlanan nüshaların da sahihliği ispat edilmiştir.²⁴⁵ Tezde incelediğimiz ve neşrettiğimiz nüsha da Halîl'e ait eser için büyük öneme sahip bir kaynak durumundadır ve eser hakkında yapılacak her yeni araştırma için mühim bir kıyas unsurudur.

Bu nedenlerle çalışmada mesnevinin metni hazırlanırken Ankara Millî Kütüphanede 06 Mil Yz A 2664 yer numarası ile kayıtlı yazma esas alındı. Bu mecmuada iki ayrı yerde istinsah edilen metinler, muhtasar nüshalarından istifade edilerek bir araya getirildi. Muhtasar nüshalar ile yapılan mukayeseler sonucu ortaya çıkan farklar aparatta gösterildi. Söz konusu farklar arasında herhangi bir tercihte bulunulmadı ve mecmuadaki metne müdahale edilmedi. Vezin ve anlam bakımından problem olmadığı sürece esas alınan nüshaya sadık kalındı ve müstensihin imlası olduğu gibi nakledildi. Onlarca beyit

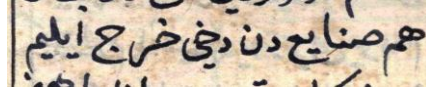
²⁴⁴ Yekbaş, 317.

²⁴⁵ Köksal, *Süleyman Çelebi ve Vesîletü'n-Necât (İnceleme-Tenkitli Metin-Dil İçeriği Açıklamalı Dizin)*, 8.

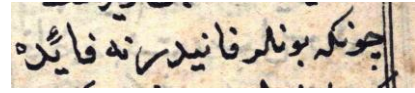
tutarındaki fasılların bloklar hâlinde eksik olduğu muhtasar nüshalardaki bu noksanlıklar aparatta tek tek belirtilmedi. Esas alınan nüshada bulunmayıp muhtasar nüshalarda yer alan beyitler aparatta yazıldı. Bunların dışında, çalışmamızda metni kurarken;

- Her beyte sıra numarası verildi. Mesnevi nazım şekli dışındaki şekiller, kendi içerisinde numaralandırıldı. Metindeki tek musammata ise bent numarası verildi ve yine kendi içerisinde numaralandırıldı.
- Nüshaların sayfa numaraları, o sayfadaki ilk beytin yanında rumuzlarıyla birlikte gösterildi.
- Nüsha farkları gösterilirken aynı mısradaki birden fazla unsur arasında yatık tek çizgi kullanıldı.
- Nüshalardaki eksiklikler (kelime, ibare, mısra) nüshayı sembolize eden harfin önüne eksi (-) işareti konulmak suretiyle gösterildi.
- Vezin veya anlam gereği yapılan zorunlu müdahaleler köşeli ayraç [] içinde gösterildi ve nüshadaki yazım aparatta belirtildi.
- Metinde eksik bırakılmış kelime, ek veya harfler metin tamiri yöntemi kullanılarak tamamlanmaya çalışıldı ve eklenen kısımlar < > içinde gösterildi.
- Vezin hatası olan mısra ve beyitler dipnotta belirtildi.
- Metin içerisindeki diğer nazım şekillerinin vezinleri ilk beyit veya bentten önce belirtildi.
- Metinde sıkça karşılaşılan zihafılara ilgili harfin italik yazılması suretiyle işaret edildi.
- Nüshada kırmızı mürekkeple yazılan tasliye beyitleri transkripsiyonlu metinde eğik (italik) karakterde dizildi.
- Vezin gereği yapılan ünlü ulamaları yatık yay işaretiyle (˘) gösterildi.
- Metin içinde geçen ayet ve hadis iktibasları eğik (italik) karakterde dizildi ve ilgili ayet veya hadisin tam meali aparatta verildi. İktibas edilen bölüm koyu karakterde yazıldı. Bütün ayet ve hadislerin kaynakları aparatta gösterildi.
- Mısra başları ve bütün özel isimler büyük harfle başlatıldı. Özel isimlerden sonra gelen çekim ekleri kesme işareti ile ayrıldı.

- Nüshada Arapça kelimelerde zaid eliften sonra gelen hemze-i müctelibeler bazen hemze bazen yâ ile yazılmıştır. Bu kelimeler nüshada yazıldığı şekliyle aktarıldı:

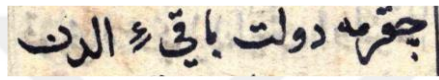

Hem şanāyi'den daḥı ḥarc eyleyem

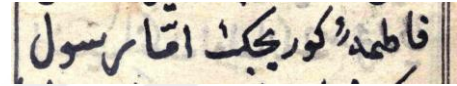

Çünkü bunlar fānīdūr ne fā'ide

- Eski Anadolu Türkçesinde, kapalı te yerine kullanılan zaid he veya med harflerinden yâ ile biten kelimelere ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde kelime ile ek arasında y yerine hemze kaynaştırması kullanılabilmektedir. Bu şekilde yazılan kelimeler imlaya sadık kalınarak aktarıldı:

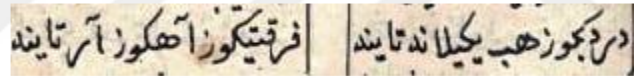

Çıkarma devlet-i bākī'i elden

Fāṭıma'ı göricek ammā Rasūl

- Türkçe kelime ve eklerdeki ünlülerin, düzlük ve yuvarlaklığıyla ilgili göstergeler nüshada olduğu gibi aktarıldı. Bir göstergenin bulunmadığı kelimelerde ise Eski Anadolu Türkçesi dönemi özellikleri dikkate alındı:

Derdīñüz hep yeñilene tā yine

Fūrḳatīñüz āhuñuz arta yine

- Arapça ve Farsça eklerin yazımında İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler"²⁴⁶ makalesine uyuldu.

²⁴⁶ İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, 11 (1), 1993, 51-89.

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ع : ʿ	ش : Ş, ş
آ : A, Ā; a, ā	ص : S, s
ا : A, Ā, E; a, ā, e	ض : D, Ğ; d, z
ب : B, P, b, p	ط : T, t
پ : P, p	ظ : Z, z
ت : T, t	ع : ʿ
ث : S, s	غ : Ğ, g
ج : C, Ç; c, ç	ف : F, f
چ : Ç, ç	ق : K, k
ح : H, h	ك : K, G; k, g, ñ
خ : H, h	ل : L, l
د : D, d	م : M, m
ذ : Z, z	ن : N, n
ر : R, r	و : V; v, o, ö, u, ū, ü
ز : Z, z	ه : H; h, a, e
ژ : J, j	ی : Y; y, ı, i, ī
س : S, s	

2.4. VEFÂT-I FÂTİMA MESNEVİSİNİN METNİ

Bî'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

1. Evvel Allāh'ı getürelüm dile²⁴⁷ M₂163b, E76b, İ25a, S44a
Söze andan başlayalum derd-ile²⁴⁸
2. Kim ki Allāh'ı getürse diline²⁴⁹
Kimse tırmaz gitse anuñ yolına²⁵⁰
3. Gücine zencir döymez kırılır²⁵¹ S44b
Tağ u taş olsa yirinden ırılır
4. Zîre Allāh'ı ańıcağ bil yaqın²⁵²
Olur Allāh aña elbette mu'ın²⁵³
5. Bir kişi kim bir işe bünyād ide
Yegdür evvel Allāh adın yād ide
6. Hem ḥadīs ile bilürüz anı biz
Allāh adınsız bir iş olmaz temiz²⁵⁴
7. Dilümüzde zıkrümüz olsun İlāh
Hem gönülde fikrümüz olsun o Şāh²⁵⁵

²⁴⁷ Evvel: Öñdin E, S

²⁴⁸ andan: andan soñra S

²⁴⁹ getürse: getüre İ / diline: öñine İ, S

²⁵⁰ tırmaz gitse anuñ yolına: durmaz olur anuñ öñine E, tırsa olmaz añun öñine İ, S

²⁵¹ döymez: dayanmaz S

²⁵² bil: bilgil S

²⁵³ Olur Allāh aña elbette mu'ın: Allāh aña olur elbette mu'ın S, Olur elbette aña Allāh mu'ın İ

²⁵⁴ bir iş olmaz: olmaz bir iş S

²⁵⁵ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dāhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

8. Lā ilāhe illā' llāh diñ müdām
Hem Muḥammed Rasūlu' llāh diñ tamām²⁵⁶
9. Allāh adın dün ü gün zıkr idelüm
Virdügi ni'etlere şükr idelüm²⁵⁷
10. İmdi vācibdür bize işbu şenā²⁵⁸
Diyevüz el-ḥamdü li' llāh Rabbenā²⁵⁹
11. Gelüñ imdi yalvaralum ber-devām²⁶⁰
Eyleyelüm 'arzı Allāh'a müdām²⁶¹
12. Ola kim rahmet kıla Rabbu'r-Raḥīm²⁶²
Faẓl ide "va' llāhu zū'l-faẓli'l-'aẓīm"²⁶³
13. Ger ecelden bulabilürsem mecāl
Eyleyem 'avniyle zıkr-i zū'l-celāl²⁶⁴
14. Ger behāyim ger vuḥūş <u> ādemī²⁶⁵ M₂164a, E77a
Anuñ emrinsüz adımın ada mı²⁶⁶
15. Cümlemüzi yoğ-iken var eyledi
Sevgüli Ḥabībine yār eyledi²⁶⁷

²⁵⁶ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

²⁵⁷ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

²⁵⁸ işbu: evvel İ

²⁵⁹ Diyeüz: Disevüz E / Rabbenā: evvelā İ, S

²⁶⁰ ber: ol S

²⁶¹ 'arzı Allāh'a müdām: Allāh'a 'arzı müdām E, S, Allāh'a 'arz-ı merām İ

²⁶² rahmet kıla: rahmet ide E, rahm ide ol İ

²⁶³ (Allah büyük lütuf sahibidir. Cuma 62/4) va' llāhu: Allāhu E. Bu beyitten sonra E'de şu beyit vardır:

Ger bu ben bî-çāreye ol çāre-sāz

Yārī kılar-sa idem söze āgāz

²⁶⁴ zū'l-celāl: celāl S

²⁶⁵ vuḥūş u: vuḥūşī İ

²⁶⁶ adımın: hîç adım E, S, bir adım İ

²⁶⁷ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

16. Ol-durur Ḥallāk <u> Ḥannān <u> Kerīm
Ol-durur Rezzāk u Mennānu'r-Raḥīm²⁶⁸
17. Ol-durur ḵalbe söze ilḵā iden²⁶⁹
Söyleden dilde sözi icrā iden²⁷⁰
18. Cārī ḵılandur ḥacerlerden şular
Zāhir idendür şecerlerden şemer²⁷¹
19. Gösteren bārān içinde nārı hem²⁷² İ25b
Nār içinde gösteren gülzārı hem²⁷³
20. Cümle maḥlūḵuñ cihānda cānı var²⁷⁴
İns ü cinn ü ḵurd <u> ḵuş her cānavar²⁷⁵
21. Ger deñizde yaḥu ol yirde ola²⁷⁶
Ya havāda ya isüz berde ola²⁷⁷
22. Her birine bir yañadan rızḵını
Ḵısmet idüp virür ol yüce Ğanī²⁷⁸
23. Bu neye gerek idi dime zīrā²⁷⁹ S45a
Şıḡmaz işinde anuñ çün u çirā²⁸⁰

²⁶⁸ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

²⁶⁹ söze: sözi E, İ, S

²⁷⁰ Söyleden: Söyledüp S / dilde: dillerde İ / sözi: anı İ, S

²⁷¹ Beyit İ'de şu şekildedir: Cārī iden oldur ḥacerden bil şular
Ḵurı ağaçdan bitürür hem şimār

²⁷² bārān: yalıñ E / nārı: nār: E

²⁷³ gülzārı: gülzār E

²⁷⁴ maḥlūḵuñ cihānda cānı var: maḥlūḵı kim anuñ cānı var E, İ, maḥlūḵ kim anıñ cānidur S

²⁷⁵ İns ü cinn: Cinn ü ins E, S

²⁷⁶ Ger deñizde yaḥu ol yirde ola: Ger baḥrda yāḥūd ol yirde ola E, Ya deñizde ya ḵurı yirde ola İ, Ger deñizde yāḥūd ol yirde ola S

²⁷⁷ ya isüz berde: ya isüz yirde E, yaḥu beryada İ

²⁷⁸ virür ol yüce: viribidür ol E, vibir İ, vericidür S

²⁷⁹ gerek idi: gereklidi S / dime zīrā: dimeñ aña E, dinmez aña İ, dimez aña S

²⁸⁰ işinde: işine S

24. Āşikāre eylemişdür kudretin
Kimse bilmez kendü bilür hikmetin²⁸¹
25. Bīsütün bir ism-ile heft āsumān²⁸²
Devr ider çarḥ-ı mu‘allaḳ her zamān²⁸³
26. Hem deñizler daḥı dutmışdur qarār
Ne taşar dünyāyı dutar ne karar²⁸⁴
27. ‘Ālemūñ yıkılmasına çün sebab²⁸⁵
Bir siñegi eylemişdür Ferd <ü> Rab
28. Bir işāretle şoloḳ sā‘at ki var²⁸⁶ E77b
Gök dürlür yir atılır her ne var²⁸⁷
29. Ḳādir ü Ḳayyūm u Ḳahhār Tañrı’dur
Dāim ü Deyyān u Cebbār Tañrı’dur
30. Vāḥid ü Vehhāb u Vācid hem Velī²⁸⁸
‘Ālim ü Tevvāb <u> Mācid hem ‘Alī
31. Ol-durur Sübbūḥ u Settāru’l-‘uyūb
Ol-durur Ḳuddūs u Ġaffāru’z-zünüb²⁸⁹

²⁸¹ kendü bilür: kendü-yile S

²⁸² Bīsütün bir ism-ile heft āsumān: Bīsütün bir ism-ile ber āsumān E, Bīsütün bir ismiyle āsumān İ, Būsütün ismiyle ḳā’im āsumān S

²⁸³ Devr ider çarḥ-ı mu‘allaḳ her zamān: Şöyle ḳā’imdür mu‘allaḳ āsumān E, Şöyle ḳā’imdür mu‘allaḳ her zamān İ, S

²⁸⁴ karar: kırar S

²⁸⁵ çün: -E, -İ, -S

²⁸⁶ şoloḳ: şol E

²⁸⁷ yir atılır: yırtılır E / her ne var: penbe-var E, İ, S

²⁸⁸ Vāḥid: Vācid E / Vācid: Vāḥid E

²⁸⁹ Ḳuddūs: Mennān S

32. Ol-durur Ḥannān <u> Ḥallāku'l-‘Alīm²⁹⁰
Ol-durur Mennān <u> Rezzāku'l-Ḥalīm²⁹¹
33. İmdi taṭvīl-i kelāmı kıoyalum M₂164b
Bīñ sözi bir söz içinde yuyalum²⁹²
34. Evvel āḥir ancak oldur pādīṣāh²⁹³
Andan artuḵ bir daḥı yokdur ilāh
35. Fikret-i eṣyā mecdinde ‘uḵūl²⁹⁴
Baḥr-i ḥayretten çıkabilmedi ol²⁹⁵
36. Enbiyā vü evliyā vü rāṣihūn²⁹⁶ İ26a
Geldi gitdi ‘ācizūn <ü> vālihūn
37. Ol Ḥaḵ’a ḥamd ü ṣenā ola müdām
Hem Rasūl’ine taḥiyyāt <ü> selām
38. Kim Muḥammed’dür o ṣadr-ı enbiyā²⁹⁷
Ol tamām bedrī vü ol ḥayru’l-verā²⁹⁸
39. Āline aṣḥābına daḥı bile E78a, S45b
Hem cemī‘-i enbiyā-yı mürsele²⁹⁹

²⁹⁰ Ḥannān u Ḥallāku'l-‘Alīm: Ḥannān u Ḥallāk u Ḥalīm E, Ḥallāk u Ḥannān u Ḥakīm İ, Ḥallāk u Ḥannān u Ḥalīm S

²⁹¹ Rezzāku'l-Ḥalīm: Rezzāk u Kerīm E, İ, Ġaffārū’z-zünüb S

²⁹² yuyalum: kıoyalum E, İ, S

²⁹³ āḥir: oldur E / ancak oldur: ol durur ol İ

²⁹⁴ eṣyā-yı: āṣār-ı E, S

²⁹⁵ ḥayretten: ḥayretde S / ol: yol S

²⁹⁶ Enbiyā vü evliyā: Enbiyā vü evliyā-i: E, Evliyā vü enbiyā S

²⁹⁷ Kim: Ger E

²⁹⁸ Ol tamām bedri vü ol ḥayru’l-verā: ‘Alemlün bedri ol ḥayru’l-verā E, Bedr-i ‘ālem daḥı hem ḥayru’l-verā İ, Oldı ‘ālem bedri ol ḥayru’l-verā S

²⁹⁹ enbiyā-yı: enbiyā vü E, İ, S

40. ‘Acze bil bağlayalum şimden-girü
Hālimüz ağlayalum şimden-girü³⁰⁰
41. Diyeyüm uş saña bir bir derdümü³⁰¹
Rūzigārı gör ki neyler merdümü
42. ‘Ömri geçürdüm ‘abeş sevdā-yıla
Hāşılı maḥşūli hep virdüm yile³⁰²
43. Kocadum kalmadı gitdi kuvvetüm³⁰³
Oldı varduķca ziyāde fūrķatüm
44. Uş ecel arķurı geldi yoluma³⁰⁴
Tā beni kōmaya kendi ḥālūme³⁰⁵
45. Gördüm anı kimseye virmez emān
Tōğrıluban gelicek dönmez hemān³⁰⁶
46. Aradum kendümde igen bar çok³⁰⁷
Tanıdum kim Hāķķ’a lāyık nesne yok³⁰⁸
47. Diledüm birķaç kelām īrād idem³⁰⁹
Anuñ-ıla ya‘nī kim bir ad idem

³⁰⁰ Bu beyitten sonra E ve S’de şu beyit vardır: Geldük imdi uş bizüm ḥālimūze
Bu serencām u bu aḥvālīmūze

³⁰¹ Diyeyüm uş saña bir bir: Saña bir bir diyem uş İ

³⁰² hep virdüm: virdüm hep İ, S

³⁰³ Kocadum: Tāķatüm E, İ, S

³⁰⁴ geldi: girdi İ

³⁰⁵ beni kōmaya kendi ḥālūme: kōmaya beni kendü bilūme E, İ, S

³⁰⁶ gelicek: geliceñez İ / hemān: nāgehān İ, emān S

³⁰⁷ kendümde: kendümi E, S / igen: -E / bar: barı E, S

³⁰⁸ kim: ki E, S

³⁰⁹ Diledüm: Dilerem S / īrād: īrām S

48. Hem anı mevzûn u manzûm eyleyem
Diñleyenüñ gönlini mûm eyleyem³¹⁰
49. Baħr-i fikre ƣasd ƣıldum kim ƣalam³¹¹
Tā ki söz cevherlerin bulup alam³¹²
50. Anı nazm ipligine bir bir dizem
Daħı her beyti anuñla hoş düzem³¹³ M₂165a, E78b
51. Şöyle bir maħbûb-ı ra‘nā ola kim
‘Işk dillerde bir idem ola kim³¹⁴
52. Her birinde saña bir söz söyleyem³¹⁵ İ26b
Cān <u> gönül tūtñlerin toylayam³¹⁶
53. Daħı cānlar gūşına dūrler daƣam³¹⁷ S46a
Ehl-i derdñ başına odlar yaƣam
54. Āh üniyle yiri gögi baƣladum³¹⁸
Vāh odıyla ƣağı ƣaşı ƣaƣladum³¹⁹
55. Söze gelem nağme dutup zīr ü bem³²⁰
Bülbüli cūşa getürüp esridem³²¹

³¹⁰ mûm: şāz E

³¹¹ kim: ki S

³¹² ki söz: sözüñ Ī / cevherlerin: cevherini E, gevherlerin S

³¹³ Daħı: Tā ki S / hoş: -E, -S

³¹⁴ ‘Işk: ‘Işkı E, S / bir idem: yir ide E, S

³¹⁵ birinde: yirinde E / saña bir: şekkerin E, S, sükkerin Ī

³¹⁶ tūtñlerin: tūtñlerini E

³¹⁷ gūşına: başına E

³¹⁸ üniyle: odıyla E, Ī / baƣladum: baƣlayam S

³¹⁹ ƣaƣladum: ƣaƣlayam S

³²⁰ gelem: gelüp Ī / dutup: düzem S

³²¹ getürüp: getürdüp E, getürem Ī

56. Başladum tā kim kalem aldum ele³²²
Ketb idem kudret ne virürse dile³²³
57. Mev'ize resminde tertib eyledüm
Fâtıma bint-i Rasûl'i söyledüm³²⁴
58. Türkîye çekdüm kamu elfâzını
Zîrâ kim ekşer 'avâm diñler anı³²⁵
59. İtsem olurdu 'alâ-ğadri'l-mecâl³²⁶
İsti'ânât-ıla tezyîn-i maķâl³²⁷
60. Hem şanâyî'den dağı harc eyleyem
Çok 'ibâretler dağı derc eyleyem³²⁸
61. Çün degül maķşûdum izhâr-ı hüner
Müşterîye göre 'arz itdüm dürer³²⁹
62. Bu degül kim bî-ğarağ bir iş kılam³³⁰ E79a
Şol ümîde kim du'âda añılam³³¹
63. Her mağalde sözi ikşâr itmedüm
Bir didüğüm lafzı tekrâr itmedüm

³²² aldum: alam S

³²³ Ketb idem: Yazayın S / virürse: virdiyse İ

³²⁴ Fâtıma bint-i Rasûl'i: Ol vefât-ı Fâtıma'yı E, Hem vefât-ı Fâtıma'yı İ, Hoş vefât-ı Fâtıma'yı S

³²⁵ ekşer: cümle İ / anı: bunı E, İ, S

³²⁶ mecâl: kemâl İ

³²⁷ İsti'ânât-ıla: İsti'ârât-ıla E, İ, S / tezyîn-i: tertîbin S

³²⁸ Çok: Hem E, S, Kim İ / 'ibâretler: 'ibâretlerden S

³²⁹ dürer: hüner E

³³⁰ kılam: idem S

³³¹ ümîde: iş-ile İ

64. Söz oldur kim az ola hem öz ola³³²
Hem mü'essir olup odlu söz ola³³³
65. Bunda şek yokdur kelām ola tavīl
Sāmi'ūñ olur aña meyli qalīl
66. İmdi maṭlūba giçelüm buradan
Yayla yirlere kaçalum buradan
67. Dünyā hıçbir kimseye kılmaz vefā³³⁴ M₂165b, İ27a
Bārī bu dem sürelüm zevk <u> şafā³³⁵
68. Dünyānuñ yoḥsulı hem bayı daḥı
Bir kefen götürür ancaḳ iy aḥı
69. Ser-te-ser ḥükm eyledüñ dut kim i yār
Şanki tıtduñ anı Süleymānvār
70. Bir kefendür götürecegüñ hemīn
Ger naşīb olursa ol da iy emīn
71. Ne çalışursın koyup gidecegüñ
Şoñra bizi peşīmān idecegüñ
72. Çün peşīmān oldı gitdi hep giden
Pes ne fāydadur bize bu dünyādan
73. Ḥelālinüñ ḥisābın virseñ gerek
Ḥarāmınuñ 'azābın görseñ gerek

³³² kim: ki S / hem: vü E, -S / oldur: odur E / hem: vü E. Birinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

³³³ odlu söz: ol dıl-süz E, İ, S

³³⁴ Dünyā hıçbir kimseye: Çünki dünyā kimseye E, İ, S

³³⁵ bu: bir E, İ, S / sürelüm: idelüm E, İ, S

74. Çünkü bunlar fānīdūr ne fā'ide
Nedür ola fīkr idelüm iy dede
75. Gözyaşıyla ölümi fīkr eyledüm
Bir niçe beyt nazm idüp zıkr eyledüm
76. Aç gözüñi tut kulağ bir dem baña
Diñle kim neler haber virem saña
77. Çünkü ervāḥ-nāmeden sözler didüm
Gözlerüm yaşıyla yüzümi yudum
78. Bu fānīde kılmadı kimse karar
Ya saña baña ola mı pāyidār
79. Çü gördüm bu fenānuñ yok kararı
Didüm bir yādigārum olsa bārī³³⁶
80. Ecel ire baña da bir gün ölem
Bu sebeb ola du'āda añılam
81. Kitābumuñ bencileyin 'aybı çok
Var mı bir beyti kim anuñ 'aybı yok
82. Keremden setr idesiz cümle 'aybum
Ki zīrā ben ser-ā-ser cümle 'aybum³³⁷
83. Tañrı Settāru'l-'uyüb'dur hem Kerīm
Hem 'Alīm'dür hem Ḥalīm'dür hem Raḥīm

³³⁶ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

³³⁷ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün) Birinci mısraın vezni bozuktur.

84. Sizüñ de ‘aybuñuz setr ide Settār M₂166a
Şuçuñuzdan giçe ol Ferd <ü> Ğaffār³³⁸
85. Bizüm de bir du‘adur maḳşūdumuz
Ḥāk-i pāyüñüze budur sūdumuz³³⁹
86. Bizi ḥayrla añan ḳardaşa Allāh
Cemālını müyesser itsün ol Şāh³⁴⁰
87. Bir kez Allāh raḥmet itsün diyene
Raḥmet itsün Ḥaḳ aña döne döne
88. Key ḳatı müştāḳam işbu sözlere
Fidī olsun ḳuşca cānum sizlere
89. Bir dem iy cem‘ ehli ḳoyalum sözi
Sa‘y idelüm ḥayra ḳoyalum sizi
90. Ḥayr du‘ā umucıyam her zamān
Bir du‘adur ḥācetüm sizden hemān
91. Ol kişinüñ ḥāceti ola ḳabül
Bizüm içün Fātiḥa okuya ol
92. Bize her kim bu iḥsānı işleye
Şavābını okuyup bağışlaya³⁴¹
93. Vaḳt-i āḥirde īmān yoldaş ola
Enbiyālar ḳolına ḳoldaş ola

³³⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

³³⁹ Birinci mısraın vezni bozuktur.

³⁴⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

³⁴¹ Birinci mısraın vezni bozuktur.

94. *Âl <ü> evlâdı severseñ dünyâda*
‘Âşıkâne vir şalavât Aḥmed’e
95. *Raḥmet olup cânuñuz bulsun ḥayât*
‘Işk-ıla şevk-ıla eydün eş-şalât
96. Gel berü iy ‘âşıkam diyen Ḥaḳ’a
Ḳanı ‘ışkuñdan nişân göster baḳa³⁴²
97. Ḳurı da‘vî ile iş olmaz tamām
Tâ ki ma‘nî olmaya budur kelām³⁴³
98. İmdi gel mîzâna uralum seni³⁴⁴ E79b
Var mı ‘ışk içüñde görelüm seni
99. İşüñi teftîş idelüm evvelâ S46b
Ne kişisin tanıyavüz sâniyâ³⁴⁵
100. Añlayalum aşluñı vü fer‘üñi³⁴⁶ M₂166b
Arayalum dînüñi vü şer‘üñi³⁴⁷
101. Ḥâlet-i ‘ışkuñ ḥaḳîḳî mi senüñ³⁴⁸
Yoḥsa sevdâ-yı mecâzî mi senüñ
102. Nice ‘âşıkısın görelüm Allāh’a
Ya nice ḳulsın görelüm ol Şāh’a³⁴⁹

³⁴² baḳa: baña E, İ, S

³⁴³ ma‘nî: nâkış İ

³⁴⁴ gel mîzâna uralum: mîzâna uralum gel E

³⁴⁵ tanıyavüz: tanıyavü E

³⁴⁶ Añlayalum: Er diyelüm E, Kim görelüm İ

³⁴⁷ şer‘üñi: ḳavlüñi İ

³⁴⁸ Ḥâlet-i ‘ışkuñ ḥaḳîḳî: Ḥâletüñ ‘ışk-ı ḥaḳîḳî E, İ, S

³⁴⁹ ḳulsın: ‘âşıkısın E / görelüm: bilelüm S

103. Bir evüñ içinde âteş yanıcak
Ol ev içi dütüne boyanıcak
104. Ocağından çıkar elbetde düütün
Görür anı aña bağanlar bütün
105. Çün seni halk itdi Hallāku'l-‘Alīm
Virdi ni‘metler saña dürlü delim³⁵⁰
106. Saña virdi ‘aqlı fehmi ol Hudā³⁵¹
Güş u çeşm ü hem zebān <u> dest <ü> pā
107. Bunlaruñ her birini bir iş içün
Virdi saña bilür ol işini çün³⁵²
108. Tā bulardan zāhir ola bir eṣer³⁵³
Ol eṣerden bilevüz biz de ḥaber³⁵⁴
109. Bunlar oldı dil evinüñ revzeni S47a
Ne iseñ bunlardan añlaruz seni³⁵⁵
110. İmdi var göñlüñ evini aragör
Var mıdur nāra ya nūra çāre gör
111. Eger anda nūr-ı İslām var-ısa İ27b
Yāḥūd anda ‘ışk odı yanar-ısa

³⁵⁰ dürlü delim: Rabbu’r-Raḥīm E, İ, S

³⁵¹ Saña virdi: Virdi saña E, İ, S

³⁵² bilür ol işini çün: ol bilür her işi çün E, İ, S

³⁵³ bulardan: bunlardan S

³⁵⁴ bilevüz: bilürüz S

³⁵⁵ bunlardan: anlardan E

112. Bellü bilürüz ki bunlardan ‘ayān
Ya ışıķ çıkısa yāhūd nār-ı duḥān³⁵⁶
113. İmdi gel gönllüñ çerāğını uyar
Kalmayıgör zulmet içinde i yār
114. Azuķ götür ol ile sen bu ilden
Çıkarma devlet-i bākī’i elden³⁵⁷
115. Kāzanıgör azıcağūñı bunda
Bulasın devlet-i bākī’i anda³⁵⁸
116. Hem bakup dünyāya ‘ibret aluñuz
Her bir işde dürlü ḥikmet bilüñüz
117. Saña el virdi ‘atā itmek içün³⁵⁹ M₂167a, E80a
Hem zekātuñı edā itmek içün
118. Anuñ içündür kim ayak yürüyü³⁶⁰
Varasın mescidlere yüz süriyü
119. Hem ḥuzūr-ıla namāza tūrasın
Hem gicelerde niyāza tūrasın
120. Hāsta şormağa varasın daḥı hem³⁶¹
Bir daḥı Cum‘a’ya varmaḥdur ehem

³⁵⁶ Ya ışıķ çıkısa yāhūd nār-ı duḥān: Ya āteş çıkısa gerek yāḥūz duḥān E, Ya ışıķ çıkısa gerekdür ya duḥān İ, Tā ki ışıķ çıkısa gerek yāhūd dumān S

³⁵⁷ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

³⁵⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

³⁵⁹ el virdi: virdi el İ

³⁶⁰ kim ayak: ayak kim E, İ

³⁶¹ daḥı: -E

121. Dil anuñ-çündür kim Allāh adını
Zıkr idüp kut idinesin dādını
122. Dağı Qur'ān okumağ ola işüñ
Mūnis olup dā'imā ula işüñ³⁶²
123. Muşhafa bakmağa göz virdi saña
Kim açasın dağı bakasın aña
124. Hem dağı dünyādan 'ibret alasın³⁶³
Her bir işde dürlü hikmet alasın³⁶⁴
125. Kimi dirgürüp kimi öldürdüğin
Kimi ağladup kimi güldürdüğin³⁶⁵
126. Kime 'illet kime şıhhat virdüğün
Kime miḥnet kime ni'met virdüğün³⁶⁶
127. Kime vuşlat kime fūrkat virdüğün
Kime 'izzet kime [zillet]³⁶⁷ virdüğün³⁶⁸
128. Hem kulağ virdi saña işitmege³⁶⁹
İşidüp aña göre iş itmege³⁷⁰

³⁶² ula: oña İ / işüñ: aşuñ S

³⁶³ dağı dünyādan: bakup dünyāya E, İ, S

³⁶⁴ işde: işden İ

³⁶⁵ Kimi: Kimin İ / Kimi ağladup kimi güldürdüğin: Kime şıhhat kime 'illet virdüğün S

³⁶⁶ Beyit E'de şu şekildedir: Kime 'izzet kime zillet virdüğün
Kime şıhhat kime 'illet virdüğün

³⁶⁷ Metinde *zillet* şeklindedir.

³⁶⁸ Beyit E'de şu şekildedir: Kime ni'met kime şıhhat virdüğün
Kime vuşlat kime fūrkat virdüğün
Beyit İ'de şu şekildedir: Kime 'izzet kime zillet virdüğün
Kime vuşlat kime fūrkat virdüğün

³⁶⁹ virdi saña: urdı aña S

³⁷⁰ İşidüp: Añlayup E

129. Çünkü Kır'ân okuna işidesin E80b
Zevk u şevk-ıla anı güş idesin³⁷¹
130. Dahı tefsîr ü hadîs diñleyesin S47b
İşk-ıla derd-ile hoş inleyesin³⁷²
131. Çün belürmedi bulardan bir nişân İ28a
Ne ıfık göründi zîrâ ne duhân³⁷³
132. Yoğ imiş içüñde bildük nâr <u> nûr³⁷⁴
Üşde katı müşkil oldu iş buğur³⁷⁵
133. Çünkü hâlûñ zâhir olmadı senûñ
Bil ki işûñ tâhir olmadı senûñ
134. İmdi gel gönñlûñ çerâğını uyar³⁷⁶ M₂167b
Kalmayıgör zulmet içinde i yâr³⁷⁷
135. Bencileyin gâfil olma sen dahı
Her işüñde câhil olma sen dahı
136. Vakti ile 'aqluñı dir başuña³⁷⁸
Yarın anda katma ağu aşuña³⁷⁹
137. Gice gündüz fikr idegör ölmegi
Çâr u nâçâr orta yire gelmegi

³⁷¹ anı: -E, aña İ, S / güş: iş S

³⁷² inleyesin: ağlayasın E

³⁷³ zîrâ ne: ne sen de E / duhân: nişân İ

³⁷⁴ içüñde bildük: bildük içüñde E

³⁷⁵ katı müşkil oldu iş: bu katı müşkil iş oldu E / iş: hâl İ

³⁷⁶ gönñlûñ: gönñül E

³⁷⁷ Kalmayıgör: Kalmayavüz E, Kalmadı gör İ

³⁷⁸ dir: devşür E

³⁷⁹ katma ağu: ağu katma E, İ, S

138. Mevti unutma uzatma işüñi³⁸⁰
Çıkagelür telh ider ol 'ışüñi³⁸¹
139. Arturur cān <u> göñüllerde şafā
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
140. Turmañ imdi var-iken sizde hayāt
Eş-şalātı çağırūñ kable'l-memāt

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İy ölümden ğāfil olan bī-başar
Sen yürürsin ol senüñ öñceñ başar
Saña çendān eyleyüpdür ol haber³⁸² E81a
Ğāfil olma mevtden eyle hāzer³⁸³
2. Biñ yılı sürer getürür bir deme
Adımın addırmaz ol dem ādeme³⁸⁴
Şaķın aldanmayasın bu 'āleme
Ğāfil olma aç gözün eyle hāzer³⁸⁵
3. Kamuya çün 'ākıbet oldur sebīl
Sen seni Hāķ yolına eyle sebīl
Çalınur bir gün saña tablu'r-raḥīl³⁸⁶ İ28b
Ğāfil olma iftaḥ 'aynek el-hāzer³⁸⁷

³⁸⁰ unutma: unudup E, S

³⁸¹ ider ol: eyler E, İ, S / 'ışüñi: işüñi E, İ

³⁸² çendān: cāndan E / eyleyüpdür: eyleyüpdürür E, İ, S

³⁸³ mevtden eyle hāzer: ğāfil olma el-hāzer E, İ, S

³⁸⁴ addırmaz ol dem: atdurmaz olur İ

³⁸⁵ aç gözün eyle hāzer: ğāfil olma el-hāzer E, İ

³⁸⁶ tablu'r-raḥīl: tabl-ı raḥīl E

³⁸⁷ iftaḥ 'aynek el-hāzer: ğāfil olma el-hāzer E, İ, S

4. Toli ğamdur çünkü bu dāru'l-ğurūr³⁸⁸
 Derd ü merhemdür dahı “mā fī'ş-şudūr”³⁸⁹
 Ğuşşa-i endūhına degmez sürūr S48a
 Ğāfil olma ağla gülme el-ğazer³⁹⁰
5. ‘Ahd idicek ‘ahdüñe eyle vefā
 Ataña hem anaña itme cefā³⁹¹
 Bu ħadīsi hoş buyurdı Muştafa³⁹² M₂168a
 Ğāfil olma ħande kılma el-ğazer³⁹³
6. Niçeye dek bozılır ‘ilm ü ‘amel³⁹⁴
 Niçeye dek düzilür dürlü ħiyel³⁹⁵
 Üzilür bir gün olur ħablü'l-emel³⁹⁶
 Ğāfil olma yolda kalma el-ğazer³⁹⁷
7. Niçeye dek hāy <u> hūy <u> ceng-ile³⁹⁸
 ‘İş idersin def <ü> nāy <ü> çeng-ile³⁹⁹
 Dögesin başuñı bir gün seng-ile⁴⁰⁰ E81b
 Ğāfil olma mevt irişdi el-ğazer⁴⁰¹

³⁸⁸ ğamdur: ğam-durur E

³⁸⁹ (Sinelerde olanlar ortaya konduğu zaman. Ādiyāt 100/10) merhemdür dahı mā fī'ş-şudūr: hemdür dahı hem mā fī'ş-şudūr E, semdür dahı hem mā fī'ş-şudūr İ, hemdür dahı hem şāfi'ş-şudūr S

³⁹⁰ ağla gülme el-ğazer: ğāfil olma el-ğazer E, İ, S

³⁹¹ hem: vü İ, S / itme: kılma İ, S

³⁹² hoş buyurdı: Muştafa'dur E, İ, S

³⁹³ ħande kılma: ğāfil olma E, İ, S

³⁹⁴ Niçeye dek bozulur ‘ilm ü ‘amel: Nice nice olmaya ‘ilm-ile ‘amel İ

³⁹⁵ düzilür: kılavüz İ

³⁹⁶ Üzilür bir gün olur: Bir gün olur üzilür E, S, Bir gün ola üzile İ

³⁹⁷ yolda kalma: ğāfil olma E, İ, S

³⁹⁸ hāy u hūy u: hūy u hāy-ı E

³⁹⁹ ‘İş idersin def ü nāy ü: Eyleyesin ‘iş u nāy-ı E / idersin: idesin S

⁴⁰⁰ başuñı bir gün: bir gün başuñı İ

⁴⁰¹ mevt irişdi: ğāfil olma E, İ, S

8. Niçeye dek cürm ü 'ișyān <u> ḥaṭā
 Ƙanı ƙorƙu ƙanı od ƙanı ḥayā
 Ƙanı ol ḥavf-ı ḥitāb-ı “*elḳıyā*”⁴⁰²
 Ġāfil olma senüñ arduñca gezer⁴⁰³
9. Hücüm idüp gele ecel beng-ile⁴⁰⁴
 Cismüñ evinden uçasın deng-ile⁴⁰⁵
 Ƙala göñlüñ āyñesi jeng-ile⁴⁰⁶
 Ġāfil olma başı şalma ƙıl ḥazer⁴⁰⁷
10. Seni daḥı bir gün ol der-ceng ider⁴⁰⁸
 Elif ƙaddüñ dāl-ile hem-reng ider⁴⁰⁹
 Saña dünyā giñligini teng ider⁴¹⁰
 Ġāfil olma diñle sözüm ƙıl ḥazer⁴¹¹
11. Çarḥ-ı çāpük giçe bir gün saña pend⁴¹²
 Añsuzın boğazuña dağa kemend
 İde feryāduña āheng-i bülend
 Ġāfil olma fikre ƭalma ƙıl ḥazer⁴¹³

⁴⁰² ol: -S. (Atın Cehenneme her bir inatçı kâfiri! Kâf 50/24)

⁴⁰³ senüñ arduñca gezer: ġāfil olma el-ḥazer İ, S

⁴⁰⁴ Hücüm idüp gele ecel beng-ile: Ger hücüm ide ecel gülbeng-ile E, S, Gele hücüm ide ecel gülbāng-ile İ

⁴⁰⁵ Cismüñ evinden uçasın deng-ile: Cismüñ atından o cānuñ dengile E, İ / Cismüñ atından çü cānuñ diñlene S

⁴⁰⁶ göñlüñ: göñül S / jeng: reng E, S

⁴⁰⁷ başı şalma ƙıl ḥazer: ġāfil olma el-ḥazer E, İ, S

⁴⁰⁸ Seni daḥı bir gün ol: Bir gün ol seni daḥı E, İ, S / ider: ide İ

⁴⁰⁹ Elif ƙaddüñ: Ƙaddüñ elfin E, S, Ƙaddüñ elfi İ / reng: jeng E, deng İ / ider: ide İ

⁴¹⁰ teng: ƭar S / ider: ide İ

⁴¹¹ diñle sözüm ƙıl ḥazer: ġāfil olma el-ḥazer E, İ, S

⁴¹² giçe bir gün saña: saña bir gün giçe S / pend: bend E, S

⁴¹³ fikre ƭalma ƙıl ḥazer: ġāfil olma el-ḥazer E, S

12. Varacağın niredür aña göre⁴¹⁴
 Tā yarağın idesin aña göre⁴¹⁵
 Bir iyü ad-ıla varagör gūra⁴¹⁶
 Ğāfil olma ğāfil olma kıl hāzer⁴¹⁷
13. Boynuña bitün olupdur bāzūbend S48b, İ29a
 Saña bunda cism-i dāl itmez güzend⁴¹⁸
 Hālūni anda göresin derd-mend
 Ğāfil olma mevtden eyle gel hāzer⁴¹⁹
14. Qabre varup yalıñuz girseñ gerek M2168b
 Munker ü Nekir yüzün görseñ gerek
 Hep su'āline cevāb virseñ gerek
 Ğāfil olma aya çalma kıl hāzer
15. Nice ad-ıla ğulām olduñ Halil⁴²⁰
 Kendü kendüñe çün olmaduñ delil⁴²¹
 İy za'if <u> 'ācizī hōr u zelil E82a
 Ğāfil olma 'aqluñı dir kıl hāzer⁴²²

Qāle Rasūlu'llāhi Şallā'llāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem

141. Ol nebiler serveri hoş söylemiş
 Kamu aşhāba vaşıyyet eylemiş

⁴¹⁴ niredür: nārdur E

⁴¹⁵ idesin: göresin E, S

⁴¹⁶ varagör: var gir E

⁴¹⁷ kıl hāzer: el-hāzer E, İ, S

⁴¹⁸ cism-i dāl: çeşm-i dil E, İ, S

⁴¹⁹ mevtden eyle hāzer: ğāfil olma el-hāzer E, İ, S

⁴²⁰ Nice: Niçe E / ğulām: imām E, İ, S

⁴²¹ çün: çü S / delil: halil E

⁴²² 'aqluñı dir kıl hāzer: ğāfil olma el-hāzer E, İ, S

142. Şöyle şalma şanma sen kendüzünü
Melekler var hıfz iderler özüni⁴²³
143. Dört melek vardır müvekkel kişide
Her birinün işi nedür işide
144. Biri a‘māl üstine olur emîn
Biri erzāk üstine tırur hemîn
145. Hem nefes üstine nāzırdur biri⁴²⁴
Pes ecel üstine hāzırdur biri⁴²⁵
146. Çünkü mevti yakın ola kişinin
Eger erkegün ü eger dişinün⁴²⁶
147. Ten kafeşinden çıka ‘ömri kuşu
Aşlın ırmek ola anuñ işi
148. Aña ölüm hasteligi ulaş⁴²⁷
İncük incüğe şarılup tolaşa
149. Şu dileyüp sağa sola bağa ol⁴²⁸
Tırmayup karşı döşekden ağa ol
150. Yüregi tutuşa cânı tarala
Duğağı kapkara olup yarıla⁴²⁹

⁴²³ İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁴²⁴ nāzırdur: hāzırdur E

⁴²⁵ hāzırdur: nāzırdur E

⁴²⁶ Eger erkegün ü eger dişinün: Āhirine ırmış ola işinün E, İ, S

⁴²⁷ ulaş: irişe S

⁴²⁸ sağa sola: hem sağına S

⁴²⁹ olup: yanup İ, S

151. İşidüp añlanmaz ola sözleri
Azğun azğun döner ola gözleri⁴³⁰
152. Bundağı işi tamām ola anuñ M₂169a
Eksügi ancağ ĩmān ola anuñ⁴³¹
153. Gelür ol dem içre ‘Azrā’ıl irer İ29b, S49a
Ol ‘amel üstine tırana şorar
154. Dir ki dağı işi var mı dünyāda⁴³² E82b
İşleyüp anı dağı andan gide⁴³³
155. Ol melek virüp cevāb eydür aña⁴³⁴
Bir ‘amel qaldı hemān ancağ buña⁴³⁵
156. Ol ‘amel oldur ki bu kez yine ol⁴³⁶
Bir yanından bir yanına döne ol⁴³⁷
157. Çünkü döne bir yanına ol zamān
Ol melek qoyup gider anı hemān⁴³⁸
158. Yine ‘Azrā’ıl gelüp eyler su’āl⁴³⁹
Rızq gözleyene dir kim n’oldı hāl⁴⁴⁰

⁴³⁰ Azğun azğun döner ola: Ağın ağın döne ol dem E, İ, S

⁴³¹ ĩmān: imām E, İ, S

⁴³² dağı işi: işi dağı İ

⁴³³ anı dağı: dağı anı E

⁴³⁴ virüp: virür İ / cevāb: cevābı E, cevābın S / ider: dir E, İ, dir ki S

⁴³⁵ hemān: dağı E, İ, S

⁴³⁶ oldur: eydür: S / bu: bir E, S, yine bir İ

⁴³⁷ döne: duta S

⁴³⁸ qoyup gider anı: anı qoyup gider E, İ, S

⁴³⁹ gelüp: gelür E, İ, S

⁴⁴⁰ Rızq: Rızqı E, S, Rızqını İ / kim: ki E, S, -i

159. Var mı daḥı bunda rızķından bunuñ⁴⁴¹
Yohsa dükendi mi varı rızķınuñ⁴⁴²
160. Diye kim bir kaçre daḥı şuyı var⁴⁴³
Penbe ile ağızına tamzuralar⁴⁴⁴
161. Bu melek daḥı işin tamām ide⁴⁴⁵
Allāh'a ışmarlaya kıoyup gide⁴⁴⁶
162. Ol nefes gözleyene daḥı ne dir⁴⁴⁷
Diñle 'Azrā'ıl nice su'āl ider⁴⁴⁸
163. Rūhı ne kıaldı nefesden di baña⁴⁴⁹
Ben bilürem neylesem gerek aña⁴⁵⁰
164. Diye üşde bir nefes kıaldı hemīn
Dünyā teşvīşinden ola tā emīn
165. Çün nefes emri daḥı vara uca⁴⁵¹ E83a
Kıoyup ol dem bu melek daḥı uça⁴⁵²
166. Ol ecel üstine tıran gör n'ider⁴⁵³
'Azrā'ıl'üñ eline virüp gider⁴⁵⁴

⁴⁴¹ Var mı daḥı bunda: Dir ki daḥı var mı E, İ, Dir ki var mı daḥı S

⁴⁴² varı: var mı E

⁴⁴³ daḥı şuyı: şuyı daḥı S

⁴⁴⁴ Penbe: Parmağ E, Panbuķ İ, Pambuğ S

⁴⁴⁵ Bu melek daḥı işin tamām ide: Çün ferīştēh işini itmām ide E, İ, S

⁴⁴⁶ ışmarlaya: ışmarlayup E / kıoyup: andan E, kıya İ, daḥı S

⁴⁴⁷ nefes gözleyene: nefesi gözleye E / daḥı ne dir: o mu'teber E, iy mu'teber İ

⁴⁴⁸ su'āl ider: şorar haber E, İ

⁴⁴⁹ Rūhı: Dir ki E, İ, S / nefesden: nefesinden E

⁴⁵⁰ aña: buña E, S

⁴⁵¹ nefes: -E / vara: vardı E, İ geldi S / uca: uça S

⁴⁵² Kıoyup ol dem: Diledi kim E, İ, S

⁴⁵³ ecel: nefes İ

⁴⁵⁴ 'Azrā'ıl'üñ eline: Eline 'Azrā'ıl'üñ E, İ, S

167. Rūḥ cism-ile esenleşür bu kez
Ayrılık müşkil olur olmaz geñez⁴⁵⁵
168. Hem göz-ile dil vedā'laşsa gerek⁴⁵⁶
Ayrılıkdur diyü ağlaşsa gerek⁴⁵⁷
169. Elvedā' iy dünyāya baķan gözüm M₂169b
Va'demüz şimdi tamām oldu bizüm
170. Qaldı vuşlat tā kıyāmet günine
Üşde ayrılduķ diye birbirine
171. Elvedā' diye vü ditreye kulaķ
Eyde kim uş ayrılışduķ el-firāk
172. Her bir a'zā birbiriyle bil yakīn S49b, İ30a
Ol dem içinde vedā'laşur hemīn⁴⁵⁸
173. Şol günü añmak gerekdür bir kişı⁴⁵⁹
Añmaz ise büyük iş anuñ işi⁴⁶⁰
174. Kuş olup eger havāya uçasın⁴⁶¹
Tağlar aşup ya deñizler giçesin⁴⁶²
175. Her ne deñlü gider iseñ uzağa
Dutulursın 'ākıbet bu tızağa

⁴⁵⁵ olur: durur İ

⁴⁵⁶ Hem göz ile dil: Göz lisān ile E, İ, S

⁴⁵⁷ Ayrılıkdur: Ayrılışduķ E, İ, S

⁴⁵⁸ E'de bu beytin mısraları yer değıştirmiştir. Bu beyitten sonra E, İ ve S'de şu beyit vardır:
Göz ile ol dem esenleşür kulaķ (esenleşür: vedā'laşur İ / dem: vaķt S)
Dir ki üşde ayrılışduķ el-firāk

⁴⁵⁹ Şol: Şunu E, Ol İ /günü: -E / bir: her E

⁴⁶⁰ büyük iş: bilün iş E, key büyük İ

⁴⁶¹ olup: oluban E, İ / eger: ger E, İ, S

⁴⁶² yā: ger İ

176. Gör ki fâriğsin bu giñ dünyāda sen
Varısarsın ol ʔaracuk sine sen
177. *Āl <ü> evlādı severseñ iy dede*
‘Āşıkāne vir şalavāt Aḥmed’e
178. *Rūzī kıl sun Ḥaḳ size dāru’s-selām*
‘İşkla diyüñ eş-şalātü ve’s-selām
179. Daḥı bundan şoñra bilgil iy ḥoca⁴⁶³
Bir yoḳuş vardur igen yoluk yüce⁴⁶⁴
180. Ol yoḳuş oldur ki Allāhü’l-‘Azīm⁴⁶⁵ E83b
Eyleye mevtāyı ihyā ol Raḥīm
181. Bu ölenler tā ki girü dirile
Ol ḥisāb yirine vara dirile
182. Çün havādan bitiler döne döne⁴⁶⁶
Her kişinüñ eline ine kona
183. Her birine bu ḥiṭāb olur hemān⁴⁶⁷
Oḳu imdi defterüñi iy fülān⁴⁶⁸
184. İy ‘amel eylemeyen ‘ilmi ilen⁴⁶⁹ İ30b
Dutmayuban yoḳ yire ‘ilmi ilen⁴⁷⁰

⁴⁶³ bilgil: bil kim E, İ, S

⁴⁶⁴ vardur: var kim E / yoluk: barı E, İ, S

⁴⁶⁵ ki: kim S

⁴⁶⁶ bitiler: bitinüz E

⁴⁶⁷ hemān: hemīn S

⁴⁶⁸ iy: yā E, İ, S

⁴⁶⁹ ‘ilmi ilen: ‘ilm eyleyen E

⁴⁷⁰ Dutmayuban yoḳ yire ‘ilmi ilen: Dutmayup ‘ilmi yoḳ yire bilen E, Dutmayuban yoḳ yire ‘ilme yilen İ, Dutmayup yoḳ yire hem ‘ilme yilen S

185. Gel kitābuñ oğu imdi bāb bāb M₂170a
Her birinden vir su'ālime cevāb
186. İy riya-yıla 'ibādet eyleyen S50a
Kendüyi ehl-i sa'ādet eyleyen
187. Oğu imdi nāmeñi şimdi 'ayān⁴⁷¹
Birbirinden eyle a'mālūñ beyān⁴⁷²
188. İy ata ana āzārlayan oğul
Oğu imdi nāmeñi gör ne dir ol
189. İy nazar kılan biregü haqqına
Oğu imdi nāmeñi gör haqqı ne
190. İy yüzini gösteren nā-maḥreme
Bürüyüp başına çār <u> maḥreme⁴⁷³
191. Oğu bitüñi içinde gör ne var
Gizlü işler bugün olur āşikār⁴⁷⁴
192. Oğu nāmeñ iy namāza süst olan E84a
Ermeyüp dünyā işinde cüst olan⁴⁷⁵
193. Kıl hisābuñı kitābuñı tamām
Üşde cennetdür cehennemdür maḫām⁴⁷⁶

⁴⁷¹ nāmeñi: bitüñi İ, S

⁴⁷² Birbirinden eyle a'mālūñ: Birbir ol a'mālūñi eyle E, İ, S

⁴⁷³ Bürüyüp başına çār u maḥrame: Oğı bitüñi ne var ise heme İ

⁴⁷⁴ bugün: bu kez E

⁴⁷⁵ Ermeyüp dünyā işinde cüst olan: İşde cennetdür cehennemdür inan İ

⁴⁷⁶ maḫām: imām E, S

194. Kādī ol sen saña hükmi oñat it⁴⁷⁷
 Kankısına lāyık iseñ aña git⁴⁷⁸
195. Ol günāhlarum yaramaz işlerüm
 Ol hevā-yı nefis için cünbişlerüm
196. Yir yirin çıkagele ender kitāb⁴⁷⁹
 El-hisābü ve'l-kitābü ve'l-‘azāb⁴⁸⁰
197. Her birisinden yaña ol Zū'l-celāl⁴⁸¹
 Ne cevāb virürsin eylerse su‘āl⁴⁸²
198. Ne yüz-ile varasın ol hāzrete⁴⁸³
 Bunca takşīrāt-ıla vā hacletā⁴⁸⁴
199. Nefsi dutdum Rab fermānın kodum⁴⁸⁵
 Müşkilin işledüm āsānın kodum
200. Dutmadum kulaqlarum şeyh pendine⁴⁸⁶
 Uş giriftāram bu nefsün bendine
201. Nefsün emrinde kavī hoş pehlüvān⁴⁸⁷
 Hakk’uñ emrinde za‘īfem nā-tüvān⁴⁸⁸

⁴⁷⁷ oñat: ögüt E

⁴⁷⁸ aña: oña E, S

⁴⁷⁹ gele: gelür İ / ender: anda İ, andan S

⁴⁸⁰ ve'l-kitābü ve'l-‘azāb: el-hisābü el-hisāb E, İ / ve'l-hisābü el-hisāb S

⁴⁸¹ birisinden: birinden İ / yaña: baña İ, S

⁴⁸² virürsin eylerse: idem idincegin E, idem diyü kez İ, idem idince kez S

⁴⁸³ yüz-ile varasın ol: yüz-ile varısaram E, S, göz ile varısaram İ

⁴⁸⁴ Bunca: Yoksa S / hacletā: hasretā İ

⁴⁸⁵ Nefsi dutdum Rab fermānın kodum: Dutdum emrin nefsi fermānın kodum E, Tutdum emr-i nefsi fermānın kodum İ, Nefs murādın eyledüm emrin şıdum S

⁴⁸⁶ Dutmadum kulaqlarum şeyh pendine: İtmedüm güş lık şeyhün pendine E, İ, S

⁴⁸⁷ emrinde: elinden E / kavī: kaviyem E, S / hoş: -E, -S

⁴⁸⁸ Hakk’uñ: Anuñ E

202. Ger hevā-yı nefis için açıla yol M₂170b, İ31a, S50b
Key katı ırağ olursa dağı ol⁴⁸⁹
203. Ne giderem gör beni uça uça⁴⁹⁰
Kayalardan taşlara uça uça⁴⁹¹
204. Gel gör imdi kim ezān okuna hoş⁴⁹² E84b
Her kişinün gūşına ide hūrūş⁴⁹³
205. Hep cemā‘at mescide vara üşe⁴⁹⁴
Ben varuram tağa vü taşa düşe⁴⁹⁵
206. Ol kadar da zor idüp tırunduğum⁴⁹⁶
Himmet idüp kaşunup kōrunduğum
207. Hep cemā‘at kōrkusından idi ol⁴⁹⁷
Hevā-yı nefis virmez idi baña yol⁴⁹⁸
208. Pes zarūrī kālķup eylerdüm niyāz
Ya‘nī halk içinde kılurdum namāz
209. Yoķsa neylerdüm ezānı dīñleyüp⁴⁹⁹
Dōşege düşüp yaturdum iñleyüp⁵⁰⁰

⁴⁸⁹ ırağ olursa dağı: dağı ırağ olursa E

⁴⁹⁰ Ne giderem gör beni uça uça: Nice giderem göre uça uça E, Nice giderem göre göre uca İ, Ne giderem göre ya uça uça S

⁴⁹¹ Kayalardan taşlara uça uça: Kapulardan kapuya göçe göçe E / taşlara: kayaya İ, S

⁴⁹² gör imdi: göründi E / okuna hoş: okındı çün E, okına çün İ, okuyacaksın S

⁴⁹³ guşuna: sem‘ine İ / ide hūrūş: ire bu ün E, ire ol ün İ, S

⁴⁹⁴ vara: gele E, İ, S

⁴⁹⁵ tağa vü taşa: Tā‘if’e düşe E, İ, S

⁴⁹⁶ zor: dūr E

⁴⁹⁷ Hep: Hem E

⁴⁹⁸ Hevā-yı nefis virmez idi baña yol: Hem dağı varmamağa yoğ-ıdı yol E, İ, Hem dağı varmağa hīç yoğ-ıdı yol S

⁴⁹⁹ Yoķsa: Yoksa S

⁵⁰⁰ düşüp: düşer S / yaturdum: yatur İ

210. Yirlere depdüm bu ‘ilmüñ gencini
Başuma dutdum hevānuñ rencini⁵⁰¹
211. Bencileyin dünyāda bir bed-fi‘āl
Gelmemişdür gelmesi dahı muhāl⁵⁰²
212. Beni şanmañ bir ziyānsız kişiyem
Ben dahı rehzenlerüñ bir eşiyem
213. Zīrā kesmişem ‘ibādet yolların
Tağıdup hep yakmışamdur illerin⁵⁰³
214. Şām-ı şer‘üñ kūyı vü kendi kanı
Mısr-ı ilmüñ şehdi vü qandı kanı⁵⁰⁴
215. Ekini eşcārı evkātı kanı⁵⁰⁵
Hāşılı maḥşülü sā‘atı kanı⁵⁰⁶
216. Mīr-i şubḥuñ tāc u taḥtı kanı
Dār-ı leylüñ baḥtı vü raḥtı kanı⁵⁰⁷
217. Dīn ‘urvesinüñ kanı pīrāyesi⁵⁰⁸ E85a
Tāciri ‘ömrüñ yāḥūd sermāyesi⁵⁰⁹

⁵⁰¹ hevānuñ: ‘avāmuñ İ

⁵⁰² E, İ ve S’de bu beytin mısraları yer deḡiştirmiştir. dünyāda: dünyāya İ

⁵⁰³ Tağıdup: Tağıduban E, İ, S / hep: -E, -İ, -S / yakmışamdur: yıkmışımdur İ

⁵⁰⁴ Mısr-ı: kaşr-ı İ

⁵⁰⁵ evkātı: evkātuñ E, S

⁵⁰⁶ sā‘atı: sā‘atüñ E

⁵⁰⁷ Beyit E’de şu şekildedir: Dār-ı leylüñ raḥtı vü baḥtı kanı
Hüsn-i milküñ tācı vü taḥtı kanı

Beyit S’de şu şekildedir: Hāşılı maḥşülü sā‘atüñ kanı
Mīr-i Şubḥuñ tāc u taḥtı kanı

⁵⁰⁸ kanı: -S

⁵⁰⁹ Birinci mısraın vezni bozuktur.

226. Sen Kerīm'sin ƙalma benüm ōuçuma⁵²¹
Ƙalduran sensin çökicek ƙıçuma⁵²²
227. Dönmedi eylüge ħālüm cünbişüm⁵²³
Budur ancak faẓluña ƙaldı işüm
228. Dilerem senden 'ināyet iriše⁵²⁴ E85b
'Avn <ü> tevfiḳ <u> hidāyet iriše⁵²⁵
229. Bir dem iy cem' ehli ƙoyalum sözi
Cerr idelüm ħayra ƙoyalum sizi⁵²⁶
230. Sen Ğanī'sin yüce sulṭānsın ebed
Ben bir eksüklü ƙuluñam nīk <ü> bed⁵²⁷
231. Tapuñuzda bir gedā-yı çākerem⁵²⁸
Dā'imā iḥsānuñuzdan çākerem⁵²⁹
232. Arturur cān <u> gönüllerde şafā
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
233. Turmañ imdi var-iken sizde ħayāt
Eş-şalātı çağıruñ ƙable'l-memāt

⁵²¹ ƙalma benüm: çünkü ƙalma E, S

⁵²² Ƙalduran sensin çökicek ƙıçuma: Ƙınduran sensin çü gökçek işime E

⁵²³ dönmedi: toğmadı S

⁵²⁴ iriše: yetiše E, İ, S

⁵²⁵ iriše: yetiše E, İ

⁵²⁶ sizi: sözi İ

⁵²⁷ bir: ki S

⁵²⁸ gedā-yı: gedā vü E, İ

⁵²⁹ Bu beyitten sonra E, İ ve S'de şu beyitler vardır: Çünkü cerrār-ı du'āyam her zamān
Ol du'ādur ħācetüm sizden hemān

Ol kişinüñ ħāceti ola ƙabūl
Kim benüm-çün Fātiḫa okuya ol

234. Her kişi ne işlediyse dünyāda S51b
 Hıyr u şer her ne getürdiyse ede
235. Her adım kim adar anı her zamān⁵³⁰ M2171b
 Gāh basīt u gāh serī⁵³¹ u gāh revān⁵³²
236. Her nefes kim virür alur hem tırur⁵³³
 Hem yatur uyur u kalker oturur⁵³⁴
237. Şöyle kim bir çöpe dahı yapışa İ32a
 Hep hisāb olsa gerek başdan başa
238. Emr ide ol günde ol Rabbü'l-enām⁵³⁵
 İhtisāba hāzır ola hāşş <u> 'ām
239. Gel gör imdi hükmini vü fazlını
 Pādişāhlığını dahı 'adlini
240. İsteye evvel kalemnden ol hisāb⁵³⁶
 Yā kalem gel berü yā sen vir cevāb⁵³⁷
241. N'eyledün ol 'ilmi tiz söyle baña⁵³⁸ E86a
 Anı kim ışmarlamışdum ben saña⁵³⁹
242. Ditreye yüz yıl kalem lertzān ola
 Yā kalem söyle diyü fermān ola

⁵³⁰ adar: ādem E

⁵³¹ Gāh: Geh E / basīt: baṭī' E

⁵³² tırur: yürür İ, budur S

⁵³³ Hem yatur uyur u kalker oturur: Hem yatur u hem uyur u hem oturur E, Hem oturur hem yatur hem tırur İ, Hem oturur hem yaturur hem tırur S

⁵³⁴ ol: hem İ

⁵³⁵ isteye: istese S / ol: -İ

⁵³⁶ Yā kalem gel berü yā sen vir cevāb: Diye kim yā kalem vir sen cevāb E, Diye kim gel yā kalem sen vir cevāb İ, Diye kim gel yā kalem vir sen cevāb S

⁵³⁷ tiz söyle baña: ki eyit baña E, kim virdüm saña İ, kim eyit baña S

⁵³⁸ kim: -E, -İ, -S

243. Diye kim sen ne didüñse yā Ġani⁵³⁹
Levhe teslīm eyledüm yazdum anı
244. Diye levhe saña yazdı mı kalem⁵⁴⁰
Diye yazdı yā İlāh baña ne‘am⁵⁴¹
245. N’itdūñ anı eydivir diyü şora⁵⁴²
Ditreyüp ol hem iki yüz yıl tura⁵⁴³
246. Diye ışmarladum İsrāfīl’e ben
Saña ma‘lūmdur bilürsin cümle sen⁵⁴⁴
247. Diye kim sen n’eyledūñ İsrāfīl’e
Ol diye ışmarladum Mīkā’il’e⁵⁴⁵
248. Şora kim sen n’eyledūñ Mīkā’il’e
Diye kim ışmarladum Cebrā’il’e
249. Şora Cebrā’il’e kim yā Cebrā’il⁵⁴⁶
Hüküm <ü> emrüm n’eyledūñ tiz söylegil⁵⁴⁷
250. Diye peygamberlere ışmarladum
Her ne kim emreyledūñ bir bir didüm⁵⁴⁸

⁵³⁹ ne: -S

⁵⁴⁰ Diye levhe saña yazdı mı kalem: Şoralar levhe ki yazdı mı kalem S

⁵⁴¹ yā İlāh baña: baña yā Rabbi E, S

⁵⁴² eydivir: diyüvir E

⁵⁴³ Ditreyüp: Ditreye E / hem: -E

⁵⁴⁴ Saña ma‘lūmdur bilürsin cümle sen: Bunu bilürsin dağı yā Rabbi sen E, S (dağı: ağı S)

⁵⁴⁵ Ol diye ışmarladum Mīkā’il’e: Diye kim ışmarladum Cebrā’il’e S

⁵⁴⁶ Şora Cebrā’il’e kim: Şora kim sen n’eyledūñ E, Diye kim Cebrā’il’e İ, Cebrā’il’e diye kim S

⁵⁴⁷ Hüküm <ü> emrüm n’eyledūñ: Emrümi hükümümi n’itdūñ E, İ, S / tiz: -E, -İ, -S

⁵⁴⁸ kim emreyledūñ: emr itdūñse E / didüm: söyledüm E

251. Diye peygamberlere kim emrümü⁵⁴⁹ S52a
Hükmümü vü lutfumı vü kahrımı
252. Didiñüz mi ümmetiñüze tamām M₂172a
Anlaruñ tã kim hisâbların alam⁵⁵⁰
253. Diyeler kim iy Raḥīm <u> iy Ğafūr⁵⁵¹
Didük ümmetlerimüze bî-kušūr
254. Söyledük sözümüzi dutmadılar E86b
Biz didüğümüz yola gitmediler
255. Bu kez ümmetlere eyleye ḥiṭāb
Söyleñ imdi görelüm nedür cevāb
256. Gelüñ imdi siz daḥı bir ortaya İ32b
Eglenüp qalmayasız hem irteye⁵⁵²
257. Getüreler yakın ol dem ṭamuyı⁵⁵³
Anuñla hep qorqudalar qamuyı⁵⁵⁴
258. Halka heybet gösterüben kükreye
Anı göre hep ḥalāyık ditreye
259. Diye n' için bunlara uymadıñuz⁵⁵⁵
Sözlerin hîç kulağa qoymaduñuz⁵⁵⁶

⁵⁴⁹ kim: -E

⁵⁵⁰ Anlaruñ tã kim hisâbların alam: Tã ki anlaruñ hisâbını şoram E

⁵⁵¹ iy Raḥīm u iy Ğafūr: yā Ğafūr u yā Raḥīm E / iy: yā İ, S

⁵⁵² Eglenüp qalmayasız hem: Eglenüben daḥı qalmañ E

⁵⁵³ Getüreler yakın ol dem ṭamuyı: Qorqudalum anuñ-ıla qamuyı S

⁵⁵⁴ Anuñla hep qorqudalar qamuyı: Qorqudalar anuñ-ıla qamuyı E, Qorqudalar anuñ ilen qamuyı İ, Getürelüm daḥı ol dem ṭamuyı S. İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁵⁵⁵ n' için bunlara: bunlara n' için E

⁵⁵⁶ hîç kulağa: güşuñuza E, İ, S

260. Baķuñ imdi her birinüñ yüzine⁵⁵⁷
Anlaruñ nedür cevābı sözi ne
261. Diyeler nesne dimediler bize
Yoķsa inanmaz mıduķ biz ol söze
262. Nūh kavminden idi ol söyleyen⁵⁵⁸
Dimediler diyü inkār eyleyen
263. Nūh'ı biz hīç görmemişüz diyeler⁵⁵⁹
Ol bize nesne dimedi ħayr u ŧer⁵⁶⁰
264. Diye kim Nūh'a su'al itmek gerek⁵⁶¹
Bunlar inkār itdiler n'itmek gerek
265. Diye Nūh iy Pādiŧāh-ı lā yezāl
Cümle ma'lūmdur saña her ħāl <ü> kāl⁵⁶²
266. Ben toķuz yüz elli yaşı sürmişem⁵⁶³
Dünyāda niçe cefālar görmişem⁵⁶⁴
267. Çok çalıŧdum da'vet itdüm anları
Ben yola getürimedüm bunları
268. Eyledüm va'd ü va'idüñden ħaber E87a, S52b
Eylemedi bunlara hergiz eŧer

⁵⁵⁷ yüzine: sözine E, İ, S

⁵⁵⁸ kavminden: kavmi E, İ, S / ol: evvel E, İ, S

⁵⁵⁹ hīç görmemişüz diyeler: görmemişüzdür didiler E, S, görmemişüz didiler İ

⁵⁶⁰ Ol: O İ

⁵⁶¹ kim Nūh'a su'al: Nūh'a kim cevāb E, İ, S

⁵⁶² Cümle ma'lūmdur saña her ħāl u kāl: Saña ma'lūmdur her ħāl ü kāl E, Saña ma'lūmdur aķı her kıl u kāl İ, Saña ma'lūmdur her kıl u kāl S

⁵⁶³ yaşı sürmişem: yıl yaŧ sürmişem E, S, yıl yaşamışam İ

⁵⁶⁴ Dünyāda niçe cefālar görmişem: Bunları da'vet yolına sürmişem E, İ, S

269. Diye Nūḥ'a imdi gör sen key şakın⁵⁶⁵ M₂172b
Bu cevāba rāzī olmam bil yakın
270. Tanuḡuñ var-ısa getür görelüm⁵⁶⁶
Şöyle 'adlıme göre kim şoralum⁵⁶⁷
271. Nūḥ'a seksen kişi dönmişdi meger⁵⁶⁸
Kaçalar tanuḡluḡa gelmeyeler⁵⁶⁹
272. Korkusından ditreye Nūḥ ol zamān⁵⁷⁰
Yürüyüp tanuḡ ararken nāgehān
273. Ol Muḡammed ümmeti 'ālimleri İ33a
Nūḥ'ı görüp tanuḡ ola her biri⁵⁷¹
274. Diyeler kim iy Hudāyā bilürüz⁵⁷²
Nūḥ girçekdür şehādet kıluruz
275. Diye ol inkār idenler ol zamān
Āşikāre söyledi bunlar yalan⁵⁷³
276. Bizi kanda gördiler ol vaḡt bular⁵⁷⁴
Şimdi gelüp bunda tanuḡ oldılar⁵⁷⁵

⁵⁶⁵ gör sen key şakın: key gör key şakın S

⁵⁶⁶ görelüm: göreyüm E, İ, göreyin S

⁵⁶⁷ Şöyle 'adlıme göre kim şoralum: Şöyle kim 'adlıme göre şorayum E, Şuçlu kim 'adlıme göre şorayum İ, Şöyle kim 'adlıme göre şorayın S

⁵⁶⁸ dönmişdi: uymışdı E, dönmişdür S

⁵⁶⁹ gelmeyeler: gelmediler E

⁵⁷⁰ Nūḥ ol: ol Nūḥ S

⁵⁷¹ Nūḥ'ı görüp: göre Nūḥ'ı E, İ, S

⁵⁷² Diyeler kim iy Hudāyā bilürüz: Diyeler Bārī Hudā'ya yalvaruruz E, Diyeler Bārī Hudā bilürüz İ, S

⁵⁷³ yalan: hemān S

⁵⁷⁴ gördiler: gördi E, İ, S / vaḡt: vaḡtin E, İ, S

⁵⁷⁵ Şimdi gelüp bunda tanuḡ oldılar: Bu nice tanuḡluḡ iy Perverdigār E, S, Görmedük biz bunları ammā ki var İ

277. Diye ‘âlimler ki hoş dirler bular⁵⁷⁶
Bunları biz görmedük şöyle ki var⁵⁷⁷
278. Ol Muḥammed kim Ḥabīb’üm diyüben⁵⁷⁸
Ḥaḳ nebī gönderdüñ anı bize sen⁵⁷⁹
279. Biz senüñ anda kelāmuñ oḳuduk⁵⁸⁰ E87b
Anuñ içün ḥaḳkı yirinde ḳoduk⁵⁸¹
280. Süre-i Nūḥ’ı oḳuduk bī-gümān⁵⁸²
Bunda ayruḳ daḥı söz ḳalmaz hemān⁵⁸³
281. Diye ol Ḥaḳ inanuram bu söze⁵⁸⁴
Tezkiye gerekdür ammā kim size⁵⁸⁵
282. Muṣṭafā anda oluban tezkiye⁵⁸⁶
Diye kim uş bunlara ben tezkiye⁵⁸⁷
283. Bulmuşam Furḳān içinde zīre ben⁵⁸⁸ S53a
Kim dimişsin bunlaruñ ḥaḳḳında sen
284. Şunı kim “et-tā’ibūne’l-‘ābidūn”
Şunı kim “el-ḥāmidūne’s-sā’ihūn”⁵⁸⁹

⁵⁷⁶ ki hoş : eyü E, S

⁵⁷⁷ Bunları biz görmedük şöyle ki var: Görmedük biz bunları ammā ki var S / şöyle: illā E

⁵⁷⁸ ḥabībüm diyüben: ḥabīb idinüben E, İ, S

⁵⁷⁹ Nebī: Rasūl İ, S

⁵⁸⁰ anda: andan İ

⁵⁸¹ yirinde: yirine İ, S

⁵⁸² oḳuduk bī-gümān: oḳuyıcaḳ revān E, İ, S

⁵⁸³ ayruḳ: artuḳ S / Bunda ayruḳ daḥı söz: Bunlaruñ ayruḳ sözi İ

⁵⁸⁴ ol Ḥaḳ: Ḥaḳ kim E, Allāh S

⁵⁸⁵ Tezkiye gerekdür ammā kim: Tezkire gerekdürür şimdi S

⁵⁸⁶ tezkiye: tezkire S

⁵⁸⁷ tezkiye: tezkire S

⁵⁸⁸ Furḳān: Ḳur’ān E, İ, S

⁵⁸⁹ Şunı kim: Hem didüñ İ (O tevbekarlar, ibadet edenler, hamdedenler, dünyada yolcu gibi yaşayanlar, rükuya varanlar, secde edenler, iyiliği teşvik edip kötülükten alıkoyanlar, Allah’ın sınırlarını gözetkenler; müjdele o müminleri! Tevbe 9/112)

285. Girü diye yā Muḥammed ol Ğanī⁵⁹⁰
Tezkiye bunlara bir daḥı kıanı⁵⁹¹
286. Diye yā Rabbī bulara bir daḥı M₂173a
Bundan evvel tezkiye sensin aḥı
287. Şol münācātında Mūsā’nuñ bular
Arañuzda sözdüşüp añladılar⁵⁹²
288. Bunları medḥ itdüñ idi anda sen
Tezkiye ola mı hīç senden ḥasen⁵⁹³
289. Üşde “*küntüm ḥayra ümmetin*” güvāḥ⁵⁹⁴ İ33b
Bunlaruñ ḥaḳḳındadır bī-iştibāḥ
290. Pes diye kim Ḥaḳ Te‘ālā yā Emīn⁵⁹⁵
Tezkiyeligüñ tamām oldu hemīn
291. Sen daḥı hem ümmetüñ ‘ālimleri E88a
Gırçek idi sürüñ ol zālimleri⁵⁹⁶
292. Süreler anları ol dem ṭamuya
Zārleri ‘ibret ola ḳamuya

⁵⁹⁰ Girü diye: Diye girü E, İ / Diye gine S

⁵⁹¹ Tezkiye bunlara bir daḥı: Tezkiye bir daḥı bunlara E, Bir daḥı bunlara tezkiye İ

⁵⁹² añladılar: inlediler S

⁵⁹³ ola mı hīç: hīç ola mı S

⁵⁹⁴ (Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız ve Allah’a inanırsınız. Ehl-i kitap da inanmış olsalardı elbette onlar için hayırlı olurdu; içlerinden inananlar da var, fakat çoğu yoldan çıkmıştır. Âl-i İmrân 3/110) güvāḥ: yā İlāḥ E

⁵⁹⁵ diye: didi E

⁵⁹⁶ Gırçek idi sürüñ ol zālimleri: Kim şoruñ gırçekdür ol zālimleri S

293. Varalar ʔamuya t̃a kim c̃azi‘ün⁵⁹⁷
Diyeler “innā le-naḥnū’z-zālimūn”⁵⁹⁸
294. Yā İlāhī sen bize luṭf işlegil
Ol Ḥabīb’e cürmümüz bağışlagıl
295. Raḥmetüñle cümlemüz şād eylegil
Hem bizi ʔamudan āzād eylegil
296. İşi tevḫiz eyledüm yā Rab saña
Hem şıgınuram saña öñden şoña
297. Ol Ḥabīb’ün ḥürmeti-çün yā İlāh
Cümlemüze buñ deminde ol penāh
298. Bu du‘āmuḫı ʔabūl it yā Celīl
Biz ʔuluña tevḫiḫun olsun delīl
299. *Arturur cān <u> gönüllerde şafā*
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
300. *Ṭurmañ imdi var-iken sizde ḫayāt*
Eş-şalātı çağırın ʔable’l-memāt
301. Gel i bī-çāre adam aç gözünü⁵⁹⁹
Başuña ne geliser gör yazuñı⁶⁰⁰
302. Niçe bir pençe urasın buraya⁶⁰¹ M₂173b
Bir gün ola kim varasın oraya

⁵⁹⁷ kim: ki İ

⁵⁹⁸ Diyeler: Didiler S. Innā le-naḥnū’z-zālimūn: Şüphesiz biz zālimleriz.

⁵⁹⁹ i: eyā E, S / adam: -E, -S, bende İ / aç: açıl E, S

⁶⁰⁰ Başuña ne geliser: Ne geliser başuña E, İ, S

⁶⁰¹ Niçe bir pençe urasın: Niçe bir āvāre olasın E, Nice nice aldanasın İ

303. Gönlünñsüz çün girersin bu yola⁶⁰²
Şaçuñ şaķaluñ yola yola
304. Şanma seni iledürler yürüyü⁶⁰³ S53b
Yüzün üstine süriyü süriyü
305. Şol ağurluğñ kepekce gelmeye⁶⁰⁴
‘İzzetün uyuz köpekce olmaya⁶⁰⁵
306. Kānı ya ol i‘tibār <u> ihtisām
Māl <u> mülk <ü> ‘izz ü cāh <u> ihtirām⁶⁰⁶
307. Gör ne fāriğsin bu giñ dünyāda sen
Girisersin tar yire ‘uķbāda sen⁶⁰⁷
308. Şoñ peşīmān aşşı kılmaz bil saña
Yarın anda ger inanursañ baña
309. Bağlamışdur bunca derbend öñüñi
Añup anı dirmedün hīç öğüñi
310. Uğrayısarsın şırāta dahı hem E88b
Başuña anda geliser dürlü ğam⁶⁰⁸
311. Kaçacak yir yok-durur “eyne’l-mefer”⁶⁰⁹ İ34a
Şıgıncacak dahı “kellā lā vezer”⁶¹⁰

⁶⁰² çün girersin bu: girisersin uş İ, gidisersin uş S

⁶⁰³ Şanma seni iledürler yürüyü: İledürler seni şanki yürüyü E

⁶⁰⁴ Şol ağurluğñ: Bunca eşķālñ E, İ, Bunca eşģālñ S / kepekce gelmeye: köpükce olmaya E, S

⁶⁰⁵ uyuz: şol bir E, İ, S / olmaya: gelmeye E

⁶⁰⁶ māl u mülk: milk ü māl E, mülk ü māl S

⁶⁰⁷ Girisersin tar yere ‘uķbāda sen: Varasın şol tar yire üşte sen E, Varasın ol tar yire kim üşde sen İ, Varasın dar yire ne üşde sen S

⁶⁰⁸ dürlü: ulu E, İ, S / gam: vehm E, hem İ

⁶⁰⁹ (İşte o gün insan “Kaçacak yer var mı?” diyecektir. Kıyamet/10)

⁶¹⁰ (Hayır, yok kaçacak, sığınacak yer. Kıyamet/11)

312. Toli üç biñ yıl gidersin şöyle bil⁶¹¹
Döymeş ol yola bükilür niçe bil
313. Biñ yılı yoğuş anuñ biñ yılı düz⁶¹²
Azıcağıñ var aña görece düz⁶¹³
314. Biñ yılı inişdür anuñ kıl yarak⁶¹⁴
Tā kim uçup eylemeyesin firāk⁶¹⁵
315. Yoğuşunu kişi biñ yılda çıkar
İnişini dağı biñ yılda iner
316. Ol şırātuñ biñ yılını didi düz
Hak Rasul'inüñdür aña işbu söz
317. Her birin biñ yılda giçermiş giçen
Kuş gibi mü' mindür üstinden uçan
318. İnni dağı diyeyüm hoş nicedür⁶¹⁶
Kılıçdan keskün ü kıldan incedür⁶¹⁷
319. Muhammed Muştafa şöylece dimiş M₂174a
Sözüm andandur ki anlar söylemiş⁶¹⁸
320. İmdi gel bugün yarağıñ kılagör
Biş vaktle dün namāzın kılagör

⁶¹¹ Toli: Tā ki İ, S / gidersin: gidilür E / şöyle: tā ki E, anda İ, S

⁶¹² yoğuş anuñ: yoğuş-durur E, İ, S

⁶¹³ aña: -E

⁶¹⁴ inişdür anuñ kıl: iniş-durur eyle E, İ, inişdür anuñ eyle S

⁶¹⁵ kim: ki İ, S

⁶¹⁶ İnni dağı diyeyüm hoş nicedür: İnceligi dağı diyem nicedür İ, İnni dağı deyeyin nicedür S

⁶¹⁷ Kılıçdan keskün ü kıldan incedür: Tığdan iti vü kıldan incedür E, İ, Kıldan u kılıçdan inni incedür S

⁶¹⁸ Birinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

321. ‘Āşīlerden fark olur ol gün muṭī‘
Kime Peyğamber olısdur şefī⁶¹⁹
322. Kim beyāz okur kimi kara berāt
Kime āteş hüküm olur kime necāt
323. Kānķı bölükden olası iy za‘īf⁶²⁰
Kānķı yola ‘azm idesin yā naḥīf⁶²¹
324. Ehl-i cennet mi olası yā faķīr⁶²²
Yoḥsa şundan mı “ferīķun fī’s-sa‘īr”⁶²³
325. Çün senüñ şunlar geliser yoluña
İş <u> dem ne ḥālūñe ne çuluña
326. Ne gönüllēnüp ululanmak gerek S54a
Ya ne şalınup ne bulanmak gerek⁶²⁴
327. Ya sevinmek [gülmek]⁶²⁵ oynamak niye
Yatmak uyumak emīn olmak niye
328. Yoluña çıkagelür senüñ ecel⁶²⁶ E89a
Şunar ol bir gün yaķaña senüñ el⁶²⁷

⁶¹⁹ Beyit E, İ ve S’de şu şekildedir: Seçilüp ol gün muṭī‘lerden ‘uṣāt
Kime nār hüküm olıcaķ kime necāt

⁶²⁰ iy: yā E

⁶²¹ ‘azm idesin: yöñesin E, gönilesin İ, S

⁶²² cennet mi olası: cennetden misin ki E, İ, cennetden misin sen S

⁶²³ (Böylece biz sana Arapça bir Kur’an vahyettik ki, şehirlerin anası olan Mekke’de ve çevresinde bulunanları uyarasın. Hakkında asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları uyarasın. Bir grup cennette, **bir grup ise cehennemdedir.** Şūrā 42/7)

⁶²⁴ ne şalınup ne: şalınup ya ne E

⁶²⁵ Metinde ك değil و harfi kullanılmıştır.

⁶²⁶ Yoluña çıkagelür senüñ ecel: İlerüñce çıkageliser ecel E, İleyüñe çıkagelürse ecel İ, İlenüğe çıkageliser ecel S

⁶²⁷ Şunar ol: Şunısar E, İ, S

329. Ne adar n     miz   olsa    a⁶²⁸
Ur sarlar seni   za   pra a⁶²⁹
330.  rmez ol dem y r <u> yolda dan meded  34b
Ne bir der a  ı k lur ne veled
331. Araya h   kimse girmez orada⁶³⁰
Ne ata v  ne ana v  ne dede
332. Her  a an kim ol sa a  amle k lur
Anlar ol va t n  ad d olup  alur
333.   ol bu alup vay ana diyenlere⁶³¹
Olmadı derm n anadan anlara⁶³²
334.   ol  ayanup     n anas na⁶³³
Bile ilet i an  atas na⁶³⁴
335.  a  dur cem i gider r lezzeti⁶³⁵
Billeri b ker d ked r  uvveti
336. Meyli yok dur hergiz anu  kimseye M 174b
Var m dur  urtulm   andan kimse ya
337. K ll-i nefis  l m  ar b n     iser
Bu fen dan ol be  aya g   iser

⁶²⁸ olsa : ise  E,  , S

⁶²⁹ Ur sarlar seni   za   pra a:  rseleyiser   za v    pra a E,  

⁶³⁰ Araya h   kimse girmez orada: Kimse iremez araya ortaya E, Kimsene girmez araya orada  , Kimse girmez ola hergiz orada S

⁶³¹ bu alup: ya  lup E / ana: ata  

⁶³² Olmad i derm n anadan anlara: Bile ilet i an  atas na   / anlara: bunlara E

⁶³³ atas na: anas na S

⁶³⁴ an  atas na: ata an  sine E / atas na: anas na S

⁶³⁵  a  dur:  a  dup S

338. Sen dahı gel ölmedin öñ ölegör
Ölmek içün yol yarağın kılagör
339. Kankısını diyelüm hikmetlerüñ
Kankısına döyelüm fūrkatlerüñ
340. Ol giçen kışşaları mı diyelüm
Gelecek guşşaları mı diyelüm
341. Rūzigārdan mı şikāyet idelüm
Hālümüzden mi hikāyet idelüm
342. Üşde yürek taşdı germ oldı yine E89b
Söyleyeyüm bārī söz boldı yine⁶³⁶
343. Kani ol ocağ yanına dirilen⁶³⁷
Birbiriyle yir çekişüp dirilen⁶³⁸
344. Nice kodı gitdi anlar yirini S54b
Üşde günüñ giçdi senüñ yirini⁶³⁹
345. Anlaruñ kani senüñle ülfeti⁶⁴⁰
Kani ol şöhetlerinüñ lezzeti
346. Anları gördüñ gözüñle iy peder⁶⁴¹
İtdi öñüñde ecel zīr ü zeber

⁶³⁶ Söyleyeyüm: Söyleyelüm İ, S / bārī: size İ, S / boldı: buldum E

⁶³⁷ ol: şol İ, S

⁶³⁸ çekişüp: çekiş İ

⁶³⁹ günüñ giçdi senüñ: senüñ giçdi günüñ İ

⁶⁴⁰ Anlaruñ kani: Kani anlaruñ E, İ, S

⁶⁴¹ gördüñ gözüñle iy: gözüñ-ile gördüñ E, İ, S

347. Anlara sen bulmaduñ hıçbir ʕilāc⁶⁴²
Üşde saña geldi nevbet gözün aç⁶⁴³
348. Anları meger unutduñ şimdi sen⁶⁴⁴ İ35a
Zīrā kim hıç ağlamazsın añuban⁶⁴⁵
349. Size anlardan vireyüm hoş haber⁶⁴⁶
Ağlayasız taş degülseñüz eger⁶⁴⁷
350. Gözüñüzün yaşı hergiz diñmeye
Yidügüñüz içüñüze siñmeye⁶⁴⁸
351. Anları kuzı gibi tokuyayum⁶⁴⁹
Göñlüñüzün ağılına koyayum⁶⁵⁰
352. Sizi çevre çevre dolaşdurayum
Yine koyun gibi meleşdüreyüm
353. *Arturur cān <u> göñüllerde şafā* M₂175a
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
354. *Turmañ imdi var-iken sizde hayāt*
Eş-şalātı çağıruñ kable'l-memāt
355. Aç gözüñi gör ne söz diyem saña
Bir firākdur hem saña vü hem baña⁶⁵¹

⁶⁴² Anlara sen bulmaduñ hıçbir ʕilāc: Bulmaduñ anlara sen bir ʕilāc E, İ, S

⁶⁴³ saña geldi nevbet: nevbet saña geldi E, İ, S

⁶⁴⁴ Anları meger unutduñ şimdi: Şimdi unutduñ meger anları E

⁶⁴⁵ hıç ağlamazsın: āh eylemezsin İ

⁶⁴⁶ Size anlardan vireyüm hoş haber: Vireyin uş size anlardan haber E, İ, S (Vireyin: Vireyüm İ)

⁶⁴⁷ taş degülseñüz eger: ger degülseñüz hācer İ / eger: meger E

⁶⁴⁸ Yidügüñüz içüñüze siñmeye: Yüregüñüz içiñüzde şıgmaya E

⁶⁴⁹ tokuyayum: okuyalum S

⁶⁵⁰ koyayum: koyalum S

⁶⁵¹ Bu beyit derkenarda yazılıdır.

356. Ne haberdür dinleñ imdi yine siz E90a
İşidicek döne döne yanasız
357. Derdiñüz hep yeñilene tā yine⁶⁵²
Fūrkatıñüz āhuñuz arta yine
358. Key qatı kulaq dutuñ işbu söze⁶⁵³
Zīrā kim bu söz gereklüdür size
359. Ol senüñ nāz-ıla besledüklerüñ
Bir zamān oğlum kızum didüklerüñ
360. Ellerine ħinnālar yaqduklarüñ⁶⁵⁴
Zeyn idüp düzüp qoşup baqduklarüñ⁶⁵⁵
361. Her qaçan bayrām giceleri gele S55a
Leyle-i Qadr ü Berāt'ı kim ola⁶⁵⁶
362. Anlaruñ ervāhları gelür eve⁶⁵⁷
Yügrüşüp segirdüşüp ive ive
363. Ol giceler ħon umarlar ħāneden⁶⁵⁸
Ya'nī anlar nān umarlar anadan
364. Anları sertāc idinürdüñ sen ön⁶⁵⁹
Ol gice muhtācuñ olurlar senüñ

⁶⁵² hep: tā İ, çün S / tā: hep S

⁶⁵³ Key qatı kulaq dutuñ işbu söze: Key oñat eyle güş işbu söze E, Key oñatca güş idüñ işbu söze İ, S

⁶⁵⁴ ħinnālar: kınalalar E, İ, S

⁶⁵⁵ düzüp qoşup baqduklarüñ: düzüben qoşduklarüñ E

⁶⁵⁶ ola: göre E

⁶⁵⁷ ervāhları gelür: ervāhı gelürler E, S, ervāhı gelür İ

⁶⁵⁸ giceler ħon: giceden çün S

⁶⁵⁹ idinürdüñ sen ön: idindüñüz sizüñ S /sen: -E

373. Kıra'at-i Kur'an'a meşgüller misiz⁶⁶⁷
Ol sa'adetden ya mağbûnlar mısiz⁶⁶⁸
374. Gözi açuklar mukarrebler misiz⁶⁶⁹
Yohsa gafletle mu'azzebler misiz⁶⁷⁰
375. Çün görürler hâlinüzi key eyü
Şād olurlar dahı çekmezler kayu⁶⁷¹
376. Dönüben girü giderler ol zamān
Sevinüp hem kıvanup hem şādımān⁶⁷²
377. Göreler kim hālünüzde nesne yok⁶⁷³
Olmadı anlara in'ām az u çok⁶⁷⁴
378. Pes zelil olup tazarru' ideler
Boynın ege ege dönüp gideler
379. Çünkü 'akluñ bunda deng oldu senüñ S55b
Göñlüñ āyinesi jeng oldu senüñ
380. İmdi bir dem güş kıl benden yaña
Key geñezdür eydivireyüm saña⁶⁷⁵

⁶⁶⁷ Kıra'at-i Kur'an'a: Kur'an okumağa İ. Birinci mısraın vezni bozuktur.

⁶⁶⁸ mağbûnlar: ma'zûller E, mahrûmlar S

⁶⁶⁹ mukarrebler: makrûnlar S

⁶⁷⁰ mu'azzebler: mağbûnlar S

⁶⁷¹ çekmezler: görmezler İ, yemezler S

⁶⁷² Sevinüp hem kıvanup hem şādımān: Sevinüben girü dönüben ol zamān S

⁶⁷³ kim: çün İ, S

⁶⁷⁴ az u çok: azacuk S

⁶⁷⁵ eydivireyüm: eydivirelüm İ, eydivirürsem S

381. Çün kapuña gele dervîş diye Hâk⁶⁷⁶
Ğâfil olma şaķın andan ıoğru bak⁶⁷⁷
382. Hoş tevażzu‘ birle ikrām eylegil
Ta‘āmuñdan aña in‘ām eylegil⁶⁷⁸
383. Anlara itmiş olursın ‘izzeti⁶⁷⁹ İ36a
Senden andan şâkir olurlar kıatı⁶⁸⁰
384. Çün bir öksüzi göresiz fî’s-sebîl⁶⁸¹
Yalın ayak başı kabagı zelîl
385. Kudretüñ yetdügi deñlü gözlegil
Bu sözi sen kıanda gider izlegil⁶⁸²
386. Çün anuñ kıarınçuğın ıoyurasın
Ya aña bir gömlecik giyüresin
387. Anlara itmiş olursın sen hemîn M₂176a
Añlagıl bu sözümi olma hâzîn⁶⁸³
388. Şād idüp sevindürürsin anları⁶⁸⁴
Yirlerinde rāḫat olur cânları
389. Bir azacuk nesne içün bir yetīm
Bunca minnetler ide saña ‘azīm⁶⁸⁵

⁶⁷⁶ dervîş diye Hâk: bir dervîş-i Hâk İ, bir dervîşcaķ S

⁶⁷⁷ andan: aña İ

⁶⁷⁸ Ta‘āmuñdan: Etmegünden İ, Emegünden S

⁶⁷⁹ olursın: olasın S

⁶⁸⁰ andan: anlar İ, S / şâkir: şâkirler S

⁶⁸¹ Çün bir öksüzi göresiz: Çünkü ol öksüzi göresin İ

⁶⁸² sözi sen: sözümi S

⁶⁸³ Añlagıl bu sözümi olma: Añlagıl sözümi olmağıl İ, S

⁶⁸⁴ Şād idüp sevindürürsin: Şen idüp sevündüresin İ

⁶⁸⁵ ide saña: ider saña İ, virür aña S

390. Sen anı hîç ‘aynuña almayasın
Aç mıdur ya tok mıdur bilmeyesin
391. İşbu sözümde benüm bu görünür
Niçeler anda dağı çok yirinür
392. İmdi sen dağı sevindür anları
Gözle şol aç u yalın olanları⁶⁸⁶
393. El-emānet her yetimleri görüñ
Aç mıdur yalın mıdur hālın şoruñ
394. Buñ deminde geliser añlar saña
Hıızr u İlyās olısar anlar saña
395. Hem atañ anañ için hayır du‘ā S56a
Eyle her dem dağı ihsān <u> ‘atā⁶⁸⁷
396. Üzeründe çokdur anlaruñ haqı⁶⁸⁸
Dağı bir dürlü degül Tañrı haqı⁶⁸⁹
397. Seni okumağa virdi ol ata
İdesin soñra du‘ālar aña tā⁶⁹⁰
398. Besleyüp seni okutdı ol ata
Sen aña du‘ā kılasın iy fetā

⁶⁸⁶ aç u yalın: yalun u aç S / olanları: kalanları İ, S

⁶⁸⁷ ihsān: hayrat E, İ, S / ‘atā: du‘ā İ

⁶⁸⁸ çokdur anlaruñ: anlaruñ çokdur İ, S

⁶⁸⁹ Dağı bir dürlü degül: Ödenür haq degüldür İ. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)
Birinci mısram vezni bozuktur.

⁶⁹⁰ soñra: sen de İ, aña S / aña tā: tā ki tā S

399. Pes gerek karşı anı yād idesin İ36b
Cānını ihsān-ıla şād idesin⁶⁹¹
400. Hāyr iderseñ atañ u anañ için
Bir gün ola ideler cānuñ için⁶⁹²
401. Sen de dünyādan gidicek añalar
Cānuña hayır du‘ālar kıllalar⁶⁹³
402. İmdi lāzımdur ata analara
Dā’im idesiz du‘ālar anlara
403. Şimdi fırsat eliñüzde var-iken
Aklıñuz hem sizüñ ile yār-iken
404. Hayrıñuzdan unutmañuz anları
Sizlerden hayr umagelen cānları⁶⁹⁴
405. Göre hīç añar mıyuz ol kim gele
Cümle a‘zāmuz ‘amellerden kıla
406. ‘Aceb ol vakt nice ola hālümüz
Söylemekden kalıcağ bu dilümüz
407. Şimdi dil söyler iken söyleyelüm M2176b
Saña birkaç naşihat eyleyelüm
408. Atalaruñ pendin işit tut kulağ
Tā kim ola Hāk katında yüzüñ ağ

⁶⁹¹ Bu beyit derkenarda yazılıdır.

⁶⁹² Bu beyit derkenarda yazılıdır.

⁶⁹³ Bu beyit derkenarda yazılıdır.

⁶⁹⁴ Beytin vezni bozuktur.

409. Cehd idüp ataña karşı söyleme
Her sözine muḥālefet eyleme
410. Ol idi seni şakınup gözleyen⁶⁹⁵
Her ne yaña gider iseñ izleyen⁶⁹⁶
411. Saña ögütler naşihatler kılan
Senüñ işlahuñda yanup yakılan
412. Senüñ içün bunca dünyā terk iden
Bundağı işüñi düzüp berk iden⁶⁹⁷
413. Pes gerek karşı anı yād idesin
Cānını ḥayrāt-ıla şād idesin⁶⁹⁸
414. Geldük imdi ana ḥaqqına yine
Söyleyelüm kim işidürse yana⁶⁹⁹
415. Bir zamān karnında götürdi seni
‘Ākıbet dünyāya getürdi seni
416. Gice gündüz seni açdı bileđi⁷⁰⁰
Cān <u> göñülden çü sevdi diledi⁷⁰¹
417. Giceler uyquyı eyledi ḥarām
Yatuban bir lahza kılmadı ārām⁷⁰²

⁶⁹⁵ gözleyen: gözeden S

⁶⁹⁶ ne yaña: neye S

⁶⁹⁷ düzüp berk: tutup perk S

⁶⁹⁸ ḥayrāt: iḥsān İ, S

⁶⁹⁹ Söyleyelüm: Söyleyeyin S / yana: yine E, İ, S

⁷⁰⁰ açdı: şeşdi E, İ, S / bileği: besledi E

⁷⁰¹ Cān u: Seni İ

⁷⁰² kılmadı: itmedi E, İ, S

418. Avuduban arıdur yurdu seni⁷⁰³
Biñ belā-yıla uyudurdu seni
419. Ƙanı elde oğşayup tutdukları⁷⁰⁴
Bindirüp dizine ƙalkıtdukları
420. Ya başıñuñ ögrer iken çengini
İndürüp çıkardığı āhengini
421. İmdi elbette bu lāzımdur saña E91a
Kim du‘a eylesin dā’im aña⁷⁰⁵
422. İmdi biz unutmaya lum ölmegi
A‘mālümüz hep beyāna gelmegi
423. Ğāfilīn ölüm gele güç ola hāl
Tevbeleriñüz idüñ ƙılmañ vebāl
424. Dir miyüz ölüm gözümüz ƙapaya
Çalışuruz evlere vü yapuya⁷⁰⁶
425. Eğer bizüm gibi ğāfil olasız
Her işüñüz dün ü gün yañılasız⁷⁰⁷
426. Añsuzın tevbesiz ölmek güç ola
Tevbe eyleyüp gidüñ toğrı yola⁷⁰⁸

⁷⁰³ Avuduban arıdır: Uyudur hem arıdur E, Arıdur hem avidur S

⁷⁰⁴ oğşayup: avıdup İ, oğşayup S

⁷⁰⁵ du‘a eylesin: du‘alar idesin İ

⁷⁰⁶ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

⁷⁰⁷ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

⁷⁰⁸ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

427. *Arturur cān <u> göñüllerde şafā* M₂177a
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
428. *Ṭurmañ imdi var-iken sizde hayāt*
Eş-şalātı çağıruñ kable'l-memāt
429. *Rūzī kılsun Hıaķ size dāru's-selām*
İşk-ıla diñ eş-şalātü ve's-selām

Seyyidü'l-Kevneyn Ḥatmü'l-Enbiyā Ḥazret-i Muḥammedü'l-Muştafā Şallā'llāhü
 'Aleyhi ve Sellem Buyurur

430. Bir münāsib ḥadīş diñle şafādan
 Rivāyetdür Muḥammed Muştafā'dan⁷⁰⁹
431. İşit imdi ne buyurdu Muştafā
 Sözi anuñ cānlara virür şafā
432. Bu ḥadīşi buyurur diñle ne dir
 Mü'minler çün āḥirete gide dir⁷¹⁰
433. Didi çıkmaz cānları mü'minlerüñ
 Perdeleri gitmeyince anlaruñ
434. Mü'min ölmez murāda irmeyince
 Uçmaķ içre yirlerin görmeyince⁷¹¹
435. Çün görürler cennetde mekānların
 Köşklerin sarāyların maķāmların⁷¹²

⁷⁰⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ülün / Mefā'ülün / Fe'ülün) Birinci mısraın vezni bozuktur.

⁷¹⁰ İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁷¹¹ Beytin vezni bozuktur.

⁷¹² Birinci mısraın vezni bozuktur.

436. Vefât itmez görmeyince bunları
Gördüğü dem şafâ sürer cānları
437. Münāfık münkirle kāfir cānları
Nice çıkar ne görür bil anları
438. Cümleten cehennem ehli ireler
Anda mekânlarını hep göreler
439. Odlu hendek çukurların göreler
Cānların ‘amellerince vireler⁷¹³
440. Bu hadīsi çün buyurdı Muştafā
Didiler aşhāblar iy kân-ı vefā
441. Buyur işidelüm yā Rasūla’llāh
Mekânların nice gösterür Allāh⁷¹⁴
442. Bu mü’minler cennet içre yirlerin⁷¹⁵ M₂177b
Buyuruñ nice görür maķāmların
443. Yatduğı yirde ‘aceb nice görür
Maķāmların dağı andan cān virür⁷¹⁶
444. Hem kāfirler tamuyı nice görür
Cānların anlar dağı nice virür
445. Münāfıklar cānların nice virür
Cehennemde yirlerin nice görür⁷¹⁷

⁷¹³ Birinci mısraın vezni bozuktur.

⁷¹⁴ Beytin vezni farklıdır. (Mefā’lün / Mefā’lün / Fe’ülün)

⁷¹⁵ Birinci mısraın vezni bozuktur.

⁷¹⁶ İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁷¹⁷ İkinci mısraın vezni bozuktur.

446. Mekânların görüp cânlar virürler
Çukur tamuları nice görürler⁷¹⁸
447. Çünkü aşhâb şordılar hep sağ <u> sol
İşit imdi ne haber virdi Rasûl
448. Didi benüm sevgülü yârenlerüm
Dîn içinde toğrı yol varanlarum
449. Gözlerinden Hâk hicâbı götürür
Maķāmların karşıasına getürür⁷¹⁹
450. Tamuda uçmaķda yirlerin görür
‘Ameline göre anlar cân virür
451. Ba‘zı rāvîler buyurđı böyledir
İllā ba‘zı rāvîler diñle ne dir
452. Anlaruñ da rivāyātın diyelüm
Vir şalavāt hem anı söyleyelüm
453. Ne haberdür işidesiz bilesiz
Bu sözlerden niçe ‘ibret alasız⁷²⁰
454. Haber virdi Rasûl kim Hâk Te‘ālā
Cebrā’îl’e kıanatlar virdi a‘lā⁷²¹
455. Hâk Te‘ālā hazret-i Cebrā’îl’üñ
Şüretin hûb güzel yaratdı anuñ⁷²²

⁷¹⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘îlün / Mefā‘îlün / Fe‘ûlün)

⁷¹⁹ İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁷²⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘îlün / Mefā‘îlün / Fe‘ûlün)

⁷²¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘îlün / Mefā‘îlün / Fe‘ûlün) İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁷²² İkinci mısraın vezni bozuktur.

456. Yüz yigirmi dört biñ kanadı var
Şöyle yaratmış anı Perverdigār
457. İgen çokdur Cebrā'ıl'üñ kanadı
Bunlardan ğayrı var iki kanadı⁷²³
458. Yileginüñ hisābı yok diyüpdür
Her yilegi bu dünyādan büyükdür⁷²⁴
459. Qanatlarla pür kılmışken anı M₂178a
İkisin mahfî yaratmış ol Ğanî⁷²⁵
460. Şol tǝvûslar kanadı gibi hemān
Bunca qanatlar arasında i cān
461. Yaluñuz ol iki kanaduñ biri
Açsa bürür gök yüzini hem yiri
462. Her qanadında yilekleri hemīn
Niçe biñ vardur didiler iy emīn
463. Sağda biri şol yanındadır biri
Yir-ile gökden büyükdür her biri
464. İllā ol iki kanadı gizlüdür
Tamu uçmak naqşı anda yazludur
465. Kudretiyle sağda yazılmış cinān
Solda naqş olmuş cehennem hem-çünān

⁷²³ Beytin vezni bozuktur.

⁷²⁴ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün) İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁷²⁵ Birinci mısraın vezni bozuktur.

466. Sağ kanada cenneti nakş eylemiş
Mü' mine anda mekân bahş eylemiş
467. Sağ kanatda gösterür cennetleri
Çayır u çemen kamu ırmaqları
468. Yaşıl bostān bāğçeleri bāğları
Kaşrı köşk <ü> yüce ulu tağları⁷²⁶
469. Cennet içre evleri sarāyları
Köşkde döşek üzre ol hūrîleri
470. Hulleler burāqları ğılmānları
Tācları kemerleri vildānları
471. Nūr tabaqlar içre ol ni'metleri
Nūr kadehlerde tolu şerbetleri
472. Hem tabaqlarda lezīz meyveleri
Elde dutar cennetüñ hūrîleri
473. Mü' minler kim hālet-i nez'a ire
Cebrā'il'ün sağ kanadını göre⁷²⁷
474. Çünkü cennetleri anda göreler
Şafā-yıla şevk-ıla cān vireler
475. Cān acısın tuymayalar her biri
Seyrān idüp gelmeyeler hīç giri

⁷²⁶ İlk mısraın vezni bozuktur.

⁷²⁷ İlk mısraın vezni bozuktur.

476. Cān bedenden çıksa ten baķaķalur M₂178b
Cennete hūrīlere aķaķalur
477. Eger mü' min ise cān viren Hāķ'a⁷²⁸
Cebrā'īl'ün şağ ķanadına baķa
478. Dünyādan 'alāķasın kesüp baķar
Hemān gönli gözi ol yaña aķar⁷²⁹
479. Atasına anasına söylemez
Māla evlāda nazār hīç eylemez
480. Mü' minler cānı sürer zevķ <u> şafā
Böyle buyurđı Muħammed Muştafā⁷³⁰
481. Behişt yazusunda meķānın göre
'Āşık olup meķāna cānın vire⁷³¹
482. Ba'zı mü' mine tesellī yetişür
Hāķ Te'ālā'dan tecellī yetişür
483. Öliceķ gözleri açuķ ķalmağa
Sebeb oldur gönli yok ırılmağa
484. Āl <ü> evlādı severseñ iy dede
'Āşıkāne vir şalavāt Aħmed'e

⁷²⁸ İlk mısraın vezni bozuktur.

⁷²⁹ İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'īlün / Mefā'īlün / Fe'ūlün)

⁷³⁰ İlk mısraın vezni bozuktur.

⁷³¹ İlk mısraın vezni bozuktur.

Perrān-ı Yesār-ı Cebrā'ıl el-Melekü'l-Celıl Rivāyet-i Hāzret-i Şāhibü'l-Vahyi'l-Halıl

485. Cebrā'ıl'ün şol kanadında dahı
 Tamuyı nakş eylemiş Hāḡ iy ahı
486. Ol kanada diñle ne yazmış Hākīm
 Tamu içre zebāniler şöyle kim
487. Her 'azāb ālātı cümle ne ki var
 Xamu anda nakş idüp Perverdigār
488. Çün münāfıklar kāfirler öleler
 Cehennemde maḡāmların göreler⁷³²
489. Ol āteşden tağları hem evleri
 Xayular ḡorḡunç dereler yirleri
490. Zehri aḡar ol şarı çıyanların
 Ejdehāların ḡara ılanların
491. Dahı göre ol büyük evranları
 Tamu ehlini soḡarlar her biri M₂179a
492. Zift ḡaṡran-ıla od gömlekleri
 Tamu odından ola cümle varı
493. Zebāniler itmege cezāları
 Kāfire münāfıḡa [ezāları]⁷³³

⁷³² İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

⁷³³ Metinde ð değil ğ harfi kullanılmıştır.

494. Ellerinde tutar āteş zencîri
Anı gören ‘ibret alur her biri
495. Kelepçe hem buğağı od cebeler
Ururlar ne sūzı var ne çibeler⁷³⁴
496. [Çıyan ılan]⁷³⁵ zehr-i ‘akrebler kamu
Cümle oddan tolu bunlarla tamu
497. Şöyle çirkîn görünür bunlar i yār
Kıpçara düttün çıkar her ne ki var
498. Çünkü heybetle göreler anları
Biñ ‘azāb-ıla vireler cānları
499. Kāfirūñ cān virmesi müşkil olur
Münāfık münkir kamu işkil olur
500. Cān viren kişi eger zındık ola
Münkir ü kāfir ü münāfık ola
501. Cebrā’ıl’üñ şol kanadını göre
Yirini tamuda görüp cān vire
502. Şol kadar cān acısına düşeler
Sözleri hep yañlış ola şaşalar
503. Çok çekine ataya vü anaya
Māla evlādına hem bu fenāya

⁷³⁴ Beytin vezni farklıdır. (Mefā’ılün / Mefā’ılün / Fe’ülün)

⁷³⁵ Metinde *İlan çıyan* şeklindedir.

504. İllā cānı acısından baķamaz
Dünyālıga aķmak ister aķamaz
505. Bunlaruñ gözi cehenneme baķar
Cānları ķatı ‘azāb-ıla çıkar
506. Īmānsız gidenüñ hāli bu-durur
Hadīşinde Rasūl şöyle buyurur⁷³⁶
507. Girçek ider her sözini ol Rasūl
Sözi anuñ hep uşüllerden uşul
508. Korkulardan ķurtulalar ümmetüm M₂179b
Dutalar cehd eyleyüp her sünnetüm
509. Didi aşhābına ol şāh-ı kevneyn
Rasūl-i Hāk maķāmı “ķābe ķavseyn”⁷³⁷
510. Yatsa ölüm döşegine bir ķişi
Ecel yaşıduğına ol ķosa başı⁷³⁸
511. Ayakları tırnağından girürler
Ferişteler tamar içre yürürler⁷³⁹
512. Cānını şıķup süzerler gözlerin
Öldürür iki ayağın dizlerin
513. Çıķup anlar bir bölük daķı girür
Dizlerinden ķarnına dek öldürür

⁷³⁶ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

⁷³⁷ (Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu. Necm 53/9) Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

⁷³⁸ İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

⁷³⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün) İlk mısraın vezni bozuktur.

514. İkinci bölüm ferîştehler çıkar
Üçüncü bölüm girür cânın şıkar⁷⁴⁰
515. Karnını gögsini muhkem şıklar
Öldürüben dahı anlar çıkar
516. Dördüncü bölüm ferîştehler girür
Şıkup gögsin boğazına iledür⁷⁴¹
517. Ferîştehler kim girüp kimi çıkar
Eceli irişenüñ cânın şıkar⁷⁴²
518. Soñ nefes olduğda ‘Azrā’ıl gelür
Cânını elma gibi şunup alır
519. Böyle dir ol adı güzel Muşafā
Sözlerinüñ dadı güzel Muşafā
520. Bahtlu ol kişiler cânı anuñ
Qabri cennet çemeni ola anuñ
521. Vay eger münkir münāfıklar ola
Qabri tamu odiyla anuñ tola⁷⁴³
522. Cehennem çukurları ola yiri
İlan çıyan ‘akrebler ola iri⁷⁴⁴
523. Her biri şokup ‘azāb eyleyeler
Tā kıyāmet anuñ etin yiyeler

⁷⁴⁰ Beytin vezni bozuktur.

⁷⁴¹ Beytin vezni bozuktur.

⁷⁴² Birinci mısraın vezni bozuktur.

⁷⁴³ İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁷⁴⁴ Beytin vezni bozuktur.

524. Çünkü aşhāb diñledi bu sözleri
Ağlaşup yaş-ıla tıoldı gözleri
525. Didiler kim iy ‘aceb biz n’oluruz M₂180a
Bunlaruñ biz kankısından oluruz
526. Çünkü aşhāb korka ciger tağlaya
Hālimüz nice_ola diyü ağlaya
527. Anlar eyle diyücek gel gör bizi
Nefsimüz kör itdi gözlerimüzi
528. Bize lāyık kim yürek tağlaşavuz
Gice gündüz turmayup ağlaşavuz
529. Şöyle lāyık bizüz āh-ı vāhlara
Zīrā kim ğark olmışuz günāhlara
530. ‘İşyānumuz çoklığını bilelüm
Korku ümmīd arasında olalum
531. Hısm-ı Hāk’dan korkuyı kesmeyelüm
Raḥmet umup ol hūyı kesmeyelüm
532. Kelām-ı hāk kadīmīnde Ol Allāh
Dimiş “lā-takneṭū min raḥmeti ’llāh”⁷⁴⁵
533. Raḥmeti çokdur Hāk’uñ luṭfı delim
Biz fakīr kullarına hulķı ‘azīm

⁷⁴⁵ Beytin vezni farklıdır. (Mefā’lün / Mefā’lün / Fe‘ülün) (De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allāh’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allāh, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” Zümer 39/53)

534. İsteyelüm ol Hâk'uhn dîdârını
Kevşer'i Tûbâ ruhı envârını

535. İsteyelüm cennetü'l-me'vâsını
Hûrî gılmân firdevs-i a'lâsını⁷⁴⁶

536. Ola kim sizûn yüziñüz şuyına
Biz fakîrûn dahı odı söyüne

537. İlâhî rahmet it âmîn diyene
Hem kitâbum şevk-ıla diñleyene⁷⁴⁷

538. *Rahmet olup cânuñuz bulsun hayât*
Şevk-ıla hep diñ Rasûl'e eş-şalât

Qāle Rasûlü's-Saḳaleyn ve İmāmü'l-Kıbleteyn Şefî'-i Ümmet ve Serheng-i
Kıyāmet

539. Sulṭānū'l-enbiyā diñle ne didi
Ümmetinüñ geregın kaydın yidi

540. İşidüp ol hazretüñ tatlu sözün
Uşlu kişi ölmedin açdı gözün M₂180b

541. Ol Hâbîbu'llâh'uhn oğlu vü kıızı
Cümlesin terk eyleyüp sevdi sizi

542. Ümmetiyseñ vir şalavât cân-ıla
Gidesin bu dünyādan imān-ıla

⁷⁴⁶ İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁷⁴⁷ Birinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

543. Hiç gümānsız yarlıgana yazuğūñ
Senūñ oldur āḫiretde azuğūñ
544. İşidüp bu sözümi ümmetlerüm
[Komasunlar]⁷⁴⁸ şer^c-ile sünnetlerüm
545. Az yaşayan çok yaşayan öliser
Ḥayr eger şer her ne itse bulısar
546. Bu ölenler sinliye girmezden ön
Münker ü Nekır yüzün görmezden ön
547. Niçe yirde şorı şoralar aña
Diñle Rasūl sözini eydem saña
548. Her kaçan bir ādem oğlanı ölür
Feriştehler üstine ḥāzır gelür⁷⁴⁹
549. ‘Azrā’ıl ḍarbı daḥı oñulmadın
Aña kim cevāb vire yañılmadın
550. Eydeler evvel yā ādem oğlanı
N’itdūñ ol dirdicegūñ dünyā kanı
551. N’itdūñ ol dünyādaki dirdüklerūñ
Kimisin alup kimin virdüklerūñ
552. Kanı māluñ yok yalıñuzsın hemān
Māl seni mi ḳodı sen mālı i cān

⁷⁴⁸ Metinde س değil ش harfi kullanılmıştır.

⁷⁴⁹ İkinci mısraın vezni bozuktur.

563. Ol ferîşteh bu sözi diyüp gide
Yuyucu varup şuyunı ılıda
564. Yumağ içün tönlerini şoyalar
Teneşir tahtası üzre koyalar
565. Yine gelür bir ferîşteh şormağa
‘Amel gerek cevâb virüp tırmağa⁷⁵⁴
566. Ol dahı şorar aña niçe su’âl
Şanma yalan cümle olur işbu hâl
567. [Dir ferîşteh]⁷⁵⁵ kanı ol kaçıduğun
Hışm-ıla mazlûmları dokıduğun
568. Şimdi n’içün söylemez senün dilün
Nite bağlandı senün iki elün
569. Kaniya ol dostlaruñ yârenlerün
Hiç vefâsın bulmaduñ mı anlaruñ
570. Anlaruñla işler idün yazuğı
Añmaz idün âhret içün azuğı
571. Yoğsa hergiz ölümün añmaz mıduñ
İşidirdün ‘aceb inanmaz mıduñ
572. Çün tamâm idüp ölüyi yuyalar
Kefeninün üzerine koyalar

⁷⁵⁴ İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁷⁵⁵ Metinde *Ferîşteh dir* şeklindedir.

573. Yine gelür bir ferîşteh üstine
Ya'nî su'âl eylemeklik kaçdına
574. Hem gözin açup anı hâzır görür M₂181b
Ol ferîşteh diñle ne haber virür
575. İşidür ol ferîštenüñ haberin⁷⁵⁶
Kulağ urup diñler ol birin birin
576. Dir ki miskîn bilür misin n'olduğün
Hânmandan cümle mahrûm kalduğün⁷⁵⁷
577. Bir seferdür üşte gitdün tâ ebed
Hak'dan artuk kimseden yokdur meded
578. Ol evüne bir dahı girmeyesin
Hışm <u> kavim yüzini görmeyesin
579. Sen ayrılduñ anlardan hasret-ile
Anlar zārî kılurlar fūrkat ile⁷⁵⁸
580. Çün omuzdan cenāze'i koyalar
Namāzına hâzır oluñ diyeler
581. Bir ferîşteh ol sâ'at yine gelür
Çağırup hem ol dahı nidā kılur
582. Meyyite dir iy bugün ölen kişi
[Şalacayla]⁷⁵⁹ bu yire gelen kişi

⁷⁵⁶ İlk mısraın vezni bozuktur.

⁷⁵⁷ İlk mısraın vezni bozuktur.

⁷⁵⁸ Beytin vezni bozuktur.

⁷⁵⁹ Metinde *Şalaca ile* şeklindedir.

583. Bir gelmez yoldur şavābuñ var-ısa
Tevbe-i tevfiķ senüñle yār-ısa⁷⁶⁰
584. Vay eger sen ‘āṣī olduñsa Hāk’a
Dürlü ‘azāblar senüñ-çün muṭlaķa
585. Çünkim anda namāzını kılalar
Cenāze’i girü ele alalar
586. Bir ferişteh yine gelür çağırur
Ol daḥı işit ne söyler kağırur
587. Dir aña bilgil iy ādem oğlanı
Dünyāda n’itdünse vireler anı
588. Ḥayr eger şer n’itdün ise vireler
Cümlesin hep öñüñe getüreler
589. Eger ḥayr itdün ise şād olasın
Ġuşşadan kırtulup āzād olasın⁷⁶¹
590. Şālih ‘amel bir laṭif yoldaş ola
Ḥayr iden kişilere ḥāldaş ola
591. Kıbre varınca bu sözi diyeler
İledüp kıbri kıtında kıoyalar M₂182a
592. *Āl <ü> evlādı severseñ dünyāda*
Vir şalavāt ‘āşıkāne iy dede

⁷⁶⁰ İlk mısraın vezni bozuktur.

⁷⁶¹ Birinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

593. *Raḥmet olup cānuñuz bulsun ḥayāt*
İşk-ıla şevk-ıla eydün eş-şalāt
594. Çün cenāze iplerini şeşeler
 Anı kabrine kımağa üşeler
595. Bir ferişteh yine gelür kıtına
 Bahadırlar döyemez heybetine
596. Diye iy miskīn bugün geldün mi sen
 Dünyānuñ vefāsını bulduñ mı sen
597. Üşde geldün ol karanlık evine
 Karañuda kişi nice sevine
598. Ne yoldaş var saña bunda ne bir iş
 Bilmeyesin nice giçer yaz u kış⁷⁶²
599. Bu karañu evde kim toğmaya gün
 Çağırursuñ taşraya ağmaya ün
600. Gice vü gündüz saña yeksān ola
 Nefsün işledüğine pişmān ola
601. Ejdehālar kara ılanlar ulu
 Çıyan ‘akreb çevre yanuñ toptolu
602. Diye ol meyyit ki āh bilmemişem
 Hakk’a lāyık bir ‘amel kılmamışam
603. Ol kişi kim tevbeye gelmiş ola
 Biş namāzı vakt-ıla kılmış ola

⁷⁶² Birinci mısram vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

604. Anuñ-ıla kimsenüñ ne işi var
Tañrı hoşnüd hem Rasûl anı sever
605. Aña uçmağ kapuların açalar
Qabri üzre nür-ı rahmet saçalar
606. Hüb şüretlü ferîştehler geleler
Qarşu turup izzet ikrām kılalar⁷⁶³
607. Kimi ata kim ana şüretlüler
Sözleri bal ü şeker şerbetlüler M₂182b
608. Kimi beñzer sevgülüce qardaşa
Kimi beñzer şehrdeki yoldaşa
609. Kimi beñzer sevdüğine dostına
Gelmiş aña yoldaş olmak qaşdına
610. Qabr içinde çün bular buluşalar
Yad gibi olmayalar bilişeler
611. Eydeler kim şāz geldüñ cānumuz
Bilmiş ol uçmağ-durur mekānumuz
612. Gözlerinden götüreler hicābın
İçüreler aña Kevşer şarābın
613. Gözin açup [kıla nazar]⁷⁶⁴ kabrine
Qalmaya bir dem qararı şabrına

⁷⁶³ Birinci mısram vezni bozuktur.

⁷⁶⁴ Metinde *nazar kıla* şeklindedir.

614. Nūr-ıla rüşen ola gündüz gibi
Āfitāb anda toğa yılduz gibi
615. Verd <ü> reyḥānlar koḥuşı irişe
Qalbine anuñ maḥabbeti düşe
616. Şol girüp yatacağı yirin seve
Daḥı kabre girmedin cānı eve
617. Qabri aña görine sarāy gibi
Ḥūrler içinde yürür ay gibi
618. [Vire selām]⁷⁶⁵ her biri āvāz-ıla
Medḥ okıya daḥı ʿizz ü nāz-ıla
619. Qubūr ehli maʿşūm iken öleler
Anda menzil ü merātib bulalar
620. Qamu ol yörede olan vel̄ler
Eger uşlu ola eger deliler
621. Şād olalar ol kişi geldüğine
Şükr ideler hem-civār olduğına
622. Cümle imān ehli anda nūr ola
Yarlıgana cümlesi maḡfūr ola
623. Zī saʿādet işbu resme olanuñ
Öldügi dem cānı raḥmet bulanuñ

⁷⁶⁵ Metinde *Selām vire* şeklindedir.

624. Bu ölümü ister-iseñ kıl namāz M₂183a
Tevbe eyle Hakk’a dā’im kıl niyāz
625. Hakk’dan iste irişesin bu işe
Tevbe tevfiķ iledür seni başa
626. Ol Habīb’ün hürmeti-çün iy Celīl
Tevbe ile tevfiķuñ olsun delīl
627. Toprak olsun yüzümüz şol kimseye
Ölmedin ön ölmegüñ kaydın yiye
628. Rasūl eydür [*mūtū kable en temūt*]⁷⁶⁶
‘Ākil iseñ işbu sözi añla tut
629. [Ölmeden]⁷⁶⁷ evvel ölüñ dir Muştafā
Āhiret güneşi ol kân-ı şafā
630. Ölmedin ön ölmege her kim döye
Āhiret kaydını ölmedin yiye
631. ‘Ākil iseñ añlayasın tutasın
Ġarķ olup rahmet şuyına batasın
632. Yā İlāhī rahmet eyle kamuya
Hep bağışla girmeyelüm tamuya
633. Gönlümüzden sevgüñi ayırmağıl
Hem Habīb’ün sevgüsinden ırmağıl

⁷⁶⁶ İsmāil b. Muhammed el-Aclūnī, *Keşfü’l-Hafā ve Müzīlū’l-İlbās I-II*, Beyrut 1351, II, 291, hadis nr. 2669.

Metinde (mūtū ente kable mevī) şeklindedir.

⁷⁶⁷ Metinde *Ölmezden* şeklindedir.

634. Ḥabīb'üñ sevgüsini vir şifā kı1
Derdimüze şefā'atin devā kı1⁷⁶⁸
635. Ālini evlādını aşhābını
Cümleten etbā'ını aḥbābını
636. Kim severse cān <u> dilden şevk-ıla
Göre dīdār āḥiretde zevk-ıla
637. Āl <ü> evlādı severseñ dünyāda
‘Āşıkāne vir şalavāt Aḥmed’e
638. Görmek isterseñ eger kim nūr-ı zāt
‘Işk-ıla şevk-ıla eydüh eş-şalāt
639. İşit imdi cān-ıla ten ḥālını
Ḳanda iltür işbu cānlar yolını
640. İşbu ḥalkuñ cümlesi çünkim ölür M₂183b
Diñle imdi cānları nice olur
641. Tenleri hem ḳabr içinde nice ola
‘Azāb-ıla ‘izzeti nice bula
642. Nicedür aşlını şerḥ eyleyelüm
Diñle yüz biñde birin söyleyelüm
643. Rāvīler dirler kim insān ölseler
Tenlerinden cānları ayrılısalar

⁷⁶⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün) İkinci mısraın vezni bozuktur.

644. Mertebesine göre ol cānlaruñ
[Var maḳāmları] tıracak anlaruñ⁷⁶⁹
645. Varalar maḳāmlarına her biri
Dönüp añar tenlerini cānları
646. Üç günü giçe bişi hem yidide
Tıkuızı on biri hem kırkı ide
647. Destūr ister Hāḳ Te‘ālā’dan bular
Görelər kim tenlerini n’oldılar
648. Diyeler iy pādīṣāh-ı lem-yezel
İy Ḳādīm iy Ḳādir <u> Ḥayy-i Ezel
649. Varalum tenlerimüzi görelüm
Hem biraz ḥātırlarını şoralum
650. Biz gidicek meyyit olmışlar idi
Tenimüz toprağa şalmışlar idi
651. Ol ten ile bir zamān yoldaş-ıduḳ
Cümle işde bilece ḥāldaş-ıduḳ
652. Vire destūr Hāḳ Te‘ālā anlara
Tenlerin ārzūlayan ol cānlara
653. Yügrüşüp ānide ḳabre ireler
Baḳup anda tenlerini görelər

⁷⁶⁹ Metinde *Maḳāmları var* şeklindedir.

654. Ba‘zı cān tenine nazar kılalar
Tenlerini hoş huzūrda bulalar
655. Kabri olmuş cennetüñ çemenleri
Şād ola ol tenlerüñ hep cānları
656. Bu tenlerüñ yōni cennetden yaña
Bir kapu açılmış uçmağdan yaña⁷⁷⁰
657. Cennetüñ koğuları gelür müdām M₂184a
Hoş şafālar sürer ol tenler tamām
658. Yanlarında ikişer hūb oturur
Yüzleri güneş gibi şu‘le virür
659. [Gökçek a‘māliymiş anlaruñ]⁷⁷¹ bular
Şanasın ikisi iki hūrīler
660. Birinüñ bağışları gönlin kıpar
Birine bakınca kıyāmet kıpar
661. *Āl <ü> evlādı severseñ dünyāda*
Vir şalavāt ‘āşıkāne Aḥmed’e
662. *Ger dilersiz bulasız envār-ı zāt*
İşk-ıla şevk-ıla eydüñ eş-şalāt
663. Şol bizüm gibi günāhkāruñ teni
Gele göre anı da anuñ cānı

⁷⁷⁰ İlk mısraın vezni bozuktur.

⁷⁷¹ Metinde *Anlaruñ gökçek a‘māliymiş* şeklindedir.

664. Şol utanmayup günâhlar işleyen
Tevbe kılmayup fesâdlar işleyen
665. Şol şıgır gibi yiyüp içüp yatan
Hak'dan utanmaz kişiye yok vatan
666. Şol ki dünyâ sevgüsin berk eyleye
Âhiret ahvâlini terk eyleye
667. Anlaruñ da tenine cânı gele
Tenlerini işidüñ nice bula
668. Göreler şoymışlar ol kaftânların
Evlerinde dökekomış tonların
669. Bir kefene şarılup şöyle yatur
Ne gönül kalmış [bularda]⁷⁷² ne hâtır
670. Göreler kendülerüñ yarı teni
Bir zamân nâzûk ü dildârı teni
671. Ol nefîs dürlü ta'âmlar yiyeni
Haftada bir hamâmlarda yuyanı⁷⁷³
672. Şol şovukdan ıssıdan şakladuğı
Dün ü gün benüm diyüp bekledüğü
673. Göreler şişmiş ü koğmış u şolmuş
Gümüşden ak teni kapkara olmuş⁷⁷⁴ M₂184b

⁷⁷² Metinde *bunlarda* şeklindedir.

⁷⁷³ İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁷⁷⁴ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

674. Ağzına hem burnuna dahı bakar
Görür kim şarı şarı şular akar⁷⁷⁵
675. Acıyup ağlar dir iy dostum beden
Hîç añmazduñ aślā bu günleri sen⁷⁷⁶
676. Xanı senüñ ol degirmi şüretüñ
Māh yüzüñ xanıya ol hūb sîretüñ
677. Xanıya ol yāy gibi germe xāşuñ
Dünyāda āh kışacuk imiş yaşuñ
678. Oğ gibi ol xara kirpikler xanı
Her kime doğunsa ilerdi xanı
679. Ak yüzünde xara fülful beñlerüñ
Münāsib kaftānla dökme yeñlerüñ
680. Xanı ol fikrüñ firāsetüñ bilüñ
Söylemekden xalmış ol bülbul dilüñ
681. Şolmış ol güller gibi yañaqlaruñ
Tebşirüp yarılmış ol tudaqlaruñ
682. Niçe bunuñ gibi söz diye cāmı
Çün varup bu hālde göreler teni
683. Her birisi āh <u> feryād ideler
Yine dönüp ağlaşurak gideler

⁷⁷⁵ İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

⁷⁷⁶ İkinci mısraın vezni bozuktur.

684. Yine kırkında gelürler bir dahı
Diñle ne görüp ne dirler iy ahı
685. Göre ol [şovukda]⁷⁷⁷ kürk giyen teni
Yaz olıcağ derleyüp şoyan teni
686. İnce tafşile vü nāzūk sādeler
Geyinüp eylerdi āh üftādeler
687. Çürimiş şimdi hem қarnı deşilmiş
Қaynaşurlar hisābsız қurtlar üşmiş⁷⁷⁸
688. Pārelenmiş nāzūk etler dökilmiş
Yirinden қағsayup a‘zā sökilmiş⁷⁷⁹
689. Eyegüsi tağulup gögsi çökmiş
İçindeki ḥasāret taşra çıkmış⁷⁸⁰
690. Yılan çıyan ayağından dizinden M₂185a
Қулаğından girür çıkar gözinden⁷⁸¹
691. O cānlar tenlerin şöyle görürler
Çıқup maқbereden girü тұrurlar⁷⁸²
692. Giderler ağlaşup zārī қılurlar
Yılında bir dahı girü gelürler⁷⁸³

⁷⁷⁷ Metinde *şovukdan* şeklindedir.

⁷⁷⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün) İkinci mısram vezni bozuktur.

⁷⁷⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

⁷⁸⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

⁷⁸¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

⁷⁸² Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

⁷⁸³ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

693. Göreler kim kefeni de çürümiş
Et tamar gitmiş kemükler kurumış
694. Şaç şaķal gitmiş kırı kalmış kafā
Şunı fıkır iden nice sürer şafā
695. Ayrılup yatur çeñeler kemügi
El ayak incük gögüs hep eñegi
696. Dünyā mālına gözün toymaz idi
Kişi itdüğün işi duymaz idi
697. Şimdi toprağla tolu iki gözün
[İñledürdi incidüp halkı]⁷⁸⁴ sözün
698. Cihān halkın ‘aynuña almaz idün
Böyle olacağını bilmez idün⁷⁸⁵
699. Böyle diyüp ağlaşırlar bir zamān
Zārī kıllup her biri eyler fiğān
700. Vedā‘ idüp ol çürümiş tenleri
Yine maķāmına gide cānları
701. Her birisi melül maḥzūn gideler
Ḥaķķ’a dā’im zıkr ü tesbīḥ ideler⁷⁸⁶
702. Her kaçan ‘azīz şerīf günler ola
Hem mübārek ağır giceler gele⁷⁸⁷

⁷⁸⁴ Metinde *İncidüp halkı inledürdi* şeklindedir.

⁷⁸⁵ İlk mısraın vezni bozuktur.

⁷⁸⁶ İlk mısraın vezni bozuktur.

⁷⁸⁷ İkinci mısraın vezni bozuktur.

703. Düşenbe gicesi Cum'a gicesi
Receb ayuñ ilk Cum'a gicesi⁷⁸⁸
704. Ya Şa'bān ayınuñ on bişi gice
Hakḳ'a yalvara bu cānlar iy ḥ̣āce⁷⁸⁹
705. Ramazānuñ her gicesin göreler
Yāḥūd Qadr gicesine ireler
706. İki 'arefe giceleri [ola]⁷⁹⁰
İki bayram günleri ne vaḳt gele
707. Dir Hakḳ'a cānlar ki destūr vir bize M₂185b
Varalum dūnyādaki evimūze
708. Bize destūr vir İlāhī varalum
Qavm u qardaş dostlarımız görelüm
709. Evlerimūzi ziyāret kılalum
Andağı dostlar ne kıılır bilelüm
710. Kimi eydür anacuğum göreyüm
Kimi eydür babacuğum göreyüm
711. Kimi eydür göreyüm oğlanımı
Göresim geldi [o]⁷⁹¹ ḥānmānumı
712. Kimi eydür kızcuğazum göreyüm
Nicedür ḥāli evine varayum

⁷⁸⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

⁷⁸⁹ Birinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

⁷⁹⁰ Metinde *kim ola* şeklindedir.

⁷⁹¹ Metinde *ol* şeklindedir.

713. Kimi eydür görelüm dostlarımız
Dünyāda ol gözleri mestlerimiz
714. Kimi eydür göreyüm yavricağum
[Kalmış idi yetīm]⁷⁹² ol kızıcığum
715. Kimi eydür göreyüm kardaşcuğum
Kimi eydür göreyüm yoldaşcuğum
716. Cānlaruñ her biri bir ārzū ile
Hāzrete yalvara yüzi şu ile
717. Hāḡ Te‘ālā perdelerin götüre
Dostların durdukları yirde göre
718. Her kişi evlü evini hep göre
Cümle cānlar hep murādına ire
719. Ba‘zı rāvīler rivāyet eylemiş
Bir rivāyetde daḡı ne söylemiş
720. Cānlara gör anda Hāḡ ne söyleye
Varuñ evleriñüzi görüñ diye
721. *Āl <ü> evlādı severseñ dünyāda*
Vir şalavāt ‘āşıkāne Aḡmed’e
722. *Raḡmet olup cānıñuz bulsun ḡayāt*
‘Işk-ıla şevk-ıla eydüñ eş-şalāt

⁷⁹² Metinde *Yetīm kalmış idi* şeklindedir.

723. Hâk Te‘âlâ dir ki yâ ervâh size M₂186a
Destûr olsun varuñ evleriñûze
724. Cānlara destûr olıcağ bil yine
Yügrüşüp segirdüşüp gele yine
725. Çünkü cānlar evlerine geleler
Dostları hâline nazar kılalar
726. Göreler kim her biri bir dürlü hâl
Kimisi şād ola kimisi melāl
727. Ğayrı eve göçüp gitmiş kimisi
Ğayrı şehre göçüp gitmiş kimisi⁷⁹³
728. [Cānlara ırak yakın]⁷⁹⁴ hep bir olur
Kanda varsalar kavimlerin bulur
729. Kankı eve girdi ise bulalar
Hâlleri nice ise hep bileler
730. Ba‘zınuñ hatunın almış ğayrı er
Görse oğlancıkları boynın eger
731. Yemkirüp anlar şorar iy anamuz
Kanı bizüm sevgülüce babamuz
732. Āh idüp dir anası bilüñ oğul
Yir altında çürimişdür şimdi ol⁷⁹⁵

⁷⁹³ Beytin vezni bozuktur.

⁷⁹⁴ Metinde *İrağ yakın cānlara* şeklindedir.

⁷⁹⁵ İkinci mısraın vezni bozuktur.

733. İşidüp bu sözi olurlar melül
Çevre yaña baķışurlar şağ <u> şol
734. Başcuğazların şalarlar bağı baş
Göñülcükleri şınıķ gözleri yař⁷⁹⁶
735. Ba‘zı genç şatunlar ölmüşler idi
Erleri bir dağı almışlar idi
736. Ol ölünce řatunuñ cānı görür
[Ġayrı bir ‘avrat yirinde]⁷⁹⁷ oturur
737. [Dökeķoduğı anuñ]⁷⁹⁸ ma‘şūmcalar
Ġayrı şatun eline düşmiş bular
738. Dir ki şatun çünkü geldüñ yirüme
Benüm iken [didüñ erüm]⁷⁹⁹ erime
739. Benüm öksüzlerüm oda yakmağıl
Dögüp sögüp řātırların yıķmağıl⁸⁰⁰
740. Tatlu söyle acı sözler söyleme M₂186b
Anlara cev-r-i cefālar eyleme
741. Hoşça tut incitme oğullarımı
Benüm ma‘şūmlarımı ķullarımı⁸⁰¹

⁷⁹⁶ İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā‘ılün / Mefā‘ılün / Fe‘ülün)

⁷⁹⁷ Metinde *Yirinde bir Ġayrı ‘avrat* şeklindedir.

⁷⁹⁸ Metinde *Anuñ dökeķoduğı* şeklindedir.

⁷⁹⁹ Metinde *erüm didüñ* şeklindedir.

⁸⁰⁰ İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁸⁰¹ İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā‘ılün / Mefā‘ılün / Fe‘ülün)

742. Senüñ elüñe bakarlar kızlarum
Tıymamışdur baña ol kızılarum
743. Ögey analar işin sen işleme
Acıdup yetimlerümi dişleme
744. Dağı hoşnüd eyleyigör helālün
Hayrdan kesmeyigör dilün elün
745. Ba‘zı yetimler de kalmışlar idi
Atası anası ölmüşler idi
746. Ata ana cânları gelüp görür
Ol yetimler boynın egmişler yürür
747. Saçları taranmamış tonları kir
Söyleseler kim sögir kimi kaçır
748. Āh idüp göğüslerini geçürür
Felek aña çok zehirler içürür
749. Her birinün yalımı alçağ-durur
Anlara mu‘în muzāhir Hâğ-durur
750. Yazıcığ diyene karşı yemkirür
Ağlayup burunlarını sümürür
751. Gözlerinden akıdırlar yaşları
Çıkpudur bağırılarnuñ başları⁸⁰²

⁸⁰² İkinci mısraın vezni bozuktur.

752. Hem ta‘ām u şadaķalar umarlar
Bunlardan ğayrı daķı ne umarlar⁸⁰³
753. Ol gice kim ḥān umarlar ḥāneden
Ya‘nī anlar nān umarlar anadan
754. Ƙapuya dilenci gelse bir zamān
Çıķaran anlar idi bir pāre nān
755. Şimdi anlar oldu ğayr umagelen
Ol gice ķapuñda dilenci olan
756. Cān göziyle anlara baķmayasız
Nice atalar analarsız ya siz
757. Hem baķarlar evlerinüñ hāline
Evdekiler ne kılur aĥvāli ne M₂187a
758. Çün göreler eliñüzde nesne yok
Olmaya anlara in‘ām az u çok
759. Pes zelīl olup tazarru‘ ideler
Boynın ege ege dönüp gideler
760. *Āl <ü> evlādı severseñ dünyāda*
Vir şalavāt ‘āşıkāne iy dede
761. *Raĥmet olup cānuñuz bulsun ĥayāt*
*İşk-ıla şevķ-ıla eydüñ eş-şalāt*⁸⁰⁴

⁸⁰³ Beytin vezni bozuktur.

⁸⁰⁴ Eserin birlikte, tek mesnevi hâlinde yer aldığı nüshalar esas alınarak bu beyitten itibaren aynı mecmuadaki M₁ nüshası ile devam edilmiş ve aynı sebeple M₂ nüshasının 187a varağı 1300. beyitten itibaren aktarılmaya devam edilmiştir.

Der-beyān-ı Vefāt-ı Hāzret-i Fāṭimatü'z-Zehrā Bint-i Muḥammed el-Muṣṭafā
Raḍıya'llāhu 'Anhā

762. Bir söze āgāz idelüm kim cihān⁸⁰⁵ M₁131b, E95b
Ol sözüñ odına yansun cism <ü> cān⁸⁰⁶
763. Cānları ol söze sūzān eyleyem
Hāşş u 'āmmı anda yeksān eyleyem
764. Ya budur bir pāre maḥv ola bu od⁸⁰⁷
Ya budur kim yana kül ola vücūd
765. İşidenler dutuşup yansun anı
Rūz-ı maḥşerde şafā bulsun cānı⁸⁰⁸
766. Semender gibi düşüp yansun oda
Bu oduñ pervānesi olsun o da⁸⁰⁹
767. Ağlayup döksün bugün gözyaşların
Çıkarup cān <u> cigerden başların
768. Her kim ağlar kendüzin göyündürür
Gözyaşı tamu odın söyündürür
769. Ğamm u guşşa tonı giysün kat kat
Hem bili bükülüp olsun iki kat

⁸⁰⁵ kim: ki İ, S

⁸⁰⁶ cism ü: daḥı İ

⁸⁰⁷ maḥv: men' E, İ, S

⁸⁰⁸ Bu beyitten sonra E ve S'de şu beyit vardır: İşidenler daḥı yansın kat kat (daḥı: anı S)
Serv qadler tā ki olsun iki kat (Serv: Püşt S)

⁸⁰⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

770. Sīneler mecrūh olup olsun ḥarāb⁸¹⁰
Hem cigerler göyünüp olsun kebāb⁸¹¹
771. Kayalaruñ yüregini tağlasun⁸¹²
Gözlerinden yaşlar aksun çağlasun
772. Meclisüñ şem'î dutuşsun bu oda İ40b, S60b
Her kim erdür yanup düşsün bu oda⁸¹³
773. Bu oduñ her kim ki çaķmağın çaķa
Dutuşup yana bu od çarḥa çıķa
774. Ger bunuñ dütüni irürse göge⁸¹⁴
Şöyle kim kapķara boyana göge⁸¹⁵
775. Ol ne sözdür kim işiden dutuşa
Hırmen-i vücūdına āteş düşe
776. Sūz-ı āhum beni ḥalka sezdürür
Acı söz tatlu cānumdan bezdürür
777. Ne acı sözdür anı söyleyelüm
Diñleñ imdi size şerḥ eyleyelüm
778. Fāṭıma'nuñ mevtidür ol acı söz M₁132a
İşidicek anı olmañ acısuz

⁸¹⁰ olsun: ola E / ḥarāb: kebāb E, İ

⁸¹¹ göyünüp: delinüp İ / kebāb: ḥarāb İ

⁸¹² Kayalaruñ yüregini tağlasun: Kayaları pāre pāre eylesün İ

⁸¹³ Her kim erdür yanup düşsün bu oda: Bu oduñ pervānesi olsun o da E, İ, S. İkinci mısraın vezni bozuktur.

⁸¹⁴ irürse: irse E

⁸¹⁵ kim: ki E

779. Her kim anı işidüp acımaz ol⁸¹⁶
Yok şefâ'atden naşîbi az <u> bol
780. Taşdan anuñ kalbi dağı katıdur⁸¹⁷
Taşa yüz biñ şu koyarsañ katıdur⁸¹⁸
781. Meger ol insân degül hayvân ola
İşiden insân bunı hayrân ola
782. Lîk hayvân dağı birkaç dürlüdür
Kimi insâna yakın kim dürlüdür
783. Kimi esfeldür kimi yırtıcıdur
Kimi 'ağūr kimi yük tartıcıdur
784. Kimi a'lâ kimi ednâ anlaruñ
Âdeme yakın olan hayvânlaruñ
785. Ba'zı insân sûretinde cânavar
Katına varmağa kimüñ cânı var
786. Kiminüñ tolu içi kibr-ile kîn
Kibr ü kîn ile kaçan bir ola dîn
787. Kim şecâ'atlü bahâdur pehlevân
Bu cihân içre kimi şâhib-ķırân
788. İmdi senüñ de yüregüñ var-ısa
İşbu meydânda yarağıñ var-ısa⁸¹⁹

⁸¹⁶ kim: ki İ

⁸¹⁷ dağı: bilkim İ

⁸¹⁸ Taşa yüz biñ şu koyarsañ katıdur: Aña insân dimemek de katıdur E, İ Aña insân okumağ key katıdur S

⁸¹⁹ meydânda: meydâna S

789. Gel berü aç gözüñi merdâne gör
Nice yanar şem'e hoş pervâne gör
790. Nicedür senüñ dağı cünbüşüñi⁸²⁰
Görelüm nice degül her işüñi⁸²¹
791. Ol cemî'-i kâ'inātuñ mefharı
Enbiyānuñ evliyānuñ serveri⁸²²
792. Seyyidü'l-kevneyn Aḥmed kıızıdur
Fāṭıma'dur kim Muḥammed kıızıdur⁸²³
793. Aña 'izzet eylegil hem-çün Rasûl⁸²⁴ E96a
Nefsidür öz dağı bir dürlü degül⁸²⁵
794. Zîre anuñ ol idi ğam-ḥ'āresi⁸²⁶
Hem münevver yüregiñüñ yāresi
795. Nitekim işbu ḥadîsi söyledi M₁132b
Añup anı "biḍ'atün minnî" didi⁸²⁷
796. Ümmetinüñ teşvîşin çeker bile⁸²⁸
Ümmetiyseñ sen dağı anı bile⁸²⁹

⁸²⁰ Nicedür: Görelüm E, İ, S

⁸²¹ Görelüm: Nicedür E, İ, S / degül her işüñi: degüldür işiñi E, degüldür cünbüşüñi İ

⁸²² Enbiyānuñ evliyānuñ: Evliyānuñ enbiyānuñ S

⁸²³ Fāṭımadur kim: Fāṭıma kim ol E, İ, S

⁸²⁴ Hem-çün: hem-çü E, İ

⁸²⁵ öz: bir İ, ol S

⁸²⁶ ol idi: olduğu İ

⁸²⁷ ("Fāṭıma benim bir parçamdır, onu sevindiren beni sevindirmiş, onu üzen de beni üzmüş olur. Buharî, Fezâilü Ashâbi'n-Nebî, 12.)

⁸²⁸ Ümmetinüñ teşvîşin: Ümmetinüñ ğuşşasın E

⁸²⁹ Ümmetiyseñ: Âdem isen E, İ, S

797. Çünkü her dem senüñ içün ağlar ol⁸³⁰
Sen de bir dem anuñ içün ağlar ol⁸³¹
798. Ol şefî'a olısar yarın saña
Terk idiser mehrinüñ varın saña⁸³²
799. *Arturur cān <u> gönüllerde şafā*
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
800. *Ṭurmañ imdi var-iken sizde hayāt*
Eş-şalātı çağıruñ kable'l-memāt
801. Hâtıruma yine bir söz geldi hoş⁸³³ S56b
İmdi uş derd-ile eyleñ aña gūş⁸³⁴
802. Ol Rasūl-i muḳtedā-yı enbiyā
Ol Ḥabību'llāh-ı tāc-ı aşfiyā
803. Kaçan āyāt-ı va'id inse aña⁸³⁵
Key melūl olurdu iylerdi buña⁸³⁶
804. Kimse bilmezdi n'icün ağlardı ol⁸³⁷ İ37a
Üşde işit dahı sen de ağlar ol
805. Vakt kim ol şadr-ı bedri 'ālemüñ
Seyyid-i sādātı nesl-i ādemüñ⁸³⁸

⁸³⁰ içün: ağuñ S

⁸³¹ de: dahı E, S

⁸³² Terk: Şarf İ, S

⁸³³ hoş: uş E

⁸³⁴ uş: hoş E, S / eyleñ aña: aña eyle İ

⁸³⁵ inse: Allāh S

⁸³⁶ iylerdi: ağlardı E

⁸³⁷ n'icün ağlardı ol: ki n'icün ağlar ol İ, S

⁸³⁸ nesl-i: dürr-i S

806. Ol mübârek ƙalbine irse melâl
Kimse idemezdi istiḥbâr-ı ḥâl
807. Fâtıma' ı göricek ammâ Rasûl
Açılurdu göñli olmazdı melûl
808. Bir gün aşḥâb-ı Rasûl-i Muştafâ⁸³⁹
İtdiler biñ cân-ıla 'azm-i liḳâ⁸⁴⁰
809. Gördiler kim ol şefî'ü'l-müznibîn
Tırmuş ağlar key melûl olmuş ḥazîn⁸⁴¹
810. Çünkü bunlar gördiler bu resme ḥâl⁸⁴² E91b
Her birinde ƙalmadı aşlâ mecâl⁸⁴³
811. Gördiler kim bilemez bunlar ḥaber M₁133a
Söylemege bulamazlar hîç zafer⁸⁴⁴
812. Didiler kim bu işi görmek gerek⁸⁴⁵
Fâtıma'ya yetişüp irmek gerek⁸⁴⁶
813. Ol bilüvirür nice geldi ḥitâb
Andan artuƙ kimse alımaı cevâb
814. Pîr Selmân tırdı yirinden revân S57a
Sür'at-ıla vardı irişdi hemân⁸⁴⁷

⁸³⁹ Muştafâ: Murtaẓâ E, S, Müctebâ İ

⁸⁴⁰ İtdiler: Ƙıldılar E

⁸⁴¹ Tırmuş: Varmış S / melûl: ƙatı E, İ, S

⁸⁴² bunlar gördiler bu resme: gördi bunlar bu resme E, gördiler bu resme oldı S

⁸⁴³ aşla: hergiz E, S, zerre İ

⁸⁴⁴ bulamazlar hîç: bulamaz bunlar E, bulamadılar İ, bulamaz hergiz S

⁸⁴⁵ kim bu işi: bu işi key E

⁸⁴⁶ yetişüp irmek: yapışıgörmek E, bu işi şormaƙ İ, yetişigörmek S

⁸⁴⁷ Bu beyit E, İ ve S'de şu şeklidedir:

Pes 'Ömer tırdı yola oldı revân (yola: bile E)

Sür'at-ıla vardı irişdi hemân (irişdi: yapışdı E, yetişdi S / hemân: revân S)

815. Ba‘zılar dirler ‘Ömer vardı aña
Bu rivāyet muhtelif direm saña
816. Hażret-i Selmān-ı pāk çün ol zamān
Üç yüz on yaşında pīr-i nātüvān⁸⁴⁸
817. Fāṭıma’nuñ ıapusına irdi ol
El degirmenin çekerci gördi ol⁸⁴⁹
818. ‘İzzet-ile virdi aña hoş selām
Pes selāmın aldı anuñ ol hümām
819. Didi kim bir hıdmete geldüñ meger⁸⁵⁰
Niye geldüñ söylegil nedir haber⁸⁵¹
820. Didi ol kim pīşvā-yı enbiyā⁸⁵²
Tırmayup ađlar Rasūl-i Müctebā⁸⁵³
821. Bilmezüz kim aña ol peyk-i celīl
Ne haber getürdi indi Cebrā’ıl⁸⁵⁴
822. Ne muşibet geldi bilivir anı⁸⁵⁵ İ37b
Saña söyler kızsın sever seni
823. Fāṭıma didi gideyüm hoş ola⁸⁵⁶
Kişilik tönümü giyeyüm hele

⁸⁴⁸ -E, -İ, -S

⁸⁴⁹ çekerci: çekiyor İ

⁸⁵⁰ Didi kim bir hıdmete geldüñ meger: Anı göricek dedi kim yā ‘Ömer E, S, Göricek anı didi kim yā ‘Ömer İ

⁸⁵¹ Niye geldüñ söylegil nedür haber: Neye geldüñ böyle sen nedür haber E, İ, S

⁸⁵² ol kim: kim ol İ, S

⁸⁵³ Rasūl-ı Müctebā: ol atañ Muşafā E, İ, S

⁸⁵⁴ indi: şimdi E, İ, S

⁸⁵⁵ bilivir: bilevüz E

⁸⁵⁶ Fāṭıma didi gideyüm: Didi kim imdi gidelüm E, İ, S

824. Girdi ol dem Fâtıma çünkim eve⁸⁵⁷
Bir murakka‘ ırka’ ı giydi ive⁸⁵⁸
825. On iki yirde yaması var tonuñ⁸⁵⁹ E92a
Hurma ipi ipligi dañı anuñ
826. Pes anı Selmān göricek ağladı⁸⁶⁰
Ağlayacak yirdür imdi ağla di
827. Buña şol taş u kayalar ağlaya⁸⁶¹
Sen dañı ger taş degülseñ ağla ya⁸⁶²
828. Key işit gör kim degüldür kâtıma⁸⁶³
Fahr-i ‘ālem kıızıdur ol Fâtıma⁸⁶⁴
829. Şanma anı bir gedānuñ kıızıdur M₁133b
Fahr-i ‘ālem Muştafā’nuñ kıızıdur
830. Olıcağ yevmü’l-cezā hatunlara
Ol şefā‘at eyleyiser anlara
831. Gördi vāveylā dir ol tonı meger⁸⁶⁵ S57b
Kim Rasūl’uñ kıızını gör ne giyer⁸⁶⁶

⁸⁵⁷ Girdi: Vardı E, İ, S / ol dem Fâtıma çünkim: çünkim Fâtıma ol dem İ

⁸⁵⁸ Bir murakka‘ ırkayı giydi ive: Geyüben bir ırka’ ı geldi ive E, Geyüben bir eskiyi geldi eve İ, Geyüben bir eski kendi geldi ive S

⁸⁵⁹ tonuñ: anuñ S

⁸⁶⁰ Pes anı Selmān göricek ağladı: Pes ‘Ömer anı göricek ağladı E, Pes göricek anı ‘Ömer ağladı İ, Pes ‘Ömer göricek anı ağladı S

⁸⁶¹ taş u: taşlar İ, S

⁸⁶² taş degülseñ: taşsañ S, taş iseñ de İ

⁸⁶³ Key işit: Anı key E, İ, S / degüldür : durur ol İ / kâtıma: Fâtıma E, İ, S

⁸⁶⁴ Fahr-i ‘ālem kıızıdur ol: Fâtımadur Fâtımadur E, İ, S

⁸⁶⁵ Gördi vāveylā dir ol tonı meger: Didi vāveylā diyüp bunu ‘Ömer E, İ, S

⁸⁶⁶ Kim: Gör E

840. Döşegüm bir çoç derisidür benüm
Bunca gündən berü kim giçer günüm⁸⁷⁷
841. Gice olıcağ döşenürem anı
Anuñ ile rāhat eylerem cānı⁸⁷⁸
842. Kaldururam gündüz olıcağ yine
Döşerem bu kez devenüñ öñine⁸⁷⁹
843. Anuñ üstinde yedürürem ‘alaf
Yire dökmem olmasun diyü telef⁸⁸⁰
844. Yaşduğum dağı işit kim n’eyledüm⁸⁸¹ S58a
Hurma yaprağın koyup iç eyledüm⁸⁸²
845. Çün işitdi anı ol Hayru’l-beşer
Döndi Selmān’dan yaña kıldı nazār⁸⁸³
846. Didi yā Selmān işit sözümi sen⁸⁸⁴
Ğuşşalandurma benüm kızımı sen⁸⁸⁵
847. Anlar artlas giyse kuşansa kemer⁸⁸⁶ M₁134a
Giye cennet içre kızum hülleler⁸⁸⁷
848. Anlaruñ var-ısa zerden efseri
Kızumuñ nürdan ola tāt-ı seri

⁸⁷⁷ gündən: gündür E, vaktiden İ, S / giçer: geçdi E

⁸⁷⁸ eylerem cānı: eylerdüm teni E, iderüm teni İ

⁸⁷⁹ devenüñ: devemüñ İ, S

⁸⁸⁰ Yire dökmem: Buyurdi kim E, Yire döküp İ, S / diyü: -S

⁸⁸¹ işit kim n’eyledüm: nedür dağı baba E

⁸⁸² yaprağın koyup iç eyledüm: yaprağı iç itdüm ben aña E / koyup: aña İ, S

⁸⁸³ Döndi Selmān’dan yaña kıldı: Pes ‘Ömer’den yaña eyledi E, İ, S

⁸⁸⁴ Didi yā Selman işit: Didi işit iy ‘Ömer E, İ, S

⁸⁸⁵ Ğuşşalandurma: Ğuşşalanma ço E, İ, S

⁸⁸⁶ Anlar artlas giyse kuşansa kemer: Anlar atlaslar geyerlerse eger E, İ, S

⁸⁸⁷ cennet içre kızum: kızum cennet içre E, İ, S

849. Bunda anlar içer ise meylleri⁸⁸⁸
Anda kızum ie āb-ı Kevşer'i⁸⁸⁹
850. Didi bundan Őoñra Fāṭma iy baba⁸⁹⁰ E93a
Ağladuğñ ne idi Şöyle baña⁸⁹¹
851. Didi kızum Cebrā'ıl geldi bugün
Yüregüme urdı bir muħkem düğün⁸⁹²
852. Bir ĥaber getürdi ġāyet kōrkulu⁸⁹³ N38b
Bir muşībet geldi başuma ulu
853. Ümmetümñ kāmusına ol Kerīm⁸⁹⁴
Va'de kıldı 'azāb-ı dūzaħ 'Aẓīm⁸⁹⁵
854. Ol arada niçe pīrlar iy kızum⁸⁹⁶
Diyeler vay pīrligümüze bizüm
855. Niçe yıllar zārī zār ağlayalar
Derd ü ĥasretle yürek tağlayalar⁸⁹⁷
856. Niçe ĥatun kişiler ide fiğān
Gözlerinñ ideler yaşını kñn⁸⁹⁸

⁸⁸⁸ meylleri: meyseri S

⁸⁸⁹ Anda kızum ie: İe kızum anda E, İ, S

⁸⁹⁰ Didi: Döndi E, İ, S / Fāṭma: didi E, İ, S

⁸⁹¹ Ağladuğñ ne idi Şöyle baña: Ne idi ağladuğñ n'oldı saña E, İ, S

⁸⁹² urdı bir muħkem: üşde urdı bir E, S, urdı üşde bir İ

⁸⁹³ ġāyet: ki key İ, kim key S

⁸⁹⁴ Ümmetümñ kāmusına: Ümmetñ kāmusına bil İ

⁸⁹⁵ Va'de kıldı 'azāb-ı dūzaħ 'Aẓīm: Uş cehennem va'de eylemiş Raħīm E, İ, Uş cehennem va'de itmişdür Raħīm S

⁸⁹⁶ Ol arada nice pīrlar iy kızum: Nice pīrlar ola kim anda kızum E, S, Nice pīrlar ola anda iy kızum İ

⁸⁹⁷ Bu beyitten sonra E, İ ve S'de Şu beyit vardır: Niçe yigitler ola kim zār u zār

Vā Őebābā diyüben ağlayalar (ağlayalar: ağlaşalar E)

⁸⁹⁸ ideler yaşını: yaşını eyleye İ

857. Çıgırışuban eydeler anlar o gün⁸⁹⁹
Vay bizüm rüsvâyılığumuza bugün
858. *Arturur cān <u> gönüllerde şafā*
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
859. *Ṭurmañ imdi var-iken sizde hayāt* S58b
Eş-şalātı çağıruñ kable'l-memāt
860. İy Rasūl'üñ dirliğini işiden
Ṭurmayup aña muḥālif iş iden
861. Mevt yakın olduğınca dirliğüñ⁹⁰⁰
Olmadı hīç aña göre birliğüñ⁹⁰¹
862. Dirliğin işitdün anuñ sen daḥı⁹⁰²
Añlamaduñ anı ammā sen daḥı⁹⁰³
863. Gör kızınıñ dirliğini işini M₁134b, E93b
Arpa unından iderdi aşını
864. Şuña göre kendüñi mīzāna ur
Nice dirlik ehlinin sen daḥı gör⁹⁰⁴
865. Gicelerde yiyüp yatarsın şışüp⁹⁰⁵
İrte ne yiyem diyüp fikre düşüp⁹⁰⁶

⁸⁹⁹ Çıgırışuban eydeler: Ağlaşuban diyeler E, Diyeler çıgırışuban İ, S

⁹⁰⁰ Mevt: Mevte E, İ, S

⁹⁰¹ Birliğüñ: Dirliğüñ E, İ, S

⁹⁰² Dirliğin işitdün anuñ sen daḥı: Dirliğini işitdün sen daḥı S

⁹⁰³ ammā sen: sen ammā E

⁹⁰⁴ gör: - E

⁹⁰⁵ Gicelerde yiyüp: Gice yirsin daḥı E, İ, S

⁹⁰⁶ diyüp: diyü E, İ, S. Birinci mısraın vezni bozuktur.

866. Kayğu çekersin yarınki günüñe
Hîç ölüm gelmez mi senüñ öñüñe
867. Kısmetüñi eksik itmez Hâk senüñ
İllā gönñlünde tevekkül yok senüñ
868. İmdi sen de ümmetine yār isen⁹⁰⁷ İ39a
Ol Rasûl'ün sözine uyar-isen⁹⁰⁸
869. Gönñlüñi bu dünyā çirkinden ayır⁹⁰⁹
Âhîret kaydın tamām bunda kayır⁹¹⁰
870. Faḥr kıl sen daḥı faḥri kendüñe⁹¹¹
Tekyelenme cübbe vü dūlbendüñe
871. Pes ne ḥācet aña ṭālib olasın
Dünye teşvîşine rāḡıb olasın⁹¹²
872. Ol kaçā sen anı koḡasın müdām⁹¹³
Sen sevesin ol saña olmaya rām
873. Kıl kanā'at kim odur aṣl-ı ni'am⁹¹⁴
Yarın içün yimegil endūh <u> ḡam⁹¹⁵
874. Virdüḡine şükr eyle Tañrı'nuñ⁹¹⁶
Çün naşībüñ kısmetüñ oldur senüñ⁹¹⁷

⁹⁰⁷ ümmetine: ümmet isen İ

⁹⁰⁸ Ol: Hem S

⁹⁰⁹ çirkinden: milkinden E

⁹¹⁰ Âhîret kaydın tamām bunda kayır: Bu ḥabîs ü zıṣṣ-i çirkinden ayır E, İ, S (ḥabîs ü: ḥabîs-i E)

⁹¹¹ faḥri: faḥrı E, S

⁹¹² Dünyā teşvîşine rāḡıb olasın: Tā ki teşvîşine ṭālib ḡalasın İ, Tā ki teşvîşine ṭālib olasın S

⁹¹³ koḡasın: kovanın İ, S

⁹¹⁴ kim odur: ol-durur E, İ, S

⁹¹⁵ yimegil: yime hîç E, İ, S

⁹¹⁶ şükreyle: şükreylegil E, İ, S / Tañrı'nuñ: Hâk'ın E, İ, S

⁹¹⁷ senüñ: ḡaḡuñ E, İ

875. Varlığın yokluğa şay bu dünyānuñ⁹¹⁸
Yokluğunu key ġanīmet gör anuñ⁹¹⁹
876. Hem ġažab vaktinde şabr it sākin ol S59a
Key ġazer kılmalu yirden şaķın ol⁹²⁰
877. Kimsenüñ ‘aybın görüp açma anı⁹²¹
İster-iseñ yir qabül ide seni⁹²²
878. Kimseye zılm itme nā-ġaķ yirlere
Çalmasun yarın seni Ĥaķ yirlere⁹²³
879. Kimse ardınca kuyu qazmayıgör E94a
Tā ki teng olup seni qışmaya ġūr
880. Olmasun ġöñlüñde şaķın kibr ü kīn M₁135a
Kim anuñla yıķılur İslām <u> dīn

⁹¹⁸ Varlığın: Varlığını E, S / yokluğa: yokluğunu E / şay: -E / bu: -E, -S

⁹¹⁹ key: ger S / anuñ: bunuñ E

⁹²⁰ Key ġazer kılmalu yirden: Yoġsa seni yerden ırar E / yirden: yirdür S

⁹²¹ Kimsenüñ: Kimse İ / açma: açmağıl İ

⁹²² İster-iseñ yir: Diler-iseñ Ĥaķ İ. Bu beyitten sonra İ’de şu beyitler vardır:

Ger göresin kimsenüñ ‘aybın tamām
Setr idüp bel’ eylegil anı tamām

Ĥaşr u neşr önünde olısar ‘ayān
Fāş olısar cümle ‘aybuñ nāġehān

Çünki bunda şaķladıñ her ‘aybını
Tā senüñ şaķlaya ‘aybuñ ol Ĥanī

Yüzüne urmaya tā ‘aybuñ senüñ
Örte lutfından anı bī-şek bilüñ

⁹²³ Bu beyitten sonra İ’de şu beyit vardır:

Kimse ardınca kuyu qazma kişi
Tamuda olursın Ebū Cehl’üñ işi

881. Her ne ise bir kiřinüñ şandugı
Öldügi vaştin açılur şandugı
882. şol öleceğüñ günü zıkr eylegil⁹²⁴
Āhıret añup işüñ fikr eylegil⁹²⁵
883. ‘Āřıkāne güş idüñ siz pendüme⁹²⁶ İ39b
Öğüdüm hem sizedür hem kendüme
884. Dimeñüz ancak bizedür öğüdi
Bizi yirdi kendüzini öğüdi⁹²⁷
885. Kendüsi dutmaz diyüben řañlama⁹²⁸
Sözünü beyhüde yire bañlama⁹²⁹
886. şa‘n idüp benüm sözümü şaşlama
Didüğüm tüt işledüğüm işleme
887. ‘İlmüme baş özüme başma benüm⁹³⁰
Sözüme baş yüzüme başma benüm
888. İşüme göre kılnursañ baña
Eyleme hergiz naşar benden yaña
889. Sen baña başma ki ben bir fācirem⁹³¹
Ben dahı uş kendüzime acıram⁹³²

⁹²⁴ zıkr: fikr E

⁹²⁵ Āhıret: Āhırin S / fikr: zıkr E

⁹²⁶ idüñ: kıluñ E / siz: -E

⁹²⁷ Bizi yirdi: Bize didi E

⁹²⁸ řañlama: şaşlama E, S

⁹²⁹ Sözünü beyhüde yire bañlama: Didüğüm tüt işledüğüm işleme E, S

⁹³⁰ özüme başma: başma özüme S

⁹³¹ fācirem: tācirem S

⁹³² kendüzime acıram: kendüzümden ‘ācizem E

890. Giçdi ‘ömrüm aña ayruķ çāre yok⁹³³
Şimdi bundan kıatı müşkil yāre yok
891. Ne ‘ilāca kıābil olur bu beden
Ne girü yirine gelür ol giden⁹³⁴
892. İ’tibār eylemez idüm ben buña S59b
Āh n’idem kim n’eylemişem ben baña⁹³⁵
893. Nefse uyup bunda çok iş işledüm E94b
Pişmān olup barmağımı dişledüm
894. Ğaflet ile eyledüm bī-ḥad günāh
Cürmüm için eylemedüm bir gün āh
895. Bilmedüm ben işümi hīç eyledüm⁹³⁶
Kendü elümle kendüme güç eyledüm⁹³⁷
896. Zi nedāmet zi ḥasāret zi ziyān⁹³⁸
Fūrkat <ü> ḥasret-ile āh <u> fiğān⁹³⁹
897. Daḥı hīç inşāfa gelür degülem M1135b
Üşte ‘āciz bir yüzi kara kıulam
898. Kesmezem Ḥaķ’dan ümīdüm tā ebed
Zīre oldur “ķul huva ’llāhu Aḥad”⁹⁴⁰

⁹³³ ‘ömrüm: ‘ömrün S

⁹³⁴ gerü: gine S / ol giden: ölen E

⁹³⁵ kim: ki E / baña: buña E, S

⁹³⁶ Bilmedüm ben işümi hīç: Nefse uyup kendümi pīç E, Nefse uyup işimi pīç S

⁹³⁷ kendüme güç: kendümi hīç E, S

⁹³⁸ Zi nedāmet zi ḥasāret: Zi ḥasāret zi nedāmet E

⁹³⁹ Fūrkat <ü> ḥasretle āh <u> fiğān: Zihī fūrkat zihī āh u zi fiğān E, İ Zihī fūrkat zihī ḥasret zi fiğān S

⁹⁴⁰ (“De ki O Allāh birdir.” İhlās 112/1)

899. Kelām-ı haḳ ḳadīminde Huva' llāh
Dimiş “lā taḳneṭū min raḥmeti 'llāh”⁹⁴¹
900. Arturur cān <u> gönüllerde şafā
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
901. Turmañ imdi var-iken sizde hayāt
Eş-şalātı çağıruñ ḳable'l-memāt
902. Diledi cān murğı bir nağme duta⁹⁴²
İşbu fūrḳat ṭalı üstinde öte⁹⁴³
903. Gāh budaḳdan budağa seyrān ide⁹⁴⁴
Gāh göge perrān olup cevlan ide⁹⁴⁵
904. Cūşa gele gāh ser-āğāz eyleye
Gāh havāya ḳalka pervāz eyleye
905. Keşf idüp tā'ūsveş bāl <ü> peri
Dürlü dürlü renge ḳoya peykeri
906. Gāh ola kim 'arz ide ḥüsn ü cemāl
Gāh ola kim göstere ḥüzn ü melāl
907. Gāh pervāne olup gire oda⁹⁴⁶ İ40a
Gāh baḥrī ola hem yüze şuda⁹⁴⁷

⁹⁴¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün) (De ki (Allah şöyle buyuruyor): “Ey kendi aleyhlerine olarak günahı haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.” Zümer 39/53)

⁹⁴² murğı: kuşu E

⁹⁴³ üstünde öte: dibinde bite İ

⁹⁴⁴ Gāh: Kim İ

⁹⁴⁵ göge: uça İ

⁹⁴⁶ pervāne olup: olup pervāneveş İ

⁹⁴⁷ ola hem: oluban E, İ, S

908. Gāh oʻzan ola ʃağular sağa⁹⁴⁸
Gāh mecnūn oluban düşe ʃağa
909. Çün bu hāl-ile olıcağ Fāṭıma⁹⁴⁹ E95a
Geldi ol maʃūmcuqlar yāduma
910. Añageldüm dünyāda çekdüklerin⁹⁵⁰
Gāh aç u gāh yalın giçdüklerin⁹⁵¹
911. Esdi ḥasret yili ol dem derd-ile S60a
Geldi doğundı bu deryā-yı dile
912. Çünkü mevc urdı maḥabbet deñizi
Acı yaşlar geldi büridi gözi⁹⁵²
913. Hem yalıñlandı içümde nār-ı ğam⁹⁵³ M₁136a
Çıkdı burnumdan düünler dağı hem⁹⁵⁴
914. Hem-çü Yaʻkūb ağladum ben zār zār⁹⁵⁵
İñlerem döne döne tūlābvār⁹⁵⁶
915. Nireden geldi bu ḥālet şöyledüm
Girü kendümi tesellī eyledüm⁹⁵⁷
916. Anuñ-ıla dağı sākin olmadum
Dāfiʻ-i emvāc-ı bāṭın olmadum

⁹⁴⁸ oʻzan: maḥzūn E

⁹⁴⁹ bu: o İ, S

⁹⁵⁰ dünyāda çekdüklerin: dünyādan giçdüklerin İ, S

⁹⁵¹ giçdüklerin: çekdüklerin E

⁹⁵² büridi gözi: bürdi gözleri E

⁹⁵³ ğam: hem İ

⁹⁵⁴ düünler: düünü İ

⁹⁵⁵ Hem-çü Yaʻkūb ağladum ben: Hem-çü Yaʻkūb ağladı çok E, Ağladum Yaʻkūbveş çok S

⁹⁵⁶ İñlerem: İñledüm S

⁹⁵⁷ Girü: Gine S

917. Diledüm kim bir söze idem şurū⁹⁵⁸
Şöyle kim pür-âteş ola bā-fürū⁹⁵⁹
918. Nice sözdür size takrîr eyleyem
İşidesiz cümle tahrîr eyleyem
919. İşit imdi diyelüm bir hikāyet
Ki cānlar yakıcı bir hoş rivāyet⁹⁶⁰
920. Diñle ol tāt-ı nisā'ü'l-ālemîn
Nice bildi mevtini 'ilme'l-yaķîn M₁136a, İ41a, S61a
921. Aşlı ile diyelüm anı size⁹⁶¹
İmdi bir dem göz kulaķ tutuñ bize⁹⁶²
922. Rivāyet itdi rāvîler ezelden
Ki şöyle hüküm irişdi lem-yezelden⁹⁶³
923. Rasūlu'llāh ol Allāh'uñ Ḥabīb'i
Kamu dertlüleruñ oldur tabībī⁹⁶⁴
924. Fenāda bir iki [gündi]⁹⁶⁵ karārı
Añup Allāh'ı kalmadı karārı⁹⁶⁶

⁹⁵⁸ Diledüm: Diyelüm S / kim: ki İ, S

⁹⁵⁹ pür-âteş: bir āteş E, bī-âteş İ / bā-fürū': yā fürū' İ, S

⁹⁶⁰ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

⁹⁶¹ diyelüm: diyeyüm E / size: saña E, İ, S

⁹⁶² İmdi bir dem göz kulaķ tutuñ bize: İmdi bir dem gūş kıl benden yaña E, Bir dem imdi gūş kıl benden yaña İ, S

⁹⁶³ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dāhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

⁹⁶⁴ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dāhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

⁹⁶⁵ Metinde *gün itdi* şeklindedir.

⁹⁶⁶ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dāhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

925. Ol Rasûl-i şâdıkı'l-va'di'l-emîn
Ol Ḥabîbu'llâh-ı Rabbü'l-âlemîn
926. Ḥaste oldı yaşıduğa ol kodi baş
Dökdi Fâtma gözlerinden kanlu yaş
927. Aña ol cām-ı ecel şunulıcağ⁹⁶⁷ A1a
Ḥazret-i Ḥağ'dan yaña gönüliceğ⁹⁶⁸
928. Ḥâlet-i nez'e yakın olmış idi
Âh <u> vâh-ıla cihân tölmiş idi
929. Fâtıma bilin dutup ağlar o dem⁹⁶⁹ E96b
Derd-ile eydürdi kim eyvâh n'idem⁹⁷⁰
930. Çün Rasûl gördi bu âh-ı fūrkatı⁹⁷¹
Özi göyündi kızına key katı⁹⁷²
931. Didi yakın gel berü baña kızum⁹⁷³
Tut kulağ benden yaña diñle sözüm⁹⁷⁴
932. Fâtıma ol dem iletđi kulağın
Ol mübârek ağzına itđi yakın⁹⁷⁵

⁹⁶⁷ Aña ol cām-ı ecel: Kās-ı ecel ki aña İ / cām-ı: kās-ı S

⁹⁶⁸ gönüliceğ: yönüliceğ E

⁹⁶⁹ dutup: tutuban E, dutubanı İ, S / ağlar: -E, -İ, -S

⁹⁷⁰ Derd-ile: Ağlayup E, İ, S / kim: ki İ, S

⁹⁷¹ âh-ı fūrkatı: âh u fūrkatı E

⁹⁷² kızına key: vü kızına S

⁹⁷³ yakın gel berü baña kızum: kızum gel berü yakın baña E / yakın: aña İ

⁹⁷⁴ Tut kulağ benden yaña diñle sözüm: Diñlegil kim ne-dürür saña sözüm A, Diñlegil kim bir nedür sözüm saña E, Diñlegil bir saña direm sözüm İ, Diñle kim bir ne-dürür saña sözüm S

⁹⁷⁵ itđi: iletđi A, İ

933. Didi kızum budur ol sözüm saña⁹⁷⁶
Altı aydan şoñra gelürsin baña⁹⁷⁷
934. Üşde ardumca gelürsin sen hemîn⁹⁷⁸ M₁136b
Hâtıruñ hoş tut kızum olğıl emîn⁹⁷⁹
935. Ağlamağıl sabr idüp gel sen dağı
Dosta vâşıl ola cān u ten dağı
936. Anı ol dem avudup gitdi Rasûl⁹⁸⁰
Anuñ-ıla qavl ü ‘ahd itdi Rasûl⁹⁸¹
937. Çün itdi dünyādan ol irtihālî
Cihān qalmayırsardur illā hālî⁹⁸²
938. Ki hālî kalısar dünyā ol āgāh
Kimesne qalmaya illā Hüva’ llāh⁹⁸³
939. *Arturur cān <u> gönüllerde şafā*
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
940. *Turmañ imdi var-iken sizde hayāt*
Eş-şalātı çağıruñ qable’l-memāt

⁹⁷⁶ Didi kızum: didi kim kızum A / budur ol: budur A, budur uş İ, bu ola S

⁹⁷⁷ Altı aydan şoñra gelürsin: Kim kavuşırsın yakında sen E / şoñra gelürsin: kavuşırsın sen A, İ, S

⁹⁷⁸ hemîn: dağı A, E, İ, S

⁹⁷⁹ Hâtıruñ hoş tut kızum olğıl emîn: İmdi kızum ağlamağıl sen dağı A, E, İ, S

⁹⁸⁰ Anı ol dem: Ol dem anı A, İ, S / avudup: diyüben E / Rasûl: idi A, E, İ, S

⁹⁸¹ Anuñ ile qavl ü ‘ahd itdi Rasûl: Anuñ-ıla ya’nî ‘ahd itdi idi A, E, S, Anuñ-ıla eyle ‘ahd itdi idi İ

⁹⁸² Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefâ’lün / Mefâ’lün / Fe’ülün)

⁹⁸³ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefâ’lün / Mefâ’lün / Fe’ülün)

941. İşit imdi Fâtıma aĥvâlini
Kim Rasûl'den ōñra n'oldı ĥâlini⁹⁸⁴
942. Gice gündüz aĥlamaĥa başladı
Kâ'inâtı taĥlamaĥa başladı
943. Yimez içmez uyumazdı bir zamân
şöyle kim ĥayretde ĥalmıřdı hemân
944. Kimseye itmezdi ĥayr u şer kelâm
Bir nefes ĥiç olmaz idi şâd-kâm
945. Dir idi vâ ĥasretâ vâ fûrĥatâ
N'ideyüm ben iy baba vâ veyletâ
946. Söyleşür bir yirde kimse görse ol
Anlara eydürdi kim ĥanı Rasûl
947. Yirüñ altında yata ol bedr-i tām
Ne revâdur söyleşesiz siz kelâm
948. Böyle mi olur ĥanı ĥürmet ĥanı cehd
Ĥanı dostluk ĥanı řöĥbet ĥanı 'ahd
949. Ol degül miydi bize dâ'im 'Aťuf
Ol degül miydi size dâ'im Ra'uf
950. İy yürek yan yüzi güneş mâĥ-içün
Ĥara ĥara ĥana ĥan ol řâĥ-içün

⁹⁸⁴ Bu beyitten sonraki 53 beyit A, E, İ ve S nüshalarında yoktur.

951. Böyle diyüp dā'im ağlar ol nigār
Gözlerinden yaş akardı Nīlvār
952. Bir gün aşhāb bir yire cem' oldılar M₁137a
Yā 'Alī diñle sözümüz didiler
953. Dā'im ağlar Fāṭıma leyl ü nehār
Biz de anuñ-çün idemezüz qarār
954. Ağlamağ-ıla ele girse Rasūl
Yaḥu cān virmek-ile ol pūr-uşul
955. Ağlayuban vire idük cānumuz
Dek ele gireydi ol cānānumuz
956. Līk bu ḥükm-i Ḥudā'dur n'idelüm
Buña rāzī olalum şabr idelüm
957. Gel kerem kıl söylegil ol gül-'izār
Gice gündüz ağlamasun zār zār
958. Geldi didi bu sözi ol dem 'Alī
Ağlayup Fāṭıma didi yā velī
959. Yirüñ altında yata şah-ı Rasūl
Nice ağlamayup olmayam melül
960. Āh idüp bir kez hemān düşdi yire
Yoğ-ıdı 'aklı ki kendüyi dire
961. Niçe vakıtden soñra ol ḥayru'l-betül
Kalkdı yirinden olup gāyet melül

962. Didi kim diñle beni sen yā ‘Alī
Gel kerem kıl Ravza’ya var yā velī
963. Baña anda bir gümelte yapuvir
Dağı anuñ içine gül sepüvir
964. Anuñ adın beytü’l-aḫzān koyalum
Anda varup kanlu yaş ağlayalum
965. Gündüz anda zār-ı nevḥa kılayum
Gice olsa yine bunda geleyüm
966. Sözüni kıldı kabül ol dem ‘Alī
Vardı bir ev yaptı anda ol velī
967. Her şabāḥ anda varurdi ol nigār
Fiğān idüp ağlar idi zār zār
968. Gice olıcaḳ gelürdi çün eve
Ol Ḥasan Ḥüseyn’i görmege ive
969. Vaşıyyet eylemişdi bil o Sultān M₁137b
Āḫiret ḫatunı Fātma’ya i cān⁹⁸⁵
970. Ki iy kızum işit kim tā bilesin
Yakın vaktde gerek baña gelesin⁹⁸⁶

⁹⁸⁵ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Birinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün).

⁹⁸⁶ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

971. Tā aña dek kim dimişdi ol Rasûl
Altı aydan soñra iy hayru'l-betûl
972. Emr-i Hâk'dur kim baña gelseñ gerek
Hem benümle tā ebed olsañ gerek
973. Çünkü va'de yetdi bir gün ol nigār
Kabrine vardı Rasûl'ün kıldı zār
974. İştîyākum giçdi hadden didi ol
Yakdı cānum nār-ı hecrûñ yā Rasûl
975. Niçeye dek bunda ben şabr ideyüm
Kendüzüme ya niçe cebr ideyüm
976. İy dirîgā zārı niçe gizleyem
Vaktümi ya ben nicesi gözleyem
977. Fırkatûñ deryāsına ben düşmişem
Hasretûñ âteşine dutuşmışam
978. Zahmet ü miḥnetlerüm çokdur benüm
Daḥı hergiz tākātüm yokdur benüm
979. Uş cerāḥat oldu yürek baş-ıla
Gözlerimüñ nūrı gitdi yaş-ıla
980. Şol benefşe gibi kıddüm oldu ḥam
İşbu derde nice olasıdur em
981. Uş tenüm inceldi oldu bir hilāl
Gitdi şādī cānuma irdi melāl

982. Fūrķat aġusın tolu tolu ķadeķ
Nūş ķıldum ben nice olam feraķ
983. Çün Ĥabīb'ũñ menzili oldu tūrāb
Bu cihān olsun ĥarāb-ender-ĥarāb
984. Ķatı efġān eyleyüben dökdi yaş
Eridi şu oldu şankim taġ <u> taş
985. Ditredi ķabr-i Ĥabīb-i Kirdigār
Düşdi ķabr üstine ol dem gül-'izār
986. Ķabr içinden Muşţafā vü Müctebā
Didi kim iy nūr-ı 'aynum merĥabā
987. Ķatı müştāķam ciger-güşem saña
Bil yakında gelisersin sen baña
988. Çün işitdi bu sözi ol māh-rū M₁138a
Hem [o]⁹⁸⁷ sā'at tırdı yirinden oru
989. Ķalkıp andan şād olup ol dil-figār
Eve geldi ol gice kıldı ķarār
990. Bir niçe gün daķı şabr itdi hemīn
Gözledi ol va'de'i oldu yakīn
991. Şevķ ġālib oldu çünkim Muşţafā⁹⁸⁸
Ārzū ķıldı kızın ol bā-şafā⁹⁸⁹

⁹⁸⁷ Metinde *ol* şeklindedir.

⁹⁸⁸ Muşţafā: bā-şafā A, E, İ, S

⁹⁸⁹ kızın: kızını A, E, İ, S / bā-şafā: Muşţafā A, E, İ, S

992. Rasūlu'llāh buni hoş söylemişdi
Kızına ḥālī ma'lūm eylemişdi⁹⁹⁰
993. Ki giçdi altı ay müddetden iy cān
İrişdi Fāṭıma'ya emr-i Sübhān⁹⁹¹
994. Bir gice girdi kızınınuñ düşine
İşit imdi düşü nedür tuşu ne⁹⁹² İ41b, S61b
995. Cūşa geldi gönli dir yā Fāṭıma⁹⁹³
Gelmek ardınca olıgör katuma
996. 'Ahd uzadı ḥadden aşdı intizār
Fūrkatūñ derdi baña eyledi kār⁹⁹⁴ E97a
997. Gönülümüñ kalmadı şabrı tākati⁹⁹⁵
Görecegüm geldi seni key katı
998. Üşde ol 'ahdüñ günü geldi bugün
Tur yukaru aç gözün çün toğdı gün⁹⁹⁶
999. Katı müştākam ciger-güşem saña
Vaqt irişdi āḥir oldı gel baña
1000. Fāṭıma çün babasın düşde gördi
Varup elin öpüp katında tırdı⁹⁹⁷

⁹⁹⁰ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

⁹⁹¹ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

⁹⁹² tuşu ne: düşine E

⁹⁹³ Cūşa geldi gönli dir: Taşa geldi didi kim A, E, İ, S

⁹⁹⁴ derdi: senüñ A, E, İ, S

⁹⁹⁵ şabrı: şabr u A, İ, şabra S

⁹⁹⁶ Tur yukaru aç gözün çün toğdı gün: Diñle imdi daḥı taşlarla döğün A, E, S

⁹⁹⁷ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

1001. Didi vakt oldu kızum anı bilgil
Fenâyı terk idüp katuma gelgil⁹⁹⁸
1002. Çün insândur bu dünyâ içre mihmân
Kime kaldı ya kime kala devrân⁹⁹⁹
1003. Niçe bir çekesin kahrın cihānuñ
Katuma gel ki diñlensün bu cānuñ¹⁰⁰⁰
1004. Görüp bu düşi Fâtıma uyandı
Fırāk <u> derd ü ğam odına yandı¹⁰⁰¹
1005. Kaldurup baş uykudan açdı gözin¹⁰⁰²
Şükr kıldı toprağa urdı yüzün¹⁰⁰³
1006. Göñlüne te'sîr itdi bu hitâb¹⁰⁰⁴
Cânına bu kerre düşdi ıztırâb¹⁰⁰⁵
1007. Başladı kendüzünü kavşurmağa A1b
Hem evüñ içün taşın divşürmege
1008. Hasan'ı Hüseyñ'i kığırdı derhâl
Alup kaftânlarını yudı fî'l-hâl¹⁰⁰⁶
1009. Gördiler anı Hüseyñ ile Hasan
Didiler iy ana n'oldı böyle sen

⁹⁹⁸ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

⁹⁹⁹ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹⁰⁰⁰ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹⁰⁰¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹⁰⁰² Kaldurup baş: Fâtıma çün A, E, İ, S

¹⁰⁰³ Şükr kıldı toprağa urdı yüzün: Şükr idüp Hakk'a yire urdı yüzün A, Allâh'a şükr eyledi tutdı yüzün E, S, Allâh'a şükr eyledi düşdi yüzün İ

¹⁰⁰⁴ itdi: idüben E, İ, S

¹⁰⁰⁵ Cânına bu kerre düşdi: Düşdi kâlbine bu kerre A, İ, S, Düşdi cânına bu kerre E

¹⁰⁰⁶ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

1010. Ta‘cıl idüp maşlaḥat nedür size
Luṭfuñuzdan bir ḥaber virün bize
1011. Bu sözi çünkim bulardan diñledi
Derd-ile āh eyleyüben inledi
1012. Fūrḳat-ile āh u zār eyledi çok M₁138b
Ḥasreti-çün bunların ağladı çok
1013. Bildi taḥḳīḳ kim cihāndan gidiser
Fenādan bākīye rıḥlet idiser
1014. Didi çünkim beḳāya ben dutam rāh
‘Aceb n’olur sizün aḥvālünüz āh¹⁰⁰⁷
1015. Gelün oğullar didi toluḡuben¹⁰⁰⁸
Yanına geldi Ḥüseyn ile Ḥasan
1016. *Arturur cān <u> gönüllerde şafā*
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
1017. *Ṭurmañ imdi var-iken sizde ḥayāt*
Eş-şalātı çağırın kable’l-memāt
1018. Birin aldı bir dizine ol ana¹⁰⁰⁹
Bir dizine birin aldı hem yine¹⁰¹⁰

¹⁰⁰⁷ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹⁰⁰⁸ Gelün oğullar didi toluḡuben: Göreyüm gelün didi tonanmasın A, Göreyim gelün didi iy nūr-ı ‘ayn E, Göreyin ḥālün nedür toluḡuben İ, Göreyin gelün didi toluḡuben S

¹⁰⁰⁹ Birin aldı bir dizine: Bir dizine birin aldı E

¹⁰¹⁰ Bir dizine birin aldı: Birin aldı bir dizine A, S, Aldı birin bir dizine İ

1019. Yüzlerine bakdı ol dem ağladı¹⁰¹¹
Hasret odıyla yüregın tağladı¹⁰¹²
1020. İkisınüñ dağı öpdı yüzlerin
Yaş-ıla tıldurdı şehlâ gözlerin
1021. Fırkat odı anda te'sır eyledi
Ağlayurak işbu sözi söyledi¹⁰¹³
1022. İy 'aceb kim yuyısar başıñuzı
Ya sizüñ kim siliser yaşıñuzı¹⁰¹⁴
1023. Libāsıñuzı sizüñ kim yuyısar¹⁰¹⁵
Öñüñüze ta'āmı kim koyısar¹⁰¹⁶
1024. Şaçuñuzı kim tarayısar sizüñ
Kehleñüzi kim arayısar sizüñ¹⁰¹⁷
1025. Didiler ana bugün n'oldı size
Didigüñ yoğ-ıdı bu sözi bize
1026. Didi iy cānum oğullar n'ideyüm
Kankı derdimi size şerh ideyüm
1027. Bir yire gitsem gerekdür bilesiz
Şimdiden girü anasız kalasız

¹⁰¹¹ bakdı ol dem: bakubanı A, İ, S, bakuban hem E

¹⁰¹² Hasret odıyla yüregın tağladı: Yüregüñ taşdan degülse ağla di A, E, İ, S

¹⁰¹³ Ağlayurak: Ağlayuban A

¹⁰¹⁴ siliser yaşıñuzı: virüserdür aşıñuzı A

¹⁰¹⁵ Libāsıñuzı sizüñ: Ya giyecegüñüzi A, E, İ, S

¹⁰¹⁶ ta'āmı: yiyecek A, E, İ, S

¹⁰¹⁷ Kehleñüzi: Bitüñüzi A, İ, S

1028. Va‘de yetdi bilünüz bu dem hemān M₁139a
Dedeñüz gel didi uş oldum revān
1029. Uş ecel irdi baña vā ḥasretā
Sizden ayrılısaram vā fūrkatā
1030. ‘Ömrümñ soñ günidür bugün benüm
Size kurbān olsun uş cān <u> tenüm
1031. Yuyayum bugün sizün başlarıñuz
Hem tarayayum güzel saçlarıñuz
1032. Āh idüp tırdı yiründen ağlayu
Gözleri yaşı yüzine çağlayu¹⁰¹⁸
1033. Etegin şokdı biline ol zamān¹⁰¹⁹ E97b, İ42a, S62a
Yeñlerin şıgadı şu urdı hemān
1034. Başların yudı taradı saçların¹⁰²⁰
Dirdi <vü> dirşürdi hem öñ uçların¹⁰²¹
1035. Taşradan ol dem girüp geldi ‘Alī¹⁰²²
Fātıma’nuñ gördi bu işde eli
1036. ‘Alī çünkim bakup bildi bu ḥālī
Sefer kaydını hoş görmiş ḥelālī¹⁰²³

¹⁰¹⁸ Beyit A, E, İ ve S’de şu şekildedir: Pes tırıgeldi yukaru ağlayu
Fūrkat odiyā yüzine çağlayu

¹⁰¹⁹ şokdı biline: biline tokdı A, biline şokdı E, İ, S

¹⁰²⁰ Başların: Başladı E

¹⁰²¹ hem: -E

¹⁰²² Taşradan ol dem girüp geldi: Bu aralıkda çıkageldi A, E, İ, S

¹⁰²³ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘lün / Mefā‘lün / Fe‘ülün)

1037. Uneledi hem yoğurdı tınmadı
‘Alī’ye hīçbir işini tınmadı¹⁰²⁴
1038. Eyledi arpa unından çörekler
Bunlaruñ derdine döymezi yürekler¹⁰²⁵
1039. Bişürüp etmegi bisyār eyledi¹⁰²⁶
Zīrā gider ‘azm-i muhtār eyledi
1040. Dürişüp cehd ile evin süpürdi
Bedeni süst olup geldi oturdı¹⁰²⁷
1041. Atasın ārzūladı çünkim kıızı¹⁰²⁸
Pes ‘Alī’ye söylemez kesdi sözi¹⁰²⁹
1042. Çün ‘Alī gördi ki hīç tınmaz aña¹⁰³⁰
Didi kim yā Fāṭıma n’oldı saña¹⁰³¹
1043. Eyle şandı var-durur içinde kīn A2a
Kim ne bilür kimsenüñ içindekin¹⁰³²
1044. Fāṭıma’ya pes ‘Alī eyler su’āl¹⁰³³
Gözlerüñe sen dahı bundan şu al

¹⁰²⁴ ‘Alī’ye hīçbir: Hīç ‘Alī’ye bir E, İ, S

¹⁰²⁵ Beytin vezni bozuktur.

¹⁰²⁶ Bişürüp etmegi bisyār eyledi: Hem bu kerre nāmı bisyār eyledi A, S, Nāmı hem bu kerre beş pāre eyledi E, Etmegi bu def’a key çok eyledi İ

¹⁰²⁷ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dāhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā’lün / Mefā’lün / Fe’ülün)

¹⁰²⁸ Atasın ārzūladı çünkim kıızı: Çün atasın ārzūladı kıızını E, Çün atası ārzūladı kıızını İ, Çün atası ārzūlar çün kıızını S

¹⁰²⁹ söylemez kesdi sözi: söyleme sözini İ, söyleyemez sözünü S

¹⁰³⁰ Çün: Pes A

¹⁰³¹ kim yā Fāṭıma: ol dem iy ‘aceb A, E, İ, S

¹⁰³² Kim ne bilür kimsenüñ içindekin: Ne bilür kim ne-durur içindekin E, S

¹⁰³³ pes: uş E, ol S / eyler: kıldı A

1045. İy ‘aceb n’oldı bugünkü gün saña¹⁰³⁴
Kim ezelki gibi bakmazsın baña
1046. Bu hizmet yâ kerîme ne talebdür
Bu kaydı gördüğüne ne sebebdür¹⁰³⁵
1047. Böyle gördüğüm yoğ idi ben seni¹⁰³⁶
Eyle beñzer tâ ki terk itdün beni¹⁰³⁷
1048. Şaçların yuduñ taraduñ çünkü sen¹⁰³⁸ M₁139b
Ğâyet ahsen oldı Hüseyn Hasan¹⁰³⁹
1049. Etmegi hem geregince eyledün¹⁰⁴⁰ E98a
Her işi yirlü yirince eyledün
1050. Baña n’içün söylemezsin iy helâl¹⁰⁴¹
Vir haber şimdi nedendür işbu hâl¹⁰⁴²
1051. *Arturur cān <u> gönüllerde şafā*
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā
1052. *Rūzī kılsun Haq size dāru’s-selām*
İşk-ıla diñ eş-şalātü ve’s-selām

¹⁰³⁴ İy ‘aceb n’oldı bugünkü gün saña: Didi kim yâ Fâtıma n’oldı saña A, E, İ, S

¹⁰³⁵ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefâ’lün / Mefâ’lün / Fe’ülün)

¹⁰³⁶ gördüğüm yoğ idi: yoğ ıdı gördüğüm E / ben: -E

¹⁰³⁷ Eyle beñzer tâ ki terk itdün beni: Eydivir kim tâ ki bileyüm anı A, Eydivir kim tâ ki bileyüm seni E, Eydivirgil tâ bileyüm ben anı İ, Eydivirgil tâ ki bileyin seni S

¹⁰³⁸ yuduñ: yuyup E, İ, S

¹⁰³⁹ Ğâyet ahsen: Key hasen E, S, Key güzel İ

¹⁰⁴⁰ hem: key İ

¹⁰⁴¹ iy: yâ E, İ

¹⁰⁴² Vir haber şimdi nedendür işbu hâl: Eydivir baña dañı nedür bu hâl E, S, Eydivirgil baña ki nedür bu hâl İ

1053. Fâtıma dir yâ ‘Alî diñle beni S62b
Bākī dutsun Hāk bu dünyāda seni¹⁰⁴³
1054. Bir yire kığırdılar ben giderem¹⁰⁴⁴
Bu işi böyle anuñ-çün iderem¹⁰⁴⁵
1055. Bilmiş ol hem n’içün eledim unı
Ne sebebdan eyledüm böyle bunı
1056. Bunları oda döküp gitsem gerek
Da‘vet olan yire ‘azm itsem gerek
1057. Anuñ-içün eyledüm etmegi çok İ42b
Bunlar anuñla giçeler aç u tok
1058. Hem anuñ-çün söylemem iy yüzi ak¹⁰⁴⁶
Ayrılop olsam gerek senden ırak¹⁰⁴⁷
1059. Didi ya kaçan gelürsin eve sen
Bu Hasan ile Hüseyin’e ivesin¹⁰⁴⁸
1060. Didi ayruk bunları ben görmezem¹⁰⁴⁹
Bir dahı gelüp bu eve girmezem¹⁰⁵⁰

¹⁰⁴³ Bākī dutsun Hāk bu dünyāda seni: Ne sebebdan eyledüm diñle bunı A, Ne sebebdan eyledüm böyle bunı E, İ, S

¹⁰⁴⁴ Kığırdılar: Çağırdılar A, Gel didiler İ

¹⁰⁴⁵ Bu işi böyle anuñ-çün iderem: Bunları oda koyuban n’iderem A, Bunları oda döküben giderem E, S, Bunları döküben oda giderem İ

¹⁰⁴⁶ Hem anuñ-çün söylemem: anuñ için söylerem A, anuñ için söylemem E, İ, S

¹⁰⁴⁷ gerek: gerekdür S

¹⁰⁴⁸ Hasan ile Hüseyin’e ivesin: Hüseyin ile Hasan’a iresin A, S, Hasan Hüseyin-ile ivesin E, Hüseyin ile Hasan’a ivesin İ

¹⁰⁴⁹ bunları: anları A, E, İ, S

¹⁰⁵⁰ gelüp bu eve: ayruk bu eve A, bu eve gelüp E, İ, S

1061. Dir ‘Alī yā Fāṭıma bu nice söz¹⁰⁵¹
Bu söz içinde görünür niçe yüz¹⁰⁵²
1062. Kaṭ‘ olupdur vahy-i Hudā’dan eser¹⁰⁵³
Yok-durur pes saña kim virdi haber
1063. Fāṭıma didi işitgil iy ḥāce¹⁰⁵⁴
Babamı gördüm düşümde bu gice¹⁰⁵⁵
1064. Va‘de kılmışdı benümle yā imām M₁140a
İmdi ol va‘de bugün oldu tamām
1065. [Gel didi baña babam]¹⁰⁵⁶ oldum revān¹⁰⁵⁷
Tañrı’ya ısmarladum sizi hemān¹⁰⁵⁸
1066. Didi kızum katı müştākam saña
Gel iriş tiz kavuşıgör sen baña
1067. Babamuñ katına varmak murādum
Yakın vaktde budur hoş i‘tikādum¹⁰⁵⁹
1068. Sen esen kal ben göneldüm giderem
Hasan Hüseyin’i emānet iderem¹⁰⁶⁰

¹⁰⁵¹ Dir ‘Alī: Didi kim A, E, İ, S

¹⁰⁵² Bu söz içinde görünür niçe yüz: Bunun içinde görünür nice sūz E, S, Bunun içinde görünür nice yüz İ

¹⁰⁵³ Kaṭ‘ olupdur: Kesilüpdür E, İ, S

¹⁰⁵⁴ Fāṭıma didi işitgil iy ḥāce: Didi bu gice düşümde iy ḥāce A, Bunı didi kim düşümde iy ḥoca E, İ, S

¹⁰⁵⁵ Babamı gördüm düşümde bu gice: Ol babamı görmişem ben bu gice A, E, İ, S

¹⁰⁵⁶ Metinde *Babam gel didi baña* şeklindedir.

¹⁰⁵⁷ Gel didi baña babam oldum revān: Çün babam gel didi uş oldum revān A, İ, Çün babam gel didi oldum revān E, Çün babam geldi vü uş oldum revān S

¹⁰⁵⁸ Tañrı’ya: Allāh’a A, E, İ, S. Birinci mısraın vezni bozuktur.

¹⁰⁵⁹ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹⁰⁶⁰ İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

1069. Ārzūladum ben beriden ötesin
İki gözlerümi hoşca tutasın
1070. Ve illā yā ‘Alī bilgil sen anı
Vaşıyyet eylerem ben saña bunı¹⁰⁶¹
1071. Bunları kim ağladu giryān ider
Cigerümi derd-ile biryān ider
1072. Ki zīrā bunlaruñ göñli şınuğdur
Dedeleri firākından yanuğdur¹⁰⁶²
1073. Bu def’a şimdi anasuz kalurlar
Firāk odına yanup yağılurlar¹⁰⁶³
1074. [Buları]¹⁰⁶⁴ hoşca dutarsañ eger sen
Ki senden dahı key hoşnūd olam ben¹⁰⁶⁵
1075. Bu iki körpe kızılarum i cān
Hoşca dutgıl dilegüm budur hemān
1076. Vaşıyyetim budur hoş saña iy dost
[Bularuñ]¹⁰⁶⁶ hizmetinde olmağıl süst¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶¹ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹⁰⁶² Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹⁰⁶³ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹⁰⁶⁴ Metinde *Bunları* şeklindedir.

¹⁰⁶⁵ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹⁰⁶⁶ Metinde *Bunlaruñ* şeklindedir.

¹⁰⁶⁷ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

1077. Fâtıma çünkim bu sözi söyledi E98b
Ağlayup ol dem ‘Alī āh eyledi¹⁰⁶⁸
1078. Didi budur çarḥ-ı devvāruñ işi¹⁰⁶⁹
Kim ayırur birbirinden yoldaşı¹⁰⁷⁰
1079. Niçe yārenden ayırur yārini
Gün bugündür ol gözetmez yarını
1080. Ayırur oğullarını anadan¹⁰⁷¹
Merdümi āvāre eyler ḥāneden¹⁰⁷²
1081. Kimisinüñ katar ağu aşına
Kiminüñ kılıç tutupdur başına¹⁰⁷³
1082. Cihāndan almamışdur kimse behre
Gel imdi i‘timād itme bu dehre¹⁰⁷⁴
1083. Nüş-dārū diyü şunduğı semdür
Sen anı şanmağıl kim saña emdür¹⁰⁷⁵
1084. Cihānuñ yok-durur hergiz beḳāsı M₁140b
Gözüm yokdur benüm aña baḳası¹⁰⁷⁶

¹⁰⁶⁸ Ağlayup ol dem: Ağlayuban pes A, İ, S, Ağlayurak pes E

¹⁰⁶⁹ Didi budur çarḥ-ı devvāruñ işi: Bunı didi kim budur çarḥuñ işi A, Didi bunı kim budur çarḥuñ işi E, İ, Didi budur her zamān çarḥuñ işi S

¹⁰⁷⁰ Kim ayırur birbirinden yoldaşı: Gösterür eyü yavuz her kişi A, Kim ayırur dir dimez iki eşi E, İ, Kim ayıdur derdimüz iki kişi S

¹⁰⁷¹ anadan: atadan E

¹⁰⁷² Merdümi: Ādemi A / eyler: kılur A, İ, S

¹⁰⁷³ Beyit E, İ ve S’de şu şekildedir: Kimisinüñ tığ tutar başına
Kimisinüñ ağu katar aşına

¹⁰⁷⁴ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹⁰⁷⁵ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün) İlk mısram vezni bozuktur.

¹⁰⁷⁶ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

1085. Sebâtı yokdur anuñ bî-vefâdur
İçi toptolu cevri-ile cefâdur¹⁰⁷⁷
1086. Ne gün ola ki ol girmeye kana
Yâhûd içmeye kanı kana kana¹⁰⁷⁸
1087. N'idelüm çarhuñ işi eyledür çün
Anuñ-çün olmışuz üşde ciger-hûn¹⁰⁷⁹

Dünyâ-yı Fânî-i Bî-bekâ Fevt-i Ciger-küşe-i Muştafâ Fâtımatü'z-Zehrâ
Rağıya'llâhu 'Anhâ

1. İy dirîğ itdi felek cevri bedîd S63a, A2b
Kim düşürdi ol beni senden ba'îd¹⁰⁸⁰
2. El-firāk ayrılısaruz el-firāk¹⁰⁸¹
Olmaya müşkil dahı bundan şedîd¹⁰⁸²
3. Kâlısar öksüz Hüseyn ile Hasan
Olısar miñnetleri hergün mezîd
4. Birine ağı virüp katl ideler
Birisi hançer ile ola şehîd¹⁰⁸³
5. Ol Rasûl'ün bî-vefâ ümmetleri
Kim gönülleri ola seng ü hadîd

¹⁰⁷⁷ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹⁰⁷⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹⁰⁷⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹⁰⁸⁰ düşürdi: düşürür E, İ, S / ol: uş E, İ, S / beni senden: seni benden E, İ

¹⁰⁸¹ ayrılısaruz: eyleyiserdür İ

¹⁰⁸² müşkil dahı bundan: bundan dahı müşkil İ

¹⁰⁸³ Beyit E, İ ve S'de şu şekildedir: Birin ağı-yıla idiser helāk
Birini tîğ ile idiser şehîd (tîğ: sikkîn E)

6. Ağu viricek Hasan Һazretine
Zehr-ile zerd olısar levn-i sepīd
7. Kerbelā’da Hüseyin şu isteye
Bir içim şu virmeye aña ‘anīd¹⁰⁸⁴
8. Saltanat da‘vāsı-çün Һaksuz yire¹⁰⁸⁵ İ43a
Giriser Һanına anlaruñ Yezīd
9. Adı añıldıķça it la‘net aña
Tā olasin dünyāda ehl-i sa‘īd
10. Öldüre zılm-ile āl-i Aħmed’i
Tamu anlara yakın Cennet ba‘īd
11. Kerbelā deşinde ol yaşıl çemen E99a
Kān-ıla sürh olısdur iy merīd¹⁰⁸⁶
12. Görmeyisersin [o]¹⁰⁸⁷ Һanlı gömlegi¹⁰⁸⁸
Şāh Hüseyin’i Һatlı idicek ol pelīd¹⁰⁸⁹
13. Ehl-i beytin develere bindürüp M1141a
İdiser zılm üstine zılm-i cedīd
14. Kime şādī kime ağlamak kim āh
Yaş u mātem eylemek kime dü-‘īd¹⁰⁹⁰

¹⁰⁸⁴ Beyit E, İ ve S’de şu şekildedir: Virmeyeiser bir içim şu anlara
İdiser zılm üstine zılm-i şedīd (şedīd: cedīd E, İ)

¹⁰⁸⁵ Saltanat da‘vāsı-çün Һaksuz yire: Kerbelā’da şuşayısarlar Һatı E, İ, S

¹⁰⁸⁶ Beyit E, İ ve S’de şu şekildedir: Kān-ıla sürh olısar yeşil çemen
Zehr ile zerd olısar levn-i sepīd (levn-i: kevn-i E, İ)

¹⁰⁸⁷ Metinde *ol* şeklindedir.

¹⁰⁸⁸ Görmeyisersin: görmeyiserem S

¹⁰⁸⁹ Şāh Hüseyin’i: Anları E, İ, S

¹⁰⁹⁰ Beyit E, İ ve S’de şu şekildedir: Kime dıhk u kime girye kime āh
Kime düğün kime yās kime ‘īd (giryē: giryān İ)

15. Anlaruñ ol hayf <u> gülbangı şehā¹⁰⁹¹
Tā kıyāmet olısdur ber-mezīd¹⁰⁹²
16. Her Muḥarrem ayın on güne degin
Şā'im olup tuta mü'minler va'īd
17. Yaş <u> mâtem eyleyüp ağlayalar
Kim Hüseyn onuncı gün ola şehīd
18. Göreler çün bunlaruñ ağladuğın
Ola münkirler münāfıklar kadīd
1088. *Āl <ü> evlādı severseñ dünyāda*
Muştafā'ya gel şalavāt vir be-cid¹⁰⁹³
1089. Melūl oldu şāh-ı merdān 'Alī
İşidüp bu sözi çünkim ol velī
1090. Didi āḫir derd-ile āh eyleyüp¹⁰⁹⁴
Āh-ıla gökleri siyāh eyleyüp¹⁰⁹⁵
1091. Ağladı gözden döküp dūr-dāneler
Mü'min olanlar bu oda yanalar
1092. Kimse bākī kalmadı dünyāda āh
N'idelüm çün böyledür ḫükm-i İlāh

¹⁰⁹¹ şehā: Ḥalīl A, E, İ, S

¹⁰⁹² olısdur: olsa gerekdür E, S, olısar İ / ber-mezīd: mezīd E, S, hel min mezīd İ

¹⁰⁹³ Metinde *becīd* şeklindedir.

¹⁰⁹⁴ āh eyleyüp: eyleyüp āh A, İ, S

¹⁰⁹⁵ Āh-ıla gökleri siyāh eyleyüp: N'idelüm çünkim budur ḫükm-i İlāh A, E, İ, S

1093. Başladı bu kez vaşiiyet eyledi
Yalvarup Fāṭma'ya ol dem söyledi¹⁰⁹⁶
1094. Didi kaçan buluşasın ataña¹⁰⁹⁷ A3a
İdesin bī-ḥad selām benden aña¹⁰⁹⁸
1095. Ataña benden şikāyet kıлмаğıl¹⁰⁹⁹ S63b
Sen benüm eksüklüğüme kıлмаğıl
1096. Key fakır idüm bilürsin sen beni
Eyleyümedüm ri'āyet ben seni¹¹⁰⁰
1097. Bir de bu kim rüz-ı maḥşerde beni
Göresin sürer zebāniler beni¹¹⁰¹
1098. Anda sen baña şefā'at idesin M₁141b
Zevcelik ḥaqqın ri'āyet idesin
1099. Fāṭıma daḥı 'Alī'ye söyledi
Sözi bu birkaç vaşiiyet eyledi
1100. Didi kim şakın Hüseyn ile Ḥasan¹¹⁰²
Kakıyup dögmeyesin anları sen¹¹⁰³
1101. Anlaruñ gözi yaşın akdurmağıl¹¹⁰⁴ E99b, İ43b
Boynın egüp yollara bakdurmağıl¹¹⁰⁵

¹⁰⁹⁶ Yalvarup Fāṭma'ya ol dem söyledi: Fāṭıma'ya yalvaruban söyledi E, İ, S

¹⁰⁹⁷ kaçan: kim çün A, İ, S

¹⁰⁹⁸ bī-ḥadd selām: çok çok selām A, İ, çok çok kelām S

¹⁰⁹⁹ Ataña: Hem aña A, E, İ, S / kıлмаğıl: itmeğil E

¹¹⁰⁰ Eyleyümedüm ri'āyet ben seni: göresin sürer zebāniler beni İ

¹¹⁰¹ sürer zebāniler: ger zebānilerle E

¹¹⁰² ile: ü hem E, İ, S

¹¹⁰³ Kakıyup dögmeyesin: Dögüben sögmeyesin E, İ, S

¹¹⁰⁴ akdurmağıl: akıtmağıl İ

¹¹⁰⁵ bakdurmağıl: bakıtmağıl İ

1102. Didi bir daḥı işitgil yā ‘Alī¹¹⁰⁶
Cānuma ‘Azrā’l urıcaḥ eli
1103. Rūḥumı ḳabẓ eyleyüp gide ḳaçan
Baña sen kendü elüñle şar kefen
1104. Hem daḥı kendü elüñle ḳoy sine
Muṭṭali‘ olmasun ayruḥ kimsene
1105. Sağluğumda nice oldumsa nihān
Öldüğümde hem nihān olam hemān
1106. Daḥı didi yā ‘Alīyye’l-murtaẓā¹¹⁰⁷
Düşde gördüm geldi atam Muştafā¹¹⁰⁸
1107. Gök feriştehlere daḥı hem bile
Üşde bunlar geldi ‘Azrā’l ile¹¹⁰⁹
1108. Şanduk içinden baña getür ḳutum¹¹¹⁰
Bu uzaḳ yola benüm oldur ḳūtum¹¹¹¹
1109. Tırdı ḳatına getürdi ḳutuyı¹¹¹²
Didi şimden soñra sen var yat uyı¹¹¹³

¹¹⁰⁶ işitgil: işit ki İ, ki işit S

¹¹⁰⁷ Daḥı didi yā: Didi bu kez iy A, E, İ, S

¹¹⁰⁸ Düşde: Üşde A, İ, İşde S / gördüm geldi: geldi gördüm A

¹¹⁰⁹ ile: bile İ, S

¹¹¹⁰ Şanduk içinden baña getür ḳutum: Didi girü yā ‘Alī getür ḳutum A, Didi baña ‘Alī getür ḳutum İ, Didi gine yā ‘Alī getür ḳutum S

¹¹¹¹ oldur: budur A, İ, S

¹¹¹² ḳatına: yanına S

¹¹¹³ Didi şimden soñra sen var yat uyı: Yüri var şimden girü sen yat uyı E, S, Yüri var şimden girü sen uyı İ

1110. Yā ‘Alī ben fevt olıcaķ sen beni¹¹¹⁴ A3b
Defn idecegüñ zamānda aç bunı¹¹¹⁵
1111. Çıķar içindeki mektübı hemīn S64a
Koy kefen içre açup bakma şaķın¹¹¹⁶
1112. Sordı ne kâğıddur ol didi aña
Bunda sır vardur didi diyem saña¹¹¹⁷
1113. ‘Alī ol kütuyı getürdi vardı
Açup içinde ol mektübı gördi¹¹¹⁸
1114. Mühürlü bitı nūrānī be-ğāyet
Ki nūrına anuñ yokdur nihāyet¹¹¹⁹
1115. Bu kez şordı ‘Alī ol Şīr-i Yezdān
Bu mektüb aşlını di baña iy cān¹¹²⁰
1116. Yalvarup and virdi eydivir diyü M₁142a
Bu haber söyledigüm gāyet iyü¹¹²¹
1117. Didi kaçan kim ol atam Muşţafā¹¹²²
Diledi çiftlendüre beni saña

¹¹¹⁴ Ya ‘Alī ben fevt olıcaķ sen beni: Dağı didi yā ‘Alī kaçan beni A, Didi kim yā ‘Alī sen kaçan beni E, S, Didi dağı yā ‘Alī kaçan beni İ

¹¹¹⁵ Defn idecegüñ zamānda: Defn kılmaķ isteye A, Defn kılmaķ isteyesin E, İ, S

¹¹¹⁶ şaķın: hemīn A, emīn E, İ, S

¹¹¹⁷ diyem: dimem E

¹¹¹⁸ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘lün / Mefā‘lün / Fe‘ülün)

¹¹¹⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘lün / Mefā‘lün / Fe‘ülün)

¹¹²⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘lün / Mefā‘lün / Fe‘ülün)

¹¹²¹ Bu haber söyledigüm gāyet iyü: Olda bir söz didi kim igen eyü A, İ, S

¹¹²² kaçan kim: kim kaçan S

1118. Didi kızum rāzī mısın buña sen¹¹²³ E100a
Kim nikāh idem ‘Alī’ye seni ben
1119. Dört biñ aqçe mehrüñ ola dağı hem
Dir misin kızum bu sözüme ne‘am
1120. Söyledüm kim ben ‘Alī’den bıkmazam¹¹²⁴
Lākin ol mehr ile evden çıkmazam
1121. Cebrā’ıl geldi didi kim yā Rasūl İ44a
Hak Te‘ālā dir ki ider mi kabūl¹¹²⁵
1122. Hep sekiz Cennet içinde ne ki var¹¹²⁶
Fāṭıma’nuñ mehri ola āşikār¹¹²⁷
1123. Aña dağı rāzī olmazam didüm
Ol za‘ıf ümmetlerüñ kaydın yidüm
1124. Didi gönlüñ ya nededür bilelüm
Biz dağı aña göre iş kılalum¹¹²⁸
1125. Ümmetüñi iderem didüm kabūl
Andan artuğı kabūl olur degül¹¹²⁹
1126. Benüm Hak’dan dilegüm bu-durur uş
Çü sensin “*rahmeten li’l-‘ālemīn*” hoş¹¹³⁰

¹¹²³ buña: aña İ, baña S

¹¹²⁴ Söyledüm: Didüm idi E, S / ben: -E, -S

¹¹²⁵ Hak Te‘ālā dir ki ider mi kabūl: Hak didi kim mehri ider mi kabūl S

¹¹²⁶ Hep sekiz cennet içinde ne ki var: Cenneti cennet içinde ne ki var A, E, S, Cenneti cennet içindeki ne var İ

¹¹²⁷ mehri ola: ol cümle A / āşikār: hep bular A, E, S, hem bular İ

¹¹²⁸ Biz dağı aña göre iş: İşi biz de aña göre E, İ, S

¹¹²⁹ Andan: Ondan İ

¹¹³⁰ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün) (Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik. Enbiyâ 21/107)

1127. Zîre sa‘yuñ anlaradur görürem¹¹³¹
Ben dağı bile senüñle yügrürem¹¹³²
1128. Cihānı ümmetüñ çün tıtsardur
Ki şarka ğarba hükümñ yetiserdür¹¹³³
1129. Senüñ ümmetüñ ola cümle ‘ālem
Dññe giriserdür cinn ü ādem¹¹³⁴
1130. Anlaruñ dişileri çok olalar
Günāh işleyüben suçlar kılalar¹¹³⁵
1131. Dağı sen boynuña alduñ kişisin
Boynuma hem ben aluram dişisin
1132. Kıyāmetde bunları dileyeyüm
Kamusına şefā‘at eyleyeyüm
1133. Benüm mehrüm dilerem bu iş ola
Dilemezem kim altun gümüñ ola¹¹³⁶
1134. Babam benden işitdi çünki bunı
O dem Hāk Hāzretine dutdı yöni¹¹³⁷

¹¹³¹ görürem: bilürem S

¹¹³² Ben dağı bile senüñle yügrürem: Ben de senüñ-ile yügrürem E, Ben de senüñle bile yügrürem İ, Ben de senüñ ile bile görürem S

¹¹³³ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹¹³⁴ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹¹³⁵ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz. İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹¹³⁶ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹¹³⁷ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

1135. İlāhī didi derdime devā kı1
Kızumuñ hācetini sen revā kı1¹¹³⁸
1136. Gelüp Cibrīl atama didi iy şāh
Selām itdi saña ol Qādir Allāh¹¹³⁹
1137. Varup Fāṭıma'ya eyle bişāret M₁142b
Ne ise hāceti kılsun işāret¹¹⁴⁰
1138. Didi dünyāda vü 'uqbāda ol Hāk
Qabūl itdüm ne dilerse muhakkak¹¹⁴¹
1139. Kamu hācetleri anuñ revādur
Du'āsı cümle dertlüye devādur¹¹⁴²
1140. Hāṭırını teselli eyle anuñ
Hoş olsun gönli ol sevgülü cānuñ¹¹⁴³
1141. Vardı Hakk'a Cebrā'ıl geldi yine¹¹⁴⁴
Bu kez iş āsān olur bildi yine¹¹⁴⁵
1142. Gelüp babam baña hāli söyledi
Hakk'ıñ in'āmını i'lām eyledi¹¹⁴⁶
1143. Didüm babama rāzīyam bu fi'le
Baña hüccet gerekdür işbu kıavle¹¹⁴⁷

¹¹³⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹¹³⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹¹⁴⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹¹⁴¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹¹⁴² Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹¹⁴³ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹¹⁴⁴ Vardı Hakk'a Cebrā'ıl geldi: Cebrā'ıl vardı Hāk'a geldi A, E, İ, Cebrā'ıl vardı çıkageldi S

¹¹⁴⁵ olur bildi: olur didi A, oldu E, olur döndi İ, olup döndi S

¹¹⁴⁶ İlk mısraın vezni bozuktur.

¹¹⁴⁷ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

1144. İrişdi Cebrā'ıl huccet getürdi
Bu mektübı baña ol vaqt yetürdi¹¹⁴⁸
1145. Anda bir kâğıd getürdi ol emîn A4a
Göñlüm ol vaqtin emîn oldı hemîn¹¹⁴⁹
1146. Kâğıduñ içinde yazılmış bu kim S64b
Ol Rasûl'e gör ne dimiş ol Hâkîm¹¹⁵⁰
1147. Bilmiş olsun Fâtıma yâ Muştafâ E100b
Ümmetüñi ben aña gördüm revâ¹¹⁵¹
1148. Üşde ben anı ri'âyet eyledüm¹¹⁵²
Mehrini anuñ şefâ'at eyledüm
1149. [O]¹¹⁵³ huccetdür bu kâğıd gördüñ anı
Vaşiiyet iderem saña nihâni¹¹⁵⁴
1150. Vefât idem benüm cismüm yuyasın
Kefenüm içine bunu koyasın¹¹⁵⁵
1151. Hâşr u neşr ola çün kopa kıyâmet
Çıkaram biti'i dutam tamâmet¹¹⁵⁶
1152. Kâmu ölüler ol sâ'at dirile¹¹⁵⁷
Câni cem' olup hisâba dirile¹¹⁵⁸

¹¹⁴⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁴⁹ hemîn: emîn İ

¹¹⁵⁰ gör ne dimiş: böyle didi A / Hâkîm: Kerîm E, S

¹¹⁵¹ ben aña gördüm: gördüm ben aña A / gördüm: kıldum E

¹¹⁵² ben anı: anı ben A, İ, S

¹¹⁵³ Metinde *Ol* şeklindedir.

¹¹⁵⁴ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁵⁵ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁵⁶ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün). İlk mısraın vezni bozuktur.

¹¹⁵⁷ Kâmu ölüler ol sâ'at dirile: Kalka çünkim hep ölüler dirile A, Kopa sâ'at çün ölüler dirile E, İ, S

¹¹⁵⁸ Câni cem' olup hisâba: Cem' olup cây-ı hisâba A, E, İ, S / dirile: dizile A, E

1153. Şöyle kim ‘üryān ü giryān olalar¹¹⁵⁹
Kimi mest ü kimi hayrān olalar
1154. Birbirine hīç nazar kılmayalar M₁143a
Er midür ‘avrat mıdur bilmeyeler¹¹⁶⁰
1155. Her kişi vay nefse nefsi diyeler
Cümle halk başı kayusun yiyeler
1156. Kimseden kimseye olmaya meded
Kardaş oğul kaçā kılmaya meded¹¹⁶¹
1157. Anda hem mizān terāzū kurula
Kıl-be-kıl itdügi işler şorula
1158. Kādī Hāk Rasūl şefā‘atci ola
[Anda hicābsuz]¹¹⁶² görine her kıla
1159. Göreler cümle halk kā’inātı
Elinde her birisinün berātı¹¹⁶³
1160. Yazılıpudur “*zerratin hayran yerah*”¹¹⁶⁴
Hem “*mişkāle zerratin şerran yerah*”¹¹⁶⁵
1161. Ben bunı tutup elümde āşikār¹¹⁶⁶
Diyem ol dem iy Kerīm ü Kirdigār¹¹⁶⁷

¹¹⁵⁹ giryān: biryān E, İ, S

¹¹⁶⁰ bilmeyeler: görmeyeler A

¹¹⁶¹ kılmaya: olmaya İ

¹¹⁶² Metinde *Hicābsuz anda* şeklindedir.

¹¹⁶³ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹¹⁶⁴ (Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Zilzāl 99/7)

¹¹⁶⁵ İkinci mısraın vezni bozuktur. (Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür. Zilzāl 99/8)

¹¹⁶⁶ Ben bunı tutup: Tutuban bunı A, E, İ, S

¹¹⁶⁷ Diyem ol dem iy Kerīm ü Kirdigār: Diyiserem iy Kerīm ü Kirdigār A, E, İ, S (Kerīm: Emīr S)

1162. Ol şefâ'at kâğıdıdır bu ki sen¹¹⁶⁸ İ44b
Virdüñ-idi baña hüccet diyüben
1163. İmdi gör üşde elümde hücceti
Baña bağışla bugün ol ümmeti
1164. İsterem mehrümi kim atam dahı
Ümmeti-çün dutmaya mâtem dahı
1165. Başum açup diyem ben yâ İlâhî
Ki sensin cümle maḥlûkuñ penâhı¹¹⁶⁹
1166. Ḳabûl it hüccetüñ redd itme yâ Rab
Ki bu ḥatunları kılma [mu'azzeb]¹¹⁷⁰
1167. Ḳabûl ider anı Ḥaḳ şübhe yokdur
Ki eksilmez Ḥaḳ'ıñ raḥmeti çokdur¹¹⁷¹
1168. Dürişüp kırtaram anda buları
İletem Cennet'e Ḥaḳ kıla yārī
1169. Eyleye ol gün münādī hem nidā
Mevkıf ehline irişe ol şadā¹¹⁷²
1170. Diye kim yâ ehl-i mevkıf kamuñuz
Fâtıma'dan gözleriñüz yumuñuz¹¹⁷³
1171. Bunda dahı görmesün kimse anı M₁143b
Böyle emreyleye ol yüce Ğanī

¹¹⁶⁸ Ol şefâ'at kâğıdıdır bu: Şol şefâ'at kâğıdı budur S / bu ki sen: bilesin E

¹¹⁶⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁷⁰ Metinde ð değil ı harfi kullanılmıştır. Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁷¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁷² irişe: yetişe İ, S / ol: bu İ

¹¹⁷³ gözleriñüz: gözünüzi A, E, İ, S

1172. Tā şırāta uğraya giçe gide E101a
Kimse görmeye anı hîç anda da¹¹⁷⁴
1173. Kendüye tâbi‘ olan ümmetleri
Vara Cennet’de yiye ni‘metleri
1174. Budur mektûbuñ aşlın yâ ‘Alî bil
Bunı luţf it benümle bile çoğıl¹¹⁷⁵
1175. Bunı didi key za‘îf oldu teni
Kimseye kalmaz bu dünyâ-yı denî
1176. Zîrâ dimişdi Rasûl bunı aña
Altı aydan soñra gelürsin baña
1177. Çün Nebî’den soñra giçdi altı ay S65a
Ayını itdi tamām ol yüzi ay¹¹⁷⁶
1178. Bir niçe gün oldu anuñ zahmeti
Artuğ oldu dağı za‘f-ı hâleti
1179. Fıdğa’ya bir gün didi cism-i za‘îf A4b
Rûhumı kabz itmek ister ol Laţîf¹¹⁷⁷
1180. Beni da‘vet kıldı ol Hayy <u> Qadîm
Âh Hasan hem Hüseyin kalur yetîm

¹¹⁷⁴ anı hîç anda: anı bunda da A, anı hîç dede E, hîç anı bunda S

¹¹⁷⁵ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Fe‘ûlün)

¹¹⁷⁶ Beyit A’da şu şekildedir: Çün ‘Alî’ye böyle didi ol yüzi ay
Hem Nebî’den giçmiş idi altı ay

¹¹⁷⁷ Beyit A, E, İ, ve S’de şu şeklidir: Hıdmet iderdi aña bir karıcuk

Didi aña gel berü iy karıcuk (ey: bir A, E, S / karıcuk pârecuk A,

E)

1181. Anlara sen hıdmet eyle şubḥ u şām
Tā senüñ dāruñ ola dāru's-selām
1182. Hem kıyāmetde benümle olasın
Hıdmetüñ-çün çok 'aṭālar bulasın
1183. Al bu oğlancuḳları git imdi sen
Mescide varsun Hüseyn-ile Ḥasan
1184. Daḫı kim gelürse beni görmege¹¹⁷⁸
Virme sen destūr iḳerü girmege¹¹⁷⁹
1185. Ecel iriṣdi geldi 'Azrā'ıl hoş
Didi cām-ı ecelden eylegil nūṣ¹¹⁸⁰
1186. İḳerü girdi namāza başladı¹¹⁸¹
Ḥaḳ Te'ālā'ya niyāza başladı
1187. Çün namāzdan fāriğ oldu ol zamān
Kendüyi yudı kefenledi hemān
1188. Kendü oldu kendüye ğassāle ol M₁144a
Cismini göstermedi ğassāla ol¹¹⁸²
1189. Hem yine tecdīd-i imān eyledi
Diline icrā-yı Ḳur'ān eyledi

¹¹⁷⁸ Daḫı kim gelürse beni görmeye: Daḫı didi kim gelürse görmeye A, E, İ, S

¹¹⁷⁹ Virme sen: Virmegil A, E, İ, S

¹¹⁸⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹¹⁸¹ İḳerü girdi: Girdi iḳerü A, İ, S, Girdi eve çün E

¹¹⁸² göstermedi: göstermeye S

1190. Bir kilim ile büridi yüzini¹¹⁸³
Tañrı'ya ısmarladı kendüzini¹¹⁸⁴
1191. Turdı 'Azrā'ıl rūhın kabz itmege
Bitürüp işini girü gitmege
1192. Didi Fātıma 'Azrā'ıl'e kim sen
Hıç ümîd tutma saña cān virem ben¹¹⁸⁵
1193. Baña virildügi vaqtin bu cānum
Bile diñledüñ anda yok gümānum¹¹⁸⁶
1194. Baña sen virmedüñ cānı alasın
Benüm katuma sen n'ıçün gelesin¹¹⁸⁷
1195. Emānet virdi Hāq baña bu cānı
Girü issine teslīm idem anı¹¹⁸⁸
1196. Emānet virene virilür ol cān
Ki virmezem saña olma perīşān¹¹⁸⁹
1197. Beḳāya dünyādan çün toğrı yoldur
Arada vāsıta hācet degüldür¹¹⁹⁰
1198. Efendüm katına çünkim varuram
Ben aña cānumı kendüm virürem¹¹⁹¹

¹¹⁸³ büridi yüzini: yüzini büridi E

¹¹⁸⁴ Tañrı'ya: Allāh'a A, E, İ, S / ısmarladı kendüzini: kendüzini ısmarladı E. Bu beyitten sonraki 20 beyit A, E, İ ve S nüshalarında yoktur. M₁ nüshası dışındaki tüm nüshalarda bu fasıl "Ol daḳı hoş emr-i ḥükmü'llāh ile/Rūhı teslīm eyledi 'Azrā'ıl'e" beyti ile sona ermektedir.

¹¹⁸⁵ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁸⁶ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁸⁷ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁸⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁸⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁹⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹¹⁹¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

1199. Çün ‘Azrā’l’e böyle didi ol cān
Yüzin Hakk’a dönüp didi i Raḥmān¹¹⁹²
1200. Sensin ol Perverdigār-ı lem-yezel
‘Ālemi ḥalk eyledüñ rûz-ı ezel
1201. Şol vaktin kim beni iy Hakk yaratduñ
Daḥı cān virübeni ḥilkat itdüñ¹¹⁹³
1202. Çehār ‘anāşırdan vücūda getürüp
Sır içinde bunca işler bitürüp¹¹⁹⁴
1203. El ayak virdüñ bize hem göz kulaḳ
Dil tudaḳ virdüñ bize hem nuṭḳ Hakk
1204. Cismüme cān virdüñ iḥyā eyledüñ
Dilümüz luṭfuñla gūyā eyledüñ
1205. Anda ‘Azrā’l bile degül idi M₁144b
Geldi şimdi cānuñ aluram didi
1206. Çü ben ḥod rāzīyam varmaḡa iy Hakk
Babamuñ ḳatına irmeḡe muṭlaḳ¹¹⁹⁵
1207. Dilerem kim elin degürmeysin
Cānum ‘Azrā’l’e buyurmayasın¹¹⁹⁶
1208. Baña sen nice virdüñse emānet
Al imdi ḥazretüñe ḥoş tamāmet¹¹⁹⁷

¹¹⁹² Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün). Birinci mısraın vezni bozuktur.

¹¹⁹³ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün). Birinci mısraın vezni bozuktur.

¹¹⁹⁴ Birinci mısraın vezni bozuktur.

¹¹⁹⁵ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹¹⁹⁶ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹¹⁹⁷ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

1209. Didi bu sözleri Fāṭıma ol dem
Cānın Allāh'a kendü virdi ol hem¹¹⁹⁸
1210. Baķaķaldı hemān 'Azrā'ıl anda
Elin degürmedi ķaldı yabanda¹¹⁹⁹
1211. Geldiler eve Hüseyn ile Hāsan E101b
Şandılar yatup uyur şağ u esen¹²⁰⁰
1212. Sözi bu oldı Hüseyn'ün iy ana¹²⁰¹
Tır namāz vaķtı yaķındur uyan a
1213. Geldi hātıfden olara bir nidā¹²⁰²
Meyyite niçe bir eylersiz şadā¹²⁰³
1214. Açdılar yüzini gūyā kim o nūr¹²⁰⁴
Berķ urur yüzinde ol şankim uyur¹²⁰⁵
1215. Gördiler tā'ūs-ı cān uçmış hemān
Ağlaşuban itdiler āh u fiğān¹²⁰⁶
1216. İki ķardaş şarmaşup ögrüşdiler
Üstine analarınuñ düşdiler
1217. Didiler bu iş-durur gāyet 'acīb
Biz 'acebdür ķalmaz isevüz garīb

¹¹⁹⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹¹⁹⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹²⁰⁰ yatup: yatur A, E, S

¹²⁰¹ bu oldı: bu-yıdı A

¹²⁰² nidā: şadā A, E, S

¹²⁰³ eylersiz şadā: eylersiz nidā A, idersiz nidā E, S

¹²⁰⁴ gūyā kim o nūr: kim gūyā uyur S

¹²⁰⁵ ol: -E

¹²⁰⁶ itdiler: eylediler E

1218. Düşdi göñlümüze fûrkat qorqısı
Geldi bize hem yetimlik qoqusı
1219. Dedemüz gitdi vü biz qaldıq hâzîn
Sen de gitdün bize kim olsun emîn
1220. N'oldı nergis gözlerün yumduñ ana
Meger uyursın bu uyqudan kana
1221. Terk idüp gözden bırağduñ iy ana
Bizi fûrkat odına yağduñ yine
1222. Hâsret-ile bağı başlu anamuz M₁145a
Fûrkat-ile gözi yaşlu anamuz
1223. Âh yüregi yârelenmiş anamuz
Vâh cigeri pârelenmiş anamuz
1224. Şems yüzlü mâh-ı tâbân anamuz
Şâhib-i hatm ehl-i Qur'ân anamuz
1225. Gözyaşına ğarqa varmış anamuz
Toprak üzre arqa virmiş anamuz
1226. Bizleri bunda qoyup giden ana
Bu fenâ dünyâyı terk iden ana
1227. Şefkat-ile bizlere bağan ana
Hecr odına cānumuz yağan ana
1228. Olmadı hoş tâli'ümüz fâlimüz
Sensizin n'olur bizüm ahvâlimüz

1229. Oda yandı ayrılığdan cânumuz
Kaynadı tamar içinde kanumuz
1230. N'eyleyelüm nice idelüm 'aceb
Biz sizi ne yirde kılalum taleb
1231. Dedemüze varıcağ söyleyesin
Kaldı yetim ol kızılar diyesin
1232. N'oldı böyle katı yatmışsın bugün
Urduñ ana yüregümüze düğün
1233. Böyle diyüp ikisi baş açdılar
Üstine gözyaşlarını saçdılar
1234. Hasan ile Hüseyin ağladılar
İşidenler yüregın tağladılar
1235. Gözyaşıyla yeryüzin ısladılar
Analarınuñ yaşın yaşladılar
1236. Öpdiler analarınuñ yüzini
Sürdiler yüzlerine, anuñ yüzini
1237. Sağ yañağını Hasan öpdı revān
Sol yañağını Hüseyin-i pāk-cān
1238. Ol ikisi anda efgān itdiler
Gözlerinüñ yaşların kan itdiler
1239. Didiler vā hasretā vā fūrkatā
Neyleyelüm iy ana vā veyletā

1240. Ol güzeller şāhı açdı gözlerin
Her birin oḥşadı öpdı yüzlerin
1241. Bağrına başdı vü қоçdı anları
Yaқdı ḥasret āteşiyle cānları
1242. Bir kıyāmet oldı ol demde i yār
K’anda oldı biñ kıyāmet āşikār
1243. İy niçeler anda mecnūn oldılar
Niçeler zārī vü maḥzūn oldılar
1244. Ditredi ‘arş-ıla kürsī nüh felek
Ağladı anuñ içün cümle melek
1245. Ḥasan Ḥüseyn üstine yatmış idi
İçi taşı nūr-ıla batmış idi¹²⁰⁷
1246. Ağlaşup dirlerdi anlar iy ana
Saña daḥı qalmadı mülk-i fenā
1247. Bizi қoyup bunda terk itdüñ bugün
Dedemüzüñ қatına gitdüñ bugün
1248. Var bizüm dedemüze eyle selām
Biz yetīm olduk bilür Rabbü’l-enām
1249. Ğarīb öksüzler olduk bu zamānda
Şafāmuz qalmadı fānī cihānda¹²⁰⁸

¹²⁰⁷ İlk mısraın vezni bozuktur.

¹²⁰⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

1250. Geldi Hâk'dan bir nidâ kim yâ 'Alî
Kaldır üstinden oları yâ velî
1251. Pâre pâre olmasun çarh-ı felek
Yanmasun hasret odına her melek
1252. Üstine vardı 'Alî eyledi yaş
Kıanlu yaş dökdi gözinden taş taş
1253. Didi iy cânım oğullar gelünüz
Anañuz gitmiş cihândan bilünüz
1254. Nice eyleyelüm kim emr-i Hâk'dur
Halâş olmağa bundan çâre yokdur¹²⁰⁹
1255. Buña gelen kişi gitse gerekdür
Bu fânî mülki terk itse gerekdür¹²¹⁰
1256. Buña gelen kişi gülmeyiserdür M₁146a
Kimesne fânîde kıalmayısardur¹²¹¹
1257. Anları kıaldurdi üstinden revân
Oldılar meşğül namâzına hemân
1258. Ahşam u yatsu arasında vefât
Eyledi ol bint-i sırr-ı kâ'inât
1259. Zâhir oldı ol evün içinde nûr
Toldı ol ev içi ervâh-ıla hûr¹²¹²

¹²⁰⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹²¹⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹²¹¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün)

¹²¹² Metinde *hûr* şeklindedir.

1260. Hem Hadice rūhı Havvā rūhı-la
Rūh-ı Meryem Āsiye rūhı bile
1261. Sāre Hācer rūhı hāzır oldılar
Ol zamān hūrīler anda geldiler
1262. Fātıma’nuñ hep başına üşdiler
Ağlaşuban üzerine düşdiler
1263. Enbiyā ervāhı hāzır oldı hem
Zi mübārek sâ‘at ü kutlu kadem
1264. Müşg ü ‘anberle buhūrlar itdiler
Düşdiler oda vü yanup tüttiler
1265. Kōkdı anda ‘ūd <u> ‘anberle gülāb
Ditredi üstine anuñ āfitāb
1266. Şoñra bir daħı ‘Alī yudı anı S65b
Bu işe maħşūş oldur bil bunı¹²¹³
1267. Hālvēt itmişdi ‘Alī ol dem revān
Yumağa meşgūl olıcağ ol zamān
1268. Yudı anı ‘Alī vü şardı kefen
Geldiler katına Hüseyn ü Hasan
1269. Ne vaşıyyet kıldı ise dutdılar
Her nice buyurdı eyle itdiler
1270. Yidiler kırklar kamu cem‘ oldılar
Fātıma’nuñ namāzını kıldılar

¹²¹³ bunı: anı A, E

1271. Kıldılar anuñ namāzın ol gice
Kudretini gör Hāk' uñ diñle nice
1272. Pes cenāzeyle anı götürdiler¹²¹⁴
Ol Muḥammed qabrıne yetürdiler¹²¹⁵
1273. Dirilüp er ü 'avrat ağladılar M₁146b
Figān u zār u giryān eylediler¹²¹⁶
1274. İletdiler ol dem Rasūl' uñ yanına
Kim buluşduralar anı cānına¹²¹⁷
1275. Selām virüp 'Alī dir yā Müctebā¹²¹⁸ A5a
Üşde kızuñ Fāṭıma geldi saña¹²¹⁹
1276. Söyledi ol dem 'Alī bu sözleri
İşidenlerüñ göyüñdi özleri

Fermāyed Ḥazret-i Emīru'l-Mü' minīn 'Alī b. Ebī Ṭalīb Kerrema' llāhu Vechehū
Berāy-ı Ḥazret-i Fāṭıma

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

1. Ol yamalu eski giyen Fāṭıma'ñdur bu gelen¹²²⁰
Ol yalıncaqlığa döyen Fāṭıma'ñdur bu gelen

¹²¹⁴ anı götürdiler: gice götürdi tiz A, E, S

¹²¹⁵ yetürdiler: yetürdi tiz A, E, S

¹²¹⁶ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹²¹⁷ Birinci mısraın vezni bozuktur.

¹²¹⁸ Selām virüp 'Alī dir: Çün selām virdi didi E, S

¹²¹⁹ Birinci mısraın vezni bozuktur.

¹²²⁰ Ol: O S

2. El degirmenin çeküp arpa unıyla beslenen¹²²¹
Cevr <ü> fahr-ıla büyüyen Fâtıma'ndur bu gelen¹²²²
3. Boynunu ege koyup kendü özin alçağ dutan¹²²³
Ol yüce kadrüñi tıyan Fâtıma'ndur bu gelen¹²²⁴
4. H̱asretüñ derdi şarardup beñzini tağyır iden
Hicr odı cānına koyan Fâtıma'ndur bu gelen
5. Vuşlatuñ cān u gönülden teşevvuk eyleyen¹²²⁵ E102a
Fürkat eyyāmına döyen Fâtıma'ndur bu gelen¹²²⁶
6. Her kaçan ğamdan ğubār irse mübārek qalbüñe¹²²⁷
Maḥv idüben anı yuyan Fâtıma'ndur bu gelen
7. Şol cemālüñ şem'ine pervāne olup her zamān¹²²⁸
H̱ıdmetüñde yüz süriyen Fâtıma'ndur bu gelen
8. Gitdüğüñde va'de idüp gitmiş idüñ yā Rasūl¹²²⁹
Şabr idüp ol güne göyen Fâtıma'ndur bu gelen¹²³⁰
9. Dimiş idüñ üşde ardumca gelürsin sen baña¹²³¹
Avunup ol söze uyan Fâtıma'ndur bu gelen

¹²²¹ arpa unıyla: nān-ı cevīnle E / unıyla: etmegiyle S

¹²²² fahr-ıla: faḥr-ıla E, S

¹²²³ Boynunu ege koyup kendü özin alçağ dutan: Boynın ege koyuban alçağ dutan kendüsini E, Boynın ege koyuban kendüsünü alçağ dutan S

¹²²⁴ tıyan: duyan S

¹²²⁵ gönülden: gönüllle E

¹²²⁶ Fürkat: Ğurbet E, S

¹²²⁷ ğubār: leke E, S

¹²²⁸ her: bir E

¹²²⁹ Gitdüğüñde: Bunıñ-ıla E, S

¹²³⁰ göyen: döyen E

¹²³¹ Dimiş idüñ üşde ardumca gelürsin sen baña: Üşde ardumca gelürsin dimiş-idüñ ağlama E, S

10. Ümmetüñ için şefâ‘at hüccetin hıfz eyleyen¹²³²
Anlaruñ kaydını yiyen Fâtıma’ñdur bu gelen
11. Mevtini ‘ılme’l-yakîn bilüp yarağın eyleyen
Ol yetimler dökeköyan Fâtıma’ñdur bu gelen¹²³³
12. İntizârlıklar çeküp ârzü kılurduñ buña sen
Muştuluk imdi tur uyan Fâtıma’ñdur bu gelen¹²³⁴
1277. Dilediler ‘âdet üzre hem anı M₁147a
Qabrine koyalar ol nâzük teni
1278. Fâtıma’ ı kucağına aldı ‘Alî
İleri yürüdi çün şâh-ı velî
1279. Ol cihân fağrı Muḥammed Muştafâ
Seyyidü’l-kevneyn ḥatmü’l-enbiyâ
1280. Pes mübârek ellerin ol dem hemân A5b, S66a
Qabri içinden çıkardı nâgehân¹²³⁵
1281. Qolın uzatdı tutup muḥkem anı
Qucağına virdi ol Ḥaḳ arslanı
1282. Aldı elinden ‘Alî’nüñ Muştafâ
Qıldı cânına anuñ medḥ <ü> ṣenâ
1283. Qoçdı didi iy gözüñ nûrı saña
Key katı müştâḳ-idüm irdüñ baña

¹²³² hüccetin hıfz eyleyen: hüccetini şaklayan E, S

¹²³³ Ol: Hem S

¹²³⁴ tur: -E

¹²³⁵ Beyit A, E ve S’de şu şekildedir: Qolların çıkardı qabrinden hemân

Aldı ‘Alî’nüñ elinden ol zamân (‘Alî’nüñ elinden: elinden ‘Alî’nüñ A)

1284. Yanına aldı nüvāziş eyledi
Hoş mısın kızum şafā geldüñ didi

1285. Gördiler ol hālī anda cāzi‘ün
Didiler [*innā ileyhi rāci‘ün*]¹²³⁶

1286. Arturur cān <u> gönüllerde şafā
Hem yaraşur dilde zıkr-i Muştafā

1287. Turmañ imdi var-iken sizde hayāt
Eş-şalātı çağırūñ kable’l-memāt

1. Fānī cismi kodı ol hayru’n-nisā
İtdi menzil milket-i dāru’l-bekā

2. Fūrkat odı cānına kār eyleyüp
Dā’im ağlardı ‘Aliyyü’l-murtaẓā

3. Çün fenā ire Rasūl’ūñ āline
Kaçan ola kimseye bunda bekā¹²³⁷

4. Bilürsin ‘aķıbet bu yir seni yir
Olsa bunda ger bekā biñ yıl saña¹²³⁸

5. Ne yaparsın bunda köşk-ile sarāy
Fā’ide ne çün ire āķir fenā

6. Kalsa bu dünyā ķalurdı Aķmed’e
Bī-vefādur kimseye ķılmaz vefā

¹²³⁶ (Onlar; başlarına bir musibet gelince, “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz” derler. Bakara 2/156) Metinde “*innā ileyhi r-rāci‘ün*” şeklindedir.

¹²³⁷ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmamakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

¹²³⁸ Birinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

7. Bunda sen bākī aluram anmağıl M₁147b
Çünkü gitdi ehl-i beyt-i Mutafa
8. Bu cihāna geldiler hem gıtdiler
adīcetü'l-Kübrā Fāımatü'z-Zehrā¹²³⁹
9. Devr elinden cevri-ile anlar yudup
Ağı içdi ol Hasan hulk-ı rızā
10. Hüseyin'i dahı şusuz atlı eyledi
Cevr <ü> zulm idüp Yezīd-i bed-likā¹²⁴⁰
11. Bir içim şu virmediler 'aıbet
Oldı ol āh-ı şehīd-i Kerbelā
12. Ehl-i beytin develere bindürüp
Gördi anlar Kerbelā'da çok belā
13. Ehl-i beyt-i Mutafa'ya yār iseñ
La'net eyle ol Yezīd'e dā'imā
14. Zı sa'adet ehlidür şol kimse kim
Tola albi hubb-ı āl-i Mutafa
15. aldı Zeyne'l-'ābidīn ma'şūm <u> pāk
Aña dahı ıldılar dürlü cefā
16. Yetmiş iki pāre itdiler anı
Götürüp her pāresini bir yaña

¹²³⁹ İkinci mısraın vezni bozuktur.

¹²⁴⁰ Birinci mısraın vezni bozuktur.

17. Çekdi bu dünyāda dürlü miḥneti
Hem Muḥammed Bākır ol bedr-i dūcā
18. Ca‘fer-i Şādık ‘ulūm-ı bahır idi
Mūsī-i Kāzım ‘Alī Mūsī’r-Rıẓā
19. Muḥammed el-Cevād ‘Alī el-Hādī
Bunlar oldılar kamu derde devā¹²⁴¹
20. Ḥasan el-‘Askerī’i bil cihānda
Ẓuhūr ide Mehdī-i şāḥib-livā¹²⁴²
21. Ḥaḳ “*ışnā ‘aşer nakīb*”¹²⁴³ dimişdür
Ḥaḳḳ’a bunlardur delīl ü rehnümā¹²⁴⁴
22. Sen kemīngāh-ı belāyı eyle cā
Tā olasın bunlaruñla hem bila
23. Olıcaḳ yarın ki yevmü’l-‘araşāt
Bunlaruñla ḥaşr kıl yā Rabbenā
24. Biñ ayak bir ayağ üzre gelicek
Bizi bunlardan ırağ itme Ḥudā M₁148a
25. Ma‘şiyet çok bizde ḳara yüzümüz
Līk cümlemüz ümīd tutduḳ saña
26. Āl <ü> evlāduñ muḥibbiyüz bugün
Göñlümüzde sevgüsü el-ḥamdü nā

¹²⁴¹ Birinci mısraın vezni bozuktur.

¹²⁴² Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün) İkinci mısraın vezni bozuktur.

¹²⁴³ (Onlardan on iki de nakīb (temsilci) göndermiştik. Māide 5/12)

¹²⁴⁴ Birinci mısraın vezni bozuktur.

27. Kādī Hāk nā'ib Muḥammed olıcak
Şefā'at umar cemī'-i enbiyā

28. Bizi toğrı yola kılavuzla kim
Yolumuz olsun tarīk-i evliyā

29. Yā İlāhī suçumuza kıalmağıl
“Vā'fu 'annā Rabbenā fağfir lenā”¹²⁴⁵

30. Ol kişiye rahmet eyle kim bu dem
Eyleye bizüm içün hayır du'a

1288. Āl <ü> evlādı severseñ dünyāda
'Āşıkāne vir şalavāt Aḥmed'e

1289. Halk-ı 'ālem kamu oldı perışān
Didiler fānīdür bu çarḥ-ı devrān¹²⁴⁶

1290. Bu fānīnün cefası cevri çokdur
Bunuñ 'ākil katında kadri yokdur¹²⁴⁷

1291. Yüzüne güldüğine bakmağıl hay
Peşīmān olup āḥir dimegil vay¹²⁴⁸

1292. Bunuñ gülmesi āḥir ağlamakdur
Buña dürişilen kırı emekdür¹²⁴⁹

¹²⁴⁵ (Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlamızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et! Bakara 2/286) İktibas edilen kısım ayette şu şekildedir: “Vā'fu 'annā vağfir lenā”.

¹²⁴⁶ İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹²⁴⁷ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹²⁴⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹²⁴⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

1293. Ne hâcetdür anı dimek bilürsin
Ki fânî oluban âhîr ölürsin¹²⁵⁰

1294. Aña göre diril dirligi iy cān
Degül misin bu evde yoḥsa mihmān¹²⁵¹

1295. Şaḫın fırsat demini zāyî' itme
Ḥaḫ'ıñ yolına gir yabana gitme¹²⁵²

1296. Soñ peşīmān aşşı kılmaz bil bunı
Ögüdüm tut ger işidürseñ beni

1297. *Olmaḫ isterseñ Rasûl-ile müdām*
İşk-ıla di eş-şalātü ve 's-selām

Ḳāle'n-Nebiyyü Şallā'llāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem el-Mevtü Ke'sün Küllü'n-nāsi Şāribuhā¹²⁵³

1.	İy göñül bir dem uyan irdi ölüm
Dünyāda kime emān virdi ölüm	M ₁ 148b
2.	Yidi iklīme ḥüküm sürenlere
Tañrı emriyle ḥüküm sürdi ölüm	
3.	İy niçe ser-leşkeri kıldı zebün
Kim bize hîç gelmeye dirdi ölüm	
4.	Bu mülk bāğ bāğçe'i bizüm diyenler
Yirlerinden gör niçe ırdı ölüm ¹²⁵⁴	

¹²⁵⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹²⁵¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹²⁵² Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

¹²⁵³ el-Mevtü Ke'sün Küllü'n-nāsi Şāribuhā: Ölüm bir kasedir, bütün insanlar ondan içer.

¹²⁵⁴ Birinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün)

5. İy niçe şāhib-ķırān serverlerüñ
Yıkdı tahtın leşkerin kırdı ölüm
6. Ehl-i dünyā bunca yıllar yapduğın
Bir dem içre yıkdı yumurdı ölüm
7. Ton <u> tayın kıldı tābūt <u> kefen
Hem sarāyın sine degşürdi ölüm
8. Niçelerüñ yüzine güldi cihān
Niçelerüñ defterin dürdi ölüm
9. Ne iyüye hürmet itdi bu felek
Ne bu halkuñ yatlusın yirdi ölüm
10. Cümle halkı yir henüz toymaz bu yir
Yetiserdür nitekim yirdi ölüm
11. Günde yüz biñ dürlü dirnek tağıdur
Birin ikin sinleye dirdi ölüm
12. Şād̄sin ğam düğünün yaş eyledi
Her kimüñ kim evine girdi ölüm
13. Ɛodı mı bir şahş hıç ağlatmaduķ
‘Ālem içre kimi güldürdi ölüm
14. Ɛamu göynüklüleri iñleden ol
Dükeli dertlülerüñ derdi ölüm
15. Kimseye baş egmeyen ser-keşlerüñ
Yüzlerini yirlere sürdi ölüm

16. Bu cihānda pehlūvān šāhib-ķirān
Başdı cümle pençesin burdı ölüm
17. Ğurūr-ıla arılas u dībā giyen
‘Āķıbet aña kefen şardı ölüm
1298. *Āl <ü> evlādı severseñ dünyāda* M₂187a
‘Āşıkāne vir şalavāt Aḥmed’e
1299. *Raḥmet olup cānuñuz bulsun ḥayāt*
İşķ-ıla derd-ile idüñ eş-şalāt
1300. İy için vīrān idüp taşın düzen E102b
Anı ķo düzen degüldür bu düzen¹²⁵⁵
1301. Lu‘b-ı ğafletde eyā ‘ömrin üten¹²⁵⁶
Gel kerem eyle şakaluñdan utan
1302. İşbu ‘ibret deñizine yüze gir¹²⁵⁷
Niçeye dek getürürsin yüze kir
1303. Biñ yıla daķ iderseñ ‘ış <u> nüş
‘Āķıbet girseñ gerekdür gūra uş¹²⁵⁸
1304. Menzilüñ āḥir senüñ bu olısar¹²⁵⁹
Ölisersin ölisersin öliser

¹²⁵⁵ Anı ķo: Ƙo anı A, S / bu: o E

¹²⁵⁶ Lu‘b-ı ğafletde eyā ‘ömrin üten: Ğaflet içinde eyā ‘ömrü giçen A, Lu‘b u ğafletle eyā ‘ömrü üten E, Lu‘b-ı ğafletde eyā ‘ömrü tutan S

¹²⁵⁷ deñizine: deñizinde E, deñizinden S / yüze gir: yüzigör S

¹²⁵⁸ ‘Āķıbet girseñ gerekdür gūra uş: Girürsersin ķabrüñe sen birgün uş A, Şol gūra girseñ va’llāhi uş E, Şol gūra girseñ gerek va’llāhi uş S. Birinci mısraın vezni bozuktur.

¹²⁵⁹ āḥir senüñ: senüñ āḥir S

1305. Ancaḳ öldüḡüñ degül işüñ güci
Şorucı vardır bu yolda şorucı¹²⁶⁰
1306. Kendü kendüñi yabana şalma sen
Görücü var çün degülsin şalma sen¹²⁶¹
1307. Şorısarlar saña kim ẓanda idüñ¹²⁶²
Ne idi aşluñ senüñ sen ne idüñ¹²⁶³
1308. Bunı dirsın kim ben aşl-ı âdemem¹²⁶⁴
Üşte dünyâda bu aşl-ı âdem em¹²⁶⁵
1309. Bunı dimezsın ne aşıl âdemem
Hâḳ emrinsiz bir adımım adamam¹²⁶⁶
1310. Âdem-aşlum dirseñ yalanuñ dutılır¹²⁶⁷
Zîrâ kim senden yenilüp utılır¹²⁶⁸
1311. İñiler fı'lüñle bu kevn ü mekân
Ağlar elüñden zemîn ü âsumân M₂187b
1312. Aşluñı dirseñ azıtduñ aşluñı
Bil ki cinsüñden ayırduñ faşluñı E103a

¹²⁶⁰ Şorucı vardır bu yolda şorucı: Şorucı var şorucı var şorucı A, E, S

¹²⁶¹ Görücü: Güdücü E / var çün: vardır A

¹²⁶² Şorısarlar: Şorısar hem E / saña kim: kim saña S

¹²⁶³ Ne idi: Ne idüñ S

¹²⁶⁴ Bunı dirsın kim ben aşl-ı âdemem: Dir iseñ bunı ki aşluñ âdemem A, Dirseñ sen bunı kim aşl-ı âdemem E, Belki dersin bunı aşl-ı âdemem S

¹²⁶⁵ Üşte dünyâda bu aşl-ı âdem em: Ben daḡı üşte bir uşlı âdemem E, Ben daḡı bir uşlı âdemem S

¹²⁶⁶ İkinci mısraın vezni farklıdır. (Mefâ'ılün / Mefâ'ılün / Fe'ülün)

¹²⁶⁷ Âdem aşlum dirseñ yalanuñ dutılır: Uşlıyam dirseñ yalanuñ dutılır A, E, S. Birinci mısraın vezni bozuktur.

¹²⁶⁸ yanılup utılır: yenilüp dutılır E, yanılır tıtılır S / Zîrâ kim senden yenilüp utılır: Âdemi maḡrūr idüben avıdur A

1313. Bilürüz toğrı degülsin kendüñe S66b, A6a
Hıç inanmazuz sözüñe anduña¹²⁶⁹
1314. Sen eger insān imişseñ ma‘nīde
Bulunurdu sende ‘akl <u> ma‘nī de
1315. Öleceğüñ añar idüñ gāh gāh
Her işüñ soñundan olurduñ āgāh
1316. Hem-niñin olmaz-iseñ iblīs-ile¹²⁷⁰
Her dem anuñla yürimezdüñ bile¹²⁷¹
1317. Hem ölümden her dem alurduñ sebağ¹²⁷²
Gözüñ açardüñ olurduñ cüst-i Hāğ¹²⁷³
1318. Gördüñ işitdün cihānuñ hālını
Ol gelüp gidenlerüñ ahvālını¹²⁷⁴
1319. Gör neler itmişdür anlara ecel
Gerçi Allāh emridür ‘Azze ve Cel
1320. N’eylemişdür Muşafā’nuñ āline¹²⁷⁵
Aç gözüñ bu dünyānuñ bağ hālını¹²⁷⁶
1321. Oğlı İbrāhīm ü Fātma kızına
Çünkü anlar öyle saña baña ne

¹²⁶⁹ anduña: kavluñe E

¹²⁷⁰ olmaz-iseñ: olmaz-ıduñ E

¹²⁷¹ Her dem anuñla yürimezdün: Yürimezdün her dem anuñla A, E, S

¹²⁷² Hem ölümden her dem alurduñ sebağ: Her ölümden alır idüñ sebağ S

¹²⁷³ Hāğ: sebağ A, E, S

¹²⁷⁴ Ol: Bu A, S

¹²⁷⁵ Muşafā’nuñ āline: Muşafā’ya kızına A, E, S

¹²⁷⁶ Aç gözüñ bu dünyānuñ bağ hālını: Çünkü anlar öle saña baña ne A, S

1322. Geliser bir gün senün de katuña¹²⁷⁷
Dikiser tā kim ‘aşāyī kapuña¹²⁷⁸
1323. Kıpısar kapuñda vāveylā senün¹²⁷⁹
Dutısar mātem senün içün sinün
1324. Ger emān dileye virmez kişiye¹²⁸⁰
Başını dirşüre göymez dişiye¹²⁸¹
1325. Her ne şüretde yürirseñ bilür ol E103b
Sen de bilmezlenme anı bilür ol
1326. Merdümi mağrūr idüben avıdur¹²⁸²
Ġāfil iken avlar anı avıdur
1327. Kayduñı öñürdigörseñ yig idi
Pır-ile fark eylemez ol yigidi¹²⁸³
1328. Çün naşīhat olmaya ölüm saña M₂188a
Aşşı kılmaz dağı pend öñden şoña
1329. Cümlemüzün yōni gerçi sinedür S67a
Fikrimüz ammā bizüm tersinedür¹²⁸⁴
1330. Ne diye ol Hāk işümüze bizüm
Āh bize toprak başumuza bizüm

¹²⁷⁷ katuña: tapuña A, E, S

¹²⁷⁸ Dikiser tā kim: Dikiser bir gün A, Dikiserdür E, Dikiser dā'im S / kapuña: tapuña E, S

¹²⁷⁹ kapuñda vāveylā: evünde vāveylā E, vāveylātā kapuñda S

¹²⁸⁰ dileye virmez kişiye: virmez dileye kişiye S

¹²⁸¹ dirşüre koymaz dişiye: devşürebilmez kişiye S

¹²⁸² avıdur: uyudur E

¹²⁸³ Pır-ile: Pırden S / ol: hīç S

¹²⁸⁴ tersinedür: ‘aksinedür A

1331. Adımız bunda yavuz oldu yavuz
Yarın anda vay eger sığmayavuz¹²⁸⁵
1332. Gelün imdi derd-ile feryād idün A6b
Çağıruñ Allāh istimdād idün
1333. Bir yire gelün bişinüz onuñuz
Ağlaşuñ göklere çıksun ünüñüz
1334. Geregince başuñuzı döğünüz
Tā irince yaşıñuzı dökünüz
1335. Bunda iken bir bir aruñ defteri E104a
Utanup dökmeyesiz anda deri
1336. Zāyi' olmaz bunda çekilen ta'ab
Anda hergiz fāyda kılmaz hīç taleb
1337. Yigdür andan bunda şol bir kıatre yaş¹²⁸⁶
Kim dümū' aķa anda Ceyhūnveş¹²⁸⁷
1338. Uş saña dutduķ yüzi iy Bir ü Bār¹²⁸⁸
Evvel āhır yine sensin bize yār¹²⁸⁹

¹²⁸⁵ Yarın anda vay eger sığmayavuz: Yavuz işden n' için uşanmayavuz A. Bu beyitten sonra A ve E'de şu beyitler vardır:

Key firāk idün yaķalar çāk idün (idün yaķalar: eyleñ yaķañuz E)
Cismünüzi yire urup hāk idün

Derlere yanınca çalışuñ bugün (yanınca: batınca E)
Ġuşsa deryāsına talışuñ bugün

Kendünüzi pāre pāre eyleñüz
Başıñuza bunda çāre eyleñüz

¹²⁸⁶ şol: -E

¹²⁸⁷ aķa anda: anda aķa E. İkinci mısraın vezni bozuktur.

¹²⁸⁸ iy Bir ü Bār: Perverdigār E

¹²⁸⁹ yine sensin bize: bize sensin yine E

1339. Eli avcı yufka yoğsullarıñuz
Muğbil u ‘āṣī senüñ kullarıñuz
1340. Bār-ı ‘iṣyāndan büküldi bilümüz
‘Aqlımız teng oldı şaşdı bilümüz
1341. Uş hayādan göñlümüz āvāredür
Zīrā katuñda yüzümüz qaradur
1342. Yüzümüz götürüp üşde varuruz
Sen var-iken pes kime yalvaruruz¹²⁹⁰
1343. Ger kabül eylemeyesin sen bizi
Dağı kim vardur kabül eyler bizi
1344. Gerçi kim bizde cerīme çok-durur¹²⁹¹
Raḥmetüñ katında dut ki yok-durur
1345. Oda yanmağ-ıla ödenmez bu ud¹²⁹² M₂188b, E104b
Çāresi ancak bunuñ iḥsān u cūd
1346. Mücrim ü muḥṭilerüz iy Pādişāh
Şöyle kim başdan ayağa dek günāh
1347. Yarlığa ‘izzüñ celālüñ ḥaqqı-çün
Bu günāhkārlaruñ oldur ḥaqqı çün
1348. Fazlūñı üstümüze hem sāye kııl A7a
Muştafā-yıla bizi hem-sāye kııl

¹²⁹⁰ yalvaruruz: yalvaravuz E

¹²⁹¹ cerīme: maḥrem E

¹²⁹² ödenmez: olunmaz E

1349. Vakt-i āhirde şehādet kelmesin
Kılay ola dilümüze gelmesin¹²⁹³
1350. Tevbe-i tevfiķi maķrūn eylegil
Bizi īmān-ıla medfūn eylegil¹²⁹⁴
1351. Be-ħaķķ-ı ‘arş <u> kürs <ü> levh <ü> kalem
Be-ħaķķ-ı beyt-i ma‘mūr-ı mükerrerem¹²⁹⁵
1352. Be-ħaķķ-ı āh-ı āteşnāk-ı ‘uşşāk
Be-ħaķķ-ı t̄alib-i dīdār-ı müştāk¹²⁹⁶
1353. Huzūruñda mü’eddebler ħaķķı-çün
Cenābuñda muķarrebler ħaķķı-çün¹²⁹⁷
1354. Cemālūñ nūrına ‘aşıķlar içün
Yoluñda cān viren şādıķlar-içün¹²⁹⁸
1355. Şehīd-i ‘ışķuñ olan cānlar-içün
Faķīr-i muṭlaķ olan cānlar-içün¹²⁹⁹
1356. Yoluñda ser viren serverler içün
Ġamuñla cān viren bī-serler içün¹³⁰⁰
1357. Ayırma enbiyādan evliyādan
Daķı hem etķıyā vü aşfiyādan¹³⁰¹

¹²⁹³ ola: eyle A, E

¹²⁹⁴ medfūn: maķrūn A

¹²⁹⁵ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹²⁹⁶ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹²⁹⁷ Beytin vezni bozuktur.

¹²⁹⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹²⁹⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹³⁰⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹³⁰¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

1358. Raḥmet it giçmişlerimüze kamu
Evvel āḥir bu-durur senden umu

1359. Bu Ḥalīl'e yārī kıl yā Müste'ān
Dūzaḥ odın aña eyle būsītān

Der Beyān-ı Ḥātmetü'l-Kitāb Münācāt-ı Kādī'l-Ḥacāt

1360. Yā İlāhī sen bize luṭf işlegil
Ol Ḥabīb'e cürmümüz bağışlagıl

1361. Sen [şu] luṭf issi Kerīmsin kıl kerem¹³⁰² M₂189a
Giç şuçından her ne ise bīş <ü> kem

1362. Raḥmetüñle rūḥumuz şād eylegil
Hem bizi tamudan āzād eylegil

1363. Göçücek 'azm eyleyüp senden yaña¹³⁰³
Kıl behiştı menzil ü me'vā aña¹³⁰⁴

1364. Aña yoldaş kabirde Qur'ān'ı kıl¹³⁰⁵
Aña hem dīdāruñı erzānī kıl¹³⁰⁶

1365. İşi [tefvīz]¹³⁰⁷ eyledük yā Rab saña
Hem saña sığınuruz öñden soña

1366. Bir yüce Sultān Ğanī'sin sen ebed
Biz bir eksüklü kuluñuz nīk ü bed

¹³⁰² Metinde *şol* şeklindedir.

¹³⁰³ Göçücek: Göñücek E

¹³⁰⁴ menzil ü: menzil-i E

¹³⁰⁵ Aña yoldaş: Yoldaş aña E

¹³⁰⁶ Aña hem: Hem daḥı E. Beytin vezni farklıdır. (Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün)

¹³⁰⁷ Metinde kelime *tevfiz* şeklindedir.

1367. Dilerüz senden hidāyet iriše
‘Avn <ü> tevfiķ <u> ‘ināyet iriše
1368. Ne kaçre eksile baħr-i keremden
Ki çokdur raħmetüñ deryāsı andan¹³⁰⁸
1369. İşıgüñde biter mecmū‘-ı hācāt
Müyesserdür kehüñde her murādāt¹³⁰⁹
1370. Ümīdüm kesmezem luṭfuñdan iy Şāh
Dilümde her nefes estağfiru’ llāh¹³¹⁰
1371. Eger ‘afv itseñ itmeseñ günāhum
Neñ eksilür neñ artar Pādişāhum¹³¹¹
1372. Benem ḥayrān u ser-gerdān u miskīn
Ġarīb ü bī-ser ü sāmān <u> ġamgīn¹³¹²
1373. Benem ser-geşte-i girdāb-ı ḥayret
Benem müsteğraķ-ı deryā-yı miḥnet¹³¹³
1374. Ol Ḥabīb’üñ ḥürmet-içün yā İlāh
Cümlemüze buñ deminde ol penāh
1375. Bu du‘āmuזı kabul it yā Celīl
Biz kuluña tevfiķuñ olsun delīl

¹³⁰⁸ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹³⁰⁹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹³¹⁰ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹³¹¹ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹³¹² Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

¹³¹³ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün)

1376. Gelüñ imdi sözi bunda koyalum
Fātiḥa bu niyyete okuyalum
1377. Edirne'de bu kitāb oldu tamām¹³¹⁴ E105a
Bunı tertīb eyledi düzdi imām¹³¹⁵
1378. Bu za'îf 'âciz ü aḥḳar bî-vücūd¹³¹⁶ M₂189b
Bu imām-ı Mescid-i Ḵarabuluṭ
1379. Düzdi yazdı bunı kıldı yādigār
Raḥmet eyle aña iy Perverdigār
1380. Mağfîret rûzî kıl aña yā Ğafūr
Rāzî vü şākir ol andan yā Şekūr
1381. Vālideynin yarlıgağıl yā İlāh
Cennet'i anlara eyle cāy-gāh¹³¹⁷
1382. Hem cemî'-i mü'minîn ü mü'mināt¹³¹⁸
Kim var-ısa müslimîn ü müslimāt¹³¹⁹
1383. Raḥmet idüp yarlıgağıl yā Ğafūr
Oldılar çün ḵamusı “*‘abden şekūr*”¹³²⁰
1384. Cümlesinden rāzî olğıl yā Raḥīm¹³²¹
Suçların ‘afv eyle yā Rabbe’l-Kerīm¹³²²

¹³¹⁴ Edirne'de bu kitāb: Bu kitāb Edirne'de A, E

¹³¹⁵ Bunı: Onı A. Birinci mısraın vezni farklıdır. (Mefā'îlün / Mefā'îlün / Fe'ülün)

¹³¹⁶ aḥḳar bî-vücūd: aḥḳar-vücūd E. Beyit A'da şu şekildedir: Bu imām-ı Mescid-i Ḵarabuluṭ
Bir za'îf ü 'âciz ü aḥḳar vücūd

¹³¹⁷ eyle: kılgıl A

¹³¹⁸ mü'minîn ü mü'mināt: müslimîn ü müslimāt A, E

¹³¹⁹ müslimîn ü müslimāt: mü'minîn ü mü'mināt A, E

¹³²⁰ (Ey Nûh ile birlikte taşıdıklarımızın soyundan gelenler! Bilesiniz ki Nûh çok **şükreden bir kul** idi. İsrâ 17/3)

¹³²¹ Cümlesinden: Ḵamusından A, E

¹³²² Suçların ‘afv eyle yā Rabbe’l-kerīm: Yā Muḥibb u yā Qādīm u yā Muḳīm A, Yā Mücīb ü yā Qādīm ü yā Muḳīm E

1385. Yā ‘Alīm ü yā Ḥalīm ü yā Ḳadīm
Yā ‘Azīm ü yā Ḥakīm ü yā Muḳīm
1386. Diyenler cān u dilden buña āmīn
Olar hem bulsun anlaruñ maḳāmın¹³²³

¹³²³ Beytin vezni farklıdır. (Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Fe‘ūlün)

Bu beyitten sonra A’da eserin telif tarihini de içeren şu beyitler vardır:

Ger dilerseñ bunda hicretten su’āl
Bil sekiz yüz daḫı toḳsan yidi sāl

Tañrı raḥmet eylesün ol cān-içün
Fātiḥa iḥsān ide yārān-içün

Oқыana diñleyene hoş selām
Cennet içre vir olara hoş maḳām

Bu beyitten sonra E’de eserin telif tarihini de içeren şu beyitler vardır:

Ger iderseñ bende hicretten su’āl
Şay sekiz yüz daḫı hem yedi sāl

Her ki diler raḥmet-i Ḥaḳ ḳazana
Fātiḥa oқыa bunı yazana

Oқыanı diñleyeni yazanı
Raḥmetüñle yarlıgaḡıl yā Ğānī

SONUÇ

Bu çalışmada Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl'in *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisi ele alınmıştır. Eserin müellifi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu nedenle şairin hayatı mesnevisinden hareketle ortaya konulmuştur. Doğum ve ölüm tarihi bilinmeyen Halîl'in, eserini yazdığı tarih göz önüne alındığında XV. yüzyıl şairlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Eserini kaleme aldığı dönemde ileri yaşlardadır ve Edirne'de imam olarak görev yapmaktadır. İmamı olduğu Karabulut Mescidi'nin banisi, II. Murad ve Fatih devri devlet adamlarından Karabulut İbrahim Ağa'dır. Kaynaklar mescidin inşasının ve mahallenin kuruluşunun Fatih devrine denk geldiğini belirtmektedir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Halîl'in eseri hakkında bilgi veren ilk isim Fâik Reşad'dır. Reşad, *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*'de Süleyman Çelebi ve *Mevlid*'inden söz ederken Halîl ve mesnevisinden de haber vermiş, şairin *Mevlid*'e Hz. Fâtıma'nın vefatını ilhak etmek suretiyle zeyl yazdığını belirtmiştir. Eser hakkında bilgi veren bir diğer isim Ali Emîrî ise söz konusu bilgileri eserin elinde bulunan nüshasının ilk sayfasına not etmiş, o da Halîl'in, eserini *Mevlid*'e zeyl yazmak gayesiyle kaleme aldığını belirtmiştir.

Çalışmanın girişinde ilk olarak eserin tespiti sürecine yer verilmiştir. Bu süreçte Halîl'e ait mesnevinin farklı hacim ve nitelikte nüshalarına ulaşılmıştır. Tezde esas alınan 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı mecmuada eser; iki ayrı yerde, iki farklı mesnevi şeklinde istinsah edilmiştir. Ayrıca eserin ortalama 700 beyitten oluşan muhtasar nüshaları ile yalnız belli fasıllarının istinsah edildiği 100-150 beyit civarında nüshaları da bulunmaktadır. Her bir nüsha grubunun kendi içinde ayrı problemler barındırması çalışma esnasında bizi en çok zorlayan mesele olmuştur.

Tezde Halîl'e ait eserin transkripsiyonlu metnini hazırlarken esas aldığımız 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüsha; müstensihinin özenli, imlasının sağlam, istinsah tarihinin eski olması yönüyle işimizi kolaylaştırırken, aynı nüshada müstensihin metni iki ayrı mesnevi şeklinde istinsah etmesi başka soru ve sorunları beraberinde getirmiştir. Bu metinlerin tek bir mesnevinin iki ayrı faslı olduğunu gösteren muhtasar nüshalardan kiminin maddi hasar görmüş olması, kiminin müstensihinin özensizliği ve imla noktasındaki hataları çalışmamız esnasında karşılaştığımız bir diğer güçlütür. Aynı zamanda eserin belli

bölemleri şöretiyle metnin önüne geçmiş, “İşit imdi Fâtıma ahvâlini / Kim Rasûl’den şöra n’oldı hâlini” beyti ile başlayan fasıl *Mevlid*’in müellifi tartışmalara konu olan zeyli; kabir hayatından, berzah âleminde ruhların ahvalinden söz eden fasıl ise Pîr Muhyiddîn’in *Ervâh-nâme* isimli ilk mesnevisi olarak kabul edilmiş ve otograf nüshanın istinsahı âdeta durmuştur. Metnin mevcut nüshalarının büyük çoğunu bu iki kol oluşturmuştur.

Tüm bunlar hâledilmesi güç meseler olarak karşımızda dursa da *Mevlid* kadar benimsenmiş, yer yer *Mevlid*’in bir parçası zannedilmiş, dolayısıyla *Mevlid*’le aynı güçte, aynı değerde kabul edilmiş *Vefât-ı Fâtıma* mesnevisi ile türünün edebiyatımızdaki en önemli örneği kabul edilen *Ervâh-nâme* mesnevisi hakkındaki tespitlerimizin litaratüre katkısı bizi bu çalışma için teşvik etmiştir. Çalışmada mevcut problemler dile getirilmiş ve tespit edilen nüshalardan hareketle mukayeseli değerlendirmeler yapılarak problemin çözümüne dair görüşlerimiz belirtilmiştir.

Mevcut, ulaşılabilen nüshaların ve yapılan literatür incelemesinin ardından tezde ulaştığımız sonuçları şöyle sıralamak mümkündür:

- XV. yüzyılda, Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl tarafından, Hz. Fâtıma’nın vefatını konu edinen bir mesnevi kaleme alınmıştır. Eser nasihatname türündedir ve tezde esas alınan 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı nüshaya göre 1463 beyit ve 15 bentten oluşmaktadır.
- Eserin telif tarihi noktasında bir ikilik bulunmaktadır. İlgili beyit eserin nüshalarının birinde 807/1404-5 bir diğesinde 897/1491-2 tarihini vermektedir. Şairin eseri kaleme aldığı dönemde imamı olduğunu belirttiği Karabulut Mescidi’nin ise Fatih devrinde inşa edildiğine dair kaynaklarda bilgiler yer almaktadır. Fâik Reşad ve Ali Emîrî de bu eserin *Mevlid*’e zeyl olarak yazıldığını belirtmektedir. Bu bilgiler eserin telif tarihinin 807/1404-5 olamayacağını, dolayısıyla eserin 897/1491-2 tarihinde kaleme alındığını göstermektedir.
- Halîl, mesnevisinde asıl konunun işlendiği bölümde önce ervahnameden yani kabir hayatından, berzah âleminde ruhların ahvalinden söz etmekte, dünyanın geçiciliğini, ölümden ders alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Her nefsin ölümü tadacağını, dünyanın baki olmadığını da Hz. Peygamber ve ailesinden örnekle Hz. Fâtıma’nın vefatı ile aktarmaktadır.

- Halîl'e ait eserin kabir hayatından, berzah âleminde ruhların ahvalinden söz eden faslı XVI. yüzyıl şairlerinden Pîr Muhyiddîn'e isnad edilmiştir. Bunun nedeni Pîr Muhyiddîn'in, söz konusu faslı, muhteva yakınlığı nedeniyle *Şefâat-nâme* isimli telif eserinin öncesinde zikretmiş olmasıdır. Pîr Muhyiddîn'in, Halîl'in eserinden haberdar olduğu ve eserini kaleme alırken bu metinden istifade ettiği, Halîl'in eserinin *Şefâat-nâme* isimli mesnevideki tesirleriyle de net bir şekilde ortaya konulmuştur. Edebiyatımızda *Ervâh-nâme* türünün en önemli örneği kabul edilen ve XVI. yüzyıl şairlerinden Pîr Muhyiddîn'e isnad edilen bu metnin asıl şairinin, eserini XV. yüzyılda kaleme almış olan Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl olduğu tespit edilerek literatürdeki bu yanlışlık giderilmiştir.
- İlgili bölümün "*İşit imdi cān-ıla ten hālını / Kanda iltür işbu cānlar yolını*" beyti ile başlayan faslının da dinî konulu mecmularda "*Ahvāl-i Cān ile Ten*" başlığı ile yer edildiği görülmüştür.
- Halîl'e ait eser etrafındaki bir diğer tartışma mevlid metinleriyle istinsahı yaygınlaşan, "*İşit imdi Fâtıma aḥvālını / Kim Rasûl'den soñra n'oldı hālını*" beyti ile başlayıp ortalama 100-150 beyitten oluşan metindir. Literatür incelemesi yaptığımızda Ali Emîrî ve Fâik Reşad'dan sonraki araştırmacıların Halîl'in *Mevlid*'e zeyl olarak yazdığı eserinden bahsederken yalnız bu faslın istinsah edildiği nüshaları kastettikleri görülmüştür. Bu fasıl Halîl'e ait eserin, tezde esas alınan 06 Mil Yz A 2664 numaralı nüshasında bir bütün olarak yer alırken, muhtasar nüshalarda bu beyitlerin tamamının yer almadığı görülmüştür.
- Bahsi geçen faslın istinsah edildiği nüshalarda herhangi bir şair adına rastlanmamaktadır. Bu nüshaların tamamı benzer bir görünüm arz etmemekte, beyit sayısı ve kompozisyon nüshadan nüshaya değişmektedir. Bazı mevlidlerde ilgili fasıl müstensihler tarafından hatimeden önce istinsah edilmiş, bu da metnin kime ait olduğu noktasında farklı soruları gündeme getirmiştir. Literatürde ilgili faslın Süleyman Çelebi'ye ait, *Mevlid*'e dâhil bir metin olduğu; Karabulut Mescidi İmamı Halîl'e ait olduğu; anonim bir mesnevi olduğu; Ayasofya Müezzini Kemal'e ait olabileceği; Şehîdî ve Keşfi'ye ait olduğu yönünde farklı iddialar mevcuttur. XV. yüzyıl şairi Ahmed'in *Mevlid*'i ile ilgili fasıl arasındaki ilgi ise şu ana kadar zikredilmemiş, ilk kez tezimiz aracılığıyla dile getirilmiştir.

- İlk mevlid şairlerinden, eserini 873/1468-69 tarihinde kaleme almış olan ve “Merhaba” faslının asıl şairi olarak ön plana çıkan Ahmed’in eserinde de Hz. Fâtıma’nın vefatına dair bir bölüm yer almaktadır. Yukarıda zikredilen, aidiyeti tartışmalı metin ise içerisinde Ahmed ve Halîl’in eserinden beyitler barındırmaktadır.
- Ahmed ve Halîl’in eserleri arasında telif ve istinsah tarihleri de dikkate alınarak yapılan kıyaslama sonucu Halîl’in eserinde Ahmed’in etkisi ortaya çıkmaktadır. Ancak Halîl’e ait eserin müellif hattı nüshasının elde olmaması ve bu etkinin tespit edilen nüshalardan yalnız 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı nüshada görülmesi, teze konu olan bu nüshada metne müstensih tarafından müdahale edilmiş olma ihtimalini gündeme getirmektedir. Bu etkinin müstensih müdahalesi olarak kabul edilmesi durumunda ise ilgili faslın aynı konulu iki ayrı eserden (Ahmed’in Mevlid’i ve Halîl’in Vefât-ı Fâtıma Mesnevisi) müstensih maharetiyle bir araya getirilmiş bir metin olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Abdulkadiroğlu, Abdulkerim, “Âkif Mevlidi Yahut Kadınlar Mevlidi”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi: Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*, 1999, 404-437.
- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed el-, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs I-II*, Beyrut 1351.
- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned I-L*, Şuayb el-Arna'ût ve Âdil Mürşid (Tah.), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2001.
- Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu Fezâ'ili's-Sahâbe I-VII*, Vasiyyullâh Muhammed Abbâd (Tah.), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1983.
- Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si 1-3*, Niyazi Adıgüzel ve Raşit Gündoğdu (Haz.), Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2014.
- Ahmed Refik, *Türkiye Târîhi*, Kitâbhâne-i Hilmî, İstanbul 1339.
- Akar, Ali, *Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesine Giriş*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2018.
- Akay, Necmettin, *Mehmed Hevâyî'nin Mevlûdu Hayri'l-Enbiyâ'sı (İnceleme ve Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.
- Akkuş, Metin, “Şeyh Galib'in Anlam Dünyası: Hüsnüaşk'ta Edebi Türler ve Tarzlar”, *Turkish Studies*, 4 (7), 2009, 97-112.
- Akkuş, Metin, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2007.
- Aksoy, Hasan, *Şemseddin Sivasî, Hayatı, Eserleri ve Mevlidi: Tenkitli Neşir*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1984.
- Aksoy, Ömer Asım, vd., *Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- Aksu, Aslıhan, *Keşfî Çelebi ve Mevlid'i (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2013.

- Aslan, Üzeyir, “Fetihten sonra yazılmış Türkçe İlk Mevlid-i Manevî: Kerîmî’nin İrşâd’ı”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 2009, 19-80.
- Ateş, Ahmed, *Süleyman Çelebi-Vesîletü’n-necât-Mevlîd*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954.
- Atik, Arzu ve Doğan Averbek, Güler, *Ruhların Gıdası 15. Asır Şairi Feyzî’nin Kût-ı Rûhî İsimli Mevlidi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2021.
- Ayaz, Berna, “Hz. Fatıma’nın Ölümüne Dair Yazılan Halk Tipi Bir Mesnevinin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 9 (24), 2022, 251-262.
- Bars, Mehmet Emin, “Üç Yazma Metinde Hz. İbrahim’in Hz. İsmail’i Kurban Etmesi”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 6 (12), 2020, 1-25.
- Baştürk, Şükrü, “Destan-ı İbrahim ve Dil Özellikleri” [Bildiri], *Uluslararası Tarih, Kültür, Dil ve Sanat Bağlamında Bitlis Sempozyumu*, (3-5 Mayıs 2023), Bitlis.
- Bay, Fatih, *Sabayi Mevlid (Giriş-Transkripsiyonlu Metin-Gramatikal Dizin)*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2003.
- Bayak, Cemal, “Ubeydullah Dede ve Mevlidi: Risâle fî Evsâfi’n-Nebiyy”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 35, 2006, 1-15.
- Belâzurî, Ebû’l-Hasen Ahmed el-, *Kitâbu Cümel min-Ensâbi’l-Eşrâf I-XIII*, Süheyl Zekkâr, Riyâd Ziriklî (Haz.), Dâru’l-Fikr, Beyrut 1996.
- Bilge, Bestami, *Celâl Muhibbî Mevlidi: Tuhfetü’l-Hakîr (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir 2014.
- Bozkurt, Kenan, *Şefaât Kavramı ve Pîr Muhyiddîn’in Şefâ’at-nâmesi*, Gece Kitaplığı, Ankara 2020.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl el-, *Sahîhu’l-Buhârî I-VIII*, Mustafa Dîb el-Bagâ (Tah.), Dâru’l-Yemâme, Dimaşk 1993.
- Çelebioğlu, Âmil, *Yazıcıoğlu Mehmed Muhammediye*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016.

- Dilmen, İbrahim Necmi, *Târîh-i Edebiyyât Dersleri I*, Orhan Kaplan (Haz.), Akademik Kitaplar, İstanbul 2019.
- Doğan, Şaban, “Bir Eski Oğuz Türkçesi Metni “Hikâye-i Fâtıma” ve Dil Özellikleri”, *Akademik Bakış Dergisi*, 32, 2012, 1-20.
- Doğru, Rabia, *Kara Vâiz'in Mevlid'i (Metin-İnceleme)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2013.
- Dûlâbî, Ebû Bişr ed-, *ez-Zürriyyetü't-Tâhireti'n-Nebeviyye*, ed-Dâru's-Selefiyye, Kuveyt 1986.
- Durmaz, Gülay ve Baştürk, Şükrü, “Hikâye-i Fâtıma ve Dil Özellikleri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11 (1), 2022, 69-92.
- Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd I-V*, Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî (Tah.), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1996.
- Ebû Nuaym el-İsbahânî, Ahmed b. Abdullâh, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ I-X*, Matbaatü's-Sa'âde, Kahire 1974.
- Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halîl, *Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ*, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu, 34 Ae Manzum 1412, 1a-12a.
- Ekinci, Ramazan, “Behiştî Mahlaslı Şairlere Ait Mevlidler 1: Behiştî Ahmed Sinan'ın Mevlid-i Şerîfi”, *Sûfî Araştırmaları*, 10, 2014, 17-79.
- Ekinci, Ramazan, “Müellifi Bilinmeyen Bir Mesnevi: Cân ile Ten”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 2015, 1-16.
- Engelke, Irmgard, *Sülejman Tschelebi's Lobgedicht auf die Geburt des Propheten (Mewlid-i-şerîf)*, Druck von Karras, Kröber & Nietschmann, Halle 1926.
- Eroğlu, Süleyman, “Hamdullah Hamdî ve Mevlidi”, Mehmet Akkuş (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (II/155-259), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.
- Eroğlu, Süleyman, “Lâmiî Çelebi ve Mevlidi”, Mehmet Akkuş (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (II/99-154), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.
- Eyice, Semavi, “Edirne-Mimari”, *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1994, X, 431-442.

- Fâik Reşad, *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye I*, Dersaadet Kütüphanesi Sahibi Arsen (Nşr.), Zarâfet Matbaası, İstanbul 1911.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-, *Sülvetü'l-Ârifin I-II*, Yusuf Ahmed (Tah.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2011.
- Gökbilgin, M. Tayyib, "Edirne", *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1994, X, 425-431.
- Gökbilgin, M. Tayyib, *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007.
- Gökdemir, Atila, *Türk İslam Edebiyatında Hz. Fatıma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2019.
- Gülsevin, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2020.
- Güner, Yavuz, *XV. Yüzyılda Edirne'nin Kentsel Dönüşümü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne 2017.
- Güngör, Şeyma, *Fuzulî Hadikatü's-Sü'eda*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- Günşen, Ahmet, "İpsalalı Ebu'l-Hayr ve Mevlidi", Mehmet Akkuş (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (II/25-98), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.
- Güzeldir, Muharrem, *Cefâyî - Dakâyıku'l-Hakâyık (Gramer İncelemesi-Metin-İndeks)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995.
- Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdullâh, *el-Müstedrek alâ's-Sahîhayn I-XI*, Eşref b. Muhammed Necîb el-Mısırî (Tah.), Dâru'l-Minhâci'l-Kavîm, Dımaşk 2018.
- <https://kuran.diyanet.gov.tr/> Erişim Tarihi: 12.06.2024.
- <https://phebusmuzayede.com/62493-el-yazmasi-nesih-mevlid-i-serif-genis-sekliyle-ve-kit-b-i-vef-t-i-f-timatu-z-zehra-semseli-kahverengi-deri-cildinde-mevlid-i-serif-76-varak-diger-eser-ise-29-varak-tamirli-h-liyle-14x21-cm.html>. Erişim Tarihi: 15.10.2022.
- <https://www.eraslanguzel.com/> Erişim Tarihi: 17.04.2024.

- Huvaj, Fahri, “Vesîletü’n-Necât’ın Çerkesçe Tercümesi”, Bilal Kemikli (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (I/247-318), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.
- İbn Abdilberr en-Nemerî, *el-İstî‘âb fî Ma‘rifeti’l-Ashâb*, Âdil Mürşid (Tah.), Dâru’l-A‘lâm, Amman 2002.
- İbn Cübeyr, *Rihletü İbn Cübeyr*, Dâru Beyrut, Beyrut t.y.
- İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî-Temyîzi’s-Sahâbe I-VIII*, Ali Muhammed Ma‘ûz, Âdil Ahmed Abdulmevcûd (Tah.), Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1995.
- İbn Mâce, Ebû Abdullâh, *Sünenü İbn Mâce I-V*, Şuayb Arna‘ût, Âdil Mürşid, Muhammed Kâmil Karabelli, Abdüllatîf Hırzullâh (Tah.), Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, Beyrut 2009.
- İbn Sa’d, Ebû Abdillâh Muhammed, *et-Tabakatü’l-Kübra I-XI*, Ali Muhammed Ömer (Tah.), Mektebetü’l-Hancı, Kahire 2001.
- İbnü’l-Esir, İzzeddîn, *Üsdü’l-Gâbe fî-Ma‘rifeti’s-Sahâbe I-VIII*, Ali Muhammed Ma‘ûz, Âdil Ahmed Abdulmevcûd (Tah.), Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- İbnü’l-Esir, Mecdüddîn Ebû’s-Seâdât, *Câmi‘u’l-Usûl fî Ehâdisi’r-Rasûl I-XII*, Abdulkâdir el-Arna‘ût (Tah.), Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1971.
- İbrahim Aşkî, *Edebiyât Dersi Hülâsaları*, Matbaa-i Bahriyye, İstanbul 1340.
- İslamoğlu, Abdülmecit, “Visâlî Ali Çelebi ve Mevlidi”, Mehmet Akkuş (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (II/355-480), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.
- Kara, Mustafa, “Bursalı Âkif ve Mevlidi veya Kadınlar Mevlidi”, Bilal Kemikli (Ed.), *Mevlid Külliyyatı I-III*, (III/227-243), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.
- Karabey, Turgut ve Şığva, Bülent, *Manzûm Sîret-i Nebî (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2016.
- Karabulut Mescidi İmamı, *Ervâh-nâme*, Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2664/5, 163b-189b.
- Karamanî, Ahmed b. Yûsuf el-, *Ahbâru’d-Düvel ve Âsâru’l-Üvel fî’t-Târih I-III*, tah. Fehmî Sa’d, Ahmed Hatîf, Âlemü’l-Kütüb, Beyrut 1992.

- Kartal, Ahmet, *Doğu'nun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevi*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2018.
- Kaya, Abdurrahman, *Cismî'nin Mevlid'i (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2013.
- Kaya, Hasan, "Abdî Mevlidi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 32, 2015, 125-158.
- Keleş, Reyhan, *Divan Şiirinde Ayet ve Hadis İktibasları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016.
- Kılınç, Abdülhakim, *Fuzûlî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2021.
- Kınay, Nilay, "Edebî Türler ve Tarzlar Bağlamında Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, 257-270.
- Koncu, Hanife, "Edebiyat-Tarih Bağlamında Bir Mesnevi: "Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 4, 2001, 135-168.
- Korkmaz Bulut, Türkan, "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Eser: Aksaraylı Îsâ, Destân-ı İsmâîl [06 Mil Yz A 6823/5]", *Journal of Old Turkic Studies*, 4, 2020, 306-375.
- Korkmaz, Abdulkadir, *Eski Türk Edebiyatında Şefâ'at-Nâme Edebî Türü ve Pîr Muhammed'in Şefâ'at-Nâmesinin Millî Kütüphane (3772/1) Nüshası Üzerine Bir İnceleme (Tahlil-Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2022.
- Korkmaz, Şenol, *Eski Anadolu Türkçesine Ait Bir Manzum Hikâye Mecmuası (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkıbasım)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012.
- Köksal, M. Fatih, *Mevlid-nâme*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011.
- Köksal, M. Fatih, *Süleyman Çelebi ve Vesîletü'n-Necât (İnceleme-Tenkitli Metin-Dil İçerisi Çeviri-Açıklamalı Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2022.

- Köktekin, Kazım, “Kırşehirli İsa’nın Dâstân-ı İbrâhim’i ve Dili”, *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16, 2001, 13-26.
- Köktürk, Şahin, “Şefaât-Name ve Pir Muhammed’in Şefaâtnamesi”, *Turkish Studies*, 9 (6), 2014, 761-771.
- Köprülü-zâde Mehmed Fuâd ve Şehâbeddîn Süleymân, *Yeni Osmânî Târîh-i Edebiyyâtı Menşelerden Nevşehirli İbrâhîm Paşa Sadâretine Kadar I*, Şirket-i Mürettebiyye Matbaası, İstanbul 1332.
- Kulaksız, Ömer Oğuz, *Mevlid-i Ahmed (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bolu 2023.
- Kurğa, Songül, *Şehîdî Mevlîdî (Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlüğü)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2019.
- Kuzubaş, Muhammet, “Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Güğercin, Hikâyet-i Geyik)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (2), 2008, 304-340.
- Kütük, Rıfat, “Fetih Öncesinde Yazılmış Bir Mevlid: Ayasofya Müezzini Kemâl’in Mevlidü’n-Nebî’si”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40 (1), 2016, 27-95.
- Kütük, Rıfat, *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî’nin Gül-efşân İsimli Mevlidi (İnceleme-Metin-Ansiklopedik ve Fonksiyonel Sözlük-Tıpkıbasım)*, Ertual Akademi Yayıncılık, Erzurum 2018.
- Makrîzî, Ebû Muhammed el-, *İmtâ ‘u’l-Esmâ‘ bimâ li’n-Nebiyyi mine’l-Ahvâl ve’l-Emvâl ve’l-Hafede ve’l-Metâ‘ I-XV*, Muhammed Abdülhamîd en-Nümeysî (Tah.), Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- Mazıoğlu, Hasibe, “Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler”, *Türkoloji Dergisi*, 6 (1), 1974, 35-62.
- Meriç, Rıfkı Melül, *Şehrin Hüznü -Edirne’nin Tarihî ve Mimarî Eserleri Hakkında-*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
- Mete, Denis, *‘Wärest du nicht ...’ Preisung des Propheten Muhammed im Mevlüd-ı Keşfî*, Universität Wien, Wien 2013.

- Murâdî, *Mevlidü'n-Nebî*, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, Genel Koleksiyon, 5043.
- Mürîdî, *Mevlid-i Şerîf*, İzmir Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 2019/1, 1b-10b.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kureşî, *Sahîhu Müslim I-V*, Muhammed Fu'âd Abdulbâkî (Tah.), Matba'atü Îsâ el-Bâbî, Kâhire 1955.
- Nawko Abdullah, Çerkesçe Mevlid (Adige Mevlid), Birleşik Kafkas Derneği, İstanbul 2000.
- Nebioğlu, Mehmet, *Ervah-nâme Pîr Muhyiddîn (1-30 yapraklar) Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008.
- Ok, Duygu, *Yahyâ Bin Bahşi Mevlid (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Edirne Gazetecilik ve Matbaacılık, Edirne 2020.
- Onay, Ahmet Talât, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Cemâl Kurnaz (Haz.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.
- Ölker, Perihan, “Hz. Fatıma Destanı”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, 36, 2016, 351-366.
- Özkan, Fatma, *Şehîdî Mevlid (İnceleme-Metin - Dizin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2012.
- Öztürk, Abdülvehhab, *İmâm Gazâlî Sülvetülârifin Ârifibillah'ın Gönlnü Hoş Eden Kalplerin Tesellisi*, Kahraman Yayınları, İstanbul 2014.
- Öztürk, Muhammet Raşit, “Ahmed'in Mevlid Adlı Eserinin Nüshaları”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (4), 2021, 2192-2241.
- Öztürk, Muhammet Raşit, *Ahmed'in Mevlid'i (Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum 2021.
- Özyaşamış Şakar, Sezer, *Eski Türkiye Türkçesinin Deyimler Sözlüğü*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2021.
- Paçacıoğlu, Burhan, *VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016.

- Pekolcay, Necla, “Süleyman Çelebi Mevlidi Metni ve Menşei Meselesi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 6 (6), 1954, 39-64.
- Pekolcay, Necla, “Süleyman Çelebi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, 11/176-179.
- Peremeci, Osman Nuri, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1939.
- Safûrî, Abdurrahmân es-, *Nüzhetü'l-Mecâlis ve Müntehabü'n-Nefâ'is I-II*, el-Matbaatü'l-Kâstilye, Mısır 1867.
- Saraç, Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2000.
- Saraç, Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkubbe Yayınları, İstanbul 2017.
- Sarıkaya, Bekir, *Arif: Mürşidü'l-'Ubbâd, Nüsha-i 'Âlem ve Şerhü'l-Âdem, Mevlid (Giriş-Transkripsiyonlu Metin-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1992.
- Sarıkaya, Meliha Yıldiran, *Pîr Muhyiddîn Şefâat-nâme*, Önsöz Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Selâmî Mustafâ, *Kitâb-ı Mevlid-i Hayri'l-verâ*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu, 444, 1b-19a.
- Semhûdî, Nureddin Ebû'l-Hasen es-, *Vefâ'u'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafâ I-IV*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998.
- Söylemez, Mehmet Mahfuz, *Dâstân-ı İbrâhîm Edhem, Dâstân-ı Fâtıma, Dâstân-ı Hâtun*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007.
- Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn es-, *Cem'u'l-Cevâmi' I-XXV*, İbrahim el-Hâ'ic, Abdülmecîd Muhammed Nidâ, Hasan İsa Abdüzzâhir (Tah.), el-Ezherü's-Şerîf, Kahire 2005.
- Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn es-, *el-Le'âlî'l-Masnû'a fî'l-Ehâdisi'l-Mevdû'a I-VII*, Ebû Abdurrahman Salâh b. Muhammed (Tah.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996.
- Şahinbay, Şaban, *Ervâh-nâme (Metin-İnceleme-Dizin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2022.

- Taberânî, Ebû'l-Kâsım et-, *el-Mu'cemü'l-Kebîr I-XXV*, Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefi (Tah.), Mektebetü İbn Teymiye, Kahire 1994.
- Taşkesenlioğlu, Lokman, *Bursalı Muhammed Âkif ve Mevlidi Mir'at-ı Muhammedî*, Kriter Yayınları, İstanbul 2019.
- Tietze, Andreas, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, Tüba, Ankara 2021.
- Tirmîzî, Ebû İsâ et-, *Sünenü't-Tirmîzî I-V*, Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Fu'âd Abdülbâkî (Tah.), Matba'atü Mustafâ el-Bâbî, Mısır 1975.
- Top, Yılmaz, "Ayasofya Hatîbi Hamdullâh Hamdi (ÖL. H.983/1575?)'nin Mevlûdü'n-Nebî'si", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 19, 2017, 345-432.
- Tunç, Semra, *Ârif Hayatı-Eserleri Edebî Kişiliği ve Eserlerinin Tenkidli Metni*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1996.
- Türk, Vahit, vd.; *XIV-XV. Yüzyıllar Türk Dili*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2019.
- Uçman, Abdullah-Koncu, Hanife-Çakır, Müjgân, *Sinanoğlu Mevlidi (Ümîzü'l-Müznibîn)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.
- Uyanıker, Nursel, "Hanımlara Mahsus Gazete'de Yayınlanan Hz. Fâtıma Konulu Risale İle Türkçe Yazmalarda Ele Alınan Ahvâl-i Fâtıma'ların Edebî Üslup Bakımından Karşılaştırılması", *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 16, 2018, 237-252.
- Uyanıker, Nursel, "Türk Folklorunda Manzum Vefât-ı Fâtıma'lar" [Bildiri], *Sanat ve Edebiyatta Kadın*, (5-6 Mayıs 2014), İstanbul.
- Uzunkaya, Uğur, "Eski Anadolu Türkçesiyle Manzum Bir Metin: Emîrî'nin Mevlid'i", *Karadeniz Araştırmaları*, XVI (62), 2019, 335-357.
- Ünver, İsmail, "Ahmedî'nin İskender-nâmesi'ndeki Mevlid Bölümü", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 25, 1977, 355-411.
- Ünver, İsmail, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, 11 (1), 1993, 51-89.
- Ünver, İsmail, "Mesnevi", *Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı (Divan Şiiri)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, 430-564.

Yastı, Mehmet ve Tursun, Ayşe, “Kırşehirli ‘İsa’ya Ait Yeni Bir Dâstân-ı İbrâhîm Nüshası ve Dili”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, 48, 2022, 73-99.

Yavuz, Yusuf Şevki ve Ünal, Zeki, “Cebrail”, *Tdv İslam Ansiklopedisi*, Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1993, VII, 202-204.

Yekbaş, Hakan, *Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma Mevlidleri*, Asitan Kitap, Ankara 2012.

Yeşildal Samsakçı, Seda, *Hafî'nin Mevlidi (el-Kevkebü'd-Dürriyye fî Mevlidi Hayri'l-Berîyye)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.

Yıldırım, Sümeyye, *Şair Ahmed'in Mevlid Adlı Yazma Eseri (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021.

Zehebî, Şemsüddin ez-, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Hassân Abdülmennân (Tah.), Beytü'l-Efkâr, Lübnan 2004.

EKLER

Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı mecmuanın 102b-148a sayfaları arasındaki mesnevinin serlevhası.

Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı mecmuanın 190b-197a sayfaları arasındaki mesnevinin serlevhası.

Ankara Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 2664 yer numaralı mecmuanın 197b-206a sayfaları arasındaki mesnevinin serlevhası.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Merve GÜVEN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	01.07.2024